

СРПСКА ПРЕС

СЛОБОДНЕ НОВИНЕ ● БРОЈ 32 ● 11. НОВЕМБАР 1991. ● 50 ДИНАРА

**ВАС
ВИШЕ
НИКО
НЕ
СМЕ
ДА
БИЈЕ!**

ИТАЛИЈА 2200 ITL, ФРАЊУСКА 6,30, ШВАЈЦАРСКА 3,50 SFR, ШВЕДСКА 25 SEK, АУСТРИЈА 30 S, ЧЕШКА 5,80 DEM, БЕЛГИЈА 4 NIS, ГРЧКА 500 DRB, ПОРТУГАЛСКА 25 MOK, ДАНСКА 25 DKK

ОРДЕН ЗА МАЛО МОРГЕН

На свом редовном заседању одржаном 31. 10. 1991. године Канцеларија ордена и медаља „Српске речи“ донела је

УКАЗ

којим се председник владе САО Крајине

ДР МИЛАН БАБИЋ

одликује

СЛЕДЕЋИМ ОСОБИНАМА: 1) ЗАВАДИ ПА НАПЛАТИ, 2) ОСВОЈИ ПА БЕЖИ, 3) ЗАВЕДИ ПА РАЗВЕДИ, 4) НАБИЈ ПА ДОБИЈ, 5) СТИСНИ ПА ПИСНИ, 6) ПРИМИ ПА ЗДИМИ И 7) СРБУЈ ПА ТРГУЈ

Особине се додељују за несрећан и историјски ангажман на окупљању истомишљеника по питању висине плате за учествовање у грешкама владе САО Крајине, за истанчан осећај када, како и колико погрешити у име васколиког српства и историјских идеала српског народа, као и за благовремено терање свих који ништа вреде и који му набијају ореол великомученика Валтера (који) брани Крајину. Канцеларија ордена и медаља је посебно импресионирана чињеницом да се политички и војни неуспеси одликованог ни најмање не одражавају на његова принципијелна и стабилна примања. Са Бабићем до коначног пораза!

2.

СРПСКА ГАРДА

Многи припадници Српске гарде су рањени или су погинули на фронтovima широм наше земље. Позивамо све присталице идеје за формирање Српске Војске, да према својим могућностима уплате добровољан прилог на рачун:

СРПСКА ГАРДА

Број: 60811-620-16-613/20-018-959-032

или ДЕВИЗНИ РАЧУН

Број: 60811-620-16-302-09-5510885

Беобанка Београд

Прикупљена помоћ користиће се за куповину опреме и лекова за гардисте на фронту као и за помоћ породицама погинулих и рањених гардиста.

По жељи чланова Српске гарде ликови и дело погинулих команданата Српске гарде Ђорђа Божовића Гишке и Бранислава Матића Белог улазе у незаборав.

Преко штаба Српске гарде можете поручити:

- 1. Видео касету „ГИШКА И БЕЛИ“ — по цени од ..... 350 дин.
- 2. Видео касету „Смотра СРПСКЕ ГАРДЕ у Такову“ ..... 350 дин.
- 3. Фотографија Ђорђа Божовића Гишке 24x30 ..... 100 дин.
- 4. Свечани амблем за униформу СРПСКЕ ГАРДЕ ..... 100 дин.
- 5. Мајице Српске Гарде (1, 2, 3, 4, 5, 6, 8)

Мајице су у величинама М, Л, ХЛ и у више боја ..... 300 дин.

Сви производи се могу наручити поужећем на телефон:

011/467-315, 345-438, 559-588, 620-891

или поручбеницом на адресу: Божовић, Кирила Савића 6, 11000

Београд

ПОРУЏБЕНИЦА

Неопозиво наручујем ком. _____

Под бројем _____

Наручене предмете и трошкове поштарине платићу поштару ПУЗЕЋЕМ!

име и презиме

место и поштански број

улица и број

8.

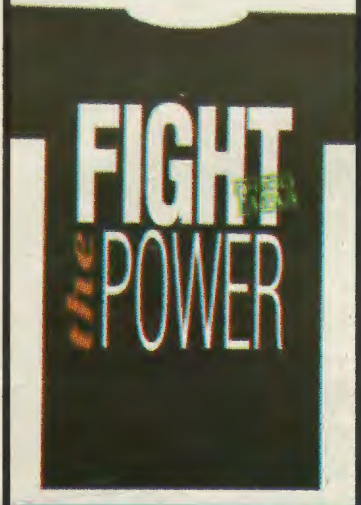
1.

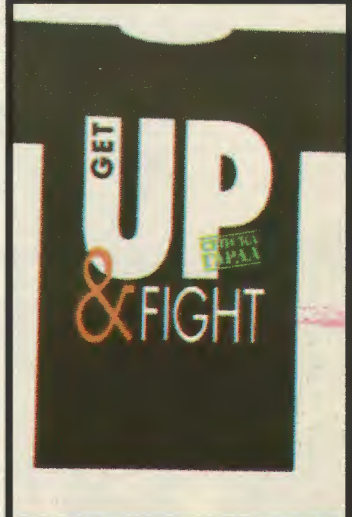
3.

4.

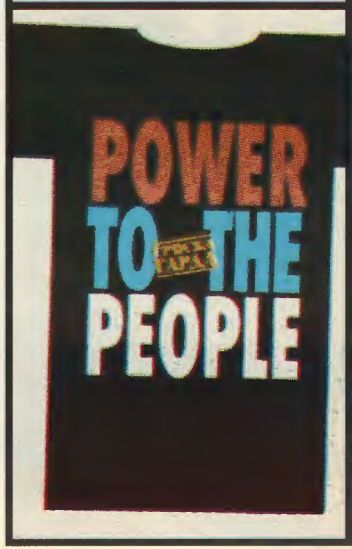
5.

6.

7.

InvestExport

Предузеће за грађевинарство, инжињеринг, друмска возила и трговину са П.О.
ул. 29. новембра 8, 11420 Смедеревска Паланка тел./ факс. (026) 32-821
Београд, Андре Николића 3-5 тел. (011) 648-960, 961, факс. (011) 651-058

Иза нас је, сада већ преко 80.000 м², изграђеној
пословној, стамбеној и продајној просјора !

Обезбедише своју будућност !

АПЛАУЗ ЗА ЛУДНИЦУ

Није важно где, али једног дана нама новинарима, сејачима мржње и тровачима душа, мора у неком нашем Нирнбергу бити суђено. Потпуно су у праву они који тврде да би овај рат био непоредиво мање суров и прљав да људи нису тако помно читали домаће новине и гледали домаћу телевизију, као што је у праву и француски професор Данијел Боајер, који каже да су 80 посто југословенских конфликта произвели сами новинари.

Нигде, дакле, тако срамотно није погажена етика новинара као што је то случај у Хрватској и Србији, где су мас-медији, ратнохушкачки закривљени, постали мас лудила, у којима се неизменично смењују слике обезглављених и масакрираних људи. Нигде и никада реч „мир“ нису постали синоним издаје, а поклици „рат“ и „мржња“ — епитет херојства и узвишености. Ако је то за Хрвате историјски нормално стање, Срби би морали остати пубуњеници такве свести, јер како би иначе били светосавски народ. Један калуђер, чест гост телевизијски студија, носи са собом лобању несрећног дечака, кога су усташе убиле и запалиле, и сасвим сигурно својим поступцима индукује мржњу против вође Господа, у кога и сам верује. Са фронта стиже слика заробљеног „усташе“ који, аналгетично, детаљно објашњава силовање и клање Српкиње, па клање двоје деце пред очима њихових мајки, на крају и клање војника, да би се коначно испоставило, у заробљеничком логору где је смештен, да није реч о усташа „Јосифу“ већ о Србину из Вуковара — Ранку. Телевизија нам је приказала масакрирана тела наших територијалаца на коранском мосту, али је одбила да поткаже да су у том масакру учествовали и неки наши Срби из Карловца.

Зато, после свега, гротескно звуче речи Господње „љубимо непријатеље своје“, јер ни не знамо ко су нам и одакле сви непријатељи, „чинимо добро онима који нас мрзе“ — јер не знамо ко нас све, како и зашто мрзи.

Заслугом новинара, велики број Хрвата и Срба је већ и психички поремећен. Биолошки, ратно-хушкачки арсенал оставио је дубок агресивни талог и код деце. Један основац из мешовитог брака питао је мајку Српкињу који је то „њен дио“ на њему да га „одсјече“ па да онда зна „тко је“! Други је тражио од родитеља да му купе „наоружање“, а од ратне опреме одабрао је само нож и бомбу; трећи, деветогодишњак, изјаснио се да би „одмах ишао на Загреб“.

Пропагандни рат се пренео и изван Југославије. Срби и Хрвати, који су колико до јуче сложено живели у Швајцарској, данас, уместо поздрава, размењују мрке погледе, јер су једни усмерили антене својих телевизора према Загребу, други — према Београду, гледајући вести искључиво из своје средине. Далека Аустралија је понајпре уочила где се налази узрочник мржње и нетолеранције, који прети да уништи нормалан живот својих грађана југословенског порекла, па је донела декрет којим се забрањује Радио-Сиднеју да у емисијама на српском и хрватском језику емитује прилоге примљене из Загреба, односно Београда.

Према „Гласу Америке“, српске новине пишу о Туђману као о „окорелом усташа“, хрватска штампа описује Слободана Милошевића као психопату са „суицидним нагонима“. То, међутим, не смета ни једној ни другој штампи да сматрају како је сасвим нормално да се ова двојица и даље састају и да се на тим састанцима не дохватате за гуше.

Кључно питање гласи: могу ли новинари да поделе своју (не)одговорност са политичарима као својим налогодавцима и ово је проблем због кога ће можда после рата у трагању за кривцима опет страда-ти и оно мало преосталог здравог народа. Хрватска власт је засад суспендовала са телевизије 650 запослених, а најзначајнији хрватски дневник „Вјесник“ истакао је на огласној табли 180 „непошудних“ новинара и службеника, који су се на неки начин дистанцирали од медијског рата са Србијом.

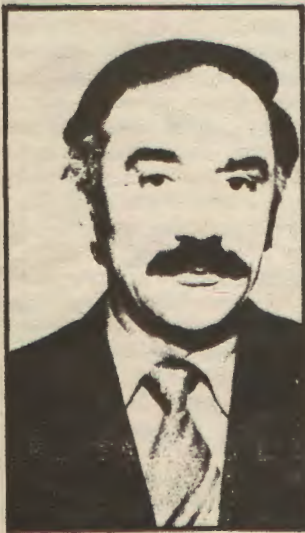
Такве драстичне чистке у београдским информативним кућама нема, али овде „Индексовци 202“ увећавају публику у Дому синдиката сатиром „Источно од Рајха“, у којој су главне личности Слободан Милошевић, Франьо Туђман, Вељко Кадиевић и Анте Марковић. Место збивања је лудница. У њој су доктори Европске заједнице затворили поменути „четворочлану банду“, покушавајући да их уразуму и пронађу излаз из југословенског хаоса.

Сваки од ове четворице, опседнут лудилом сопствене величине, тврди да се бори за „национално јединство“ и „спасење народа“, мада у суштини сви, изнад свега, обожавају власт и презиру људе.

Милошевић се сценом креће одевен као Наполеон, себе назива „Слобалеон“ и захтева стварање Велике Србије која свеже „од Тибета до Немачке“ и од „Северног пола до Африке“; Туђман који носи име „Тутлер“, одевен је у црну сс-униформу и претендује да обнови Трећи Рајх; Кадиевић, чије је име у представи „Армијевић“, непрестано тражи вођство покојног Броза, односно од Титове старе униформе, коју држи окачену крај кревета и са којом сваке ноћи разговара; Марковић, назван у сатири „Данте“, стално се мучи да објасни стање својих колега докторима, који повремено посећују болницу како би проверили да ли су се пацијенти смирили и почели да сарађују.

На крају, очајни лекари постављају дијагнозу да четворица пате од акутног „балканитиса југоколапсу-са“ и осуђују их на трајни карантин. Судићи по аплаузу, лудница је, засад, најбезбедније место за актере најбесмисленијег рата овога века.

Режимска штампа и телевизија, не коментаришу нити оглашавају представу.

Пише: Богољуб ПЕЧИЋ

КОМЕ ЋЕ СУДИТИ ПОКОЛЕЊА

Неизбежан је осврт на медијске догађаје у вези са појавом господина министра Симовића на ТВ екрану са спрењеним одговором господину Вуку Драшковићу.

Господин Симовић додаје нову усмерену енергију на покренути точак рата. У исто време неће да примети да је народом у Србији завладала тешка болест свести. Болест је „позитиван“ рак — рат која се манифестује карактеристичним симптомима. Више нико не примећује да животни трошкови поскупљују филмском брзином. До скоро је тема цена била понављана из сата у сат током дана. Сад сваки живи створ размишља о томе хоће ли остати у животу, хоће ли бити позван у рат, он или неко његов ближињи. Вирус рака рата је произведен у лабораторијама комунистичког режима коме је припадао, и у коме је изградио своју светлу каријеру господин Симовић. Сада тако створени вирус сају по Србији ново створени социјалисти са дубоким коренима у комунистичкој прошлости.

Поставља се неизоставно питање о праву сваког човека да верује, мисли и не чини убиство, а најмање по диктату другог. Наметнутим моралом по ставу господина Симовића сваки српски мушкарац морао би бити спреман да убија. Људи нису у стању да раде све занате ако за то немају афинитета, а поготову не да убијају. По паролама владајуће партије, рудиментираних комуниста, и ратоборних Срба ван српске територије, по фашистичким тебама господина Шешеља сви они који неће да буду нагнани убице у прљавом рату, који није њихов рат, јесу издајници и дезертери. Није, господе, теоретичари рата тако. До јуче сте сви ви говорили о неком миру а сада безумно гурате све људе у рат на кланицу. Ако вам је до рата навуците ратне скафандере и идите у рат па удристе до миле воље, али без оних људи који рат не желе.

Вратићу се на то ко је и колико одговоран и кога ће проклетати покољења. Сада вас све следбенике рата, господине Симовићу, проклињу Срби у Хрватској и чудом се чуде ко их је тако безочно гурнуо у овај рат. Изгореше им куће, изгибоше мили и драги а господи Бабић и Мартић глуме неку власт потпомогнути полуделим политичарима из Србије.

Изгледа да се нешто мења. Није лако, ни мало, усамљеност председнику Милошевићу са излуделим Бабићем па ће вероватно морати ускоро да га мења, што се обавља преко мање јаког у политици. Та личност је фамозни и загонетни капетан Драган који полако и сигурно лопи кичму тврдокорном пирману Бабићу.

Па знајте, господине Симовићу, да уводите незаконито крјим председништвом, агресивном репресијом према младежи Србије која је против убијања заљубљена у живот и неспремна да буде забележена у статистичким процентима погинулих. Никакви надгробни споменици неће моћи да замене угашене животе. Довољно звездаца имате на реверима да вам следећа није потребна преко ле-

шава српске младежи.

Српски човек је поносан и браниће своју домовину, али вам је показао масовно да није спреман да иде у грађански рат у који га ви сви потомци комунистичке власти гурате. Тај подмукли рат није морао да се деси, сведоци смо тога. Срби у Хрватској су имали умереног вођу, додуше опредељеног за Милошевића, али су га манијаци рата отерали из свога братства.

Очекујем да нећете писати историју лакирану као протеклих пола века у бајкама са Неретве и Сутјеске јер вам слободоумна Србија неће то дозволити. Неће вам бити омогућено место славе јер вам „трагови смрде нечовјештвом“.

О правим кривцима овог рата не говорите. Господа Јовић, Кадијевић и други, као Ви господине Симовићу знали сте о наоружавању хрватске нерегуларне војске пре скоро равно годину дана и ништа нисте учинили да се рат спречи. Пали сте сви на колоквијуму. Испит знања и савести није био за вас и морали сте дати оставке, а нисте. Зато вас све заједно сматрају болшевицима. Испред вас су се увежбавале Туђманове легије а ви сте дремали. Ко је крив за рат?

Сада нам испирате мозгове страхом од рата. Кад је рат почео схватили смо сви да ЈНА није војска за ратовање. Издаја опет поред вас, командни кадар неспособан и незналице, војници тумарају по бојиштима и тада се преварени враћају својим домовима. Сада тим људима претете вашим законима. Господине Симовићу, знамо да су огромна средства утрошена на припреме ТО али сте се ви уљуљкивали лакираним извештајима о успешном раду. Кажите сами, како сте могли припремити ТО када сте само спроводили приче о самоуправљању и о комунизму на часовима припреме. Немојте нам рећи да тако није било. Како окарактерисати моралну норму када људе насилно проглашавају добровољцима и гоните их у смрт неприпремљене за бој? Српски народ је платио данак у бартоломејским усташким ноћима али је платио недужним животима пред вашом комунистичком кнџом истом мером.

Верујем да ће вам ипак ускоро овај изнемогли народ судити. А мораће да вам суди да би пред светом спрао љагу коју сте му чинили. Јадом сте забавили овај народ. Колико ће времена бити потребно српском народу да свету поново докажује своју духовност, вековно стицану и неговану, нико не зна. Подигли сте у Европи крсташки рат против Срба јер политика Милошевића, СПС-а, вас годинама привилегованих и политички тврдокорних и глувих за све добронамерно, изречено а потребно Србији, оставља уверење целом свету да је земља болшевичка. А није, болшевици сте само ви који за сада држите топуз у рукама. Таквим ставом сте ви створили Туђмана и Туђман је створио вас па је дошло време да заједно хитно одете са политичке сцене. Знаће српски народ да изабере своје вође и без вас.

ГОСПОДО ГЕНЕРАЛИ, ЗА ВАС ЈЕ ПЕНЗИЈА СПАС

Удужем временском периоду који обухвата све послератне године, проучавали сте стратегију партизанског ратовања и општенародну одбрану.

Ви подобне незналице (част скромним изузецима), друштву које је за Ваше школовање, ваш привилеговани пут „кроз живот“ давало много, показате на првом „пробном“ ратном задатку сву стручност, сналажљивост, храброст, патриотизам и низ других војничких врлина.

Од вас смо очекивали да нам покажете на првим борбеним положајима, личним примером како се то гине бранећи официрско-командантску част и темеље наше заједничке отаџбине.

Сву своју нестручност, војничка незнања, неспособност у: процењивању ситуација, доношењу конкретних одлука, издавању заповести а нарочито командовању покушавате да пренесете на повремену састав армије — рекао бих ваше, окривљујући их да су кукавице, малодушни, са недостатком патриотских осећања, ДЕЗЕРТЕРИ.

Министар одбране у Влади Србије, наступајући на трибинама широм Србије, упознајући грађане са тренутном војно-политичком ситуацијом нарочито много зна шта се догађа у: НАТО ПАКТУ, ЕВРОПСКОЈ ЗАЈЕДНИЦИ, ВАРШАВСКОМ УГОВОРУ а посебно у највећој српској опозиционој странци СПО а Господину Вуку Драшковића назва издајником српског народа чиме изрече највећу лаж непримерену чину и функцији коју обавља. Подсетићу Господина министра да добро проанализира све говоре, иступе и програм СПО-а и утврди шта се то до сада није десило што је Господин Драшковић прогнозирао и што српски парламент са задршком али „тешка срца“ није прихватио.

Министар одбране у Влади Србије нарочито „не зна“ колико је српске младости нестало на ратиштима широм српских крајина, српских граница, колико је мајки остало без синова, старца без браће, деце без очев, увцељених удовица у рату за који се не зна циљ (скоро ту министар нам рече шта је циљ) у рату у коме Србија није како то упорно тврди српска Влада и српски ФАРАОН.

Српски синови, српска младост, они што свакодневно гину и чија нам тела у завичај стигу у лименим сандуцима и мртви и живи волели би да им Господин генерал, министар одбране Србије каже: „Када ће бити формирана српска војска одлично наоружана, максимално опремљена, којој ће командовати млади стручно образовани комунистичко-болшевичким идејама незадојени српски официри“?

Трудећи се да нам дочарају „снагу“, „моћ“, и постојаност ЈА генерали почев од Кадијевића, Аџића, Неговановића, Спиров-

Виктор Кранчић
Београд

НАСТАВАК НА СТР. 74

**СЛОБОДНЕ НОВИНЕ
ИЗДАЊЕ СЛОБОДНИХ
НОВИНАРА**

**ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ
УРЕДНИК:
БОГОЉУБ ПЕЈЧИЋ**

**УРЕЂУЈЕ РЕДАКЦИЈСКИ
КОЛЕГИЈУМ**

ДИЗАЈН: ДЕЈАН ЂУРОВИЋ
**САРАДНИЦИ: Славница Лазић,
Александар Цветковић,
Сандра
Петрушић, Александра
Јанковић, Душко
Богдановић, Зоран Петковић,
Драгослав Грујић, Драган
Барјактаревић, Веран Матић,
и Ђорђе Вукоје
(фоторепортер).**

**АДРЕСА РЕДАКЦИЈЕ: Бранкова
13-15, 1 улаз, 11000 БЕОГРАД
ТЕЛЕФОНИ: 011/620-891
(секретаријат), 628-242, 625-937
ТЕЛЕФАКС: 011/624-598**

**Жиро-рачун: динарски
60801-603-27562, девизни
60811-620-128-25731-74956-
-33 (са знаком за „Српску
реч“).**

**Претплата: 900 динара
годишња, 450 динара
полугодишња. За
иностранство 150 ДЕМ или 90
УСД.**

**Лист излази сваког другог
понедељка.**

**Рукописи и фотографије се не
враћају**

**Штампа ДП „Борба“ Косовска
26, Београд**

**Мишљењем Секретаријата за
информације Републике
Србије број 413-01-221/91-01
од 15. фебруара 1991.
године одређена је стопе
пореза од 3%.**

ВУК У РУСИЈИ

**У ИСТОМ СМО
СОСУ**

Стр. 10 — 13

**ДР ЗОРАН ПОПОВ О
БЛОКАДИ ИЗ ЕВРОПЕ**

**ГОРА ЈЕ
БОЛКАДА ИЗ
СРБИЈЕ**

Стр. 14 — 16

**РЕФЕРЕНДУМ „СРПСКЕ
РЕЧИ“:**

**МОНАРХИЈА
ИЛИ РЕПУБЛИКА
(II)**

Стр. 21 — 25

**ДА ЛИ СЕ ЦРНА ГОРА
РАЗИШЛА СА АРМИЈОМ?**

**ОД СЛУГЕ
ТЕШКО
ГОСПОДАР**

Стр. 26 — 27

КАПЕТАН ДРАГАН:

**НЕ ГИНУТИ ЗА
БАБИЋА, НЕГО
ЗА СРБЕ!**

Стр. 29 — 31

**ИЗВЕШТАЈИ СА
РАТИШТА**

**ОВО ЈЕ ЗАИСТА
ПРЉАВ РАТ**

Стр. 32 — 41

КОСОВСКЕ БОЛЕШТИНЕ

**ПРИВАТНИ
СТАНОВИ У
НАЦИОНАЛНОМ
ИНТЕРЕСУ**

Стр. 47 — 48

**ПОВОДОМ САНЈАЧКОГ
РЕФЕРЕНДУМА**

**МУСЛИМАНИ ЋЕ
ДОЋИ СЕБИ**

Стр. 53 — 57

ЗЛАТНЕ ВИЉУШКЕ И ПРАЗНИ ТАЊИРИ

Пише: **Миленко ВУЧЕТИЋ**

Кречење

Велики историјски пројекти, с амбицијама да радикално мењају поредак ствари, осуђе-ни су на неуспех ако њихови носиоци, пре него што почну да их реализују, не идентификују све могуће тачке отпора, ако немају ковертиране потезе и за повољне и за неповољне исходе, ако не уважавају опште политичке и нарочито економске прилике на најширем међународном плану, ако тачно не предвиде потресе али и механизме стишавања, потреса које ће током реализације изазвати...

У слом комунизма, као један од таквих пројеката, уз низ околности које су за тај слом радиле и уз филигрански прецизну тактику, уграђена је и памет аналитичара неколико генерација.

Ни у кречење девојачке собице не иде се само из потребе и уз жеље да се собица окречи.

Пројекат решавања српског националног питања је пред све извеснијим крахом и одлагањем за боља времена и боље реализаторе управо зато што је заснован једино на добрим и искреним намерама и осећањима оправданости и праведности, на емоцијама и митовима, на локалним схватањима историје, а не на тоталу стварности и на универзалним принципима оновременог уређивања света и одређивања националних, па и цивилизацијских токова.

Кожа

Људе на крају двадесетог века ипак најчвршће везују овоземаљски интереси. Приврженост „царству небеском“ је, уосталом, више литерарна него стварносна чињеница.

И те реалности су, уз многе друге, занемарене у покушају уједињења српства.

Да је на време уважена проста истина да су разлике у животним интересима између Србина из Ужица и Србина из Сомбора, на пример, веће него између Србина и Хрвата из Книна, да је на време схваћено да се чак и разлике у обичајима, традицији па и историји не поклапају баш увек с националним и верским разликама, јер су ови простори заиста „леопардова кожа“, да се рачунало на Србина какав је данас а не на Србина из народних песама, сигурно је да би се правила и оживотворила друга и продуктивнија стратегија уједињења српства.

Људске врлине и људске слабости, па и осећања, диктира и епоха, а на уласку у трећи миленијум скале многих вредности су битно промењене.

Блокада

Већ су постале досадне жалопојке како ми Срби не умемо да се представимо иностранству и како је за све што нам се догађа крива лоша пропаганда.

У поправљању прилика упадамо, међутим, у свакојаке грешке. Лепо је рећи да смо имали Јефимију када Енглези нису имали Шекспира, али Енглези, ако примене исту логику вредновања народа у најширој светској конкуренцији, могу на то да одговоре да је Шекспир стигао и до Бабушнице, а да Јефимија није стигла ни до Лондона; лепо је, такође, рећи да смо јели златним виљушкама када Европа није имала ни дрвене, али је на тај аргумент могуће убитачно питање зашто с таквим националним стартом данас на виљушке немамо шта да набодемо, било да су златне, било да су дрвене, и зашто смо на ивици глади.

Мера ствари у процењивању домета једног народа јесте и оно што је тај народ био, али је још више оно што је постао, уз све историјске сметње и препреке, уз све Турке и Коминтерне, уз све Ватикане и Германе, и што, уз све недаће и независно од њих, јесте у тренутку када пожели да се мери с другим народима.

Истицање националних врлина само на основу националних вредносних судова, а у намери да се придобију друге нације, непромишљен је, нарцисоидан, и јалов посао.

Ми данашњи Срби, овакви какви смо и како нам је, једина смо истина о Србима разумљива свету; нема неких других и бољих Срба, сем нас, које бисмо чак и најорганизованијом пропагандом, могли да понудимо или потури-мо да бисмо оставили повољан утисак.

Најтеже поразе у пробијању међународне блокаде не доживљавају они који немају шта да понуде о себи, већ они који не увиђају шта од оног што имају међународна јавност уме и хоће да чује и прихвати.

Падобранци

После неколико ратоборних и ратно-хуш-качких извештаја из својих паланки у Хрватској, често и уз злоупотребе новинарске и елементарне људске етике, неки Срби, провинцијски новинари, стижу у Београд, ове-нчани славом патриота, и преко ноћи освајају српске медије и руководеће положаје у њима.

Најбитније и пресудне квалификације за најсложеније послове у формирању јавног мњења, чије лоше обављање оставља погуб-

не и дугорочне последице, постају осећања а не знања, острашћеност а не трезвеност, мржња а не разумевање, пристрасност а не објективност, оданост а не критичка свест...

Ствар заиста личи на кобне поратне године.

Широкогрудост Србијанаца и веровање да инвазија новопечених новинарских комесара, по принципима Шесте личке, ипак ради у корист српства, мада је очигледно да су управо ови дошљаци и падобранци у српским медијима главни ликвидатори српске опозиције, та традиционална србијанска широкогрудост уз наивност, могла би да Србији донесе нову политичку пустош.

Људи о којима је реч имају, свакако, одређених заслуга за српство, али и кривица што се српство, у појединим деловима, деформише у својеврсни национал-социјализам, и само их је, такве какви су, тоталитарна и у основи нехумана памет могла поставити тамо где су постављени.

Обданиште

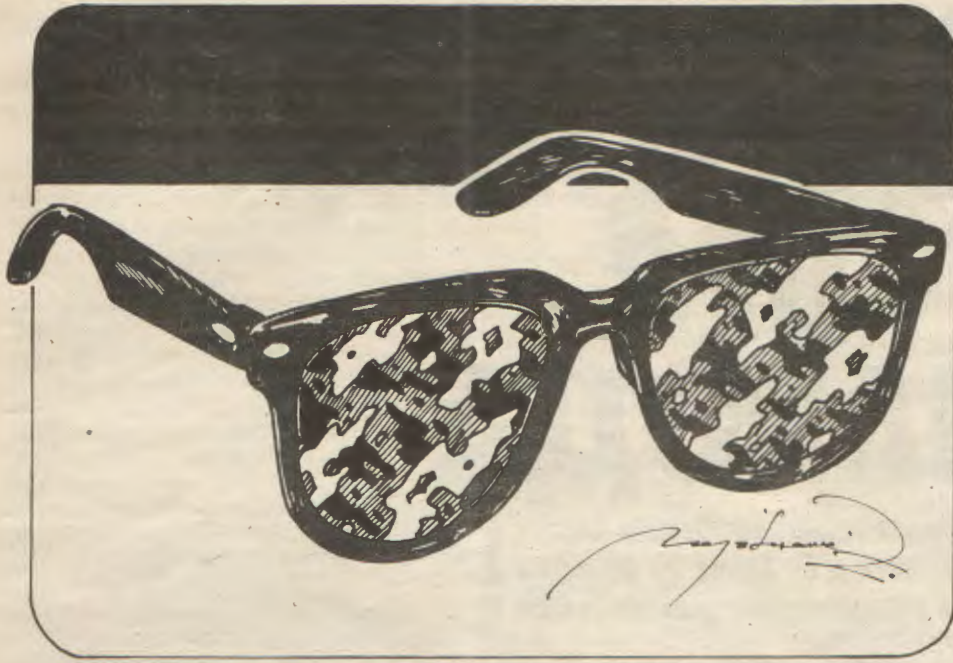
Наши покушаји да причама разних зубара, психијатара, пацијената, кафанских стратега, сеоских харамбаша, стручњака за крађу грађевинског материјала и успаничених политичара о Четвртог Рајху поплашимо Европу, успеће једино ако се Четврти Рајх уистину ствара и ако за то постоје докази чвршћи и опипљивији од емотивних предвиђања и историјских аналогича.

Мало логике упућује на одмереност...

Нереално је да о Четвртог Рајху више знамо ми, који нисмо у стању да предвидимо ни шта ће Јанез Јанша учинити у Словенији или из које ће освојене штале у Товарнику заштекати митраљез, него што о том потенцијалном светском злу, ако се рађа, знају многобројне обавештајне и аналитичке службе европских велесила.

Претпоставимо ли да је ипак утврђено да је Четврти Рајх пред вратима и да је Србија данас исто што је биле Чехословачка 1938. године, а уз чињеницу да о томе још, свакако не случајно, ћуте Руси, Американци, Французи и остали, испада да ми, трапаво и празноглаво, проваљујемо нешто што још, из тактичких разлога, није за јавну употребу.

Мудровања да је Немачка економски сувише јака и да је због тога подржавају и земље антифашистичке коалиције, па јој те земље гледају кроз прсте и када обнавља фашизам, та дилетантска мудровања, могу да „држе воду“ једино у политичким обдаништим.

Приче о Четвртој Рајху су, без сумње, сложене приче.

Висока политика је, у сваком случају, побубна за мале политичаре и велике политиканте, и њихов промашај или пад у високој политици, доноси по правилу, народима које воде, трагедије.

Силеције

Без непрестане сумње у исправност сопствених ставова и без непрестаног критичког преиспитивања сопствених немара и циљева, и људи и народи, и државе лако постају силеције.

У решавању националних питања и у преумеравању лоших токова националне историје крију се највеће опасности да се побркају правда и сила; није редак случај да се, управо у овим стварима, због неумерене самодопадљивости, спорост правде надокнађује силом.

Претерана сигурност у нешто, није обавезно и знак да је то исправно и ваљано.

Најгоре што би се спрском народу могло десити, и што му се већ у знацима и дешава, јесте да престане да сумња у ставове који га покрећу и у циљеве ка којима тежи, и да се самоуверено, а у нервози што је правда спора, окрене сили и силецијству.

Седло

Пресудни разлог за привремени неуспех у покушају уједињења српства треба тражити у чињеници да је тај историјски задатак, стицајем околности и из прагматичних а не из искрених побуда, приграбио за свој програм Слободан Милошевић, у тренутку када је схватио да му једино то остаје и да нема другог пута и начина да сачува пучистички освојену власт.

Његову основну идеју да стане на чело чврсте и челичне социјалистичке Југославије и да, по давно разрађеном сценарију, у чијем је стварању великог удела имао генерал и пчелар Никола Љубичић, постане Тито после

Тита, ту опасну идеју с којом се и појавио на великој политичкој позорници, угрозило су брзе и бурне промене у СССР доласком Горбачова на врх црвене пирамиде.

Старе везе југословенских стаљиниста са Брежњевљевом екипом, а потом са Лигачовом, оних стаљиниста из југословенског политичког подземља који су стајали иза Милошевића, покидала је перестројка.

Тајна депеша југословенског амбасадора у Москви Вељка Мићуновића, упућена Јосипу Броз седмдесетих година, о неким активностима генерала и пчелара Николе Љубичића, можда је кључ многих данашњих конфузија.

И ЈНА, бачена на спруд, неухватљива у својим намерама, контрадикторна, избушена свакојаким сопственим минама, српска колико и антисрпска, јака колико и слаба, плаћа, изгледа, као и Југославија, цену разних мутних Љубичићевих комбинација.

Крах светског комунистичког покрета потиснуо је сасвим и овдашње обновитеље комунистичке Југославије, којима је Слободан Милошевић био инструмент, па и кругове који су га измислили и лансирани, а убиство Николаја Чаушескуа их је до те мере поплашило да су се или сакрили у мишије рупе или, преко ноћи, преобратили чак и у антикомунисте.

Наде у генерала Димитрија Јазова и у његов августовски неуспели пуч, изражене пуцњима аутомата по провинцијским касарнама и пуцњима шампањца по престоничким салонима, трајале су неколико дана.

Прихватајући, дакле, за свој барјак национализам из нужне одбране а не по стварним осећањима српског националног питања, Слободан Милошевић је, од неформалне а касније званичне опозиције, прихватио и програме уједињења српства, али их је, у нервозној журби, још неразрађене и незаокружене, често и супростављене, зајахао и претворио у дневну политику и профитабилно државништво.

Неоседлан и непоткован коњ, потеран у галоп преко стења, уништио је и себе и јахаче...

Преображавајући се у ходу од стаљинистичког комунисте у екстремног националисту, претрчавајући из једне у другу крајност, лидер српских национал-социјалиста нити је успео да се сасвим ослободи вере из младости, нити је успео да сасвим усвоји нову веру.

Олако обећана брзина, као једина формулисана логика и филозофија његовог управљања Србијом, гурала га је из грешке у грешку.

Било би неправедно рећи да Слободан Милошевић и у одбрани стаљинистичког комунизма, и у разбуктавању екстремног национализма није учинио много, али је, и за једно и за друго своје опредељење ипак учинио знатно мање него што је веровао да ће моћи да учини.

У привременом неуспеху пројекта уједињења српства удела има, наравно, и Европа, мада је, када се све трезвеније сагледа, у минирању тог пројекта удео његовог главног носиоца највећи.

Циљевни

Потцењујући вековну истину да се српска слога изражава на специфичан начин и да је Србима, вековима, стран било какав монолитизам, па и у националним пословима, потцењујући плуралистички дух српства као његову константу и реалност, потцењујући лепоту српске привржености разликама и спорењима, борци за идеју Сви Срби у Једној Држави као да су рачунали на неке замишљене а не стварне Србе, и због тога су на путу да српство поново поделе и до оних опасних линија преко којих се прелазило само у најтрагичнијим историјским раздобљима.

Осмерац

Тек када се сложимо да је црногорски осмерац „Који оде са Баније, Црногорац више није“ злодух прошлости с којим се стиже до Ђорсокака у истој мери у којој је то и србијански десетерац „Шаљи Слобо свог сина на Глину, па ћу и ја поћи на Петрињу“, сложићемо се и око других важнијих ствари.

СаО

Режим кога његови поданици престану да нападају и почну да излажу подсмеху броји своје последње дане.

То се управо догађа српском режиму.

По зидовима и тарабама Србије све је више невешто нацртаних Ајфелових кула, Кипова слободе, египатских пирамида, са потписима „И ово је Србија“; по лифтовима и хаусторима из дана у дан се умножавају графити „СаО Врачар“, „СаО Фарска Острва“, „СаО Каленића гумно“, „СаО Ћићевац“, „СаО Уганда“; на местима на којима се скупљају млади, из вечери у вече пева се „Лепе ти је Загорје зелено, там буш видел лепо српски град“ и сличне доскочице и поскочице.

За онај режим, који и часне идеје упропасти до те мере да постану предмет спрдње, пад је сувише блага казна.

ВУК ДРАШКОВИЋ У РУСИЈИ

ПРЕДСЕДНИЦИ БЕЗ НАРОДА

На позив Народне партије „Слободна Русија“ председник Српског покрета обнове Вук Драшковић боравио је од 24. до 30. октобра у Москви заједно са члановима парламентарне делегације СПО.

Да лидер најјаче опозиционе партије у Србији ужива и у Русији својеврстан углед потврђује и чињеница да је на Првом конгресу Народне партије „Слободна Русија“ — како је Конгресу присуствовало више страних делегација — на предлог домаћина говорио једино он. Драшковић је том приликом рекао:

Пре седамдестчетврте године, у октобру, десило се Велико помрачење у овом престолном граду свих Руса, свих Словена и свих православних.

Стојим ево, пред вама који разбијате Мрак таложен седам и по деценија и оживљавате памћење, традицију, веру и снагу Свете Русије.

Сваки језик, па и српски, сиромашан је да искаже размере вашег подвига. Можда би, због тога, требало да ћутим и да вам се само

поклоним.

Нећу, међутим, да то учиним. Тиме бих претерао у ревности и лишио бих себе, а и вас, драгоценог и спасоносног права на сумњу, а држим се да је сумња једини чврсти темељ вери, љубави, науци, економији, идеологији...

Мојсије је, сећате се, забранио Јеврејима сваки рад суботом, а Христос је, без и најмањег премишљања, баш у суботу исцелио болесницу. Ондашњи догмати, браниоци несумњиве вере, прогласили су тај Христов чин за — светогрђе. Исус је одговорио прекором и пророчством да — претеран ревност убија!

Усуђујем се рећи да је претерана ревност према самом Христу помогла Велико Помрачење у Русији, у октобру 1917. године!

Социјалитичка и комунистичка идеја није зачета у Русији. Она се излегла на европском Западу. Чудо, тајна, ауторитет! То су темељи

непроменљиве вере Великог Инквизитора. Кад Достојевски пише „Браћу Карамазове“, нема ни Лењина, ни Џугашвилија у Кремљу.

Крајем прошлог и почетком овог века, Фјодор Достојевски, Лав Шестов, Николај Берђајев, Василиј Розанов и сви најумнији и Руси овог времена упиру прстом на ђавољу идеју европског комунизма која хоће да камене претвори у хлебова, земаљске цезаре у бојанства и да магијом и силом без граница држи човека у послушности и на коленима.

Русија је, тада, у знаку Христа, што је било дивно, али и у знаку претеривања у Христолубљу, што ће испасти фатално. Највећи словенски и православни народ бише обузет вером у Руског Христа и Светог Појединца. Москва је проглашавана за Трећи Рим, а Свети Појединац обдариван бескрајном слободом да Христу одузме универзалност и да га обуче у руске националне хаљине.

И шта се десило? Уместо Руског Христа, овај Свети Народ добио је Трећу Интернационалу!

Зашто ја на ово подсећам? Због тога, браћо и сестре, што се Русије и Србија данас налазе на судбинском раскршћу и пред судбинским избором.

Мудрост налаже да крајности не побуђујемо крајностима, да Великог Инквизитора болшевиизма не кажњавамо Великим Инквизитором антиболшевиизма, да вредностима западне цивилизације не подређујемо наше вредности и традицију, да својим специфичностима не затварамо враћа Европи и свету, да успоставимо равнотежу, да у свему задржимо осећај праве мере и да у ничему, ни у болшевиизму ни у скепси, подршци или опирању, не пренаглимо, не преревнујемо. Крајности су најпогубније и њих мрамо да се клонимо.

Помрачење је трајало сувише дуго да би, преко ноћи, биле отклоњене последице ужаса. Такоређи јуче, пре само десет година, један српски калуђер са Атоса путовао је Русијом и у неком селу близу Урала сусрео се са потресним призором. Младић и девојка стајали су у жити и певали Оченаш. Ту је, објаснили су зачуђеном калуђеру, некада била црква, али они знају да је била и где је била, па су дошли да се Богу помолу!

Страшно и предивно, истовремено.

ДРАШКОВИЋ И ШЕВАРНАДЗЕ

Страшно јер је црква порушена. Предивно јер та црква није порушена — ју је руски муџик преселио у своје срце и своје памћење!

Обновити све што је порушено — и цркве, и традицију, и културу, и слободу — то је најпречи задатак и одатле морамо да кренемо. Наше нације, просто, морају бити спојене са својим извором, са својим кореном.

Због тога, и симболично, странка чији сам председник носи име: Српски покрет обнове.

И ми, заиста, желимо да обновимо све, да Србију учинимо Србијом. То није враћање у прошлост, него једини начин да стигнемо будућност.

И у технологији, и у стандарду, и у квалитету живота, далеко испред и Руса и Срба данас су толики народи. Ми можемо, релативно брзо, да их сустигнемо, али само под условом да обновимо наше вредности и да на њима даље зидамо.

Срећан сам што је председник Русије, господин Борис Јељцин, кренуо баш овим путем.

У то да је Русија вечна никад нисам сумњао. Али ја тек однедавно, од августа ове године, дубоко верујем да није далеко дан кад ће се, на огромном пространству од Владивостока до срца Европе, појавити један и демократска и економска велесила.

Пуч је изведен 19. августа, на дан Светог Преображења. И није успео. Просто због тога што нема снаге која може спречити Преображење Русије!

Вашем конгресу желим срећан рад и преносим вам братске поздраве и жеље милиона чланова и присталица Српског покрета обнове.

Бурним аплаузом делегати су поздравили речи Вука Драшковића, показујући тиме да су везе које спајају српске и руске душе нераскидиве.

Потом је Драшковића примио председник Народне партије „Слободна Русија“ **Александар Руцкој**, иначе потпредседник Руске Федерације, значи — после Борица Јељцина други човек Русије. У дужем разговору посебно је било речи о драми, коју сваки, на свој начин данас преживљавају руски и српски народ. Руцкој је изразио уверење да ће Русија успешно савладати последице бољшевизма и крупним корацима убрзо кренути у демократски, економски и духовни препород. Драшковић је узвратио уверењем да ће рат у Југославији ускоро престати и да ће Србија такође одбацити хаљине, маске и понашање једног прошлог и пропалог света.

У својству специјалног госта Драшковић је присуствовао и Конгресу Врховног совјета Русије, на којем је говорио председник **Русије Борис Јељцин** и на коме је изабран председник руског парламента **Руслан Хазбулатов**, који се непосредно после избора срео с Драшковићем.

СЛИЧНЕ СИТУАЦИЈЕ

Док су Драшковић и Хазбулатов разговарали, руководилац службе Пресс службе у кабинету председника Јељцина, Аркадиј Сергејевич Макрецов је нашем новинару испричао:

„Проблеми које сада ви доживљавате у

ЈУГОСЛОВЕНСКИ СОЛЖЕЊИЦИН У РАЗГОВОРУ С НОВИНАРИМА

међунационалним односима су веома слични нашим. Ми можемо извршити размену искустава у решавању ових проблема. Ми за сада решавамо ове проблеме без велике пуцњаве, без сталних митраљеских рафала. Код вас се сукоб нешто оштрије разгорео. Можда ће вам наше искуство користити да угасите тај конфликт. Ми имамо свој Нагорни Карабах, где рат већ неколико година не може да се смири. Не знамо како да се извучемо из тога, а у многим крајевима Југославије национални проблеми су решени нормално и без пуцњава. То што се догађа између Србије и Хрватске, то је, наравно, тешко. Ми то доживљавамо као да се то нама догађа. Знамо како то изгледа кад се убијају људи, кад се уништавају вредности. У нашој ближњој и даљој историји тога је било веома много и ми не желимо никакву крв, ни совјетску, ни југословенску, ни српску, ни руску, нити било какву. Ми смо за мирољубиво решење. И можемо потражити нешто заједничко у мирољубивом решавању конфликта. И ако Хазбулатов буде прихватио Вуког предлог, тада можемо говорити о удруживању напора у решавању међунационалних проблема.“

За време свог боравка у Москви, Вук Драшковић је дао неколико интервјуа и имао више сусрета не само са руским, него и са страним извештачима. Већ првог дана конгреса Народне партије „Слободна Русија“, уприличена је конференција за штампу, најављена као сусрет са „југословенским Солжењичином“. Следећег дана, на другој конференцији за штампу, Драшковић се у Клубу слободних новинара срео с најпознатијим именима руског новинарства и више од два часа одговарао на питања која су се, пре свега, тичала рата у Југославији, његових корена и могућности мирног решења српско—хрватског сукоба. У многим питањима је провејавао страх од југославизације Совјет-

ског Савеза. Но, многа питања су се односила и на стање у Србији. Новинари су замолили Драшковића да коментарише недавну московску изјаву Слободана Милошевића да је Београд био једини град у коме су организоване демонстрације против пуча у Совјетском Савезу. Драшковић је одговорио: „Председник Србије је рекао истину, само што је заборавио да напомене важну чињеницу: да је његова партија подржала пучисте, а да је демонстрације против пучиста организовао Српски покрет обнове!“

ХРАБРОСТ ЈЕ НЕ ИЋИ У РАТ

Иначе, најзанимљивији разговор, који је протекао у веома присној атмосфери, био је разговор бившег министра иностраних послова Совјетског Савеза Едуарда Шевернадзеа и председника Српског покрета обнове Вука Драшковића. Између осталог Драшковић је рекао:

Рат у Југославији је по мом мишљењу, пре свега рат између два сродна система: између **хрватског нацифашизма** и **српског нацикомунизма**. Такође се може рећи да је то рат између хрватског Хитлера и српског Стаљина. Они су „рођаци“, можда помажу један другом и рат их одржава на власти. У условима мира, ни Туђман, ни српски председник не могу показати ништа својим народима у својим републикама. И могло би се рећи да — док они буду на власти биће рата, а кад не буде рата — они неће бити на власти. Многи војници који нису Срби побегли су из Југословенске армије: Словенци, Хрвати. Остали су Македонци, мањи број Муслимана и Срби. Официри су Срби, Армија се зове југословенска, а имали су звезду петокраку, али сада је више нема. Само пише: Југословенска армија, а она више није ни југословенска, ни народна, а можда није више ни армија. Она се распада. Официри, генерали те армије, воде рат ради очувања својих позиција. Они не знају шта ће бити са њима у случају пропасти Армије. С друге стране, велики број младих Ср-

ба и Хрвата не жели да се бори. Има пуно дезертера из тих армија — и из хрватске и из Југословенске народне армије. Ја лично сам за дезертере. Мислим да је највећа храброст не бити за рат у ситуацији када и власт и масмедии подржавају рат, изазивају мржњу. И сад, нико не зна како ће све ово да се реши. Долази зима, биће глад, економска ситуација је катастрофална и у Хрватској, а нарочито у Србији, јер у Хрватској добијају какву-такву помоћ од западних земаља — а Србија нема ниоткуда помоћи. А долази зима са својим тешкоћама, и можда ће то извршити већи утицај него Европа и лорд Карингтон. Господине Шеварнадзе, ви имате велики међународни углед у целом свету, можда би ваша дипломатска мисија — али не само у Загребу и у Београду, већ и у Сарајеву, јер у Босни и Херцеговини, тој централној југословенској републици, живе заједно Срби, Хрвати и Муслимани, и то пружа наде да ће се можда сачувати нека форма Југославије. Треба спасити Југославију од опште катаклизме. По мом мишљењу нема мира без разговора између Срба, Хрвата и председника Босне и Херцеговине.

Шеварнадзе је изразио уверење да његово ангажовање у разрешењу југословенске ратне драме неће бити неопходно, но уколико то развој догађаја буде захтевао, он ће дати све од себе да се изнађе мирно и правично решење.

ЧИЈИ ГОСТ ЈАСТРЕБОВ?

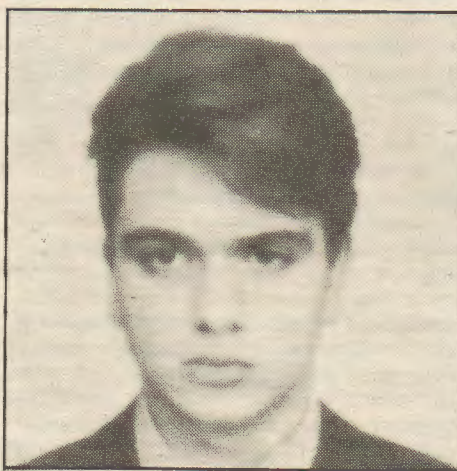
Конечно, али не на последњем месту, Драшковић је имао сусрет који ће остати забележен у хроникама хуманитарних мисија. Наиме, одлазећи за Москву, он и чланови делегације СПО однели су погачу за **Јарослава Јастребова**, који је након тридесет четири дана штрајка глађу — у који је ступио у знак солидарисања са Србима, који своју калварију доживљавају у Хрватској — на наговор Вука Драшковића престао са гладовањем. Ево како је тај чин обелоданио сам Јастребов:

Земљаци, српска браћо, позвао сам вас да бих вас обавестио о прекиду свога штрајка глађу. Данас је тридесетчетврти дан штрајка. Ја сам био спреман да га и даље наставим. Али, многобројна обраћања српске браће постепено су изменили моју одлуку. Рећи ћу вам отворено да нисам очекивао такав одзив из Србије и Црне Горе. А како сам га могао и очекивати, када сам око себе видео равнодушност и одсуство жеље да се удари длан о длан за добро свога ближњег. Најтеже ми је било у почетку оно осећање усамљености. Изашао сам сам и дуго сам био сам, али то ме је и уверило у потребу да останем до краја. Само сам тако могао рачунати да ће у душама људи наћи на одзив моји поштуци. Постепено су ми прилазили руски људи и ја сам видео да нисам усамљен. Али, то није мењало моју одлуку. Кад су почеле да ми стижу вести из Србије и Црне Горе, када су ми почели прилазити са својим искреним осећањима Срби и Црногорци, када сам видео сузе захвалности на очима Србина из Книна, ја сам осетио да су срца Срба и Црногорца срца моје браће и да нису окоштала у

деценијама сурових искушења. Ја сам видео да су та срца врела и пуна љубави према Русији и да ту љубав српска и црногорска браћа преносе и на мене. Долазак Вука Драшковића ме је дубоко потресао. Не зато што је он дошао код мене, њему непознатог Руса, уз то — знатно млађег од њега, већ ме је потресло то како је он дошао код мене. Он је дошао код мене као код брата. Донео ми је хлеб Србије. И ја сам — примивши тај велики хлеб — осетио искреност позива Срба и Црногорца. Ја сам схватио да сам постепено постигао успех, не у оној форми како сам очекивао, већ много драгоцене. Ја сам се обраћао разуму људи, а одазвала су се срца. И ја сам донео одлуку: штрајк глађу, то је усамљена борба. Сад је дошао тренутак да ступим у заједничку борбу — раме уз раме — са мојом српском и црногорском браћом. Сретан сам што сам потребан Србији и Црној Гори”.

Занимљиво је да председник Милошевић, приликом свог недавног боравка у Москви није нашао времена да скокне до југословенске амбаскаде испред које је Јастребов био разапео свој мали шатор и на московској зими гладовао молећи се за Србе у Хрватској. Такође је занимљиво да је изасланик потпредседника Скупштине Србије Боровија Петровића повукао позив Скупштине Србије да Јастребов буде њен гост када је Јастребов изјавио да ће он најпре у Србију и Црну Гору доћи као гост Вука Драшковића и Српског покрета обнове, па тек онда као гост Скупштине Србије. Остаје нам да видимо чији ће гост бити Јастребов...

ЗДЕНКА АЋИН

ОСНОВАН ОДБОР СПО У МОСКВИ

У Москви је 29. октобра основан Градски одбор Српског покрета обнове. За председника Одбора изабран је Борис Секулић, студент треће године правног факултета.

Оснивачком састанку Градског одбора присуствовао је господин Вук Драшковић са члановима парламентарне делегације СПО, која је била у вишедневној посети Русији на позив Народне партије „Слободна Русија”.

РУСКА ЉУБАВ: ДОК ЛЕТЕ „ЈАСТРЕБОВИ”

СЕРБИЈА В МОЕМ СЕРДЦЕ

Српску јавност занста је узбудно редак и несвакидашњи догађај: један млади Рус (28), Јарослав Јосифович Јастребов, 34 дана је испред југословенске амбаскаде у Москви штрајковао глађу. Тражио је да братска Русија заштити братску Србију и Црну Гору у рату против православља. Док чекамо долазак Јарослава Јастребова у Београд, на позив Вука Драшковића, „Српска реч” преноси својим читаоцима апел овог племенитог човека, над чијом су жртвом многи Срби заплакали.

Православни руски људи! Пред Вашим очима догађа се чудовишни злочин. Већ трећи пут у овом столећу, непријатељи Православне Вере почели су да уништавају нашу браћу — православне Србе и Црногорце. И шта Руси? Руси ћуте! Да ли сте Ви православни саборци?!

Све пропаганде, сви плакати о борби „демократије са комунизмом” — лаж! Када су 1914. године Немци напали Србију — све је ово исто било лепо прикривено речима о „европском прогресу”! Али, уствари, из свега тога произашао је светски рат. Када су 1941. ти исти Немци, сада са Хитлером на челу, напали Југославију — исто се прикривало плакати о „заштити Европе од словенског варварства”. Међутим, Немци и њихови вазали Хрвати, уништавали су православне Србе и Црногорце. Само у логору Јасеновац убијено је 700.000 људи. Србе и Црногорце уништавали су само због тога што су православне вере. Зашто су сви цивилизовани Европљани света заборавили све то — да су Хрвати терали Србе да на одећи носе слово П — православља?

И ево, 1991. године, југословенска држава — чије постојање одговара између осталог и решењима Уједињених нација о послератном уређењу Европе, експлодирала је због хрватских и словеначких сепаратиста. Кога видимо иза њихових леђа? Опет Немце! Видимо стари блок: Немци са савезницима, Хрватима и Словенцима католицима, против православних Срба и Црногораца. Хрватски националисти испровоцирали су оружане борбе и ево данас у Југославији грађанског рата! И шта нам ради цивилизована Европа? Уместо да прекине испоруку оружја Хрватима, ова Европа спрема улазак у суверену државу! Којим правом? Са правом јачег! НАТО иде да подржи Хрвате и нанесе ударац Србији и Црној Гори! Православним Србима и Црногорцима прети прави геноцид.

Нема сумње да улазак НАТО у Југославију не стаје на крај рату. Довољно је споменути Либан, где су такозване интернационалне снаге већ биле газде. Резултат је исти — брдо лешева. Ово желе „цивилизатори“ у Србији и Црној Гори. Они желе да Срби и Црногорци сретну војску НАТО-а са оружјем у рукама. Ту ће НАТО да се одомаћи: пушака, авиона, бомби — много. Ко ће да им се супротстави? Малена армија и сељаци са оружјем? Али, Југославија — то је само почетак. Окупација Југославије војском НАТО-а само је почетак уласка НАТО-а у Русију.

То ће се представити као „заштита демократије“, али ће уствари бити обична агресија. Такође, као што се Срби и Црногорци супротстављају смрти своје домовине, тако ћемо се супротстављати и ми Руси „заштитницима демократије и прогреса“ који ће уништавати и нас!

Ја Вас призивам Православни!

Ако за 70 година живота под подлом владавином Ви изгубисте савест и осећај за братску хришћанску љубав, ако Вам је парче кобасице које Вам бацају Горбачов и Буш, Јељцин и Кол драже од Ваше православне браће коју истребљују Ваши непријатељи, онда помислите о себи, о својим женама и деци. Године 1914. непријатељи су почели у Србији, а уништили Русију! Године 1941. Хитлер је, пре него што је напао СССР, прво напао Југославију! Тако и данас, пре него што добију Русију, уништиће Србију и Црну Гору!

Другови! Ја се обраћам Вама! Ја се обраћам свим поштеним људима из Европе и Америке, у целом свету! Људи!

Пред Вашим очима безумни политичари почињу Трећи Светски Рат! У њему неће погинути само православни Срби, Црногорци, Руси — ватра прождире свет! У јасном појму горе описаног, ја, православни Рус Јарослав Јосифович Јастребов, почињем да гладујем у име протеста!

Моји услови:

23 септембра 1991. года от Р.Х.

Визу от
Ярослава
с уверением
в совместной работе
и обещаясь поехать
25 сентября 1991г.
2022
Ястребов

1 СССР, чак и разбијен, остаје и даље члан Савета безбедности ОУН и још увек располаже правом вета. Горбачов има право да не допусти НАТО-у да уђе у Југославију. Ја тражим од Горбачова да заштити интересе наше православне браће, наших јединих правих савезника у Првом и Другом светском рату — Срба и Црногораца. У противном, нека каже јасно и опредељено зашто подржава агресију НАТО против православних људи. Ја тражим да Горбачов покаже своје право лице Русима, Србима и Црногорцима. Ако је он Враг Православља, нека то види свако, а не да се сакрива новим идејама.

2. Врховни Совјет РСФСР има велике могућности да делује на народе у нашој земљи и иностранству. Ја тражим да говорник у име Русије, а то значи и у име руског народа, одмах почне да говори о питањима одбране од иностраног продирања у Србију, Црну Гору и Русију. Нека овај законити орган покаже своје лице.

3. Председник РСФСР Борис Јељцин користи се огромном популарношћу, како код нас у земљи, тако и у иностранству. Ја тражим од њега да заштити Русију и њене савезнике, а не да учествује у спектаклу који никоме не треба. Ја тражим да он гласно каже своју позицију. Ако није за Србе и Црногорце, значи да је против њих. Ми морамо знати.

4. Московска Патријаршија и њен поглавар Алексеј говоре о себи као о заштитницима Православља. Ја тражим да Алексеј одмах заштити Србе и Црногорце. Ако не жели то да уради, нека каже. Сви су дужни да знају да он и Московска Патријаршија не желе да заштите Православље.

5. Руски патриотски покрет влада великим могућностима, а занима се јефтиним фолклором. Ја желим од свих руских организација, песничких и ветеранских, војних, политичких и осталих, да им први задатак буде заштита Срба и Црногораца. Време лупетања је прошло. Свако је дужан да разуме да су људи који зову на борбу, а сами ништа не раде — провокатори који треба да буду откривени. Борба за заштиту Срба и Црногораца провера је свакога од нас!

6. Руска емиграција увек се куне у љубав према Домовини. Ја тражим од ње да прекине да лупета и да на делу, заштитом наше браће, покаже верност Православљу и Русији. И ако Солжењцин „прстом не помакне“ ни сада, значи да је исти православац као римски папа!

7. Руска патриотска штампа бави се са хиљаду неважних ствари, али се не бави интересом Руса и интересима наше браће. Тражим од патриотске штампе конкретну борбу за наша и права наше браће. Заправо, публицитет овог обраћања.

8. Ово није захтев, ово је молба. Ја молим све православне Русе за молбу Господу Исусу Христу за спасење православних Срба и Црногораца од узурпаторског напада. Ја дајем реч да нећу прекинути гладовање док не почне испуњавање свих мојих молби. Ја сам обичан човек — Рус.

Ја имам само свој живот и ако он помаже заштити моје православне браће Срба и Црногораца — дајем га.

23. септембра 1991.

ЈАРОСЛАВ ЈАСТРЕБОВ

ЗОРАН ПОПОВ, ЕКОНОМИСТА: О ЕКОНОМСКОЈ БЛОКАДИ СРБИЈЕ

СРБИЈА СЕ ДАВНО САМА ЗАБЛОКИРАЛА

Д

ве јаке економске интеграције — Европска заједница и ЕФТА — са којима се одвија највећи део спољнотрговинске размене наше земље од преко 70%, најавиле су блокаду Југославије. Молим Вас

да прокоментаришете у чему би се састојала та блокада, какви би били ефекти њеног деловања и који пакет рестриктивних мера припрема Делор?

— Могући утицај блокаде о којој се говори на привреду Србије или још неких делова

Економска блокада не може битије погоршати оноако непријатан и тежак положај Србије. Без обзира хоће ли бити примењене мере изолације, у Србији ће се одвијати сценарио који ће бити актуелан у већини источноевропских земаља. Са или без блокаде, експеримент са социјализмом платићемо падом стандарда на ниво пре Другог светског рата. Тако мисли др Зоран Попов, професор Економског факултета у Новом Саду и стручни сарадник Економског института у Београду.

Југославије, треба посматрати кроз чињеницу да је развијени свет наш главни спољнотрговински партнер и да се капитал може очекивати само из развијених земаља света. Друга страна проблема има мало шири економски и политички миље. Што се тиче спољнотрговинских односа Србије, Југославије, или било које источноевропске земље са западом, проблем није доступност њихових тржишта за нашу робу, него је суштина проблема што ми немамо робу.

Са блокадом или без блокаде нама ће то тржиште бити затворено, поготово од 1992. године.

Имајте на уму да је Јужна Африка била под блокадом више деценија, па је ипак из ње изашла као једна од најразвијенијих земаља света, јер је имала робу коју је могла да пласира на страну тржиште. Основни проблем је да ми те робе немамо. Што се тиче капитала који очекујемо из развијенијих земаља запада, треба знати да нисмо једини који га очекују. На њега рачуна цела источне Европе. Имам утисак да велика очекивања са којима је источне Европе ушла у ову тржишну оријентисану реформу полако постају изневерена.

Морам да направим једну дигресију. У овом веку западна Европа преживела је два периода реконструкције своје привреде, после оба светска рата. После Првог светског рата, економска „медицина“ којом се приступило реконструкцији и модернизацији ратом уништених привреда европских земаља, била је углавном класична економска наука и сводила се на тежњу ка директним приватним инвестицијама, на приватној иницијативи и трансферима капитала који би ишли угодним каналима токова приватног капитала. Као резултат те медицине, Европа је после Првог светског рата, практично до почетка Другог светског рата била у перманентној кризи. А као резултат те кризе јавили су се бројни тоталитарни режими у великом броју европских земаља: Хитлер у Немачкој, Мусолини у Италији, Стаљин у Совјетском Савезу, Франко у Шпанији, Салазар у Португалији, Хорти у Мађарској итд. У оквиру те медицине, западна Европа никада није успела да реши своје економске тешкоће настале као последица Првог светског рата.

За разлику од тога, после Другог светског рата реконструкција западноевропских привреда је вршена на потпуно различит начин. Иза тога је стајала филозофија такозваног Маршаловог плана, а то није ништа другог него наставак оне филозофије која је у Америци и неким земаљама света врло успешно примењена после велике економске кризе. То је тридесетак година непрекинутог просперитета. Ако сада имамо у виду те две чињенице и када у светлу тога гледамо коју медицину западна Европа нуди источној Европи, видимо да је то терапија која је већ била примењивана после Првог светског рата. Јасно је да то сасвим сигурно неће имати ефекта. Да ли ће бити примењене неке мере економске блокаде или не, доток иностраног капитала у виду директних приватних инвестиција у Србију, у Југославију и у било коју другу источно-европску земљу биће далеко испод потребног.

Рецимо, **Мађарска** која је најтворенија у том погледу и највише стимулише прилив иностраног приватног капитала, последње две године није успела да привуче ни **милијарду долара**. Значи, чак и да нема блокаде ми морамо бити свесни чињенице да на основу садашњег стања ствари и спремности западне Европе да лансира неки организовани план подршке целом делу континента источне Европе на начин како то сада раде, тај план нема изгледа на успех. Ако би се блокада о којој се говори из Хага применила на **Србију**, имала би негативне ефекте на српску привреду, али ти ефекти не би требало да буду (уколико се око земље не постави нека врста „санитарног кордона“ — у шта ја не верујем и којим би се спречила било каква циркулација) такви да ће нашу ситуацију битније погршати. Тешко је претпоставити прво да те мере могу **дуго трајати**, а друго, да ће оне имати на нас неке **катастрофално неповољније последице** од оних које би се и иначе десиле да те блокаде нема. Односно, да би у том случају Србија била у нешто мање повољнијој позицији од рецимо већине других источноевропских земаља.

БЛОКАДА — ЗАНЕМАРЉИВА

Ви сматрате да су ефекти готово претећни извесне економске блокаде Србије **безнајесније**?

— Покушају да вам илустријем димензију проблема са којим се суочавамо визави капитала који је потребан да би се привреда Србије, Југославије, односно целокупне источне Европе модернизовала и на тај начин постала способна да се укључи у савремено организовано тржиште света.

Једна група економиста је узела у обзир 6 источноевропских земаља: Пољску, Чешкоставачку, Мађарску, Југославију, Румунију и Бугарску и вршили су процене колики капитал би био потребан тим земаљама, ако би се као циљ поставило да тих 6 земаља за десет година достигну ниво животног стандарда западне Европе. По њиховим прорачунима, тим земаљама би годишње требало **420 милијарди долара**. Односно, ако би циљ био да се те земље развијају по стопи раста националног дохотка 7% годишње наредних 15 година. То је срце проблема са којима се суочавамо. Људи морају схватити да је за реконструкцију наших привреда потребан незамисливо велики одлив капитала.

Источна Немачка има 16 милиона становника и реинтеграција источне немачке и западне немачке привреде која је потпуно различитог квалитета, по проценама немачких стручњака трајаће 10 година, са минималним улагањима од **1500 милијарди марака**. То су потребне паре да се по нивоу привредне развијености, источна Немачке некако приближи нивоу развијености западне Немачке. Значи, ради се о озбиљном проблему који далеко превазилази било шта што може резултирати евентуална блокада. Ефекти блокаде у односу на средства која су потребна Србији да би се њена привреда модернизовала, да би се животни стандард становништва на неки начин приближио животном стандарду становништва западне Европе, толико је мали, да

без обзира шта ће проистећи из блокаде о којој је реч, ефекти те блокаде у суштини су „ситница“. Наравно, нису занемарљива ситница.

Ако би били примењени такви захвати као што је забрана било какве трговине са Србијом, што до сада није примењивано ни са Јужноафричком унијом, онда су могући ефекти другачији, али у сваком случају краткорочни, чак и да се забрани, рецимо, увоз нафте, лекова (што по свему судећи западна Европа не може због своје јавности), то може значити само краткорочни политички притисак на становништво са циљем да се прихвате нека политичка решења сервирана од стране Европске заједнице, при чему је то мач са две оштрице. Није јасно кога све то може погодити. Србију свакако, али ако би се примениле мере изолације, у шта ја лично не верујем, и творци таквих идеја морају имати на уму да то не мора да резултира у некој демократизацији политичког живота у Србији. Увек треба имати на уму оно што се десило после Првог светског рата: да се из таквих тешкоћа у некој земљи не мора родити демократски режим. Може се родити сасвим недемократски.

Имајући све то на уму, нисам претерано убеђен да је Европа спремна да у односу на Србију примењује неку дугорочну политику блокаде. То је политичка игра која треба да омогући помак у решавању такозваног југословенског питања и углавном ће се на томе све и завршити.

ДОДАТНИ ТРОШКОВИ ОСАМОСТАЉИВАЊА

Док траје ратни хук многи се са зебњом питају какве ће нам рачуне тај рат испоставити и јесмо ли спремни да после жртава понесемо и бреме сиромаштва?

— До тренутка када је Југославија постојала као јединствена и имала визију опстанка као целовита земља, постојала су реална очекивања да ће успешније од осталих источноевропских земаља пребродити структурно прилагођавање и преоријентацију на тржишну економију.

Са распадом Југославије који је почео пре две године, те перспективе су нестале. Сада смо суочени са два сценарија. Један је хипотетички, који једва да је и даље прихватљив, а то је **јединствена Југославија**. Други је реалистичнији и има у виду да се Југославија **распада на неколико држава**. Под претпоставком да је Југославија остала, процене западноевропских економиста са којима сам разговарао, говоре да би у нашим условима **30-40% наше привреде морало да одумре**, а остали део би се реструктурирао појавом **новог приватног сектора**. Југославија је имала могућност да у периоду од 2 или 3 године преобли те дечије болести реструктурисања у тржишну привреду, да би се три године од почетка реформи могло очекивати оживљавање привредне активности. Третило је очекивати да се за тих неколико година наш друштвени производ смањи за 1/3 до 40%. За већину других источноевропских земаља процене су говориле да ће тај период трансформације трајати дуже од пет година и да

бар половина тих привреда не би могла никада да се реструктурише. Значи да ће друштвени производ тих земаља нужно опасти за око 50%. То су **биле** предности **Југославије** и то је сценарио пун оптимизма који, на жалост, наши политички лидери никада нису уважавали. Очито да они ту опцију нису узимали у обзир.

Ако представимо опцију разбијања Југославије на поједине државе, да је до тога дошло мирним путем, онда би имали **додатни трошак прилагођавања** сваке од те новонастале државе, њене привреде, на **нови миље**, узимајући у обзир да је бар трећина производње сваке наше републике зависила како од импута материјала и енергије из других република, тако и од продаје готових производа на тржиштима других република. Сада се јавља проблем проналажења **нових снабдевача** и **нових тржишта** за пласман **трећине** укупне производње. То је додатни трошак који у кратком периоду ниједна република не би могла да реши. Већ на бази тога, под условом мирног распада Југославије у свим републикама, друштвени производ или животни стандард становништва **мора опасти за отприлике 50%**. То је сценарио **мирољубивог распада Југославије**, и то под доста оптимистичким проценама.

ЦЕНА НЕМИРОЉУБИВОГ РАСПАДА

Код нас је сада на делу **трећи сценарио немирољубивог распада Југославије на неколико држава**.

— Ако до тога дође онда ћемо имати још два додатна трошка — један због **разлагања** на неколико **непријатељских држава**, међу којима трговине и економских веза уопште неће бити наредних неколико година. Свака од тих држава мораће да нађе решења за целокупан износ оне трећине коју је добијала и усмеравала на друга југословенска тржишта. Ако 1/3 већ иначе треба да буде осуђена на пропаст, а друга трећина је та сарадња са нашим бившим братским републикама, то значи да ће тај немирољубив распад Југославије имати за последицу опадање производње и животног стандарда становништва као у **најлошије организованим земаљама источне Европе, рецимо Совјетском Савезу**. У том случају треба очекивати да ће се друштвени производ југословенских државица наредних неколико година приближно смањити за 50-60% од нивоа који је имао пре тога, што отприлике приближно значи да за толико треба очекивати пад животног стандарда становништва.

То је цена немирољубивог распада Југославије а на то ће се додати трошкови рата и ратних зарања који, наравно, нису једнаки у свим деловима земље. Њих ће морати да сноси становништво **бивше Југославије**, а будућих самосталних земаља. Процене ратних штета на нивоу Југославије, по мој рачуници превазилазе већ **10 милијарди долара**. То су тренутне перспективе, под претпоставкама неколико алтернативних сценарија који су више или мање могући. Најизвеснији, а најмање повољан по нас упућује на то да ће из ових ратних сукоба и распада Југославије, сви грађани приближно подједнако доћи на животни стандард **мањи од половине оног**

што су имали 1988. године. По свему судећи, претворићемо се у један регион масовне беде и сиромаштва Европе. Ето перспективе за коју на жалост морам рећи да је сасвим реалистична.

Које време је потребно земљама источне Европе за процес тржишне реформе?

— Да би јавност могла да стекне неки утисак о томе шта нам предстоји, које су тешкоће и у ком периоду су оне решиве, може да послужи следећа илустрација: већина економиста, узимамо западноевропске (а слично мисле и наши), сматра да ће процес трансформације земаља источне Европе у просеку трајати 3-4 деценије, после којих би те земље достигле ниво привредног развоја мање развијених земаља Европске заједнице, а то су Португалија, Грчка и Шпанија. Треба знати да је Југославија 1939. године била нешто развијенија од Португалије, а приближно на истом нивоу развијености као Грчка и Шпанија. То практично значи да ћемо се, ако експеримент успе негде 2030. године, вратити на компаративан ниво привредне развијености који смо имали пре Другог светског рата. То је цена експеримента који морамо платити са социјализмом, самоуправљањем и свим волунтаризмима који су нас ни криве ни дужне снашли после Другог светског рата.

Да ипак не буде све толико трагично по нашу јавност, да људе који нису склони у то да поверују утешим, треба рећи да су неке земље источне Европе у још трагичнијој ситуацији. Рецимо, Мађарска је пре Другог светског рата била на нивоу развијености Аустрије, а Чехословачка на нивоу развијености Немачке. Значи, те земље ни 2030. године неће бити тамо где су биле пре Другог светског рата. То је цена једног неодрожног експеримента у друштвеним размерама коме смо ми приступили после Другог светског рата.

Нама сада предстоји једна упорна економска борба како би се трансформисали и то што је могуће пре погасили предузећа која немају никаву перспективу, реструктурисали преостали део привреде и кренули путем приватне инвестиције.

За сада постоје мали изгледи да би тај процес могао бити успешан за целу источну Европу, јер тренутно нема институционалног

решења који би обезбедио трајније изворе капитала.

ИСПАШТАЊЕ ПОГРЕШНИХ ЉУДИ

Капитала нема. Западни свет улази у један дуготрајни процес рецесије, а осиротели Исток очекује обимнији пакет помоћи. Где ће се срести?

— Верујем да ће западноевропске земље, притиснуте перспективом стагнације и континуиране рецесије, пре или касније морати нешто да ураде на плану институционализације обимнијег трансфера капитала са Запада на Исток, јер ће то решити питање просперитета практично целокупног човечанства у наредних неколико деценија. Тренутно имам утисак да се већина западноевропских земаља руководи уским националним интересима. Рецесија ће се наставити у наредних неколико година и мораће да се тражи нови лек, односно нова медицина.

Проблем источне Европе мораће другачије да се решава и због перспективе која није тако мала да више десетина милиона људи са Истока почну да траже уточиште на Западу што може да створи врло озбиљне политичке и економске тешкоће, са последицама које тешко да могу бити предвидиве.

Ригорозна блокада није успела да обори Садама Хусена и показало се да су мере економске изолације контрапродуктивне. Верујете ли да трагично стање у привреди Србије не може бити и горе када нам санкционишу нафту, сировине или лекове?

— Мислим да се ради о нефер поступку неких људи у Европској заједници који имају искушење много темперамента, а мало здравог разума. Што се тиче економских последица таквих мера, оне би у зимским месецима који следе могле доста да загорчају живот становништву, али неће погодити људе на које се циља тим мерама. Била би то освета Европе народу у Србији, а готово не би тангирали политичке партије и њихова руководства, без обзира на коју партију они мисле.

Трајније ефекте на стање у привреди Србије такве мере не могу имати, јер све што ће се десити привреди Србије у овој и наред-

ној години, углавном је опредељено. Ту мало шта може да се дода. Не треба увеличавати могући утицај такве политике Европске заједнице на Србију, јер очито је да, поготову ако те мере буду краткорочне, пар месеци рецимо, оне ништа битније не могу допринети да се стање у привреди Србије трагично погорша. Друго, тешко је претпоставити да би мере могле трајати више година, још мање више деценија. Узрок примене мера блокаде није суштинско питање, као што је то био случај са Јужноафричком Унијом, где се блокада примењивала више деценија, него је тренутни политички проблем настао вероватно стицајем различитих околности, па можда чак и људским фактором. Што се тиче западне Европе, она није уложила — по мом личном мишљењу, претерано много труда да би разумела југословенско питање, него је сматрајући Југославију неком периферијом Европе била склона да одлуке доноси ломљењем преко колена. Те мере не могу имати неког трајнијег негативног ефекта на стање у привреди Србије која је и без тога довољно трагична. Морамо имати на уму и чињеницу чак и да до примене тих мера не дође, потпуно је извесно да ће се стање у привреди Србије погоршавати.

Европа показује спремност да комплексним мерама економске блокаде примора Србију на поштовање хашких услова. Како би Србија изгледала у таквој изолацији?

— Ако би мере економске блокаде биле комплексне и трајале бар годину дана, могле би да отежају стање у привреди Србије. Отежавале би не само економску позицију Србије, него би могле да успоре будуће кораке ка реорганизацији и трансформацији привреде Србије које би она требало да предузима. Изазвале би низ недаћа таквог дневног карактера, на које становништво може да буде мање или више осетљиво. Рецимо — недостатак нафте би могао да изазове у великим градовима проблем грејања, снабдевања неких грана привреде Србије репроматеријалима и полупроизводима из иностранства, резервним деловима и томе слично, да доведе до озбиљнијег обарања производње и да отежа снабдевање Србије са девизама за набавку, да погорша стање на тржишту и у продајницама и сл.

Да ли ће невоље српског режима на спољнополитичком плану ослабити или пољуљати његов утицај у земљи?

— Чак и да је на власти нека сасвим друга партија, далеко мање стручна, лако би могла да парира те политичке ударце Европске заједнице. Мислим да Европи није стало да постоји народ који ће сматрати да му је она неправедно нанела велико зло. Постоји велика могућност да партија на власти, без обзира шта ми о њој мислили, ово искористи за јачање своје подршке код широких слојева становништва и ја бих био стварно непријатно изненађен ако Социјалистичка партија не би била довољно паметна да евентуално ту блокаду искористи за јачање свог утицаја у становништву. Уосталом, не треба да губимо из вида да је то и Броз знао добро да ради, а и већина лидера у свету.

Славница ЛАЗИЋ

фото: Борбо Вукоје

ОТВОРЕНО ПИСМО

ПРЕДСЕДНИКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СЛОБОДАМУ МИЛОШЕВИЋУ

Господине Председниче!

Интерес Србије, а и целог нашег народа, налаже Вам да прихватите хашки документ као основу за мирно решење српско-хрватског ратног сукоба и агоније свих у Југославији. Дужна сте ставити тачку на погубљиву политику која Србе гура у рат против свих, а Србију претвара у гето без иједног савезника у Европи и читавом свету.

Хашки документ не нуди све што желимо и тражи нешто што и не желимо, али он не значи пораз ни Србије ни српског народа. То је само пораз Ваше вишегодишње једносмерне и ултимативне идеолошке, државне и националне стратегије.

Од 1987. па до данас, та политика је само умножавала непријатељства и отварала нова жаришта сукоба и фронтине, не решивши ни један животни проблем нашег народа. Та политика нас је увукла у рат за који ни економски, ни демократски, ни дипломатски, ни пропагандно, ни војнички нисмо били припремљени.

Политика је вештина могућег. Оно што смо, и без мешања Европе, лако могли јуче, данас не можемо. Ви сте одбили и асиметричну федерацију и конфедерацију. Одбијањем овога што данас нуди хашки документ, ризикујете да већ сутра ни то нећемо моћи да достигнемо.

Србија нема ни снаге, ни воље, ни разлога да ратује са Европом и светом. Немате право да је терате у пропаст и под тепихе бомби неке нове, међународне „пустињске олује“. Србији је доста гробова, и инвалида, и сирочади, и беде. Схватите и прихватите ову истину, суочите се са реалношћу и Србија ће Вас подржати. Послушајте српску омладину, која неће рат, послушајте мајке и очеве јединица и то је, знајте, воља огромне војнице у Србији.

Нема пречег националног задатка од обуставе рата и демократског и економског препорода Србије. Хашки документ нам то нуди. А онда, и само тада, кад изградимо демократску, економски снажну и од Европе и света прихваћену Србију, биће заштићен и национални интерес свих Срба на простору данашње, или већ бивше, Југославије.

Као Караборђе данас не можемо, као Милош морамо.
Београд, 1. новембар 1991.

Вук ДРАШКОВИЋ

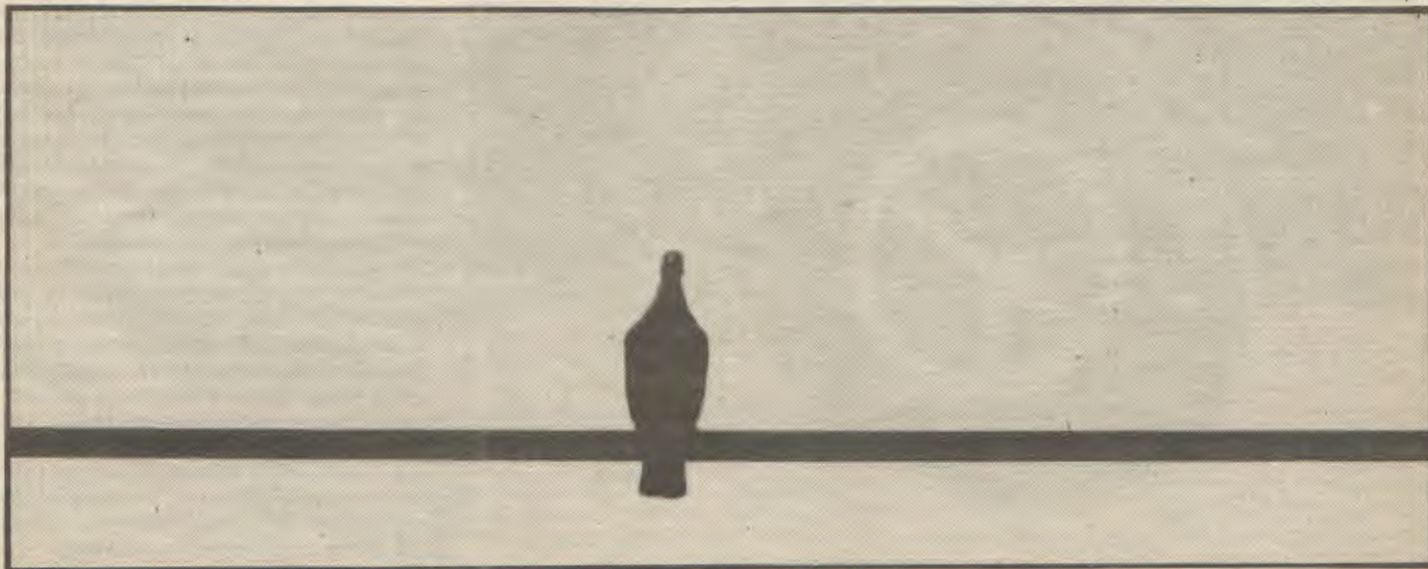

Фото: Слободан Станковић

Пише: Никола МИЛОШЕВИЋ

АОЈ, ШВАБО ГЕНШЕРУ!

монополски положај у политичком и привредном животу и инсистирајући и даље са упорношћу без преседана, на својим комунистичким, обележјима, српски властодршци немају данас у свету ни једног јединог савезника осим можда Кубе и Кине.

Захваљујући таквој спољнополитичкој оријентацији — ирационалној чак и са гледишта њихових сопствених интереса — српски большевици, предвођени својим харизматским вођом, отворили су српском народу, како сада стоји ствар, две светле перспективе. Евентуалним прихватањем хашког ултиматума Срби у Хрватској остају препуштени на милост и немилост осветничком гневу хрватских паравојних формација, ако поменути ултиматум српски властодршци одбију, примениће се против Србије економске и политичке санкције Европске заједнице, са благо речено катастрофалним последицама по привредни живот земље. Довољно је само ља мора одбити ултиматум какве моћне стране силе, као што се то у своје време десило са Србијом у доба владавине Петра I. Међутим, тадашња Србија умела је да себи осигура такве моћне савезнике какви су били Француска, Русија и Енглеска, да и не говоримо о томе да је српски динар имао златну подлогу, а српски режим узорних политичких слобода.

Данашњи српски управљачи, круто се и тврдоглаво држећи сопствених идеолошких предрасуда, онда када их се у свету готово нико не држи, довели су Србију у практично безизлазан положај. Задржавајући и даље

помислити шта би за ионако слабакчу српску привреду, која је тако рећи на издисају, значио прекид дотока нафте, па да се одмах разабере шта нас чека уколико они у чијим се рукама сада налази судбина Србије наставе да на својој политичкој плочи и даље обрћу новокомпоновани бојни поклич: „АОЈ ШВАБО ГЕНШЕРУ!“

Избор између поменуте две светле перспективе раван је избору између пожара и поплаве.

Гори, тежи и незахвалнији избор једва да се може и замислити. А ако се запитамо шта нам ваља у таквој ситуацији чинити, први разуман одговор на то разложно питање јесте да са српске политичке сцене морају најзад да оду сви они који су нас својом идеолошком заслепљеношћу и ускогрудношћу довели пред два амбиса, погубна не само по интересе него и по голи опстанак српског народа.

Разуме се, српски властодршци и њихови апологети из редова интелектуалаца кривце за овако трагичну ситуацију у којој се српски народ обрео траже на сасвим другој страни. За садашњи безизлазни положај Србије криви су, по њима, осим Швабе Геншера, управо они доследни критичари режима који су не од јуче указивали на то да нас новокомпоновани комунистички лидери са социјалистичком маском воде право у пропаст.

У намери да ове своје критичаре по сваку цену дискредитишу у очима јавности, не презају комунистички властодршци и њихови пропагандисти из интелектуалних професија ни од најприземнијих и најпримитивнијих покушаја блаћења. Ко год се дрзне да упре прстом у оно што чини суштину постојећег политичког система, бива одмах жигосан као особа која непријатељима комунизма за новац продаје своју интелектуалну савест и уједно као особа која је у Брозовом режиму уживала невиђене и небројене привилегије свакојаке врсте.

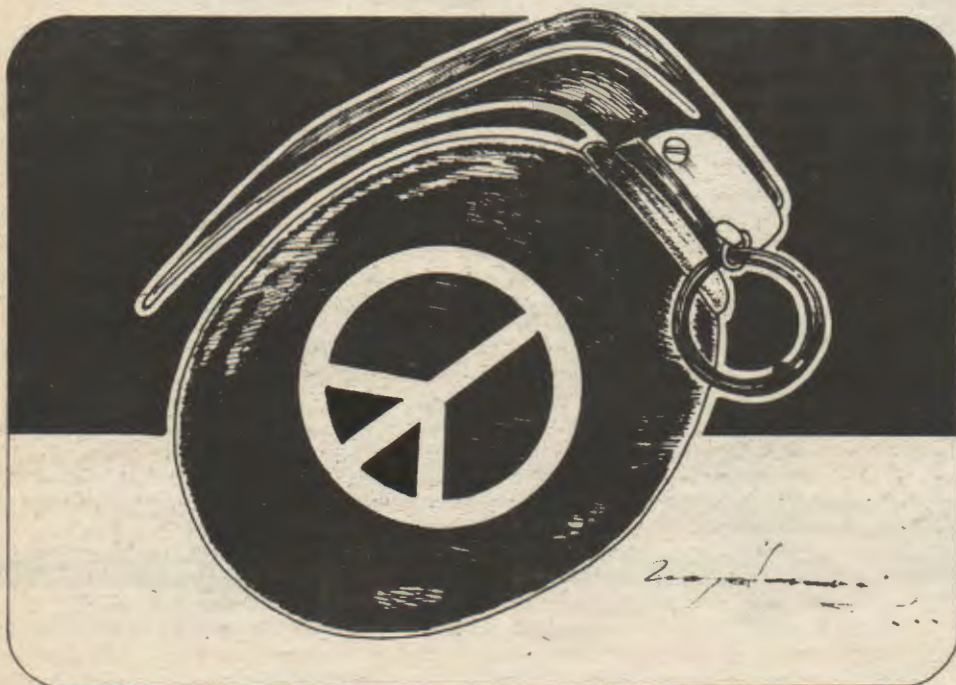
Да овај манир дискредитовања политичких опонената, у најбољим традицијама большевизма, узима све више маха уверио се писац ових редова недавно и на свом сопственом искуству. У поводу неких својих јавних иступања био је овај аутор у прилици да сазна, захваљујући извесним анонимним писмима, да је човек који „за зелене доларе“ плује по Србији и њеном председнику и човек који се баца камењем на большевичку идеологију, премда је управо у большевичком режиму добио све што се могло добити.

Ови моји анонимни критичари само на један фолклорни начин понављају кључни „аргумент“ који је против мене потегаво ту скоро у „Ставу“ академик Тадић, тврдећи да сам у време Јосипа Броза „фаворизован“ и исписујући тим поводом једну реченицу коју ћемо као образац логичног расуђивања и стилски примерно уобличеног писања у целини навести. Никола Милошевић, каже академик Тадић, „брутално заобилази истину када тврди да моје помињање његовог избора за редовног професора црпе своју аргументацију из давнашњих критика неког професора Рако-

Међу многим импресивним текстовима новокомпонованог уметничког стваралаштва издваја се видно, попут правог бисера, бодра и полетна песмица са више него симпатичним насловом: „АОЈ Швабо Геншеру!“

У ових неколико речи исказана је на крајње сажет и једноставан начин читава спољнополитичка филозофија владајуће странке у Србији. Додуше, бахатост, ароганција и потпуно одсуство политичке мудрости добро су позната обележја спољнополитичке оријентације свих большевичких режима. Међутим, све ове лепе особине большевичког спољнополитичког кодекса још се некако и могу разумети када је реч о неким донедавно великим силама каква је својевремено био Совјетски Савез, али када се од бахатости, осиноности и потпуног одсуства политичке мудрости начини спољнополитички програм једне мале земље са банкротираном привредом, оптерећене големим дуговима и сукобљене са све боље наоружаним противником на бојном пољу, онда то није само апсурдно него и трагично, не толико наравно за оне који такву политику воде, колико за народ који због такве политике испашта, а како ствар стоји, испаштаће све више.

Бива, истина, понекад да нека мала зем-

вића и покојног Оскара Давича, што би био доказ да ја са њима имам идеолошку и духовну сродност!"

Редакција „Става“ морала би се најпре побринути да за потребе академика Тадића обезбеди неког бољег лектора, како у интересу академика самог тако и у интересу својих читалаца. За „обилажење“ се може рећи што год се хоће, само не да је „брутално“, а формулација да „помињање избора црпе своју аргументацију из давнашњих критика“, представља галиматјас који се, истини за вољу, ретко среће и у написима грађана са нижом стручном спремом.

Ни у погледу логике памфлет господина Тадића није неко узорно штиво. Чињеница да су комунисти Раковић и Давичо покренули на страницама ондашње „Борбе“ читаву хајку поводом мог избора за редовног професора по позиву, за академика Тадића представља крунски доказ да су ме у Брозово време комунисти фаворизовали.

А кад се већ академик Тадић латио оваквог начина аргументисања, предочићу му један још бољи и уверљивији доказ мог фаворизовања у комунистичком режиму. У том мени так и толико наклоњеном политичком поретку провео сам равно двадесет година живећи са мајком и братом у дељивом стану, а потом пуних четрнаест година са супругом, таштом и сином, у једној соби, без парног грејања, у поткровљу које прокишњава, што је, мора се признати, прилично необичан начин да се неко фаворизује.

У свом памфлету академик Тадић међутим, није само заратио са логичким расуђивањем и стилски дотераним казивањем. Господин Тадић иде чак толико далеко да у последњем броју „Става“ тврди да није написао оно што је написао у претходном броју тог истог листа. Изјављујући да „грубо заобилазим истину“ када му спочитавам да сматра да „садашњи политички поредак у Србији није бољшевички него демократски“, г. Тадић ми узвраћа следећом, по његовом мишљењу, убиственом напоменом: „Ако сам рекао да није бољшевички, никада нисам тврдио да јест демократски“.

Међутим, у „Ставу“ број 85 од 27.9. ове године академик Тадић од речи до речи каже: „Систем који постоји у Србији уставноправно и фактички (подвукао Н. М.) признаје легитимност вишестраначког система“.

Према томе, или академик Тадић мисли да вишепартијски системи нису демократски, или академик Тадић тако не мисли, али у том случају он тврди — тврди још како — да је постојећи политички поредак у Србији демократски па нека сада читаоци сами пресуде ко од нас двојице „брутално“ заобилази истину.

У сваком случају, у својој полемичарској каријери знао је академик Тадић и за неке боље дане и један макар и краћи опоравак у неком мањем месту са погодном климом свакако би му добро дошао, под условом, наравно, да га тамо не засипају новокомпонованим творевинама типа „Аој Швабо Геншеру!“

А до тог његовог, надајмо се брзог и ефикасног опоравка, обећавам да са њим нећу више полемисати из разлога чисто хуманитарне природе.

**ДР БРАНКО КОСТИЋ: ПРВИ, ГЛАВНИ И
НАЈПРИНЦИПИЈЕЛНИЈИ ЧОВЕК ОВЕ ЗЕМЉЕ**

ДИНОСАУРУС НАШЕГ ВРЕМЕНА

**Нема никакве сумње да ће нека будућа генерација прогласити нашег
вољеног председавајућег за маскоту балканског лудила с краја
двадесетог века**

Сјећам се једне студентске манифестације, која је, прије непуне четири године отворио тада потпредседник црногорске Владе — др Бранко Костић. Враћао сам се кући само пар корака испред њега и његове супруге, непристојно прислушкујући интересантан разговор. Радознало се распитивао о најситнијој реакцији публике приликом говора, о чему га је, за такве задатке очито припремљена супруга, истрчно изјавила.

Можете ли замислити шта данас том човеку значи када у само једном дану да интервју Sky news-у и ББЦ-у, када захваљујући авиону доручкује у Рвашима, руча у Хагу, а вечера у Београду, или, када на скупу Црногораца у Сава центру неко изјави да „српство данас предводе Слободан Милошевић и Бранко Костић“?

Бранко Костић, иако типичан политички продукт ових простора, ипак у себи носи нешто особено. Човек који је мисао о политици као вјештини могућег довео до бесмисла, а политичарима као умјетницима за обмањивање маса дао нове садржаје, заиста заслужује да се њиме једном позабаве и психолози. Они ће, чудећи се несавршености данашњих колега, констатовати неvjероватни склоп ове личности, која је најтеже битке водила (и углавном губила) против зла у себи саме. Све то ипак, неће бити препрека да од неке будуће генерације, др Костић буде проглашен за егземплара балканског лудила с краја 20 вијека.

Од особе са докторском дисертацијом о пријетећој опасности од вишка вриједности по наш самоуправни социјализам, до порт парола Слободана Милошевића, аскете када је у питању јеловник његовог народа и дива када се обраћа групацији званој ТА ЕВРОПА, др Бранко је прешао „трновит“ пут. Захваљујући лијепом домаћем васпитању, усађеном духу чојства и јунаштва и осјећању црногорског поноса и части, др Бранко се још у раној младости научио врлини поштовања старијег. Било да се ради о годинама, чину или позицији на хијерархијској лествици. И макар то било на голему штету оних којима његов многопоштовани месија одређује судбину. То је можда и разлог што је чак и примједбе типа „подаништво“, „државни удар“, „пут у пакао“, или „сукоб против остатка свијета“, др Бранко издигао на ниво моралног принципа, све

зарад поштовања у себи усађених манира и сопствене процјене што му у датом тренутку ваља чинити.

ИЗЈАВЕ

Тачно је да се људима, политичарима, поготово, при анализи изјава датих у различитом времену, може пронаћи читав низ недоследности, противрјечности и контрадикторности. Међутим, Костићеве неспоразуми са самим собом достигли су онај ниво, који ће овом човеку, ако једном хладне главе буде писао мемоаре, сасвим сигурно донијети тешке сукобе са својим другим ЈА. И то независно од тога да ли ће његова индивидуа у том тренутку бити уоквирена у „РАМ“ или у, много изгледнија, четири зида.

Свој медијски пробој, др Бранко је чинио у времену када су се у налету антибирократске револуције, људи са занимањем политичар, морали потрудити у величању властитих прогона. Чињеница је да др Бранко један од ријетких у Црној Гори који је избјегао Милошевићеву метлу, омогућила му је значајан уплив у новоуспостављену власт, а овом другом — вјерног пратиоца у колекцији љубитеља слуганства.

Промјена политичког става, дакле, није необична за људе који се баве овим послом. Када неко, међутим, своје мишљење мијења по неколико пута у једном дану или седмици, онда то, макар са становишта дијалектике, заслужује посебну пажњу.

Тако се, др Бранко за скупштинском говорницом жестоко успротивио покушајима „рехабилитовања сарадника окупатора свих боја, четника поготово, и њиховог представљања као жртава грађанског рата и као бораца за отаџбину“. Успротивио се тада и покушајима негирања тековина револуције и личности Ј.Б. Тита, објашњавајући да то погоршава политичко — безбједносну ситуацију. Недуго затим, пред ТВ камерама, др Бранко је изјавио да су „четници и партизани једно те исто и да свако другачије мишљење представља чин — националне издаје“!

Исти човек, у налету АБ револуције, у настојању да спаси своју и главе својих колега, био је децидан: „Не смијемо се дати, другови из Словеније ће нам пружити сву потребну помоћ“. Пошто је, ваљда помоћ изостала, др Бранко се убрзо нашао на челу митингашких ескадрона који су тражили линч разбраће из

сјеверозападне републике. Док су масе пред њим шенлучењем изражавале своје (не)расположење, др Бранко их је позвао на рационалност: „Ја вас позивам и молим да те метке, које трошите узалудно, чувате“!

Биографија овог човјека обогаћена је и сукобом у родном Цетињу, када му је приликом посјете овом граду упућено низ погрда, уз констатацију да је заједно са Момиром Булатовићем издао Црну Гору. Након што је пратњи забранио да интервенише, скинуо је сако и упустио се у физички дуел са „нападачем“. Нешто касније, као свједок у судском спору, био је необично прецизан у појашњавању у који дио тијела је циљао човјека коме је нанио телесне повреде.

Иначе, др Бранко Костић је имао заиста метеорски успон. Од студентског и омладинског активисте, брзо је стигао до генералног директора Комбината алуминијума, у коме се прославио одабиром технологије која у процесу производње „гута“ 63% вриједности производа. Затим је дошао на Универзитет, гдје је економску мисао обогатио новим открићима из области политичке економије социјалистичког самоуправљања. За то вријеме, на „чудан“ начин обезбједио је стан у центру будванског Старог града, бранећи тај потез реченицом. Боље да имамо добростојеће политичаре, него сиромаше“.

Са мјеста потпредседника републике Владе у оставци, у валу митингашких промјена испливао је до — председника државе Црне Горе! При том, директно се везао за Слободана Милошевића, игноришући имплицитно противљење Момира Булатовића.

Значајан допринос дао је у рјешавању косовског питања. Најприје је рекао да се тамо силом не може доћи до заједничког живота, затим је упис добровољаца за нови косовски бој прогласио патриотским чином и изразио жаљење што им се не може придружити, да би са мјеста председника републике формирање ових одреда прогласио — неуставним!

Пред комунистима Малесије, области насељене Албанцима, изјавио је затим да је против иконографије и да на ношење „Титових и Милошевићевих слика не гледа са оду-

шевљењем“. Убрзо затим, инсистирао је да буде редован говорник на митинзима гдје су доминирале фотографије Слободана Милошевића.

Када је у предсједништву СФРЈ замијенио нестабилног Ненада Бућина и то на иницијативу Слободана Милошевића, др Бранко је постао истински VOX POPULI Црне Горе, вјерне милошевићевској политици. С друге стране, Милошевић је добио човјека који је у сваком тренутку био спреман да каже, учини или приреди оно што ни један народски Србин, макар једнако мислио, не би хтио, смио ни умислио тако да каже.

Примједбу да за свог покровитеља ради најпрљавије послове, др Бранко је увјек надомјештао увјерењем у своју високу свијест, истински патриотизам и за искрену љубав према својој јединој домовини Југославији, макар се она смањила до граница АВНОЈ-евске Србије.

Поруке скупини названој ТА ЕВРОПА, зачинио је непревазиђеном ароганцијом, врхунцем властитог поноса и нескривеном бригом за судбину свог народа: „Нећемо изгубити независност, макар и коријење јели“! Многи су убијени да је то био пресудан моменат, да на иницијативу уплашеног Ворена Зимермана, Американци одлуче да укину, већ припремљени Никлсов амандман.

МАСКОТА

Све то није било довољно да др Бранку омогући пројектовану позицију у историји нове Југославије. Државни удар, коме се на иницијативу својих налогодаваца ставио на чело, био је нови основ за медијску експанзију и пробој у прве минуте информативних емисија свих домаћих и иностраних ТВ станица!

У континуитету потеза оживљавања институције предсједништва СФРЈ, ставивши се на чело народним перјаницама типа Сејда Бајрамовића, Југослава Костића и др Боре Јовића, др Бранко је у властитој егзалтираности био одлучан и када је требало одбруцити извјесном Ван ден Бруку. То што је заузимањем

става у Хагу, сасвим супротним од оног који му је налагала изборна база, дошао у сукоб са својом републиком, оправдао је својом познатом принципијелношћу. Заузимањем другачијег става, као потпредседник СФРЈ, ван сваке сумње погазио бих основне норме из Устава Југославије, на које сам се у Савезном парламенту обавезао и заклет да ћу их се придржавати. Након кршења тог истог Устава приликом повлачења војске из Словеније, одлука кршег предсједништва и све чешћих, неуставних мобилизација, др Бранко би се, уколико је бар мало сујевјеран, морао чувати на првом пјешачком прелазу. Ако, пак поменута заклетва подразумијева његову част, онда ту неће бити никаквих проблема.

Др Бранка Костића није посебно погодио ни догађај који се збио у холу хашког здања када му је, након напуштања сједнице, пришао Ван ден Брук и рекао: „Жалосно је, господине Костићу, што ви живите у Европи“. То је можда једино условило да потпредседник заборави што је у Хагу потписао и да упорно убујеђује новинаре како тамо није ставио никакав потпис. Ипак, у тачки 3 хашког споразума која налаже „евакуацију и напуштање територија Хрватске од стране војних објеката и инсталације“, стоји други по реду, потпис др Бранка Костића.

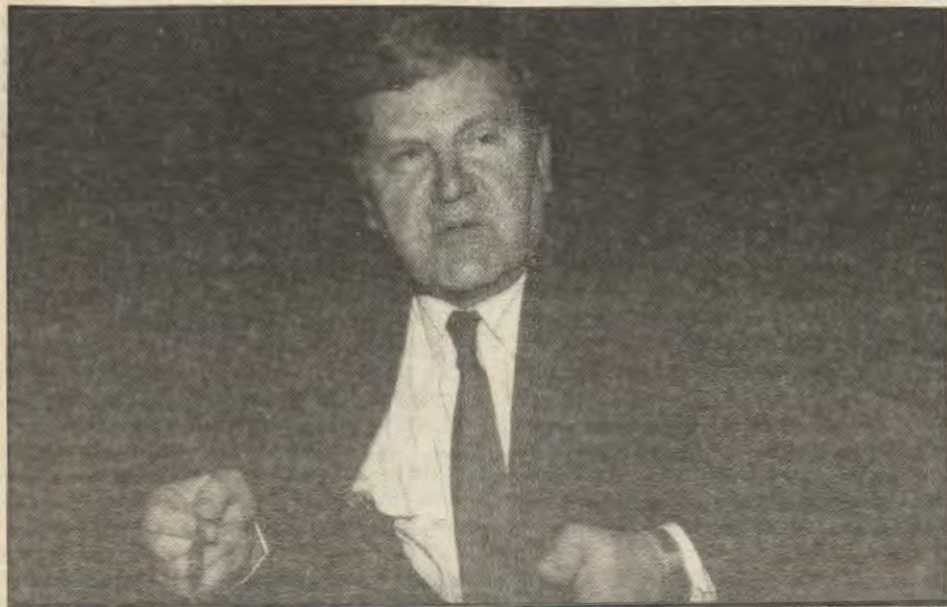
Његова намјештена важност при изјавима у којима себе велича као истинског бранитеља српства и хероја свога народа, не може, ипак, прикрити сазнање да се од партија преко ноћи тешко преобразити у лик из српске епике или историје. Чак и то што храброст показује Ван ден Бруку, а не ономе коме би морао, макар зарад стицања сопственог Ја и прекида континуитета брамаже, можда је један од разлога неузвраћене љубави немилошевићевског српства.

Ипак, једно је сигурно. Др Бранко Костић је убијеђен у исправност онога што ради. Да ли то говори о његовој политичкој наивности или можда људској плиткоумности — сазнаћемо ускоро. Коријење које нам је понудио и његове позиције са које може порадити да коријене ускоро пробамо, биће одговор на ово питање. Чињеница, пак, да је др Бранко дао значајан удио приликом проглашења Црне Горе за еколошку државу, а тиме и у борби за чистије и здравије коријење, говори нам да од своје мисије неће лако одустати. Вјероватно ни након одговора студената на његове, све чешће ратнохушачке изјаве: „У овом тренутку нисте важни Ви већ Црна Гора и њена младост, између Вас и Црне Горе, ми бирамо Црну Гору и младост“ — поручили су му студенти.

Др Бранко, ипак, има и своје слијобенике. Говоре то писма подршке која му ових дана стижу од црногорских милошевићевских диносауруса. Не сумњамо да ће то дати нове подстицаје овом човјеку у његовим трагикомичним авантурама.

Ипак, не будимо неправедни. Да није људи попут др Бранка, можда нам ова апокалиптична стварност не би била толико интересантна. Вријеме ће, будимо у то убијеђени, кад тад показати да је управо др Бранко симбол времена у коме живимо. Или, можда његова маскота.

Небојша РЕЏИЋ

РЕФЕРЕНДУМ „СРПСКЕ РЕЧИ“: РЕПУБЛИКА ИЛИ МОНАРХИЈА (II)

ИЗМЕЂУ МРЗОВОЉЕ И НАДЕ

Уколико би и дошло до референдума где би се грађани изјашњавали за републику или монархију, Србија би била у могућности да испита свој однос према ауторитету. Аристократија као носилац народног суверенитета, или грађанска власт? У истој недоумници су и јавне личности Србије којима се „Српска реч“ обраћа покушавајући да испита ову дилему. Многи од њих, схватајући да је питање монархије или републике за Србију практично, а не теоретско питање, управо га тако и коментаришу.

Давид Албахари:

У потрази за изгубљеном домовином

С обзиром да никада нисам живео ни у републици ни у монархији, а имајући у виду бедно стање наше земље, одлучио бих се у овом тренутку за оно што је јефтиније. Међутим, уверен сам да нема тог краља који би могао поново да уједини Југославију, без обзира да ли је јефтин или скуп. Стога сам за демократску републику која, ако ништа друго, нуди бар малу могућност да обновим своју изгубљену домовину.

Др Жарко Кораћ:

Три разлога за монархију

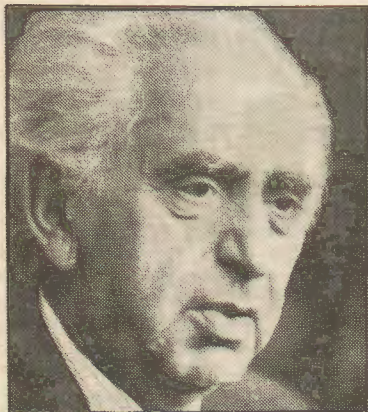
Савремена слика Европе показује да је питање република или монархије — са становишта демократије — у суштини ирелевантно. Грчка је престала да буде монархија, а Шпанија је постала. Можда је шпански пример за нас занимљив. Знајући да постоје огромне

супротности између левице и деснице, Франко је за свога живота припремио основе за долазак монархије. Показало се да је то била исправна одлука, јер је помогла Шпанији да практично безболно пређе пут ка парламентарној демократији. Један већи број у Србији гаји наде да би долазак монархије послужио у исту сврху, бар из три разлога. Први и основни: питање „оца нације“, за које су неки мислили да је решено на „чувеној“ Осмој седници, било би једном за свагда решено, била би немогућа ситуација да се изабрани политичар понаша као апсолутни монарх; друго, само би краљ имао пун ауторитет да спречи дивљање једне специфичне деснице карактеристичне за наше услове; и треће, не заборавимо престолонаследник у нашем случају је Европејац који би свакако до краја поштовао сва правила цивилизованог света.

С обзиром на очајну политичку ситуацију код нас, људи просто траже неку врсту позитивних шокова који би разбудили уплашене људе који се не усуђују да траже своја основна права. Код нас се демократија код многих и данас схвата како се схватала за последњих четрдесет година: право на корупцију, апсолутни монопол власти, харанга против личности које желе критички да говоре, фалсификовање историје и многе ствари о који-

ма још недовољно знамо. Морам да признам да се и ја због свега тога и сам питам да ли треба све учинити да се то промени.

АКАДЕМИК РАДОВАН САМАРЏИЋ:

Битно је оно на шта се ствар сведе

Питање односа републиканског и монархијског уређења у историји, у суштини, веома је сложено. Требало би претпоставити да су монарси, по правилу, тежили самодржављу, а да су републике биле јемство уставности и парламентарног либерализма. Међутим, многе републике су биле основа за стварање олигархије појединих сталежа или група, као и тираније свемоћних појединаца. Било је, а вероватно и данас има, оних монархија које су основа државног реда и уставне безбедности. Битно је, у суштини, оно на шта се ствар сведе. У српском случају, после свих историјских искустава, на престолу је незамислив монарх који тај положај није заслужио својом оданашћу националним интересима и двајем примера — који проистиче из његовог случаја — да је главна дужност сваког грађанина према отаџбини служење општим и заједничким, а не сопственим интересима.

Академик Никола Чобелић:

Монархија није решење

Исповедао сам од ране младости републиканска уверења. У овом тренутку нашег „бити или не бити“ не сматрам питање монархије ни важним ни актуелним. Монархија не решава ни један наш проблем, а може да обнови старе и изазове нове поделе и расколе. Не верујем у неку њену уједињујућу улогу. Принц Александар је поникао и растао у

туђини, проводећи, по сопственом признању, добар део свог активног века као официр у Либији код Гадафија, у Хонг Конгу, Белгији и још понегде. Шта он може да нам пружи с таквим животним искуством и искуством више неуспешног него успешног бизнисмена? Уосталом, тешко је мирити се с чињеницом да би с њим добили једног новог доживотног монарха, после свих немилих и горких искустава из овог послератног периода.

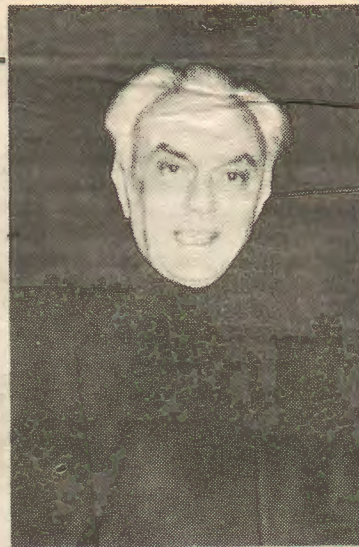
Посматрајући неке сцене дочека и испраћаја које су ми личиле на лоше провинцијално, каботенско позориште, долазила ми је на памет мисао како би се, врло брзо, око краљевског трона формирале утицајне дворске камариле, жељне власти и политичке промоције. Остаћу стога доследан својим републиканским уверењима, а кад дођу мирнија времена овај народ имаће прилику и о томе да искаже своју суверену вољу.

ДР ТРИВО ИНЂИЋ:

Монархија је неспојива са демократијом

Монархијска опција није реална зато што се монархија компромитовала још 1941. године. Краљ је и тада могао да остане у земљи — са својим народом — и да се ту бори против фашизма. Монархијски принцип је, по мом мишљењу, неспојив са демократијом, јер народни суверенитет подразумева демократско уређење и искључује владавину једног (појединца). Маколико монархија била симболична, то што принц Александар Карађорђевић помиње Хуан Карлоса на пример, ваља имати на уму да је то монархија која је наметнута још за време генерала Франка, без обзира на њену каснију еволуцију ка демократији. Но, теоријске аргументе за републику можемо наћи у књизи Етјена де ла Боасије „Расправа о добровољном ропству“ и у књизи есеја Џона Милтона „Архопагитика“ — да не идем даље од 16. и 17. века. Те књиге објавило је издавачко предузеће „Филип Вишњић“ у едицији „Либертас“ — чији сам и ја један од уредника. Иначе, ја сам републиканец, либертер, и туђ ми је сваки принцип заснован на хијерархији и ауторитету.

МИЛАДИН ЖИВОТИЋ:

Поштовати одлуку гласача

За развијеније демократске земље Западне Европе, дилема република или монархија није судбинска дилема, јер у Европској заједници постоји шест парламентарних монархија, које се по степену демократских слобода и по институцијама демократског система не разликују много од оних земаља које су републике. Додуше, у неким монархијама, монарх треба својим потписом да одобри законе које доноси парламент. Међутим, то је мање-више ритуал, јер није запамћено да је монарх у тим демократским земљама преузео на себе ингеренције владара који може да спречи или може да одбије један закон који је донео парламент. У већини тих држава се сматра да је монарх арбитар који — када дође до сукобљавања друштвених интереса артикулисаних преко политичких партија — има задатак да политичке субјекте наведе на оне облике политичких компромиса који су неопходни и једини могући облици рационалног разрешења друштвених сукоба. Монарх је чак независнији арбитар од председника државе, који може, на неки начин, да замрзне своје чланство и припадништво одређеној странци, али то замрзавање ни на који начин не значи да он није пристрасан у односу на своју странку.

Постоје, наравно такви парламентарни системи у којима је број политичких странака веома сужен. У америчком систему, рецимо, постоје две странке, тако да тај такзвани двопартијски систем има задатак да маргинализује све друге политичке групације. Тиме се успоставља доминација двеју партија, које се по политичким програмима на разликују толико да би могле да мењају глобалну структуру датаога друштва и онемогућавају проточност мањинских интереса. Према томе, и републикански системи имају своја ограничења, као што и монархистички системи у земљама у којима не постоји јасно артикулисана независност судске, извршне и законодавне власти, могу да створе такав тип монархије који делује по принципу који је важио у деветнаестом веку, по којем је владар имао велике прерогативе.

Што се тиче наше земље проблем је у

следећем. Реформисана бољшевичка странка себе је назвала Социјалистичком партијом Србије и као један од битних циљева поставила себи повратак традицији. Она је самим тим отворила и питање континуитета те традиције јер је Србија и настала и развијала се, пре свега, као монархија. Отварањем проблема утирања наше историјске традиције, нашег историјског бића, владајућа странка слави ту нашу традицију, али је веома здвојна и неодлучна када је у питању могућност настанка оног битног елемента те традиције који је садржан у самом појму монархије. А требало би, на неки начин, да носиоци те традиције буду управо челници, или нови харизматски лидери тих трансформисаних бољшевичких партија које се данас јављају као реформистичке. Међутим, то је историјски немогуће. Не могу људи који имају врло јаке елементе бољшевичких остатака прошлости да се проглашавају тако једноставно и лако за легитимне наследнике наше целокупне традиције.

У својој тежњи да се врати традицији, у тежњи да се створи нова харизма и сачува монопол власти, владајућа странка је сама отворила питање: република или монархија. Но, уколико би ингеренције монарха биле такве да не би могао, попут председника Републике Србије, да распусти Парламент и да уведе ванредно стање, онда би такав облик монархије у нашим условима омогућио конституисање правог вишестраначког система. Сада се поставља питање до које би мере Устав дао права монарху и каква би му уопште права дао, и да ли наша земља уопште има до те мере развијене могућности демократских институција да монарх не би могао да злоупотребљава положај врхунског арбитра, већ да остане неутрални арбитар. То ни на који начин не зависи од квалитета личности монарха, него од наших могућности да монарх буде у позицији да арбитра, а не да влада.

Ако би се пред гласачко тело сада поставило питање: република или монархија — не знам како би оно реаговало, не знам да ли би изабрало монархију или републику, али знам да би свака демократска земља морала да поштује одлуку гласачког тела, јер она представља одлуку већине. Уколико би се већина изјаснила за монархију, та одлука би морала да се поштује, али би исто тако морало да се спречи нешто што се приликом рестаурације монархије може догодити: да се створе некакве нове, монархистичке, камариле које би могле да окруже монарха и које би могле да служе као некакав лоби који утиче на његове одлуке ако би му ингеренције биле веће него што их монарх има у најсавременијим демократски развијеним земљама. Данас у Србији постоји реална могућност да се уместо досадшњих бирократских кланова који окружују нове харизматске вође створи дворска камарила. Проблем је и у томе што је Александар II Карађорђевић ипак наследник једног југословенског краља, а Југославија као земља — јединствена земља Срба, Хрвата и Словенаца и осталих народа — разбијена је, па се поставља питање да ли би тај краљ био краљ Срба или југословенски краљ. Уколико се Александар II Карађорђевић декларисао, попут његовог деде, као југословенски ујединитељ, такво опредељење за југословенску опцију мени је врло блиско. Но, ја нисам сигу-

ран колико би и други делови земље, који немају монархистичке традиције, могли у овом часу да прихвате монарха. Колико би, рецимо, Хрватска — која је пре деветсто година изгубила краља — сада пристала на монарха, или, пак, Словенија, која није ни имала своју државност, колико би пристала Македонија, колико би пристала Црна Гора у којој је, постојала друга династија — ја то не знам. Али знам да је могуће претпоставити опцију да Србија, уколико би постала уставна монархија, уђе у неке облике коалиционих савеза са осталим деловима Југославије, па да опет то буде некакав лабави савез држава. Монарх би био човек који не би владао, али би омогућавао да делују демократске институције друштва. Али, до које мере људи који желе монархију, жеље таквога краља, а не неку нову харизматску личност која сада има моћ да влада ни то не знам. Чак мислим да уопште није ни могуће одређивати које су сада опције највероватније за Србију. Ипак верујем да је могућа опција, ако се српски народ определи за монархију једног европског типа, да може да уђе у коалицију са другим земљама у оквиру лабаве конфедерације. Уосталом, то видим као једну могућност краја овог рата који влада у Југославији.

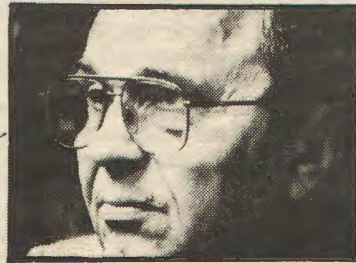
СВЕТЛАНА КЊАЗЕВА:

Боља од председничког система

Питање монархије или републике не може се постављати апстрактно као што то чине неки наши интелектуалци, али и политичари. То није питање принципијелног опредељења за једно или за друго решење, него опредељење у датом тренутку, датог ситуацији, с обзиром на конкретне исходе онога што се сматра бољом алтернативом. Ваља истаћи да демократија уопште није у супротности са уставном монархијом, као што, с друге стране, не постоји никаква нужна веза између уставне монархије и демократије. Све зависи од конкурентних околности. Јер, ако погледамо земље које су републике и земље које су уставне монархије, видећемо да тешко можемо да кажемо да је, рецимо, у Француској више демократије него у Енглеској, или обрнуто, или, пак, да је у Шведској више или мање демократије него у Немачкој.

Што се Србије тиче, оставимо Југославију по страни, јер не знамо шта ће се с њом збити, мислим да је за Србију уставна монархија много боља од председничког система којег сада имамо. Садашњи председнички систем даје председнику овлашћења која су много већа од оних која би имао уставни монарх. Дакле, ако је реч о концентрисању власти, онда је ово што сада имамо много горе него да имамо монархију. Наиме, парламент, влада и све остале демократске институције сада имају много мањи утицај него што би га имале у уставној монархији. Мени се чини да је то сада неспорно у Србији. Но, ја ни будућ-

ност не видим у ружичастим бојама. Нашу даљу перспективу видим као врло црну, јер мислим да ћемо ускоро имати двопартијски систем у брачној заједници, то јест да ћемо имати смењивање на власти две партије: Социјалистичке партије Србије и Савеза комуниста — покрет за Југославију. После овог рата, ма како се он завршио, официри и официрске породице ће се згрнути на територију која преостане и они ће сасвим сигурно гласати за Савез комуниста — покрет за Југославију, као и српске избеглице из Хрватске — под претпоставком да ова солдатска не успе да уради оно што је наумила: да сруши такозвану усташку власт у Хрватској. Но, морам одмах да се оградим. За мене ни Туђман, као ни Слободан Милошевић, још није фашиста, али су зато фашисти Парага и Шешел.

РАДОСЛАВ СТОЈАНОВИЋ

Ограничити ауторитаризам

Опредељивати се за републику или монархију у овом часу једноставно је непотребно, јер основни циљ је да се дође до демократског система власти. У том односу посматрам монархију и републику, која је погоднија за реализацију циља да се оствари демократско друштво. Србија се у овом часу налази у таквом стању у коме је неопходно нешто учинити да се спречи врло озбиљна борба за власт, која се, на жалост, јасно сагледава у чињеници да и у власти и у опозицији преовлађују екстремни фактори, да не кажем екстремне личности, које не могу да доведу до правог демократског система власти. У таквој ситуацији, по мом мишљењу, монархија има своју функцију коју иначе има у демократском поретку, а то је да постојање монарха на челу државе спречава оштру борбу за власт и онемогућује долазак на власт људи са екстремним идејама. Ако је добро постављена равнотежа између парламента, владе и монарха, онда председник владе не може да делује у оном правцу у коме ми процењујемо да је екстреман, а екстремизам се мора искључити као најнегативнија појава која се може јавити у демократском процесу, поготову у успостављању демократског система у фази у којој се ми сада налазимо, јер ми заправо и немамо демократски систем.

Ја нећу да говорим о Александру II Карађорђевићу као личности, али могу да кажем, колико га познајем, да је веома политички обрзаван и да познаје „политичку игру“. У том

смислу може се рећи да је он политички квалификован. Али, када се говори о монарху, онда се не може говорити о одређеној личности, јер да се разумемо, ја ни сам не знам какав бих ја био кад бих дошао на власт. Хоћу да кажем да је битно успоставити такав систем у коме никакви лични квалитети не могу да промене суштину система, а суштина система мора бити демократска. Мора се направити такав систем да било коју личност која дође на власт са тенденцијама ка ауторитаризму спречи да постане ауторитарна.

Енрико Јосиф:

Монарх је бог

Из мог ужарења гледано и осећано — ма колико то изазивало чуђење или подсмех — српском народу монарх је Бог сам. Удивљен сам речима божјег човека патријарха Павла: „Не дај Боже да се од нас тражи да оснивамо независну своју државу — Велику или Малу Србију — по цену да будемо нељуди. У том случају боље је да нестанемо него да уклањамо своје име и име својих предака. Али то не значи да као овце треба да идемо на клање, да са нама ради ко шта хоће. Борићемо се за слободу, своје домове, своје гробове — али као људи.“ Ове речи вечност су Србије!

ОБРАД СТАНОЈЕВИЋ:

У ПИТАЊУ ЈЕ ИМИЦ

Дилема: монархија или република — стара је дилема. Недавно сам негде прочитао да су неки прогнозирали да ће на свету остати само пет краљева: она четири из шпила карата и — енглески краљ. Међутим, неке ствари које су постојале у прошлости не ишчезавају тако лако, па се тако и код нас поново актуелизује питање монархије. Кад нам се

већ будућност показала крајње неизвесном, сада идемо у другу крајност и стремимо уназад: враћамо ћирилицу из Мирослављевог јеванђеља и томе слично, а и сама монархија је један од атрибута наше прошлости. Не мислим да је монархија најмодернији облик владавине, али можда би у овом тренутку тај облик помогао у исправљању имица Србије, који је створен у свету. Познато је, наиме, да је монархија неспојива са одређеним карактеристикама које нам се приписују. Стога нам један демократски краљ, који би био ван странака, ван партија, и који би био нека врста симбола, можда и не би био наодмет. У сваком случају, када би Србија била монархија, отпале би неке карактеристике које се Србији сада пришивају: да је ултракомунистичка, бољшевичка, да је на њеном челу тврдокорни комуниста Милошевић... Монархија је свакако један од могућих путева и могућа је као будућност Србије, баш зато што имамо дугу традицију Србије као монархије и што се мора узети у обзир допринос Карађорђевића ослобађању српског народа од разних ропстава, а у првом реду од турског ропства. Верујем да ће монархистичка опција у блиској будућности бити прихваћена.

ЈАГОШ ЂУРЕТИЋ:

МОНАРХИЈА ЈЕ И МНОШТВО ПИТАЊА

Дилема, монархија или република за мене је нешто што дефинитивно припада прошлости и у том смислу нешто непостојеће као озбиљна политичка дилема овог времена у Србији. Наиме, као човек одређеног филозофско-политичког образовања у духу монархистичког принципа са становишта демократије и слободе нисам у стању да размишљам. Јер, без обзира о каквој је форми монархије реч и ма колико она била уставна и парламентарна, остаје чињеница да је монарх конститутивни елемент политичке власти — дакле, власти над људима.

С тога, као што у осећању властитог достојанства и слободе не могу да гласам за доживотни мандат владавине ниједног појединца, тако још мање и са још знатно више разлога не могу једном за свагда да изаберам или да ми у демократском прегласавању изаберам читав ланац рођених и нерођених владара, познатих и непознатих судбоносних личности и то по једном једином критеријуму и по једној јединој чињеници, тј. по чињеници припадања породици врло заслужног родоначелника.

Заиста, како могу себе тако принципијелно да понизим и да пристанем да ми неко руди будућег владара без обзира на његове личне и државничке квалитете, без обзира на његове интелектуалне потенцијале, ниво образовања, морални хабитус или практичну политичку мудрост која може бити од пресудне

важности по национални интерес или (зашто да не?) по интерес једног јединог грађанина? Како могу у осећању властите слободне политичке воље и у складу са демократским уверењем да ослободим било кога чак и у мање битном сегменту политичке власти оне слободне индивидуалне и програмске политичке конкуренције коју иоле озбиљна демократија неизбежно изискује? Република по логици свог бића у такву принципијелну демократску контрадикцију једноставно не може да упадне, те у начелу монархија није и не може бити овде алтернатива.

Уочавам, разуме се, у јавном политичком мњењу нарастајућу плиму призивања реставрације монархије у Србији и то у перспективи националног спаса и стварног напретка слободе и демократије. Уочавам, такође, у таквом еуфоричном расположењу и извесне своје, изузетног поштовања вредне личне пријатеље с којима сам много година био у стабилном интелектуалном сродству, бар што се тиче онога о чему је овде реч. Слушам и чудим се; Њима се чудим, а друге напросто разумем: Или као преживеле искрено убеђене монархистичке поклонице или као оне који као прегрејани ловци за власт рачунају да ће на ФОНУ ирационалних осећања једне апатијом захваћене нације прикупити највише политичког капитала обраћајући пажњу народа славној прошлости и традицији где масовна свест најлакше може да нађе утеху, извесну перспективу и обнову снаге тако неопходног самопоуздања за излаз из садашњег драматичног националног торсокака.

Демократски дијалог, међутим, подразумева сучељавање рационалних аргумената, а сам практично политички процес (чак и онај демократски, наравно) који се тако много ослања и на ирационалне елементе у пракси може да удари својим путем и да резултира неочекиваним исходом. Укључујући се у дискусију мој задатак, према томе, није да нагађам шта ће бити и како ће та дилема у пракси бити разрешена, већ да евентуално допринесем разоткривању рационалног смисла односно бесмисла наметања те дилеме у тренутку кад драма националне егзистенције истински кулминира.

Они што призивају реставрацију монархије, тврдећи како је она једини начин да се обори владавина садашње Социјалистичке партије лишене стварног демократског етоса, склоне рецидивима старокмунистичког метода владања више него демократском вишепартијском националном споразумевању, свакако знају или би морали да знају да тиме проблем ни за јоту не померају с места, јер савремена уставна монархија принципијелно подразумева вишепартијски плурализам у коме има простора чак и за екстремно леве и екстремно десне политичке опције. Шпанија није само пример успешне реставрације монархије, већ и доказ да у оквирима уставне монархије може да тријумфално опстаје и једна од левих опција тј. владавина социјалистичке партије. Међутим, демократизација шпанског друштва не може да се објасни реставрацијом монархије ма колико да је сам шпански монарх Хуан Карлос дао лични допринос тој демократизацији, већ, напротив, то објашњење треба тражити у набујалом отпору многих опозиционих политичких опција

шпанског друштва актуелном Франковом тоталитаризму који је смрћу диктатора напросто експлодирао и попуцао по свим шавовима. Шпанија је до демократије дошла великом и зрелом политичком вољом како владајуће странке тако и снажне опозиције да се методичним увођењем модерних демократских институција до демократије заиста и дође. Уставна монархија при том представља резултат констелације политичких сила у шпанском друштву; она није нипошто сама по себи ни творац ни гарант демократије већ пре релативно лако сношљиви елемент њеног принципјелног ограничења у смислу напред наведеног образложења.

С тога српска опозиција која тако горљиво призива рестаурацију монархије не чини ништа битно у прилог напретка демократије сем што наивно ствара алиби за своју програмску политичку стерилност у којој није у стању да обеснажи какву-такву изборну супермажију садашње „Реал-социјалистичке“ партије. Наиме, коме би другоме него управо социјалистичкој партији при оваквим изборним резултатима новоустоличени монарх поверио мандат за образовање владе? Отуда опозиција у демократској верзији борбе за власт нема другог решења него да се обрати бирачком телу јасним програмом преживљавања драме животног опстанка у којој се тренутно налази огромна већина грађана. Методично увођење нових демократских институција и даљих гаранција индивидуалних политичких слобода без сумње су важан део, али само део, тог програма чији досадашњи мањак такође узрокује драму коју народ управо преживљава. То народу мора бити јасно објашњено, он тога мора постепено постлати свестан као своје стварне животне потребе и то у политичком програму стварне демократске опозиције мора да нађе одговарајуће место као израз истинске националне потребе а не као израз пуке борбе за власт, осветничке замке и мржње према тренутно владајућем непријатељу. Можда није одвише овде да кажем да тако нешто искрено очекујем од Демократске странке коју понајвише подржавам без обзира што и она понекад нејасно главнија српском политичком сценом, трагајући још увек за својим политичким идентитетом.

Са истом аргументацијом и у сличном смислу, треба одговорити онима који, оспоравајући републику призивају рестаурацију монархије тврдњом како ћемо се тако наћи у друштву најнапреднијих и најдемократскијих земаља Европе. То је празна флоскула ако се зна да је идеја Републике настала као идеја слободe за све и да је институционално реализована као резултат упорног напредовања демократије у правцу ограничавања и маргинализовања монархистичког принципа. С тога у начелу све што је у уставној монархији демократско јесте уједно и републиканско, а не његова негација и његова либертерска предност. Друга је, наравно ствар, што се и идеја Републике, као што знамо, реализује са демократским ограничењима и што ни она није оживотворена у свом чистом појму. То је, међутим, предмет једне сасвим друге расправе и сасвим другим поводом.

Шта, најзад, одговорити онима што призивају рестаурацију монархије као спасоносни

символ јединства српског народа уз тврдњу да српски народ са монархијом има сасвим добра искуства и да је он по свом бићу монархистички? Кад то тврђење не би било излагајо у озбиљном стилу било би, наравно, забавно и комично. Јер, готово сва српска монархистичка историја била је историја српског националног нејединства, завада и подела како пре Косовске битке тако и након Првог српског устанка. С друге стране за народ који је, тако рећи, већину својих монарха, заслужних и незаслужних прогнао из земље или напросто убио, тешко да се може рећи да је монархистички по свом бићу. Уосталом, колико је мени познато само у „Српској политичкој мисли“ (и то савременој, нарочито изборној) родила се теза о генској предодређености појединих народа за монархизам. Коначно, ни тврдња о добрим искуствима српског народа са својим монарсима и монархијом није превише тачна, јер управо поменути чести изгони и убиства монарха не могу бити објашњени сулудом монархоцидном склоношћу тог народа већ пре стварним разлозима незадовољства о којима, уосталом, сведочи и историја. (Апсолутизам, похлепа за материјалним добрима, расипање државне имовине, развратни лични живот, државничка некомпетентност, избегљичко владање у драми највећег могућег народног страдања и све то скупа опет уз врло часне изузетке, нарочито код Карађорђевића).

Српски народ је коначно у завршници другог светског рата „прокоцкао“ своју монархију, али је српска монархија на важним историјским одредитима (чак без обзира на квалитет циљева и субјективних намера) још више прокоцкала своју српску државу, а ово друго је национално судбоносно за разлику од оног првог што у историји свих народа може да има у крајњој линији само епизодни смисао.

С тога у закључку ових излагања сва призивања рестаурације монархије у Србији схватам: У једних као одсуство практичног

умећа, храбрости и јаке политичке воље да се „бик стварно зграби за рогове“ а у других као приземну, драматичном историјском искуству непримерену борбу за власт у којој се ојађеном народу још једном уместо реалне будућности потура идеална прошлост.

Наравно, све што је овде речено принципјелне је природе и нипошто не значи да се не бих лично веома обрадовао повратку Карађорђевића у своју домовину, у свој дом и у сва грађанска и имовинска права. Веома бих, штавише, био обрадован кад би се при том Карађорђевићи укључили у актуелни политички живот земље и у равноправној демократској конкуренцији потврдили се као непресахли изданци једне славне државотворне лозе. Демократија је, међутим, нешто што непрекидно изискује самопотврђивање и кореспонденцију са политичком вољом других и ту се консеквентно не да ништа пренети са оца на сина. у томе је њено проклетство у аспекту монархистичког принципа и тачка њиховог вечног разилажења.

ЈОВАН ХРИСТИЋ:

ЗЕЛЕНИ МОНАРХИСТА

Ја сам зелени монархиста. Што то подразумева? Немам појма! Можда подразумева заштиту Аде Циганлије. А шта је будућност Србије? Чујте, има република које добро живе и има монархија које дивно живе. Има република које не сметају никоме и монархија које не сметају никоме — а мени је најважније да ми нико не смета.

АЋИН: И да сте зелени монархиста!

**Разговарала:
Зденка АЋИН**

РАЗЛАЗ ЦРНЕ ГОРЕ И АРМИЈЕ?

КАКО
ВРШИТЕ
МОБИЛИЗАЦИЈУ=
ПО В.Е.С ИЛИ
ТЕРИТОРИЈАЛНО?

НЕ, НЕ =
ВЕЋ ПО СПИ-
СКУ "СРПСКЕ
ГАРДЕ"!

**ОД СЛУГЕ
ТЕШКО
ГОСПОДАР**

КАСТО МИЉАЊ

Одмах након хашког разлаза Булатовића и Милошевића, Кадријевић је предузео одлучне мере према Црној Гори. Хоће ли оне предупредити нову самовољу црногорског руководства на путу ка суверености?

Изнадана промена курса званичне Црне Горе, учињена средином октобра у Хагу, ставила је ових дана прву гарнитуру њених политичара на заиста тешка искушења. Првих двадесетак дана након наговјештеног разлаза са својим београдским налогодавцима вратила су им, попут бумеранга, све творевине из властитог арсенала, којима су у трого-

дишњој владавини свакодневно „хранили“ јавност своје републике. Менталитетска особеност народа, чији је поглед избијања одувјек био уперен у правцу моћних покровитеља, чини ових дана бројне препреке на замишљеном путу осамостаљења и почетка размишљања сопственом главом.

Након што се већ од раније разбила илузија о помоћи изведеној из паролe „нас и Ру-

са триста милиона“, Ценогорци се ових дана уче животу без своје дојучерашње велике љубави — Србије и ЈНА. Да је за добар дио грађана Црне Горе тај разлаз налик губитку најрођенијих, потврђује потпуно поларизована јавност и повремено отворено супротстављање ставовима владајуће партије, које неријетко долази чак и од њених чланова, а што је посебно интересантно — онајвише са страница јединог дневног листа у Црној Гори „Побједе“ — која се налази у власништву црногорске Владе!

Политика црногорског врха, у којој је све до скоро између љубави према српству и беспоговорне послушности политици Слободана Милошевића стављена знак једнакости

— огроман је разлог што накнадна појашњења хашког понашања црногорских челника, најлазе на чврст зид неразумијевања и одбојности.

У позadini сукоба израженог кроз недоумице о суштини потеза црногорске делегације тиња, међутим интересантније и по могућим импликацијама по ову републику опаснији — тихи рат на релацији званична Црна Гора — тзв. ЈНА. Бивша црногорска држава, која је ступањем у југословенску заједницу своје надлежности пренијела на федерацију, а које су јој са гашењем функција федерације вратиле заборавила је изгледа у Београду најважнију надлежност — ону из домена Народне одбране.

Након прљавог рата који су на херцеговачко-дубровачком ратишту изазвали резервисти из Црне Горе (који су, судећи по изјавама црногорских челника у те операције увучени наредбом Штаба врховне команде), у јавности се полагао ревидирало увјерење да се у околини Дубровника бране границе Црне Горе, а да се њени резервисти руководе високом патриотизмом и борбом за слободу. Уз то, одсуство признања званичне Србије да се ова република налази у рату и поруке које су говориле о неприхватању одговорности црногорског врха за судбину резервиста, чинили су блиским увјерење да се у околини Дубровника пише срамна страница црногорске историје.

Ипак, мало је ко могао повјеровати да ће хашки шок бити и много више од тога.

КАЗНА ЗА КАЗНОМ

Није прошао ни један цијели дан након хашког престојавања Момира Булатовића, а из армијског врха је уследило први казниени потез намијењен Црној Гори. Неколико хиљада њених резервиста, који су скоро два мјесеца у околини Титограда и Данилограда помало нервозна и у потпуној неизвјесности тренирали борбену готовост, упућено је на ратиште у Западној Славонији. Касније се испоставило да резервисти, који су на брзину потрпани у камионе и упућени на пут дуг стотинама километара у правцу сјеверозапада, нису заправо ни знали куда иду. Исто као ни предсједништво њихове републике, које је и поред договора са Штабом врховне команде да о покрету својих грађана буде редовно обавјештавано, остало ускраћено за ову информацију.

Други корак Кадијевићеве репресије адресиране Црној Гори био је повећање дејства јединица у околини Дубровника, које је резултирало освајањем Сребрног и Купара, али и шездесетим погинулим грађанином Црне Горе.

За то вријеме, предсједништво Црне Горе упутило је, сходно властитом осјећању одговорности и паничним захтјевима родитеља, захтјев Штабу врховне команде оружаних снага СФРЈ да се двије јединице ЈНА, попуњене резервистима из Црне Горе и у упућене у Двор на Уни и друга ратишта у Хрватској, — врате у касарне у Титограду и Даниловграду. Умјесто одговора армијског врха, уследило је телеграм који је наводно упутила ратна јединица из Данилограда, стационарирана у Двору на Уни, који гласи: „Пошли смо да се

боримо и не враћамо се до коначне побједи. Наше жене нека пазе дјецу, а Скупштина нека води бригу о нашим породицама. Грађани Црне Горе, будите уз нас“.

Већ наредног дана, уз информацију да је код Дубровника погинуло још седам црногорских младића, објављена је вијест да је Штаб врховне команде негативно одговорио на захтјев црногорског предсједништва. „У односу на то, Предсједништво Републике Црне Горе, у немогућности да то уради другим путем, упућује јавни позив свим старјешинама и војницима ове двије јединице, који добровољно не желе да остану на том дијелу ратишта, да се организовано и у војничком поретку, врате у касарне из којих су отишли“.

Да ли је овакав потез црногорских челника наступио након све већег притиска јавности због неизвјесне судбине црногорских резервиста, (чији се број на ратиштима у Хрватској попео на 20.000), због протеста студената који су саопштили да су „злоупотријебљена патриотска осјећања грађана Црне Горе“, или због „снажног осјећања усамљености и напуштености“ који је уследио због „издаје“ резервиста из Србије (М. Булатовић) — још се поуздано не зна. Извјесно је једино да су рат саопштењима и одговори на потезе супротне стране условили ново поигравање са већ добро затегнутим нервима црногорске јавности.

Но, позив упућен од стране црногорског предсједништва, до Баније је путовао дуже него је то Момир Булатовић очекивао. Умјесто поруке да се могу вратити кући — резервистима је саопштено да је због потеза у Хагу — црногорски предсједник поднио оставку!

Тих дана, мимо установљених обичаја и упркос најави да се од Црногораца никада неће захтијевати дезертерство све више родитеља резервиста почело је опседати црногорску Скупштину, тражећи повратак својих синова, макар на херцеговачко — дубровачко ратиште. Пошто Врховна команда није удовољила ни поновљеним захтјевима црногорског предсједништва, одлучено је да делегација родитеља посјети резервисте на Банији и уручи им позив да се врате.

Иако је лист „Побједа“ објавио информацију о израженој жељи резервиста из Црне Горе да остану на борбеним положајима, казивања родитеља из поменуте делегације говорила су да је 90% младића тражило да им се омогући повратак, али им то војне власти нису дозволиле. Уз то, саопштили су да се њихови синови налазе на подручју гдје се тренутно не воде борбе, али и на тако опасном мјесту гдје им пријети масовно уништење.

За то вријеме, незадовољна „различитим“ информисањем са дубровачког ратишта, Служба за информисање ССНО, издала је муруфења да „новинари и фоторепортери који извјештавају са кризних подручја у Хрватској, више неће моћи добити одобрење да самостално посјећују јединице и снимају прилоге по сопственој вољи“. То је образложено опасношћу по њихове животе.

Протести родитеља нису се стишавали ни наредних дана. Док су се нове групе разочараних људи окупљале испред скупштинског здања, црногорска државна гласила стидљив-

во су објавила информацију да се са Баније вратило 18 црногорских резервиста. Исповијести тих људи откривају преживљени пакао, дуго пјешачење у неизвјесност и дуг преко БиХ уз бројне перипетије.

КАКО ДАЉЕ?

Нове информације, пристигле скупљеним родитељима, које су говориле да се у Дивуљама код Сплита у потпуном окружењу хрватских снага налази седамдесет резервиста из Никшића, за које су њихови родитељи мислили да су у Херцеговини, додатно су сједниле и родитеље и јавност, чинећи блиским сазнање да атак на Црну Гору поприма све већа и опаснија обиљежја. Немоћно предсједништво констатовало је једино да је одлука о повлачењу резервиста у рукама генерала Кадијевића, а са Баније најновије информације, у тренутку када шаљем овај текст, говоре да је војни врх ипак дозволио повратак највећег броја црногорских младића. Све је тамо, дакле, било много другачије од сцене из прилога који је донијела ТВ Црне Горе, а у коме је скупина резервиста сложено запјевала: „Ко се врати са Баније, Црногорац више није“.

Образлажући своје залагање за повратак резервиста, људи из руководства Црне Горе упорно инсистирају на тези да „Црна Гора не може ратовати сама“, да „Црногорци неће дозволити да буду топовска храна“, као и да су „за све криви дезертери из Србије“. Наравно, није безначајно ни то што је више пута понављано да Штаб врховне команде „апсолутно не жели да их чује у преговорима и захтјевима“.

Након свега, остаје нејасно због чега црногорско руководство није било овако децидно у појашњењу игнорантског понашања армијског врха и приликом одласка резервиста у правцу Херцеговине и Дубровника, као и због чега, заједно са захтјевом за повратак јединица ангажованих на Банији, не учини исти потез и када је у питању дубровачки фронт. Биће ипак, да црногорским челницима није стало до потпуног раскола са Армијом, поготово због чињенице што су у својој републици и сами одњеговали подоста оних који такво понашање не би одмах разумјели.

Ипак, Булатовић и његови сљедбеници ускор ће морати да се суоче и са све бројнијим присуством униформи чији су власници хиљаде повратника из бивших армијских објеката у Словенији и Хрватској. Све то, веома брзо ће условити и размишљања да је то превелики терет и за много богатију републику, па ће се, сходно томе, дефинитиван разлаз са „ЈНА“ показати као неминуост. Наравно, ако га не предуприједи неки већи удар Пиночевског типа. Није далеко ни размишљање о формирању сопствене војске.

Али, како то напречац постићи? Слијед догађаја потврђује да од слуге тешко постаје господар и да Црна Гора није навикла да сама кроји своју судбину. За почетак, развод од Армије захтијева словеначку, или у најмању руку македонску одлучност. Да ли је Црна Гора за то спремна?

Небојша РЕЋИЋ

Сви ратови су прљави у пацифистичким размишљањима у мирним временима, али је најпрљавији онај рат који траје, јер је његова прљавштина видљива и без већих интелектуалних напора и моралних назора.

Овај наш садашњи рат можда је и најјезивији и најсрамнији рат вођен на овим просторима.

Новине су већ пуне трактата и есеја о „вијетнамском синдрому“ као будућој менталној болести многих Срба, али и стручних упозорења да следи колективни стид и да српству, тек кад рат прође, предстоје тешки и мучни дани.

Иза брда нам се не ваља само мир, до кога ће ипак, пре или касније доћи, већ и срамота...

Младић који се од рана задобијених у Славонији лечи на београдској ВМА, рече ових дана, уз потресне приче чији је актер био, да ће, ако му поново дају пушку у руке, пуцати „и у наше, и у њихове“, и тим јетким изједначавањем ратника с обе стране ратишта, овај вишеструко и за цео живот унесрећени млади човек, драматично је покушао да призове разум.

Данашњој генерацији политичара и војсковођа судиће поколења, као што суде и свакој другој генерацији, али ову данашњу генерацију политичара и војсковођа могао би, у блиској будућности, због карактера рата који воде, да сачека и прави суд.

ШЕСТ КРАВА

У овом рату, пучном ирационалности и морбидности, учествују, на свој начин, и многи криминалци малог и великог калибра, многи цепенари, шибицари, обичаји станова, крадљивци кола, и свакојаки свет с маргина живота.

То што ратујући раде и свој посао, којим се баве и у миру, то што равномерно следе и команде „јуриш“ и команде „лева рука, десни цеп“, и није неки голем проблем.

Могло би се, чак, рећи, да су они стабилнији и здравији део људства на ратиштима, јер их ратна катаклизма под заштитним знаком Фрање Туђмана и Слободана Милошевића, није уздрмала и променила, и онакви су какви су и у миру.

Проблем овог рата с обични, до јуче поштени људи, који никада нису имали посла с властима, сељаци и радници, које је ратна хистеричност и помага до те мере изобличила и изопачила да и пљачку на „непријатељској територији“ сматрају за природно право ратника.

„Није овај рат тако лош“, изјављује репортеру радија један вероватно сиромашан а честити Херцеговац из околине Требиња. „Дотерао сам из Конавла шест крва“.

На истом ратишту, његов сабрат Црногорац, потомак Његоша и Марка Миљанова, али, на своју несрећу, и савременик Новака Килибарде и сличних ратних хушкача, вели да је дошао до телевизора кога иначе нема, да га је закопао „на сигурном месту“, и да ће се, у згодној прилици, вратити да га ископа и понесе кући.

Праве мале легенде о јуришима на фришопове, о накиту богатијих хрватских поро-

ЧЕКАЈУЋИ МИР

ИЗА БРДА СРАМОТА СЕ ВАЉА

У овом рату није мали број оних који и пљачку сматрају природним правом ратника, али у жару ратовања и пљачкања не стижу да размисле како ће сутра децу хранити млеком украдених крва, како ће са синовима гледати фудбал на украденом телевизору, како ће грлити жене са украденим мнићушама и какве ће их ноћне море, због свега тога, прогањати.

дица, па и о вађењу златних зуба из лешева, праве криминалистичке сторије о аутомобилима којима се, без већих напора, мењају регистарске таблице, већ су општа места и медаљони за будуће читанке стида и срамоте.

И на другој страни је, наравно, исто. Организовани криминал, премештен из велеградских токова на ратна поља, има своју логику и механику, па и неку врсту морала; криминал у који су увучени обични грађани,

добри очеви и синови, комшије с којима пијемо поподневну кафи, нешто је сасвим друго.

ТРЖИШТЕ ЉУДСКИХ ПОСРНУЋА

Нема рата без криминалаца, али је за вечна проклињања онај рат који од поштеног света прави криминалце.

И у Београду, и у Загребу, већ се може чути да се на ратиштима пљачка и по поруцибини, а да пљачкашима руководе, и да их усмеравају, чак и неки политичари или пратиоци актуелних режима и у Србији, и у Хрватској.

У овим работама углавном не учествују професионалци, јер њима, за пласман крадене робе нису потребни посредници, већ се у оживљавање богатог тржишта људских посрнућа укључују управо мирни и узорни, а ратом осакаћени и дезоријентисани људи.

На овако формираним пијацама свега и свачега, од чипки и гоблена, до компјутера и аутомобила, у Загребу се, рецимо, ауто може купити и за неколико стотина марака, а у Београду се видео-рикордери набављају и по цени бокса бољих страних цигарета.

Све већи број луксузних лимузина са регистрацијама славонских градова на београдским улицама не припада искључиво избеглицама, како се обично мисли.

У тежак морални гљиб и у сутрашње море, у замке лаке зараде и сутрашњег стида, не упадају само оно који на ратиштима краду, него и они који крадено купују.

Ратно профитерство је прљави пратилац сваког рата, а из ратног профитерства које се јавља у овом нашем рату тек ће, у миру, цурити крвави гној.

ТЕСНЕ ГАЋЕ

Бешчашћу подигнутом на ниво јунаштва и патриотизма самим тим што се чак и велича у медијима ратничких и ратоборних режима, као да нема краја.

Зло је увек маштовитије од добра.

На дубровачком фронту група резервиста је упала у празну кућу популарне певачице, чији су се шлагери, заводљиви и шармантни као и интерпретаторка, слушали и волели широм земље.

Тај упад је преношен директно преко локалног радио-програма.

Својерсну радио-драму исписао је посрнуо живот.

„Нашао сам кучкине девизне књижице!“

„Колико марака има, мајку ли јој усташку?“

„Види, брале, где се пирка!“

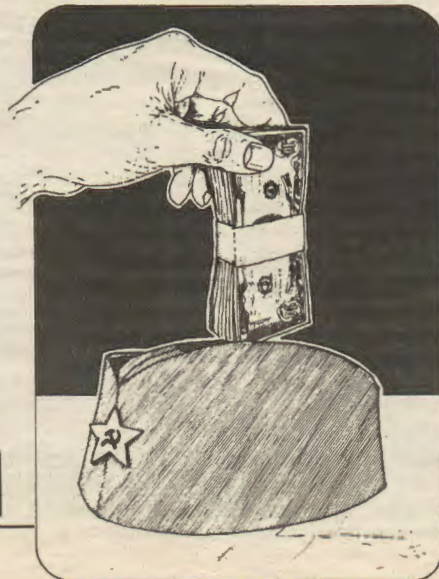
„Веће јој је купатило од мог стана.“

„Гле гаће, као у филмовима!“

„Баца их, јадо, тесне су за моју жену.“

Момци који су, можда и пред полазак у рат, можда и у рову, звиждукали песме звезде чију су викендицу „освојили“, понашали су се у њеним одајама, с једне стране попут последњих јајара, а с друге као да су освојили „Главни стожер хрватске војске“, таложећи, и несвесно, у себи, отровни напитаке будућих неизлечивих траума.

Ратно пљачкаштво и сви други облици ратног криминала, од класичних крађа до бандитизма, појаве су карактеристичне за обе стране у рату.

Има ту и неке ђаволје симболике.

И покретаче овог рата, Фрању Туђмана и Слободана Милошевића, везују многе сличности у гледањима на политику, на људе и народе, и на начин решавања конфликта, па је просто природно да и њихове ратнике везују свакојак сличности.

КРВ НА ЕКРАНУ

У добру се ни Туђман, ни Милошевић врати не могу, јер доброга код њих и у њима нема. И у томе их, на несрећу, следе многи њихови војници, губећи, на ратиштима, добре особине и кад их имају.

Невоље Срба гурнутих у ратне пљачке далеко су веће и оставиће у историји дубље трагове од истих тих невоља Хрвата, из једноставног разлога што Срби у таквим невољама и у таквим моралним ломовима никада до овога рата нису били.

Изузетак су, наравно, оне разне Шесте личке и Седме крајишке, и остале пролетерске и ударне бригаде у Београду и Србији 1944. и 1945. године, које Београђани и Србијанци још памте управо по понашању на „ослобођеним територијама“, по упадима у туђе куће и станове, по отимачини туђе имовине, и није због свега тога случајно што и данас, практично, са српске стране, не рачунајући присилно мобилисане Србијанце, ратују те по карактеру и намерама исте формације.

Све смо ближи истини да су највећи злочинци над ратничким достојанством српског народа, чуваним вековима и у много тежим искушењима, они који нас данас шаљу у овај и овакав рат.

Заустављање социјалне катастрофе, заустављање безизлазног сиромаштва и глади, а тиме и заустављање социјалног бунта, Слободан Милошевић је — не испунивши ни једно од датих обећања о бољем животу а желећи да сачува власт на коју више, после свега што је Србима урадио, нема право — видео у томе да људима, уместо објашњења зашто их је преварио, тугне пушке у руке.

И Фрању Туђман је политичар од истог штофа, с истим политичким поразима у сопственом народу, с истим амбицијама да ни по коју цену не сиђе с трона, па је и он изабрао такву политику.

У рат је, с обе стране, послата гладна и обманута сиротиња без перспективе.

Ратујући и услут пљачкају, они који то чине не стижу да размишљајући да ће сутра хранити децу млеком украдене краве, да ће са синовима и комшијама гледати фудбал на украденим телевизорима, да ће љубити жене с туђим минђушама, и да ће их, ноћу, у сновима, због свега тога, прогањати и штале из којих су краве украдене, и собе из којих су телевизиори изнети, и скривена места у комодама из којих је покупљен нажит.

У болничким собама, реконвалесценти из битака око Вуковара, већ ноћу, у бунилу, скачу из кревета и прстима копају ровове у паркету.

Многима ће се, кад све прође, учинити, увече, док седе испред телевизора, како се низ екран слива крв и капље на под уз убитачно гласан звук капи, и вриснуће, на запрепашћење укућана...

М. В.

КАПЕТАН ДРАГАН, БУДУЋИ КОМАНДАНТ СВИХ СРПСКИХ ДОБРОВОЉАЦА (?)

ГИНУТИ ЗА СРБЕ, А НЕ ЗА БАБИЋА!

Без обзира да ли се с њим слагали или не Капетан Драган постао је истакнути чинилац и на војничком и на пропагандно-медјском плану. И кад испољава, понекад елементарно, непознавање политичких игара које се воде, делује искрено и освежавајуће. Поготово када говори о особи за коју многи Срби треба да дају своје животе.

Господине капетане, непосредан повод за овај разговор су два догађаја: Ваше сведочење о начину погибије команданта Српске гарде Ђорђа Божовића Гишке и коначно признање Милана Мартића да сте били у праву у процени политичког, моралног и „ратничког“ профила Милана Бабића. Дакле, која је „верзија“ о погибији Ђорђа Божовића Гишке допрла до Вас?

Гардисти су већ били на мосту и улазили у Госпић кад су се тенкови ЈНА повукли. Човек који је у садејству са гардистима водио ту акцију тражио је хитну интервенцију још једне чете, само једне чете са Ловинца. На Ловинцу су била два батаљона под командом територијалаца, значи под командом Милана Бабића. Он је то хладно одбио. Непружање помоћи у таквој ситуацији је издаја за коју се мора сносити и одговорност. Ђорђа Божовића не знам од раније, упознао сам га пар дана пре но што је отишао на Госпић, али знам да је погинуо као храбар српски војник. Том приликом у разговору сам му објаснио мој став поводом његовог позива да се ставим на чело гардиста. Рекао сам му да сам против стварања паравојних формација, да се залажем да српски добровољци добију државни статус у овој борби и да нисам спреман да се ставим на чело гардиста и то само због тога да људима који не мисле добро тим добровољцима не бих дао материјала да нас прогласе „паравојним формацијама“ или нечим сличним. У тој борби за добровољце ћу истрајати и надам се да ће они ускоро од државе добити прави статус.

Тврдили сте да су се добровољци Српске гарде под Госпићем понашали апсолутно лојално према заједничкој војној команди?

Апсолутно

Ипак, Милан Бабић им је ускратио помоћ и у бици за Госпић гардисти су напросто жртвовани, гурнути у смрт. Чини се као да је Бабићу, па вероватно и Армији, било ви-

ше стало до тога да српски гардисти не буду ти који ће први ући у Госпић, него да Госпић заиста буде освојен?

За погибију великог броја гардиста код Госпића одговоран је директно Милан Бабић. Они су заиста гурнути а ово је само један од бројних Бабићевих промашаја. Што се тиче држања армије том приликом... Знате, ја не могу да критикујем армију у глобалу, али свакако критикујем поједине акције у којима они добровољцима евидентно нису пружили помоћ када је то било не само потребно већ и врло лако изводљиво. Ја не очекујем да један припадник ЈНА, иначе Хrvat, може да окрене тенк и пуца у Хрвате, јер је то сасвим нереално, али је зато страшно и нема оправдања да тенк, који бране добровољци, онда када им је његова заштита потребна — не пуца, јер је добио такво наређење. У таквим приликама људи који добровољно одлазе у рат потпуно непотребно гину.

ЗВЕЗДА ДОЛЕ, ЗВЕЗДА ГОРЕ

Можете ли да са војничког аспекта набројите све дотадашње и касније Бабићеве грешке и можете ли да објасните због чега му се нико није супротстављао. У којим од тих „војничких грешака“ сте учествовали Ви лично па сте схватили о каквом се стратегији ради?

Милан Бабић, пре свега, не може да има војничке грешке јер он није војник.

Да, али се таквим проглашава!

То је тачно, али ја у његовим „војничким грешкама“ нисам учествовао, просто зато што тамо њега нико не слуша. Његова грешка јесте што су гардисти код Госпића изгинули, многи и рањени, и то је трагедија. Следећа грешка је што је мене повукао са Баније и Крајине када смо држали Костајницу. Видели сте, Костајница је касније поново пала. Затим, разбијање „книнци“, који су обавили све војне задатке; расформирање тих добровољачких јединица и враћање концепцију општена-

родне одбране, која је апсолутно неефикасна, то сви ми знамо. Бабић никада није водио ниједну акцију нити је освајао некакав терен, нити има план. Он је једноставно обукао униформу и парадирала по Книну. Чак је и звезду окачио. Кад смо сви скинули звезду, он ју је ставио на главу. Он мења стране, па се једанпут проглашава за некаквог великог четника, затим две недеље касније га видимо са звездом: Ја више не могу да проценим његове политичке емоције. Онда сам, још 2. августа, дошао до закључка да он себе замишља у некаквом свом, малом краљевству. Све до 28. јула, до битке за Банију, Бабић се нигде на војном плану није појавио и чак је избегавао о томе да разговара. После битке за Банију мислио је да је рат завршен, што је било делимично тачно, јер смо ми преузели офанзиву и држали територије. Е па, пошто је по његовој процени рат био завршен, онда је он сматрао да је дошло време избора и да њему треба да припадне још једна функција и то функција врховног команданта оружаних снага САО Крајине.

Како сте и да ли сте Ви са њим уопште контактирали, ако се он на фронту није ни појављивао?

У војним акцијама и није било никаквог контакта, јер Бабић није стратег, он нема везе с тим. Ја бих сигурно боље сарађивао и бољу стратегију правило са било којим локалним полицајцем. Бабића сам видео само на пар вечера, али он никада није дошао да обиђе јединице, он није посетио ниједног рањеника нити је присуствовао било којој сахрани војника. Једина сахрана на којој је био је сах-

рана његовог таста. Он напросто нема ничег војничког у себи, а по сваку цену је хтео да буде врховни командант. После битке за Банију извршио је масовну мобилизацију, али не у циљу одбране Крајине, него да учврсти своју власт. Дакле, ради се о потпуно болшевичком систему.

На жалост, 2. августа када сам изнео неке од ових чињеница, нисам имао ничију подршку, јер су се људи плашили да не дође до разводњавања снага у Крајини. Било је процена: да сам се тада вратио у Крајину — Бабић би пао. Али ја нисам желео да будем онај који ће га срушити. Желео сам да о томе одлучи народ који тамо живи и да то уради можда Милан Мартић. Мој циљ нису унутрашње борбе него борбе са агресором.

СВЕ БИ ВЕЋ БИЛО ГОТОВО

Кад год је „Српска реч“ нападала Милана Бабића због истих оних ствари о којима и ви говорите добијала је мноштво реакција од стране читалаца да тиме подрива српство и ратно јединство на том подручју. Најчешћа оптужба је била да „Српска реч“ напада човека који побеђује, а при томе је легални и легитимни, дакле вољом народа изабрани, вођа. Како је могуће да један такав човек буде апсолутно поистовећен са целом Крајином? Мора да има велике заслуге?

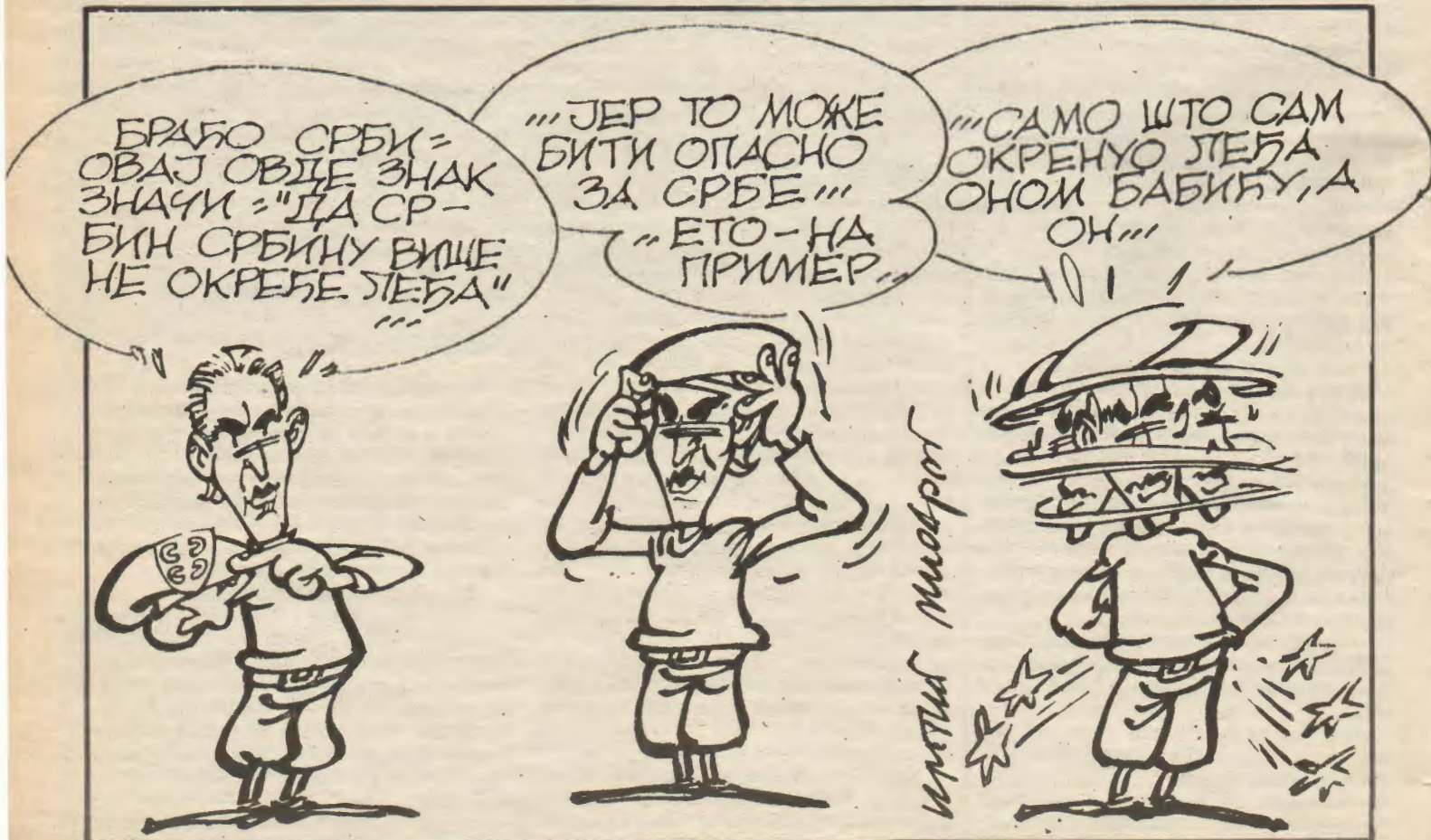
Милан Бабић нема заслуге, он има функције, 13 функција. Има Радио Книн и мали број људи који су на његовом платном списку. Заслуге у крајини има Милан Мартић. Иако

је и он, и то пре мене, видео шта се тамо дешава, на Мартића и на мене је вршен притисак од људи којима ми верујемо, да ту ствар не потенцирамо ради јединства народа. Међутим ја и даље тврдим да је народ у Крајини јединствен и то против Бабића. Заслуге за ослобађање Крајине има Милан Мартић. Међутим, ја се сада већ љутим на њега, јер се не усуђује да помене Бабићево име иако се све што сада говори односи само на њега. Ми као да не можемо да се научимо да ударамо змији у главу. Треба отворено рећи ко је крив, име — а не „неко“.

Шта је конкретно Милана Мартића, који је до недавно тврдио да је Бабићева лева рука, натерало да призна како је Ваша процена Милана Бабића била на месту?

Осим познатих Бабићевих грешака, о којима сам говорио, већ је по други пут злоупотребио Мартићево одсуство да нешто од оног што смо тамо крвљу стекли — поквари. Знате, жалосно је што нама увек треба прво нешто велико да се деси да бисмо одреаговали иако разлози и раније постоје. Да је неко још у августу мало озбиљније размотрио оно о чему сам ја говорио на конференцији за штампу поводом Бабићевић политичких игри, можда до овога данас не би дошло. Можда би тада, када смо све у Крајини имали у својим рукама и били најјачи, могли све да доведемо у ред.

У неким другачијим околностима многи потези Милана Бабића глатко би се могли окарактерисати као диктаторски и дилетантски истовремено. Како народ Крајине

на то гледа и имате ли представу зашто се његов глас до сада није чуо?

Мислим да је синоним отпора за народ Крајине Милан Мартић. Да није било њега, не би било ни Капетана Драгана. Народу Крајине треба дати могућност да се изјасни о Милану Бабићу и тада би се видело да ли он има поверење или неповерење народа. Дакле, једини прави начин је гласање на ванредној скупштини. Уосталом, зашто не би „Српска реч“ проверила расположење народа у Крајини. То је могуће једном обичном анкетом. Окрените насумице бројеве телефона и добићете одговор.

Да ли је народ Крајине упознат са финансијским трансакцијама, шпекулацијама и потплаћивањима у режији Бабића. Помињали сте да новац који људи одавде шаљу за помоћ Книну не стиже на право место, јер њиме располаже Бабић?

Он то довољно дуго ради да то народ зна. И то можете проверити анкетом. Мене чуди што то „Српска реч“ већ није урадила јер, иако је у њој било и позитивног и негативног писања о мени, ја сматрам да је та новина коректна и да заиста покушава да изнесе мишљење ако не целог народа онда једног добродела. Препоручујем вам да проверите ово што говорим јер нису меродавни људи из Крајине који живе овде. Видећете да из Милана Бабића стоје само људи који од њега живе. Заправо нико други ко има савести не може бити уз њега. Он за собом има функције, ја, на жалост, иза себе имам само чињенице и народ. То, очигледно, није довољно. У таквим системима у којима један човек држи све функције лакше је сменити народ него једног политичара.

Да ли Ви заиста мислите да су функције једино што њега држи?

Апсолутно!

Али, Вама је сигурно јасно да Бабић своју моћ не црпи ни из чега, него из неке друге моћи и потпоре.

Он покушава да увери људе да иза њега стоји српска влада. Али моје чврсто уверење је да иза њега не стоји... не стоји нико ко нама нешто значи!

Ни овде у Београду?

Не

БАБИЋ СКЛОНИО СВЕ

Ви сте овде већ довољно дуго да бисте морали да знате да људи, поготово овде у Београду и поготово новинари, не мисле тако. Упорно негирате, заправо, сваку могућност да иза Бабића стоји Слободан Милошевић!

Можда ја имам приступ неким информацијама које новинари немају (?!)... Желите конкретан одговор? Ја мислим да иза Милана Бабића не стоји председник српске државе. Ја мислим да он не може да стоји иза Бабића. А да је тако, то би ме дубоко разочарало.

Сваком нормалном и војнички полуписменом човеку је јасно да Бабић готово сваким својим потезом поквари нешто на политичком, дипломатском или војном плану који „гура“ Србија. Ипак, из Србије не добија чак ни благе опомене!

Али, ви морате да схватите да Србија трепетно заиста нема никаквог легалног права

да контролише ту владу.

Бабић је у Београду врло чест гост. И сами знате да је чешће овде него на фронту.

Ипак је нереално, још увек, да од Србије званично добије пацке.

Познато је, међутим, да је Милан Бабић у контакту са Слободаном Милошевићем, који је још недавно изјавио да је Бабић изузетно храбар човек и врло паметан и способан политичар.

Господин председник није имао увид у право стање, али сам сигуран да сада има.

Они који лично познају господина председника верују да Милан Бабић ипак не би могао да ради све што ради — без благослова?

Милан Бабић је склонио прво Рашковића, па мене, доктора Татића, који је за рањенике направио седам пољских болница и захваљујући коме у то време није било толико мртвих у Крајини. Даље, склања „Книнце“, покушава да поништи Милана Мартића и свако ко стоји иза човека као што је Милан Бабић треба да размисли о свим овим чињеницама.

Значи ли то да се Бабић можда толико осилио и отргао свима који су га раније подржавали?

Покушава полако да склања камен по камен како би остао једини велики и заслужан за оно за шта су се у Крајини други изборили.

ТРАЖИМ ПРОФЕСИОНАЛЦЕ

Да се мало вратимо добровољцима. Непосредно након што је формирана Српска гарда, у аранжману српских власти формирана је Српска добровољачка војска на челу са Арканом. Тиме је власт у Србији преbacила највећи део опозиције из мирнодопске у ратну и то на сопствену штету. Чини се да је српској власти подједнако важно и да звштити Србе ван Републике и да стави ван сваке заштите готово половину Срба у Србији?

Не знам зашто везујете добровољце за опозицију?

Зато што су у њиховим редовима млади људи који су углавном гласали за опозицију.

Али, сви добровољци се, убеђен сам, боре за исту ствар и то нема везе са поједином странком. Вук Драшковић нема своју страначку војску, то и сами гардисти изјављују. За мене је то најбољи доказ да сви добровољци имају, заправо, исти циљ, циљ који и ја имам, а то је борба за српски народ тамо где је он угрожен.

Да, али као да намере према њима нису чисте и поштене и то одавде, из Србије?

Ја мислим да је проблем у томе што се држава Србија није најбоље организовала. Ситуација је била прилично компликована, јер је војне операције водила Југославија, а не Србија. Србија није била у рату... Било је заиста толико компликовано да се нисмо најбоље снашли, односно, ми смо се снашли, само се држава Србија није баш снашла. Али, „ајте“ овако... ја сам за то да дамо шансу онима које смо изабрали да направе праве кораке. Ја сам тренутно задовољан. Мислим да држава Србија коначно предузима неке кораке да би регулисала статус свим добровољцима. Сад сам први пут задовољан и мо-

је је убеђење да ће то ускоро бити урађено. Ако држава Србија то уради онда треба да јој дамо кредит, ако не, онда ни ја више нећу имати поверења у ту државу. Ајде да им дамо шансу, а не само да их нападамо. Ја иначе верујем у опозицију, до сада сам у животу много пута гласао и то увек за оне за које сам сматрао да ће бити у опозицији. Напросто верујем да је јако важно имати конструктивну опозицију. Али немојте да политизујемо и да оружане снаге доводимо у везу са позицијом и опозицијом. Ја мислим да је то јако битно. Ово су историјска времена и морамо у себи нешто да преломимо. Сада је време да сваки часни Србин на свој начин допринесе да оружане снаге буду деполитизоване. Врло је важно окупити људе који заиста желе да се боре, а не гледати којој странци они припадају. Јер један такав који жели да се бори вреди као педесет оних који су натерани на борбу. Такве дакле треба окупити и добро организовати и за сваког можемо са фронта кућама вратити педесет мужева, студената, радника или привредника.

Шта мислите о професионалној војсци?

Мислим да овде људи имају потпуно погрешну представу о професионалној војсци. Сам термин који се користи — плаћеничка војска — овде значи отприлике — разбојничка војска, која убија за новац. То је представљено као и капиталисти пре много година и то наравно сасвим погрешно. Мислим да би и ви новинари, можда баш у вашем листу требало више да размишљате на тему — професионална или народна војска. Ја верујем у професионалну војску, јефтинија је, ефикаснија и са много мање жртава.

Избегавајте да будете политичар, желим да останете војник и радите оно што знате. Да ли, ипак, понекад осећате да сте део једне политичке игре, у којој или учествујете или не. Нема средине?

Због чега је истина политика? Ја само говорим истину. Напротив, мислим да је политика нешто друго. Очигледно нисам део политичке игре, јер да јесам не бих напустио Книн.

Не мислим да сте део те игре вашом вољом!

Ја ипак радим само по својој савести. Сваки мој корак је само мој корак. Не дозвољавам да било који политичар, наглашавам било који, манипулише мноме. Не искључујем могућност да извршим задатак политичара, али ако то не буде по мојој вољи, гласно ћу то рећи. Значи, ако једног дана добијем задатак од председника да урадим нешто с чиме се не слажем, ја ћу то урадити, али ћу гласно рећи да то није моја воља, него по наредби председника. Не прихватам то да сам политичар, јер истина није политика. Верујте, иза мене стоји само народ и стоје чињенице, нико више, ниједна институција, јер ја немам функције.

К.Ј.

П.С. Од Капетана Драгана замољени смо да објавимо жиро-рачун Фонда „Капетана Драгана“ за пружање материјалне помоћи српским добровољцима и њиховим породицама. Дакле, жиро-рачун Фонда је ПКБ банка 60803-620-250
Фонд „Капетана Драгана“

Хрвати су оживели праксу оснивања усташких логора смрти и у селу Смиљану, наомак Госпића прорадио је недавно сабирни логор за Србе. Шта знате о хапшењима Срба који ће зиму дочекати као и њихови најближи током последњег рата?

Село Смиљан је било српско пред Први светски рат и током прошлог рата. Логор је отворен пре 7—8 месеци и ми немамо поузданих података о томе колико људи усташе држе у заробљеништву и како се опходе према њима, али претпостављамо да су тамо припремили људе за одстрел — жене, децу, старце, заробљенике и вероватно неке од преживелих војника који су избегли покољ у госпићкој касарни, која је заједно са 130 војника предата усташама у руке. Смиљан је аветињски град у коме су порушене српске куће и више нема живих домаћина. Село је завучено у брдима, нема приступа, а усташе су се веома добро утврдиле и за сада не можемо са овим људством да провјеримо на

терену има ли живих и какви су услови живота тих несрећних људи. Историја се понавља и као што Јасеновац није ослобођен до краја рата, тако и истина о Смиљану чека нека каснија времена, новинара нема да пишу о томе, војска која би једина за сада могла, због опремљености и бројности људства, да крене у акцију ослобађања овог логора-тактизира, а тамо се, по претпоставкама људи који имају информације, догађају чудовишне ствари. Сви знају како су то усташе радиле а и сада им не недостаје маште.

Наше људе које заробе инфицирају вирусима, стављају им живу у вене или им убризгавају вирус сиде, а међународна јавност упорно избегава да дође и види то нечовештво.

Госпић је и прошлог рата ослобођен последњи после Берлина, и то је данас највеће усташко гнездо. Стиче се утисак да су Срби из Госпића били затечени и неспремни на поновљени масакр, који им се дешава по други пут у овом веку?

Усташе су у предности зато што су почеле припреме за овај рат још у марту када су вршена уклапања, постављање бункера, митраљеза, топова и убрзаног наоружавања хрватског дела становништва. Наши људи су у то време још увек мислили како ће са њима живети заједно и понашали су се опуштено. Говорио сам на неколико митинга у Госпићу и упозоравао да је време да се људи почну организовати и припремати за рат, који само што није почео, да се утврђују и заузимају одбрамбене линије, али обични људи нису знали шта да раде, а угледне вође у Госпићу били су чланови и пропагатори СК — Покрета за Југославију и играли су на карту братског суживота. Чим се запуцало, Хрвати из те странке прешли су на усташку страну, а Срби су побегли за Београд и одавде врше неку агит-пропаганду и каљају поштене људе који су остали да бране своја и њихова огњишта, а они овде живе од неке социјалне помоћи, просе уз своје здраве руке и очи. То је срамотно.

ИЗДАЈА КАСАРНЕ

Озбиљније битке за Госпић почели сте уз помоћ Српске гарде крајем августа, да би он сада опет био у рукама усташа. Какво стање сте затекли приликом првог уласка у град, 29. августа?

— 29. август је датум почетка напада на Госпић и усташке снаге су у јаком журишу потисле ТО на подручје Јасиковац—Обрадовић Варош. На позив мештана ја сам са својим људима стигао кроз три дана и тада су почеле битке за ослобађање Госпића. Направили смо прве помаке, јер су моји људи били обучени за рат, али смо проценили да нећемо моћи даље јер смо бројчано мали и требало нам је појачање. Обратили смо се српској гарди која је једина желела да дође у ову опасну зону ратовања. Први контингент од 120 гардиста убрзо је дошао и мештани су их дочекали дирљиво, са захвалношћу, јер је неко спреман да их узме у заштиту, а и ми смо њиховим доласком били храбрији јер нас је сада било више. Ту чету предводио је покојни командант Ђорђе Божовић. Одмах смо почели да правимо акције за ослобађање територија и успели смо да пресечено главну комуникацију Госпић—Билај, освојили неколико стратешки важних тачака и ушли у Госпић. Оно што смо тамо затекли, превазилази све што нормалан човек може замислити. Повлачећи се, усташе су побиле на најсвирепији начин становништво које је висило обешено о куке за месо, у становима за лустер, нису поштеђени ни инвалиди у колицима, а 30 преживелих мештана каже да данима нико није смео да поскида и сахрани убијене.

ТО и српска гарда су се борили заједно и после првих почетних успеха решили смо да кренемо у напад и освојимо раскрсницу која је од наших линија удаљена 150 метара и била важна комуникациска спона источног и западног Госпића. У тој борби је на јуначки начин у боју погинуо командант Ђорђе Божовић.

Нисте споменули понашање војске, у Госпићу постоје два гарнизона?

У мају месецу, пре почетка рата у Госпићу, ја сам тадашњем команданту гарнизона Миодрагу Ђорђевићу, морам га споменути,

РАДЕ ЧУБРИЛО, КОМАНДАНТ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ГОСПИЋА

Наш саговорник је човек који ужива углед међу свим „сегментима“ оружане силе у Крајини, међу гардистима, добровољцима, територијалцима... Утолико пре истина из његових уста представља веродостојно сведочење о трагедији тамошњег живља

фото: Ђорђе Вучковић

ОПЕТ
КОНЦЛОГОР
ЗА СРБЕ

јер је направио највише зла свом народу и пошто је сада у Београду и слободно се шетње треба га тражити и судити му, говорио да технику из касарне извуче испод Велебита, на једну пољану, како би спречили усташе да нам то заробе а и да у случају ратних окршаја буде у служби народа. Потпуковник Ђорђевић је глатко одбио ту моју сугестију, а све време је радио за усташе преко Шпољарића, који је шеф затвора у Госпићу и његов човек за везу са усташама. Касарна „Станко Опсеница“, у којој је он био командант, предата је пред окршај у Госпићу пуковнику Чавар Пери из Лиштице, усташа. Опет сам их упозоравао и како је овај Хрват одмах показао неприкривену спремност да изда касарну, доведен је частан официр Србин Илија Пешут, родом из Плашког. Усташе су истог дана блокирале касарну и после четири дана некако смо успели да успоставимо контакт са њим и са другом касарном у Јасиковцу како би покушали да спасимо те војнике око шест тенкова, десет оклопних кола и теренских возила. Усташе су издајом ушле у касарну, Чавар је лично убио потпуковника Пешута, а судбина око 130 војника је страшна, јер су Хрвати и Шиптари одмах прешли на страну усташа, неколицину војника држе у логору у Смиљану, а преостале су побили.

Сматрам да потпуковник Ђорђевић мора да се позове на одговорност јер је он био режисер свег овог непотребног крвопролића. Али, судиће му се у Госпићу а не у Београду.

Зашто сте после тога напустили Госпић и препустили га усташама?

Главни разлог напуштања Госпића био је тај што је јединица која је била стационирана на брду Потклиса, тенковска чета ЈНА која је била задужена за чување залеђине нама у Госпићу, после напада минобацачима на њих напустила положаје. Ни сада ми није јасно од чега су се престрашили, јер, колико ја знам, тенку минобацач ништа не може, али они су се уплашили и повукли се. Када је народ из Дивосела схватио да је почело повлачење тенкова, настао је велики метеж у којем су сви мештани пожурили да напусте села и у томе им није помогло наше уверавање да се врате, је су они у општем нереду напуштали своје куће. Када нам је јављено у команди шта се дешава, ја сам са своје стране учинио све да им Госпић не дамо, али сам био присиљен да повучем остатак људи који су са мном бранили град, јер би нас усамљене опколили и поклали.

ЗНАМ ШТА ЈЕ ЧЕЖЊА

Нејасно је понашање војске и у овом случају и део гардиста се, слутећи издају, вратио у Србију а део је остао са нама и кажу да се неће враћати кући до краја рата. Ми смо се за једну ноћ средили, поставили одбрану и нову линију и вратили те тенкове који су данас на положајима и помажу нам. Надам се да ћемо повратити Госпић и повући линију коју смо замислили а то је да се повежемо са Теслинградом према Гомирују, Карловцем и Вировитицом и то би била реална граница јер тамо живе Срби, тамо су нам обележја и гробови и ми те територије морамо имати у свом саставу јер је то српска земља.

Коју ћете чувати српском војском?

Сви ми заједно и ТО, и Српска гарда и српски добровољци смо српска војска. Сви смо иста војска и не постоје две, три варијанте српске војске. Најхитније мора доћи до званичног формирања српске војске, а у њеном саставу биће Српска гарда, као елитна јединица. Гардисти су показали велико поштење и дисциплину и за кратко време задобили поверење свих нас. На почетку борби, тек што су дошли, било је малих потешкоћа јер су обучавани и тренирани у равничарском пределу око Београда и по Бачкој, а Лика је љута планина и црна шума па су се првих дана адаптирали. Ја сам против политике у војсци која мора бити професионална и ванстраначка. Војска је извршни орган политике која мора бити за добробит српског народа. Искористио бих прилику да кажем по ко зна који пут Србима да се кану раздора и подјела и да дођу сада да нам помогну да утврдимо јединствену српску националну државу која мора бити слободна и демократска и звати се својим правим крштем именом Србија у границама српских земаља, значи и Славоније, Кордуна, Баније, Лике, Далмације, Херцеговине, Црне Горе и матичне земље Србије. Нема велике или мале Србије, постоји само једна Србија у чијој одбрани може бити само српска војска. Све остало је обмана и лаж овом народу. Ми се морамо сложити, превазићи неке страначке неспоразуме и бацити са себе проклетство да смо добитници у рату а губитници у миру.

То се мора догодити ове или следеће године, што пре јер знам да је то деценијска чежња српског народа да буду обједињени у своју националну државу, са својом националном војском и слободом, добрим и богатим животом и демократијом уз све то.

— Постоји ли спремност код Срба да се ставе у ваше редове и боре за ове циљеве о којима сте говорили?

Наш смештајни капацитет најжалост одређује којом ће динамиком долазати добровољци из Србије, јер наше могућности да обезбедимо само оно најосновније за војску су тако мале да многе за сада молимо за стрпљење, а српску владу замолили смо за помоћ око опреме и смештаја, јер спискови добровољаца из српске гарде који су спремни да одмах дођу на фронт су велики. Гарда долази по договору са нама и према нашим могућностима. Када дођу стављају се под команду нашег штаба коме сам за сада на челу ја и боре се у саставу ТО. Лика је сурова, већ су почели снегови и кише и људе треба обезбедити са оружјем, лековима и храном. Ових дана кренуће два аутобуса са преко стотину гардиста за Лику, јер треба поново ослободити Госпић који је најжалост у рукама усташа а ослобађање Смиљана је једна од следећих великих акција. Храброст тих људи је чудесна, јер они знају шта их овде чека, видели су шта су усташе починиле са нашим заробљеним борцима — очи су им ископали, па их пустили нама, поломили и руке и ноге, једном момку су ребра ишчупали и оставили да штрче испод коже, знају и да су после нашег повлачења из Госпића усташе повешале преостало становништво, а они су опет дошли да се заједно боримо за исте циљеве. Пред таквим борцима страдални народ Лике никада неће моћи да се захвали због јединих часова

сна које су имали откако се гарда појавила.

Госпић као град има око 4.500 Срба, а онај ко се разуме у војну рачуницу зна колико је то војника способних да носе пушке, од којих је, када сам ја крајем августа дошао, остало 70 људи, који су ушли у састав наше јединице која ратује на том терену. После издаје и повлачења војске, када су пале касарне, још један део Госпићана је једноставно нестао и ја их данас срећем по Београду. Сада је остало укупно 15 Госпићана и ја и овом приликом позивам све те људе да се врате назад, узму пушку и бране своје куће, јер је срамота да у чети од сто људи буду тројица из Госпића а остало су гардисти или добровољци из Лике и Крајине, који су по први пут у Госпићу. Специјална јединица под мојом командом коју сам често користио у биткама за Госпић сачињена је од људи који у Госпићу немају апсолутно никога и ништа.

УСТАШЕ СУ МЕЂУ НАМА

Срамота је да рођени Госпићани буду избеглице, јер чине двоструку штету. Не бране оно што им припада и троше тешко стечени новац Србије да би преживели за шта ја мислим да није часно ни поштено. Тако поступају само кукавице и људи без образа. Наши свештеници су са својим народом и нису га напустили. Тренутно на целом госпићком подручју имамо само две цркве које нису срушене и то у Метку и Радучу, све друго је спаљено и срушено.

Хрватске власти расписивале су седам пута потерницу за Вама, а недавно сте проглашени ратним злочинцем од стране хрватске државе и уцењени на позамашну суму марака. У Београд сте допутовали на четрдесетодневни помен вашем саборцу, команданту Ђорђу Божовићу. Имате ли утисак да се иза привидног мира у нашем граду људи заиста осећају безбедним и поштеђеним непосредне ратне опасности?

Један део Хрвата који се огрешио о наш народ а и о свој, побегао је из Хрватске за Србију и постоји опасност које Ваши суграђани можда нису свесни, а то је да се ти људи данас слободно шетају Београдом, који самодопадно још увек живи у илузији отвореног космополитског гнезда у коме се може свити свако ко жели. То су људи који су радили у МУП-у и Збору народне гарде и један део њих побегло је пред гневом хрватских Срба, а други део је под плаштом тог спасавања властите главе дошао у Београд да се бави шпијунажом као агенти Туђманове НДХ.

Моји људи овде имају податке да се они спремају и на могуће велике диверзије које ће узнемирити Београђане, нису искључена убиства, планирани нереди и неконтролисани масовни немири. Усташе са шпијунским и психолошким ратом имају великог искуства. Вероватно се питате одакле им смелост да вам се увуку под прагове? Српска штампа непрестано пише о српској доброты и човекољубљу и хуманости рата који Срби воде и ја тврдим, по информацијама које су моји људи учили у Београду, да ти „поштени Хрвати“, прикљупљају податке сасвим слободно шетајући главним српским градом. То су усташе које су се пресвукле.

С. Л.

ЦРНОГОРЦИ ИЗМЕЂУ СВОЈИХ И ТУЂИХ ЖРТАВА

ТИ СИ ГИНУО ДОСТА...

Аутор овог текста има занимљиву тезу: генерал Томислав Симовић се у свом обраћању Вуку Драшковићу и његовом „позиву на издају и дезертерство (!?)“ заправо обраћао црногорском руководству. Има логике. Зашто и колико читаћемо у неким мемоарима.

Распад Савеза комуниста Југославије започет на XIV конгресу довршен је у ноћи између 24. и 25. октобра ове године у црногорској скупштини. Раскид црногорских комуниста са Милошевићевим схватањем демократског централизма прикривен је метафором о **правом на сопствену памет**, чији је аутор Мило Ђукановић, један од првобораца антибиро-кратске револуције, човек кога је на велика врата српско — црногорске политичке сцене увео лично вођа босанскохерцеговачких комуниста, Нијаз Дураковић.

СВОЈ НАДРАЖИ

Ослобђавајући Ђукановића јуношом, Дураковић је у једној од кључних фаза антибиро-кратске револуције сасвим неопрезно активирао један од темељних њених принципа по коме се **вође** бирају између оних који су искусили најтежу вербалну ватру упућену са

положаја **непринципијелне коалиције**.

У међувремену вербална ватра прерасла је у минобачку и артиљеријску. У таквим околностима очекивало се, у најмању руку, да ће Ђукановић своје херојство из комитетских дворана пренети у прве редове црногорских резервиста који су започели рат за Југославију освајањем црногорског Дубровника. Међутим, развој догађаја показао је да се Ђукановићев политички ставови разликују од Ђукановићевих далеко мање него што то указује оно слово по којем им се разликују презимена. Али, и ово би било и логично и прихватљиво у овом општем југословенском расату да се разлаз црногорских и српских комуниста не одвија уз покушај рушења достојанства српског народа који живи у авнојевским границама српске државе. А напад на образ српског народа одвија се са обе стране српско—црногорске државне границе.

Покушавајући да прикрију од свога и српског народа тајне преговоре са прертљивим шефом италијанске дипломатије Ђанијем Де Микелисом, челници Прве еколошке државе на нашој планети покушали су да објасне свој разлаз са руководством Србије тезом да **мали народ не може да брани велики народ**. Говорећи на паменутој седници црногорске скупштине, Момир Булатовић ће изјавити да би обелодањивање података о мобилизацији деловало поражавајуће по српску страну. И зато ће их он прећутати! **Хвала му на чојству и јунаштву што сакри онолику српску бруку**. Да ће тезом о томе да Црногорци воде рат за Србе бити објашњаван раскол између српских и црногорских комуниста потврдио је и наречени Мило Ђукановић. **За рат никада није касно али рат не могу да воде само Црногорци**, рекао је Мило Ђукановић у тренутку када је живот на југословенским ратиштима изгубило педесет црногорских резервиста. Није Милу ни падало на памет да српски комунисти, његови саборци из антибиро-кратске револуције, прикривају број жртава на српској страни. И зато му педесет изгубљених црногорских глава (а не треба сумњати да су их Црногорци **прецизно избројали**) изгледају као улог који је у циновској несразмери са бројем становника

Прве еколошке државе. Није падало на памет Милу да прелиста српску опозициону штампу и да у њој нађе, на пример, да се (Српска реч, бр. 31) „сумња да се ради о броју од 40 до 100 погинулих у неорганизованом нападу на Борово насеље што потврђује и приче око 200 резервиста који су се 17. октобра вратили са ратишта у Славонији“. А ради се о једном једином нападу! Паника која је ухватила младо црногорско руководство приликом одласка мање групе црногорских резервиста у западну Славонију открива да и Црногорци знају да се масовно гине у Славонији, а не на прилазима Дубровнику. Та паника резултирала је одлуком црногорске владе да се упути позив црногорским резервистима да се организовано врате са славонског ратишта својим кућама. И тако је већ уплашеном црногорском народу објашњено да узрок неспоразума са Србима лежи у црногорској погибији а не, не дај свети Василије, у незрелој дипломатској игри са Италијом.

Рачун са бројем мртвих који су Булатовић и Ђукановић испоставили српском народу да би му објаснили разлоге свога приклањања Хашком ултиматуму, није заварао тако искусне познаваоце историје српске — црногорских односа као што су универзитетски професори Гавро Перaziћ и Смиља Аврамов. Перaziћ се након овог несхватљивог заокрета црногорске политике повукао из делегације која у Хагу заступа Црну Гору. Смиља Аврамов је утврдила да се историја понавља изјавивши (Интервју, бр. 271) да је „последњи став г. Булатовића идентичан ставу краља Николе 1916. (који је у) најкритичнијем тренутку зв Србију... не обавештавајући свога савезника Србију, иза њених леђа ступио у тајне преговоре са Немачком и закључио сепаратно примирје, заједући Србију у рату нож у леђа“.

ДРУГО ОКО У ГЛАВИ

Након овог догађаја црногорски народ је најурнио свог краља у Италију одакле су му кости враћене у Црну Гору тек уочи рата у Хрватској. Булатовић је превише вешт да би завршио у Сан Рему. Вероватније је да ће успети да окрене црногорски народ и против Србије и против армије која је овим црногорским заокретом постала дефинитивно српска. Не доказује ли то и један други Црногорац, Вељко Булајић, који је читав свој живот провео јурећи са режисерском столицом трагом седам чувених офанзива? Шетајући улицама Загреба, најдемократскијег града у Европи, Вељко Булајић ће изјавити да је „Црна Гора данас окупирана федералном армијом“ и да је „у ствари окупирана још од 1918“. А знамо у чијим рукама је армија била 1918. год. Ово све наговештава могућност да се армији у Црној Гори понови словеначко и хрватско искуство са блокирањем и опкољавањем касарни. Ма колико данас ово невероватно звучало, није искључено да ће се десити ако армија настави да се, како рекоше црногорски челници, бахато понаша у Црној Гори што доводи у сумњу и ауторитет и егзистенцију демократски изабране власти у Првој еколошкој држави.

Међутим, и данас се потврђује да су у „ца-

ра Тројана које уши“. Све оно што је договорено са Бани Де Микелисом и са шапатам убачено у утробу црногорске мајке земље, избило је у идеалним еколошким условима бујно и разговетно. Тако се открило да раскид црногорских и српских комуниста нема никакве везе са наводним кукавичким понашањем српских резервиста. То је обелоданила и свирала Бани Де Микелиса.

А српски комунисти се званично не оглашавају. Огласио се њима блиски дневни лист Политика штампајући на насловној страни изјаву Момира Булатовића у којој се наводи да је Италија блиска Црној Гори али да Јој је, ипак, ближа Србија! Ова формулација не баш млађаног асистента Универзитета у Титограду, Момира Булатовића, открива и саме темеље односа који владају међу националним руководством комунистичких партија, почев од Булатовићевог односа са Милошевићем до оног чувеног односа Јосипа са Јосифом који је експлодирао крајем 1948. године. Занимљиво је да се дуго након тога разлаза тврдило да су многе земље блиске Југославији али да Јој је, ипак, СССР најближи. Дакле, ништа ново под капом небеском!

У једном од претходних бројева Српске речи навели смо као добар пример за лошу кореспонденцију коју обавља српска власт случај кад је Анте Марковић упутио писмо Слободану Милошевићу а на њега одговорили Д. Зеленовић и С. Јовановић. При томе је овај други упутио одговор лично лорду Картигтону! О томе да ли је Милошевић прочитао Марковићево писмо јавност није обавештена.

Оваква наопака кореспонденција наставља се и даље. Црногорска влада позвала је своје резервисте да се организовано врате са ратишта у западној Славонији. Према актуелној терминологији која се користи у Социјалистичкој партији Србије, црногорска власт је упутила издајнички позив на дезертерство. Међутим, у овој фази раскола између српских и црногорских комуниста није, изгледа, прихватљиво да се „друго око у глави“ јавно прогласи издајничком. Зато је то учињено посредним путем а при томе је искоришћена изјава Вука Драшковића у којој он исказује неслагање са противправним мерама које се предузимају према српским резервистима, који су ратиште у Хрватској напустили сопственом одлуком. Аргументи наведени у Драшковићевој изјави више су него логични: Савезни Устав треба да се примењује на све војне обвезнике у Југославији а не само на српске, или га не треба уопште примењивати!

У ударном термину другог дневника српске државне телевизије обратио се Вуку Драшковићу лично српски министар за народну одбрану при томе загледао према Црној Гори, прецизније — према Титограду. Не скидајући поглед са Мома и Мила министар је поручио Вуку: „Ви желите да овај народ гурнете у пропаст, па да му наметнете оно што никада у прошлости није прихватно — срамну предају и дезертерство“. Запрепашћено гледатељство у Србији морало је да се упита где је и када је Драшковић позивао резервисте на предају и дезертерство. Одговор је стигао када је обелоданен позив који је упутила црногорска власт својим резервистима тражећи од њих да се из Славо-

није врате у Црну Гору у „организованом поретку и са целокупним наоружањем“. И тако је постало јасно да је писмо које је српски војни министар уручио Драшковићу било написано Булатовићу и Ђукановићу.

Почетак сукоба српских и црногорских комуниста везан је наводно за захтев С. Милошевића да М. Булатовић упути у Славонију десетак хиљада резервиста, који су расположенији за борбу од њихових другова из Србије. Овакав неумерени захтев, за који верујемо да је упућен, представљао је за црногорско руководство последњу велику шансу да направи раскид са званичном српском политиком и пређе на политику сопствене памети. Срећно одабран термин политика сопствене памети прикрива од црногорског народа истину да се ради о политици тоталног разлаза са С. Милошевићем, јер не може бити нико, па ни С. Милошевић, против употребе црногорске памети!

КОКЕТИРАЊЕ СА РАЗУМЕВАЊЕМ

Данас, када је очигледно да се српско-црногорски раскол продубљује, мора да запрепасти сазнање да је С. Милошевић, за кога један А. Изетбеговић каже да је опасан и вешт играч у служби својих циљева, пружио тако сјајну прилику Булатовићу и Ђукановићу, својим бившим саборцима, да га у Хагу оставе на цедилу пред лицем целокупне светске јавности. Да га издају на такав начин после кога више нема повратка.

Проблем добровољаца Милошевић је, да је хтео, могао да решава у Србији а не у Црној Гори. За ово је било довољно да престане да спречава Српску гарду да учествује у одбрани српског народа у Хрватској. Број добровољаца укључених у Српску гарду далеко премашује укупан војни људски потенцијал црногорске државе. И то је основни разлог да Милошевић започне са решавањем проблема у сопственој кући.

Имајући у виду национално порекло Слободана Милошевића мора се претпоставити да српски председник добро познаје црногорски народ и принципе црногорске политике. Милошевић је зато морао да зна да Булатовић и Ђукановић могу да покрену, кад год то захеле, ефикасни црногорски механизам који је Матија Бећковић, најбољи познавалац црногорске душе, описао прецизно овим стиховима: „А од кога да гинеш?/свакоме је лакше гинути но тебе.../Ти си гинуо доста/неки гину други“.

Милошевић је морао да рачуна и са тим да свака погибија у црногорском народу доводи до хипертрофираних свести о обиму жртве и њеној узалудности. Да је рачунао са тим тражио би помоћ тамо где се број погинулих не истиче на политичким транспарентима. Тражио би помоћ у Србији, од српских добровољаца, којих на његову жалост има највише у Српској гарди. Тако би спречио Булатовића и Ђукановића да насрћу без разлога на српски образ и српско достојанство. Да је тако поступио Милошевић би обавезао и Булатовића и Ђукановића да објасне своје кокетирање са Бани Де Микелисом језиком који разуме и српски и црногорски народ.

Милена М. ПОПОВИЋ

РЕПОРТАЖА: ТЕСЛИН ГРАД НА ИВИЦИ ПАКЛА

ДЕСЕТ АВЕТИЊСКИХ МУЗИКАНАТА НА ЈЕДНОГ СРБИНА

„Ми нисмо више омладина. Ми више не желимо да освајамо свет. Бежимо од самих себе. Имали смо осамнаест година и почели да волимо свет и живот, а морали смо да пуцамо на то. Прва граната погодила је наша срца...” рекао је Ремарк. Овдашњи се још нису изјаснили

Пре неколико месеци ношен својом професионалном новинарском радозналешћу нашао сам се у славонској равници. На путу између Даља и Сарваша.

Топео јунски дан, полусрушени салаш, дозрело жито, багремар поред пута и плаво испрано небо. Поред салаша, испод разгранатог багрема одмарају се старица и дечак. Поред њих свежањ, плетена сеоска корпа и куштров пас. Старица и дечак су из Сарваша. Дечак има око тринаест година. Али, по испијеном забринутом лицу изгледа много старији.

Старица ми прича промуклим гласом да напуштају Сарваш, да иду према Даљу. Избегли су покољ у којем је у Сарвашу заклана дечакова мајка и млађи брат. Посматрао сам дечака и сетио се Ремарковог романа „На западу ништа ново“ и једне мисли у њему где аутор дословце каже: „Ми нисмо више омла-

дина. Ми више не желимо да освајамо свет. Бежимо од самих себе. Од својих живота. Имали смо осамнаест година и почели да волимо свет и живот, а моради смо да пуцамо на то. Прва граната погодила је наша срца...”

Тај дечак куштрове косе и бледог испијеног лица остаће ми дуго у сећању. Као многа деца коју сам у овом бесмисленом ратном вихору сретао.

КНИН НАЈСИГУРНИЈИ

Овај пут крећем пут Лике, на то узаврело ратиште, на источни фронт. Из Београда аутобусом „Ласте“, преко Босне. Пут је толико проходан да се глава на рамену може сачувати и то захваљујући сретним околностима.

У муслиманским местима аутобусе пресрећу наоружани мештани. У муслиманским местима кољу Србе! Ту информацију ми саопштава

један мој колега новинар

Ноћу смо сретно прошли кроз Босну. У путу нас додуше заустављају милицијске патроле. Проверавају документа и новинарску опрему. Глава је још на рамену.

У Кореницу стижемо у тмурно магловито јутро.

Кореница врви од војника и шароликих униформи.

Покушавам да се сместим у хотел „Пљешевница“.

На пријемници симпатична плавуша ме гледа са извесном дозом знатижеље. Чуди се мојој посети, јер у задње време у Кореници новинара нема ни за лек. А некад их је било као комараца у војвођанској бари. Да новинара „нема ни за лек“, како ми рече рецепционарка, и сам ћу се касније уверити. Додуше, срео сам колеге из „Погледа“ али они су нестали из Коренице полут комете. Први пуцањ, прва ватрена линија на „Дреновом кланцу“ и тутањ у Книн на сигурно.

Рецепционарка ми саветује да се и ја преселим у Книн. Тамо је сигурније, везе са Београдом су одличне, смештај је бољи.

Остајем у Кореници. Остајем у хотелу „Пљешевница“ који је претворен у војни штаб и мензу. Поздрављам се са мојим другарима сапутницима из Београда, српским гардистима“ изузетним момцима: Јолетом, Ђуком, Бобом, Брдаром, Бицем, Баћком, Баталом. Они ће у војни камп „Борје“ ја ћу под чудним околностима на узаврели фронт у Теслин Град, бивши Лички Осик.

Тој мојој изненадној брзој ратној авантури кумовао је чувени доктор Николић. Још нисам прописно ни сместио ствари у хотелску собу, он ме позива да кренем са њим у Теслин Град. Вести које чујем на рецепцији хотела су забаринавајуће: Теслин Град је под јаким усташком минобацачком ватром. Има рањених које хитно треба извући са положаја и пребацити у кореничку болницу.

САЗНАЋЕШ НА ВРЕМЕ!

Испред хотела на паркиралишту су паркирана двоја кола хитне медицинске помоћи. Возача нема. У општој паници они су преко ноћи побегли. Ауто нема ко да вози. Николић ми наређује да седам за волан аутомобила. Да га пратим. Правдам се да немам возачку дозволу код себе, да сам новинар, да имам неке важне сусрете са кореничким општинским челницима и да сам превише уморан.

Не помаже ништа. Др Николић је неумољив. Цев његовог претећег „шкорпиона“ уперена је у моју главу. Према оном што сам у Славо-нији чуо о овом „легендарном“ доктору који је спасао доста људских живота а исто тако побио усташа и који повлачи ороз као кутију цигарета, избора немам. Овде у ратном вихору правде нема а људски живот вреди колико лањски снег. Седам у ауто и следим доктора и његов болнички комби. У себи проклињем судбину што сам морао баш данас да налетим на доктора Николића и његов „шкорпион“.

Возим болничка кола брзином аутомобилског аса. Сечем кривине и молим бога да са стране пута усташе не загуцају.

Прелазимо преко превоја Љубово и пролазимо кроз Широку Кулу. Улазимо у село Кланац. Одједном пушчана ватра. Први, други пуцањ. Потом рафална ватра обасу задњи део болничких кола.

Руке ми дрхте. Зној капље са лица. У себи се молим богу да ме једна од тих ситних невидљивих осипа не закачи.

Касније ћу видети по изгледу изрешетане каросерије аутомобила какву сам лудачку срећу имао.

Усташка заседа остаје за нама.

Пуном брзином улазимо у разрушени сабласни Теслин Град. Пустош, рушевине, мутно небо и језа.

Паркирамо кола хитне помоћи испред напушеног демолираног Дома културе.

У празним просторијама смештена је болничка амбуланта.

Територијалци, махом младићи са оружјем у рукама смркнута ћуте. Један од њих, црн, крупан момак нас упозорава да склонимо аутомобиле у гаражу. Минобацачка ватра је на моменте утихнула, али не значи да Минобацачки концерт сваког момента неће почети.

Склањам болничка кола у гаражу. Увлачим се у полумрачну просторију која је у срећним временима служила као гардероба глумцима и певачима. Седма на под и послуш-кујем.

Прва, друга, трећа граната распрскавају се испред дома. Подмукли, језиви прасак. Гелери добују по тврдом зиду. Преостало стакло на једном прозору пуца. Цика стакла, прасак гаранте потом глува тишина. Прилепио сам се за под. Руке ми привидно дрхте. Питам плавокосог младића, који мирно седи поред мене: шта ће бити ако којим случајем граната погоди крхи кров зграде? Младић га-

си цигарету и смешка се: „Шта ће бити, то нећеш сазнати“!

Стиже први рањеник. Полако га територијалци уносе у импровизовану амбуланту. Ту је доктор Олег Павлов, плавокоси Рус атлетске грађе, добровољац и једини лекар у Теслин Граду. Ту су храбре сестре: Бранислава, Силвана, Мира. Ту је „келтен“ др Зорановић, капетан прве класе ЈНА, ту је незаобилазни др Николић.

Рањеник је педесетогодишњак Рађеновић Маринко, добровољац из Госпића. Рањен је у шуми Урија изнад Теслин Града. Поред њега у шуми погинуо је од усташког метка старина Дане Паскаш.

Док медицинска екипа пружа прву помоћ тешко рањеном борцу мене позивају у штаб ТО Теслин Града. Неко је пронео вест да је у сабласни град стигао новинар. Чудо невиђено. Ко је тај смртник седме силе који се усудио да уђе у описани град. Радивој Бранков није. Он по материјал за комунистичку телевизију и штампу иде са целом оклопном дивизијом. Извештава „испод тенка“ док му главу штити пуковник Младић. То ми саопштава симпатични младић док ме поред зидова зграде вешто спроводи до штаба ТО. Уз пут ме упозорава на снајперска гнезда и гранате које падају негде око војне фабрике.

КРПЉЕЊЕ, КРПЉЕЊЕ

У штабу ТО Теслин Град смештеном у месном уреду, двоспратној згради на којој су прозори случајем судбине остали цели, дочекује нас заменик команданта ТО. Не представља ми се. Имена и презмена су овде сувишна. Људи се знају по надимцима. Ради сигурности.

Заменик команданта ТО, просед шездесетогодишњак, посматра ме хладним погледом уморног човека. Саопштава ми да данима не спавају. Немају воде, немају струје, храна им је на измаку. Што је најгоре ниоткуда помоћи. Отписани град. Саопштава ми да ми из безбедносних ствари не може рећи тачне снаге које бране град, важну стратешку тачку. Ако усташе освоје Теслин Град, пада Кореница а потом и цела Лика. Теслин Град ће бранити до последњег живог човека.

Заменик командира ми саопштава да су многи мнештани Теслин Града побегли у Београд и Бачку. Срамота! Град им бране добровољци из Госпића и осталих личких места.

Заменик командира ми обећава списак

тих „избеглица-кукавица“ како и назва. Спирит је код команданта ТО Теслин Град.

Нема времена да узмем списак. Рањеник крвари. Мора хитно на операциони сто у болницу Коренице.

Седам у болничка кола. Овог пута „келтен“ ће да вози. Ја ћу сести поред рањеника.

Крећемо. Др Зорановић ми је свој калашњиков. Наредује ми да пуцам на усташку заседу. Последња два метка да оставим за мене и рањеника. Усташкој црној легији „Медуза“ живи никако не смемо пасти у руке. Касније ћу се уверити на шта су ти зликовци спремни.

Кроз полуотворени прозор протурам цев калашњикова и пажљиво мотрим десну страну пута.

Рањеник јечи. Тражи цигарету. Пружам му упалу цигарету.

Прлазимо вратоломном брзином Широку Кулу. Овог пута смо имали среће. Усташка заседа на санитет овог пута не отвара ватру.

У Кореничкој болници све је спремно за операцију. На брзину уносимо носила са рањеником. Рендгенски снимци су за час готови.

Операциона сала, мала загушљива просторија је спремна. Др Николић, др Зорановић, др Жигић ће обавити компликовану операцију. Др Николић ми саопштава да могу присуствовати операцији, да се уверим у каквим условима доктори у Кореници раде. Потребних лекова нема, пацијента не успавају. Операција се обавља без нарकोзе „уживо“.

Држим главу пацијенту и са мучнином у стомаку посматрам отворену гомилу крвавог меса на пределу десне бутне кости, десне надлактице и шаке. Разарајуће дејство распрскавајућих метака је ужасно.

Операција траје три сата. Доктори крпе шта се може од те гомиле меса и мишића скрпити. Пацијент херојски подноси болове и операцију.

После операције др Николић ми саопштава да морамо поново за Теслин Град.

У Теслин Град ми се вечерас више не иде. Поготово по ноћи. Извлачим се да сам уморан и да ми је рата за данас доста. Др Зорановић такође инсистира да се не иде у Теслин Град. Ноћ је, киша, усташе се лако могу привући близу пута, поставити нагазне мине и осути ватру.

Др Николић је упоран.

— Дошао си да пишеш — каже ми. — Па, онда, пиши!

Заузима место у колима хитне помоћи. Доктор Николић ми даје свој „шкорпион“ и нож.

ДО КОНАЧНЕ ПОБЕДЕ

Тамна ноћ. Киша лије. Фарови аутомобила секу млаком светлошћу помрчину.

Прелазимо превој на Љубову, пролазимо кроз Широку Кулу. Испред нас сабласно горе ватре.

Село Кланац гори. Тридесетак кућа разасутих по пропланку стварају чудовишну буктињу.

Пролазимо кроз тај запаљени пакао. Данте би пред овим приказом занемео.

Изненада на путу се појављују коњи. Четири коња у галопу закрчују нам пут. Преплашене животиње касају у непознато.

Уз пут срећемо своске патроле. Саопштавају нам да су српско село Кланац запалиле усташе. Такође нам саопштавају да су у селу Чуковцу усташе црне легије „Медуза“ заклале мештани: Богдана Радмановића (55), Богду Жигића (50), Репач Николу (40), Станка Јелића (60). Са тим свој крвави пир усташе из Госпића не завршавају. Исти дан на њиви у селу Острица кољу Чеду Павлицу (55), Мићу Димића (65), Димић Милку (60) и једну жену чије је име остало непознато.

У сабласном „Теслин Граду“ притиска мркла кишна ноћ. У дому културе титрају пригушена светла на поду, на дугачком ходнику поређани поклани људи. Неми дефиле и језива слика. Свеће, полумрачан ходник, тамне сенке територијалаца које се тихо крећу и мртви обасјани знојном воштаном светлошћу воштаница.

Дах застаје у грлу.

У малој амбуланти мук. Мрачна суморна лица пуна гнева. Људи смркнуто ћуте. Речи су сувишне, погледи су упрти у земљу.

Седамо на под. Сестра Бранислава пружа нам шољу охлађене кафе.

Доктор Рус Олег Павлов отвара конзерву краставаца. Нуди нас. Иако смо гладни не једе нам се.

Мука ми је. Излазим на чисти ваздух.

Са степеништа дома ништа се не види. Само киша уморно добује по лименом крову. Аветињски град привидно спава. Привидно, јер негде ту у мраку и у шуми чуће људи. Усташе су на улазу у Теслин Град. Певају тихо. Њихова отровна песма одјекује претећи као ехо дивљих звери. У том оркестру има их хиљаду. Десет музиканата аветињског оркестра на једног Србина.

Прилази ми тамна сенка. Препознајем мог водича плавокосог младића који ме је спровео до ТО-а.

— Ухватили смо њихову радио поруку. Сутра ујутро у седам часова напашће свим снагама Теслин Град.

Др Николић и др Зорановић излазе из амбуланта. Седамо у болничка кола. Крећемо пут Љубова. Иза нас остаје тама, сабласни град и његови браниоци, остаје једна јесен, млади животи и звери који кидишу на те животе. Најстрашније звери у људском облику.

Држим стиснуте песнице. Молим се богу да Теслин Град и његови браниоци издрже до краја, до коначне победе.

Бранко СВИЛАР

Као командант јединице Српске гарде за Подгорину и осечински крај, на ратиште села Бршадин у околини Вуковара стигао сам у уторак 24. септембра. Каплар **Драган Бојчић**, из села Лопатањ, и ја предводили смо добровољачки вод који су сачињавали тридесеторица момака из ваљевског краја.

Исте вечери када смо стигли, команда села нас је сместила у једну трошну напуштenu кућу. Одмах смо одржали кратак састанак, поделили се у два одељења и после два часа заузели смо положаје на бршадинском гробљу, јужно од села. Поверен нам је борбени задатак да пресечемо одступницу усташама који буду бежали из правца силоса. Те ноћи нападнут је силос. Поред нас ниједан црнокошуљаш није прошао жив, мада је могуће да су неки успели да се спасу бегом у поља кукуруза.

Пред зору 25. септембра, преместили смо се ближе силосу, учествујући у завршним операцијама чишћења оближњих магацина лекова „Медика“. У силосу је нађено око седамдесет лешева усташа. Тридесетак њих побегло је у подземне лагуме силоса.

Мештани, су их знајући да другог излаза немају, ту живе затрпали.

Како смо схватили да је у овом крају издаја веома присутна? Упутили смо се на ивицу шуме **Ђерај**, источно од Бршадина. Све време смо тучени јаком минобацачком ватром из правца села **Богдановци**, **Маринци** и **Нуштар**. Морали смо по сваку цену да спречимо дотур хране, наоружања и људства из правца **Винковаца** према Вуковару. Тај пут је усташама једино остао отворен, те смо га морали непрекидно држати под јаком ватром. Делио нас је од њихових бункера канал речнице **Вуке**, тешко проходан и пун живог блата. Привлачили смо се до кукуруза који су били испред њихових положаја и тукли их снајпе-

ИЗДАЈА НА РАТИШТУ

КАКО СМО СХВАТИЛИ

Сведочанство команданта Српске гарде за Подгорину и осечински крај Живана Грујића о примерима издаје мештана и јединица ЈНА.

рима, аутоматским пушкама и ручним бацачима типа „Зоља 80“. Они су узвраћали минобацачима.

Сутрадан, пошто нам је стигла смена, вратили смо се у Бршадин. Само што смо стигли, почео је јак минобацачки напад на село. Нашег борца **Фодора Станка** гелер је погодио у стомак и распорио. Опалили смо рафал у вис позивајући неког од мештана да дође с колима. Сва срећа, санитарска кола су брзо стигла. Рањеник је пребачен за село **Веру**, па даље за **Сомбор**. Када смо се растајали, Станко нас је молио: „Молим вас, браћо, немојте рећи мојој деци шта се десило!“ Момци су плакали. На сву срећу, Станко је преживео и још се опоравља на одељењу интензивне неге у

сомборској болници.

Пред вече, дошли су из команде села и рекли нам да је неко, највероватније из села, послао станицом усташама тачне податке о месту нашег смештаја. Рекли су нам да у селу још увек има Хрвата који су, наводно, изразили лојалност Србима.

Још је крвавији пример издаје оно што се догодило 28. септембра. Тог дана, негде око четири сата после подне, једна наша група враћала се са пумпе, носећи борцима воду. (После поменутог инцидента променили смо пребивалиште и ушли у једну недовршену кућу у селу.) Из кукуруза, крај пута, на њих је отворена рафална паљба. Замислите, усред Бршадина! Момци су се, захваљујући сталном опрезу и присебности спасли, скочивши у некакав канал. Када смо сазнали за то, врло брзо смо опколили те кукурузе. Двојица наших момака попели су се на кров куће у којој смо спавали, да би осматрали кукурузе. И док смо ми „чешљали“ терен, почео је минобацачки напад. Прва мина је ударила у кров куће. Двојица наших бораца остали су на месту мртви. Угњенисани. Један од њих остао је без главе. Обојица су били из лозничког краја. Један из села **Борина**, други из **Богатића**.

Издаје је било и у редовима војске. Током огорчених борби у неколико наредних дана добили смо као појачање неколико тенкова и транспортера. На уласку у село, на реци **Вуки**, постављен је понтонски мост за прелаз. Први тенк је намерно преврнут на мосту, а возач Хрват је искочио и пребегаво усташама. Напали су нас с бокова. Једва смо се извукли из тог пакла. Том приликом погинуло је неколико **Арканових** момака. (Желим да нагласим да смо са њима били у одличним односима, није било никаквих ексцеса).

Четвртог октобра, поново смо били заједно са војском на положају. Међу резервистима из **Инђије** и **Сланкамена** налазило се доста Хрвата и Мађара. Догодило се оно што се могло и очекивати. У јеку борбе, неки од њих припуцали су на нас. Умало не погибе каплар **Драган Бојчић**. Њему су испалили цео рафал изнад главе. Онда је дошао неки препотентни мајор и инсистирао да кренемо у напад на **Нуштар**, иначе веома јако утврђено усташко упориште. Неки наши гардисти су хтели да крену, али сам их ја спречио. Касније су нам у команди села рекли да бисмо сви изгинули, јер су нас усташе очекивале. Том мајору је требало да се суди за издају, али од свега тога није било ништа.

Да ли неком од нас, после свега тога, може да се објасни како то ЈНА може да замени Српску војску?!

Са фронта смо се вратили седмог октобра. Заменили су нас добровољци из Новог Сада. Људи из Бршадина су плакали када смо полазили. Ми смо обећали да ћемо се вратити и то у још већем броју.

Тамо или било где нас буду звали.

Слава нашем команданту **Ђорђу Божовићу** и свим палим Српским гардистима! **БОГ ЧУВА СРБЕ! ЖИВЕЛА СРБИЈА!**

Лето господње

15. 10. 1991.

Командант Српске гарде за Подгорину и осечински крај Живан. Ј. ГРУЈЧИЋ

ИЗБЕГЛИЦЕ И ПОВРАТНИЦИ

ПОМОЋ ЗА КУЋЕ ПО СРБИЈИ

Зоран Штула, избеглица из Српског села, био је то само привремено. Али, овде је остала његова прича.

У Београду је сваког дана све више избеглица са подручја Хрватске који траже заштиту и помоћ. Они долазе и овде остају. Учесталије су и примедбе Београђана да их те младе избеглице овде малтретирају својим бахатим понашањем. „Многи су дошли овамо да се пријаве као избеглице, да добију тих десет милијарди помоћи, троше их по кафанама, а вести из свог родног краја сазнају на аутобуској станици од оних који долазе са кризног подручја. Срамота!“, каже **Зоран Штула**, двадесетпогодишњи младић из села Српско поље у Лици. И он је био „избеглица“, али само толико да дође у Београд и пријави се у Српску гарду, а да потом са педесетак гардиста крене назад на фронт да брани свој завичај.

„ЈНА је осам месеци боравила у селу **Заложница**, а кад су почеле прве борбе цела јединица се распала, као „мула од карата“. Усташе су им узеле сву војно-техничку оп-

рему, а шесторица војника **Шиптара** запалило је три тенка и нестало. Остали смо сами у јаком окружењу непријатеља, без оружја и људства за одбрану“

Шта је са оружјем које је свуда па и у Лици дељено народу?

— „Нема га. Узимало га је неколико људи, а сада га нема. Никола Прица и Никола Јањатовић су узели оружје, а потом отишли. Било је и препродаје оружја, а од тог новца су онда отворане приватне фирме и куповане куће по Србији. То је случај са **Богданом Алексићем**. Сву тројицу отворено питам где су снајпери и аутоматске пушке које смо добили? Разлог оваквој ситуацији лежи и у нашој политичкој неорганизованости, јер у неколико наврата нисмо успели у мом селу, где је већински српски живаљ, да оснујемо СДС.“

Разлог томе су и лидерске амбиције неких твојих земљака?

„Ту је и главни разлог, због тога смо остали сами у усташком окружењу. **Милош Скенџић** ми је рекао да би оснивање СДС-а у нашем селу и околини узнемирило Хрвате“. Од три понуђене варијанте избора је одабрао најгору — СДП, што сада може да буде погубно по људске животе српског народа у Лици. Сада је међутим све касно.“

Српска гарда је и раније боравила на том подручју?

„Јесте, али нисмо успели да постигнемо договор са територијалцима. Мене је начелник милиције Предраг Узелац испитивао и претио због Српске гарде, тачније сто педесет гардиста који су боравили на том подручју не желећи да се ставе под команду милиције и територијалаца. И командант Територијалне одбране у Кореници био је против нас, није хтео ни да чује за нас. У Лици није дуго постојала Српска гарда, јер је „Чарли“ са својом групом прихватио сарадњу са територијалцима и милицијом“.

Говори се и о издаји у Српској гарди?

„То није било никада. Једноставно група људи је прешла на другу страну желећи ваљда да себи за живота „подигне споменик“ сарађујући са онима који су се толико пута на овом ратном подручју инскомпромитовали кукавичлуком и издајом. Понављам да је Српска гарда тренутно најпотребнија на подручју Лике, која је због лоше организације и издаје појединих Срба са овог подручја окупирана од усташа. Туђманови бојовници за разлику од нас имају свој рат-

У ЗАТВОР ЗБОГ ЗАСТАВЕ

Полицијска станица у Оточцу, на чијој територији се налази и село Српско поље, по пријави тројице Срба из тог села (Рукавине Милана, Бркић Ивана и Софије Јурковић) покренула је поступак зато што су тројица, опет Срба, из истог села: (Зоран Штула, Гедеон Огризовић и Недељко Јањатовић), на зграду Основне школе у селу ставили српску заставу са четири ћирилична слова „С“.

Уз образложење да су „истицањем симбола на јавном месту реметили јавни ред и мир“ судија за прекршаје изрекао је казне Штули и Огризовићу од 2.000 односно 2.500 динара или 7 односно 9 дана затвора, плус да за сваки дан у затвору плате по 300 динара и по 500 динара за трошкове поступка.

На зграду школе накнадно је стављена застава СФРЈ, иако у селу живи већинско српско становништво, док у суседним селима где живи у већини хрватски живаљ нигде није било заставе СФРЈ, већ само хрватске шаховнице.

Све се то догађало уочи новогодишњих празника прошле године. Како ће бити за ову Нову годину зависи у многоме од рата који и даље траје...

ни циљ. Да смо на време били наоружани сви житељи Српског поља и околине остали би тамо; овако нам сада предстоје жестоке борбе. Постигнут је и договор са командантом територијалца Радетом Чубрилом па ћемо се борити заједно. Морамо, јер једино тако можемо да се спасемо од усташа“.

Зоран Штула је био у Београду два дана. Сада је негде на фронту, а многи његови земљаци су и даље у Београду, где се проводе од новца који добијају као избеглице...

Б. Р.

ПОРУКЕ ИЗ КНИНСКЕ КРАЈИНЕ СПРЕЧИЛИ ГА ДА ПОСТАНЕ ЖУПАН

**САОПШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА СРПСКЕ ВОЈСКЕ И САВЈЕТА НАРОДНОГ ОТПОРА
ПРОТИВ УСТАШКОГ И КОМУНИСТИЧКОГ НАСИЉА НАД СРБИМА**

Милан Бабић и Горан Хаџић нису легитимни представници српске крајине и западне Славоније. У првом реду јер још никада нису били у ватреним редовима одбране српске земље.

У суманутој игри с владама и министрима Хаџић, херцеговачка, сарајевска и бањалучка група српских бегова понашају се као жаба која је видјела како се поткивају коњи па и она дигла ногу имитирајући книнског Тита Милана Бабића.

Самозвани предсједници и министри њихових марионетских влада нуде нам сецесију дјелова српске отаџбине по узору на Кучана, Туђмана, Глигорова и Изетбеговића који су растурили Југославију. Српски народ никада неће прихватити нове српске државе које се роје у комунистичким главама и нуде Паризу и Хагу. Српски народ Равних котара, Буковице, Книнске и Цетинске крајине, Лике, Кордуна, Баније, Славоније и Барање живи на јединственом етничком простору са Србијом, Црном Гором, Босном и Херцеговином па са њима остаје у недјеливој држави, неовисно о распадању Југославије. Циљ борбе за ослобођење и уједињење српских земаља постигнут је у првом свјетском рату. На почетку другог свјетског рата комунистичким интригама погажени су резултати вјековне борбе најхрабријег народа на Балкану и протјерана српска монархија Карађорђевића. Савјет народног отпора против насиља над Србима са успјехом је усмеравао амбициозног зубара и комунистичког делегата са последњег конгреса Рачанове партије Милана Бабића да се дистанцира од дефетистичке политике Јове Рашковића, присилио да се одрекне споразума са усташама у Лапцу и Кореници и спречио да оствари прижељкивану книнску жупанију и постане велики усташки жупан.

Проглашење САО Крајине било је супротно ставу Савјета народног отпора, јер је српска крајина морала остати поштеђена совјетског узора измишљених аутономија истог народа у заједничкој отаџбини. Али у то време Савјет народног отпора није имао времена да с њим учествује у проглашењу српске крајине и њеном прикључењу другим српским крајинама Босне и Херцеговине јер се бавио питањем одбране њених граница од усташке агресије.

Већ код формирања прве марионетске комунистичке владе Бабић је показао право лице позоришног аматера и сценског дилетанта који глуми Тита. Користећи се контраобавјештајном праксом у ЈНА с подршком државне безбједности одржао се благодарити поразу Црвене ЈНА у Словенији и вољи српског народа да гине за њену рехабилитацију на српској земљи коју су узурпирале усташе и балије.

Без обзира што је већину укупног арсенала продала или предала Словенцима или усташама, та пропала паравојна партијска формација одбија да се преда српском народу, усуђује се да га мобилише и прети ратним војним судовима по терористичком Титовом концепту, јер није способна да те претње оствари над никим другим.

Од њеног формирања до данас позната је игра са територијалном одбраном, мимикрија са симболима свих њених паравојних састава, укључујући ту профанисану петократу звијезду, комунистичку и југославенску заставу са пролетерским српом и чекићем.

Савјет народног отпора позива све Србе у Југославији да подрже вољу српске крајине да она избори и врати своје границе према усташкој држави и оствари уједињење свих српских регија у заједничкој краљевини која би преко својих управа осигурала суверенитет Александра II Карађорђевића и српске државе над читавим етничким бићем.

Као полазни оквир за преговоре о решењу кризе у Југославији Савјет народног отпора подржава Лорда Карингтона и његове напоре да нам помогне, нудећи конфедерацију парламентарне монархије с тим што би српска крајина са Славонијом пришла Босни и Херцеговини до референдума о заједничкој држави Србије, Црне Горе, Босне и Херцеговине по Лондонском споразуму 1915. изван њих би Словенија, Хрватска и Македонија могле да уређују свој статус по вољи и жељи својих грађана.

КНИН, 17. октобра 1991.

СТРО. ПОВЕРЉ.

**ПРИЛОГ
БР. 2
(ПСССТ!)**

А у вези с оним... Свака алузија на идеолошки подобне купце резултат је непријатељског и дефетистичког расположења аутора овог памфлетна.

Као што видите, ствар је поверљива. Једино што бисмо могли да вам саопшtimo је сте да и поред тренутне информативне и најављене економске блокаде, несташице личног наоружања у Србији неће бити. Ни за ГЛ (грађанска лица) нити за АВЛ (активна војна лица). Потребно је испуњење само једног услова: да сте уклањени у ШТО (штаб територијалне одбране). Одабрани произвођач је стара добра „Црвена застава“ (самоуправе) из Крагујевца.

Сигурно вас је обрадовао наш правовремени пословни потез да асортиман наоружања на домаћем тржишту обогатимо једним правим бисером из наше ближе прошлости, чувеном „четресосмицом“ која је још Стаљину рекла: „Не!“. Учинили смо то из више разлога, а најбитнији су: поред ангажовања домаћих производних потенцијала, свакако, треба да се већ једном стане на пут мађарском, румунском, сингапурском и осталом бофлу међу аутоматским оружјем. (Узгред, примили смо хрпу писама наших дугогодишњих муштерија који се жале на засићеност машинкама).

А ко је једним образом помиловао нашу лепотицу, зна шта је ненадмашив осећај пуцања из ње.

ROK DOSTAVLJANJA
№: 5003 N.SAO
21. 10. 1991г.

VOJNA TAJNA
POVERLJIVO

REPUBLIKA SRBIJA
UPRAVA ZA NABAVKE I PRODAJU
NAORUŽANJA I VOJNE OPREME
Rev. №. 1438-6
11-10-1991

Obaveštenje o narudžbi
karabina za AVL i CL. KOMANDI 1. Puz STO

Rešenjem SSNO pov. br. 1765-1 od 02.09.1991. godine regulisana je kupovina po jedne modifikovane puške modela M24/47, M48, M98, M98/48. kalibra 7,9 mm ili karabina modela M38 ili M44 kalibra 7,62 mm.

Na osnovu dostavljenih ponuda odabran je proizvođać "Zastava namenski proizvodi" Kragujevac sa kojim je u redovnoj proceduri postignut dogovor o nabavci karabina po sledećim uslovima:

Red. br.	Naziv sredstva (tip)	Dogovorena cena (dinara)	PRIMEDBA
1.	Karabin 12748-1	9.950	
2.	Karabin 12748-2	8.650	Tehničke karakteristike u prilogu br. 1
3.	Karabin 12748-3	7.550	
4.	Karabin 12748-4	5.360	
5.	Optički nišan 6x42 sa nosačem	8.000	

Svi tipovi karabina biće žigosani od strane Zavoda za ispitivanje i žigosanje ručnog vatrenog oružja i municije.

Karabini se mogu naručiti bez optičkog nišana ili sa optičkim nišanom s tim što na karabine red. br. 3 i 4 nije predviđena ugradnja optičkog nišana, pošto se radi o modifikovanim puškama M48 na kojima ostaje postojeći mehanički nišan.

Sve cene su fiksne.

Sva sredstva, uključujući i optički nišan plaćaju se u 4 mesečne rate, po potpisu ugovora.

Količine koje se ugovore biće isporučene u roku od 6 meseci sukcesivno, računato od potpisa ugovora.

U vezi gore navedenih uslova, a u skladu sa 1. stavkom pomoćnika SSNO za pozadinu pov. br. 1765-2 od 02.09.1991. g. molimo da nam što pre a najkasnije do 31.10.1991. g. dostavite podatke o količinama po tipovima prema datom Prilogu broj 2 i dispoziciju shodno tački 3.1 navedenog uputstva.

11 OCT 1991

NAČELNIK
general-major
dr. Mirko Marinković

Но, није време за уживање у спорту. Српство је угрожено и споља и изнутра. Стога охрабрује чињеница да смо натчовечанским напорима успели да неутралишемо разорно дејство усташоидних реформи савезног премијера. Наиме, ми вам дајемо могућност одложеног плаћања по фиксним, а ионако невероватним ценама. Знајући да су многи наши купци постали социјални случајеви, свој базични модел 12748-4 замрзли смо на вредности једног минималца у Србији. А то, признаћете, стварно није много, поготово ако се узме огњиште у обзир.

Наше оружје, што је најважније, нема идеолошких предрасуда. Подједнако је ефикасно и против усташа и против четника. Добро нам је ваљало и када смо власт освајали,

ваљаће нам и када будемо морали да је бранимо од оних који се, попут опозиције, само боре за власт.

Наше се оружје производи по у свету опробаном принципу „за познатог купца“. То нам гарантује ваш ШТО (штаб територијалне одбране). Наше оружје у вашим рукама даће најбоље резултате ако се придржавате принципа „У познатог непријатеља“.

Нама није потребна реклама. Зато се обртите вашем или најближем ШТО-у. Покупите, количине нису неограничене, иако је то био и остаће идеал наше пословне филозофије.

ЦРНА ГОРА И ЊЕНО ДОСТОЈАНСТВО

СУЈЕВЕРНА
ДРЖАВА ЦРНА
ГОРА

У Улцињу и Тивту сто немачких марака за Момирову слику. Момир потписао у Хагу јер се уплашио да ће морати као краљ Никола први у рат

Нико не смије да нам дира, Славка, Мила и Момира", нова је пјесма кој а се по Цетињу пјева. У Улцињу и Тивту кажу, за Момирову слику дају и 100 марака, само ако може да се нађе. Толико је тражена. Чију ли носе они око Дубровника?

Демократска странка поручује — руши Дубровник. Овај бесмислени рат, кажу црногорске демократе, историја ионако ни по чему неће памтити. Али ако срушимо Дубровник? Неко ће кроз 100 или 200 година рећи, то је онај рат знате, у којем је срушен Дубровник!

Црногорци су збуњени, у шоку су. Ко ме човјек да вјерује? Ко ме да се приклони? Гине се а кажу — није рат! Све много подсећа на 48. Све што је до јуче било свето, данас то више није. Братски српски народ, храбар, великодушан (њему хвала што су ови данас на власти), престао је то да буде.

Сада су то, каже се са истог мјеста, са скупштинске говорнице, најзабавније ПОЗОРИШНЕ сцене задњих, мјесеци, све дезертери, издајнице, кукавице, татини и мамини синови. А вазда су то били. Само је наша братска љубав за све била слијепа!

Колико пута смо им током наше славне историје част и образ спасавали, узвикује професор Вујачић. Независни: дошло је и ње-

гових зелених пет минута.

„Има ли ибе, ибе икога, и на овоме свијету“, вапи наш премијер Мило Ђукановић, да брине о Србима изван Србије, до нас??? Па зар су Црногорци позвани да исправљају све неправде овога свијета, увријеђено узвикује премијер, притајени Славков присталица.

Све нешто мислим, ако једног дана, када напуни близу педесетак година, које су на том западу тежимо, први услов да неко уопште може бити премијер, ако тада наш Мило Ђукановић у доколици погледа касету са последње сједнице црногорског парламента, остаје запањен и помислити, ко су уопште били ови посланици? Какви су то људи или брави били, када су ми дозвољавали да им ово радим. Па називам их безочницима, издајницима, необразованим, неписменима. Па рекох им да до јуче нијесу знали ни Хаг ће се налази, а данас би да ми ту расправљају о некаквом Хашком документу.

Толико личног и политичког неморала републички парламент скоро није видио. Па зар они мисле да баш сваку опцију могу да заступају као да је њихова била?

Колико јуче заклео се премијер да са Хрватима никада више у животу никаквог посла имати нећемо. Никад више!

А данас? Данас смо комшије и оно што се нуди Србима у Хрватској је „највећа могу-

ћа аутономија у овом тренутку“.

Колико до јуче, из њихових кабинета се хушкало на рат, пријетило дезертерима, хвали спремност Црногораца да ратују. Њихов партијски идеолог Свето Маровић писао филозофске трактате о патриотизму у „Побједи“, а предсједник Булатовић, патетично, сузних очију, изјављивао да му је част да таквим ратницима и јунацима буде на челу.

А данас? Данас се премијер наруга добровољцима са скупштинске говорнице.

Све до јуче пјенили су залагајући се за очување какве такве Југославије и због тога, дакако, и дошли у данас независну ситуацију, да би премијер рекао: Чему очување Југославије? То би било само залагање за оне бројне савезне чиновнике, који више штете него користе републици! А јуче смо баш њега одатле преузели, и тако младог на мјесто премијера поставили?!

Дошли би ми њима поновно пред Скупштину, каже један комуниста, који се ових дана тешко колеба. Али нећемо од срамоте, да се не оствари она прогноза реформиста, да ова власт ни годину издржат неће. Па ето ћутимо ка п... , чекамо годишњица да им прође.

Док је опозиција још овога прољећа захтијевала да Црна Гора самосталност прогласи, Свето је у парламенту у парампарчад Славка разбио тако побједоносно, да се цијела скупштина орила од одобравања, говорећи, када би јадна опозиција знала колико је сувереност и самосталност комплекса и озбиљна ствар, не би тако неозбиљно о њој говорили. Па понуди еколошку, умјесто самосталне.

Опозиција тренутно не треба ништа да ради. Они раде за њих. Све што су им тражили, добили су. Истина, са малим закашњењем, и са мало жртава али ни држава без жртава и није она права. А да опозиција зна шта је суверена држава, објаснио је посланик Павле Милић, аутентични рушилац „пропалог, старог руководства“, називајући је **сујеверном**. Суверена, сујеверна, па и нема неке разлике!

Ипак, главни разлог Момировог пристајања на Хашки ултиматум је сасвим обичан и људски. Момира је страх. Држим да се препао, јер су народњаци, а са њима и народ, очекивали од њега, да као некад краљ Никола, буде први и у рату као и у миру. Да се изборе заједно за су(је)вер(е)ну Црну Гору.

БОНИГОРНО, МИРДИТА, СЕЛАМАЛЕИКУМ, Црна Горо!

Бранка ПЛАМЕНАЦ

ПРЕДСЕДНИК ЗНА ЦЕНУ

У „Српској речи“ од 5. августа ове године, у рубрици (НЕ)НАРОДНИ ПОСЛАНИЦИ, објављен је текст о г. Златану Перучићу, посланику у Скупштини Србије и шефу београдске владе. Текст се, наравно, није допао ни њему ни његовима па је г. Перучић одлучио да ту обавезујућу и друштвено значајну чињеницу искористи како доликује.

Тако је, уместо да пресавије табак и напише деманти (за који је, и по нашем скромном уверењу, могао да се нађе довољан и неопходан разлог) ангажовао адвоката и наложио му (односно њој) да уместо истине затражи ПАРЕ. Боље речено — ГОМИЛУ ПАРА.

Ево узбуђујућег финала те ТУЖБЕ:

... Ово је све објективно нанело штету тужиоцу, коју је само СИМБОЛИЧНО означио

суми од 100.000 немачких марака. Признајемо, заиста, да је то занемарљива, СИМБОЛИЧНА сума у односу на величину и количину Перучићеве части. Али, г. Перучићу, дајмо немојмо (како има обичај да каже један ваш уважени социјалистички колега)...! Ако Вам је потребан још један стан — искористите све законске благодети које сте и сами смишљали па до њега дођите на начин који препоручујете и другима! Ако су Вам потребна још једна кола — зашто то морају да буду баш два ролс-ројса! Уосталом, можда је боље да не инсистирате на пребрзој исплати, него да сачекате и оне камате које тражите, јер каква су времена, људи немају ни шта да једу ни шта да обуку па сваки динар добро дође. А са, рецимо, ПЕТ ХИЉАДА МИЛИЈАРДИ (кад добијете и камате) лред Вама је цели свет. Верујте, с тим и таквим парама ни за Вас не би било НИКАКВЕ НЕИЗВЕСНОСТИ!

ПРОБЛЕМ

Не знамо како ће се развити ствар са епископом славонским Лукијаном, али се досад развијала на прилично незгодан начин. Наиме, кад су га хрватске власти „привремено“ ослободиле из заточеништва у Српској патријаршији се неколико дана тим поводом није могла добити ваљана инфомација. Раз-

лог: Патријаршија се нашла у необраном грохћу, јер су средства информисања писала о различитим облицима тортуре, мучења, затворских санкција и омаловажавања примењеним на Лукијану, што „изгледа, није било сасвим тачно“. Наводно је главни извор тих „информација“ био земунски свештеник Филарет, познат по својим склоностима ка маркетингу, трговини и медијима. Тако су надлежни у Патријаршији морали прво да сачекају Лукијана, да се договоре како да не увале у непријатност ни новине ни Лукијана, па да тек онда издају саопштење о правој истини везаној за његово заточеништво, а из прве Лукијанове изјаве јасно се види да је имао „забрану“ да даје изјаве пре него што се чује са „адвокатом“.

Остајемо без коментара. У ствари, нећемо рећи „не лажи да не би убио ближњег свога“, него „лажи тако и толико да твој ближњи има шансу да преживи“. Кад се и ако се тамо врати!

НАША СУДБИНА

Кад је онај Рус Јастребов, што је гладовао у Москви у знак солидарности са српским народом, требало да дође у Србију на позив СПО, из Србије је, из уста потпредседника Скупштине Боривоја Петровића, одаслата порука да је апсолутно непожељан уколико не дође у аранжману државе, односно њене дике — социјалиста. Јастребов је, према доступним информацијама, одбио, јер зна и шта је елементарна култура и ред и шта је политичка подметачина.

Само два дана касније социјалистичке и комунистичке жене су преузеле високо руковођење караваном родитеља, који су пошли у Хрватску да се виде са својим најближим, који су или блокирани или заробљени. Није овде од значаја чињеница да се будале хвале оним чега се паметни стиде, него чињеница да се хваљењем и инсистирањем на идеолошком саставу водитељица каравана у ствари директно угрожава безбедност две хиљаде људи. Као што се могло и очекивати, водитељице су задржане у Бања Луци као „ратни злочинци“. Сва је срећа да због њих неколико цели караван није проглашен „злочиначким караваном“.

Не знамо шта је потребно да урадимо па да се социјалисти осећају важнима, неопходнима и са правом вета, а да остали ипак некако одрже људско достојанство и избегну свакојаке бламаже. Вероватно ништа, јер нема те ствари за коју они мисле да не може да се тотално уништи, па да се касније то још преноси и преко сателита.

ПОНУДА

Колега Александар Тијанић, како видимо, нагло је променио своја уверења. Разлог је прилично једноставан: петособан стан и „мазда“. За толико се, наиме, променио живот Александра Тијанића након 9. марта и ослобођења НИИ-а.

Времена су тешка, стога „Српска реч“ даје привлачну понуду заинтересованима: дојемо концепцију за станове. Шта ће нам краљевство кад немамо коње...

висином новчане накнаде коју тужени треба да плати.

Због тога тужилац предлаже да суд... донесе следећу ПРЕСУДУ

ОБАВЕЗУЈЕ СЕ ТУЖЕНИ (СРПСКА РЕЧ, прим. а) ДА ТУЖИОЦУ (ЗЛАТАН ПЕРУЧИЋ, прим.а) НА ИМЕ НАКНАДЕ ШТЕТЕ ЗБОГ НАЈТЕЖЕ ПОВРЕДЕ ЧАСТИ И УГЛЕДА ИСПЛАТИ УКУПАН ИЗНОС ОД 3.700.000,00 ДИНАРА (ТРИ ХИЉАДЕ СЕДАМ СТОТИНА СТАРИХ МИЛИЈАРДИ, прим.а), СА КАМАТОМ КОЈУ ПЛАЋАЈУ БАНКЕ НА ОРОЧЕНА СРЕДСТВА ПРЕКО ГОДИНУ ДАНА УВЕЋАЊУ ЗА 20% ОД ДАНА ДОНОШЕЊА ТУЖБЕ ПА ДО ИСПЛАТЕ, КАО И ДА МУ НАКНАДИ ТРОШКОВЕ СПОРА, СВЕ У РОКУ ОД 15 ДАНА ОД ПРАВОСНАЖНОСТИ ПРЕСУДЕ ПОД ПРЕТЊОМ ПРИНУДНЕ НАПЛАТЕ.

У Београду, 16.9.1991. г."

За недовољно обавештене, ради се о

БОГАТ ЖИВОТ

Данас је у 87. години живота трагично настрадао Војислав Шешељ, једини човек којем су Хрвати након српско—хрватског рата 1991—1995. још за живота подигли споменик.

Богату политичку каријеру почео је у Сарајеву као стручњак за примену марксистичког метода у општеној одбрани и друштвеној самозаштити. Бесперспективан и несхваћен, долази у сукоб са тамошњим научницима не пристајући на понуђено му радно место првог педагога у предшколској установи. Неко време ради као помоћни библиотекар у одељењу за марксистичко—лењинистичку литературу зеничке казнионе, а онда одлази у Београд, где преузима место вође рецитаторске групе у затвору у Падинској Скели. Из тог периода датирају и његови сјајни преводи циклуса „Приче партизанке“ и „По шумама и горама“ на готово све јужнословенске језике. Непосредно пре и за време српско—хрватског рата бави се политичким радом у својству идеолошког курира тадашњег шефа српске државе Милошевића. По завршетку рата постаје опуномоћени и изванредни конзул Краљевине Србије у Хрватској, са седиштем у Карлобагу. Некако у то време случај је хтео да му на врхунцу славе са неког балкона падне наковањ на главу, од чега се Шешељ никада није опоравио. Ипак, након вишегодишњег медицинског и психијатријског третмана вратио се на политичку сцену, овај пут као лидер најмасовније странке у Хрватској заступник тврде линије према Краљевини Србији и обнављања хрватског војног потенцијала, који је након рата уставом био максимално редукован. Пред крај живота, када су његове виталне функције већ почеле да отказују, из Клиничког центра у Љубљани сугерисао је руководству своје странке да је једини спас за Хрватску рехабилитација усташтва као једини начин од надирућег чет-

ништва са истока. У знак захвалности држава Хрватска подигла му је споменик тик уз по ко зна који пут реновиран споменик Бана Јелачића у Загребу.

Комеморација ће се одржати прекосутра на централном градском стадиону и, по личној жељи преминулог — само уз присуство свих чланова странке.

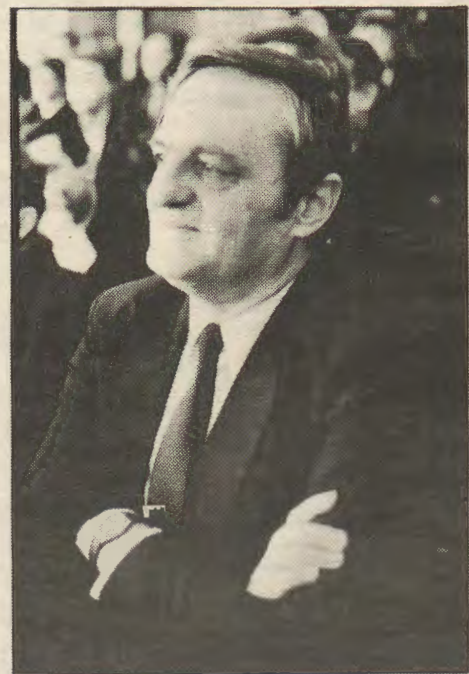
РАСТ АКЦИЈА

На Београдској берзи ових дана влада права психоза због, по многим критеријима, невероватног и нобјашњивог раста акција међународне корпорације „Мултицом Вукашин & деца станова“. Ова корпорација, коју је још пре шездесетак година основао српско—косовски велможа Вукашин Јокановић, дочкала је својих пет минута.

Компанија је израсла из релативно мале фирме тадашњег српског функционера Вукашина Јокановића, својевремено чак и посланика у српском парламенту. Он је, за разлику од својих политичких савременика, имао неупоредиво више слуха и осећаја за бизнис и будућност. Своју подобност у ондашњем режиму није продавао за лепе канцеларије и сумњиве положаје, што је онда итекако било у моди, него за стамбене објекте. Пословне девизе компаније „Један стан ко ниједан“ и „Кућу треба да третираш као обућу“ представљале су уствари животни мото њеног оснивача. Стан на родном Косову, стан у Београду, службени овде, приватни онде, кућа вама, кућа тамо, породични сад, интимни касније... и настао је капитал, који је испочетка сваке године, а касније је сваког месеца па и дана производио један нови стан или кућу. Тако је, у ситуацији стамбене кризе, Вукашин Јокановић и могао да буде заштитник националних интереса српских бескућника и да, истовремено, свој лични живот учини сврсисходнијим и богатијим. Након што је Јокановић постао први човек РТВ Србије, а затим и први човек Управног одбора Евровизије, што је резултовало са осам нових станова и две

породичне куће, без службене резиденције, и то у шест земаља Европе, оснивање Компаније био је сасвим логичан потез.

Наследници Вукашина Јокановића нису седели скрштених руку и посао са изнајмљивањем станова доживео је прави процват. Ко нема стан, а од државе га не може добити, правац у једну од 46 филијала „МУЛТИЦОМ Вукашин & деца станова“ и кључ је већ у рукама. Мало је скупле, али је зато кров над главом загарантован. Кад је неко још пре пола века мислио на нашу заједничку будућност.

ИПАК

Након више од тридесет година идеолошких и политичких трзавица, недоумица па и судских забрана коначно ће светлост дана угледати сабрана дела двојице најзначајнијих представника српске политичке мисли с краја двадесетог века — Браће Бајића. Сабрана

дела, која sadrže preko двадесет куцаних страна текста и која су настала у периоду између 1991. и 2020. године, када су под присилом режима Бајићи емигрирали у Албанију, обухватају осам томова различитих књижевних жанрова — од упадица до вицева. Приређивачи су задржали оригиналне наслове дела, због којих су аутори углавном и трпели политичку пресију све до коначног изгнанства. То су: 1) Ој ти Туђо, Туђмане! 2) Мој те мота око плота, 3) Док су то смислио на мом си висио, 4) Тога јутра пластио сам сено, 5) Ко те гања око пања док сам ја на стражи, 6) Ој ти Шпего, Шпегелу, 7) Ој ти Угљо, Угљанине и 8) избор писама браће Бајића, која су слали један другоме, под радним називом „Нас два брата, оба терцујемо“.

Занимљиво је да су сва ова дела настала прво као музичка форма, па тек онда као књижевна. Приређивачи сматрају да ће објављивање овог епохалног опуса осветлити значајне странице српске историје, толико потискиване из свести српског народа, а да ће Браћа Бајићи коначно добити место које им у српској литератури већ одавно припада.

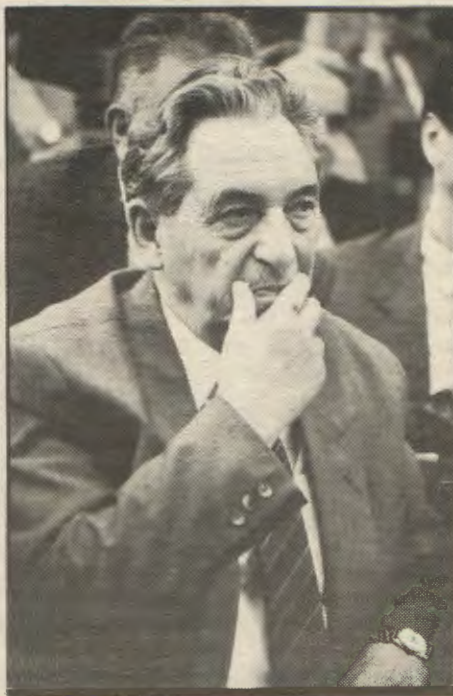
ДА СЕ НЕ ЗАБОРАВИ

Поводом 130. годишњице рођења великог српског политичара, мислиоца и дипломате Сејде Бајрамовића, Српска академија наука и уметности сутра, на свечаној седници свих одбора, изјасниће се о директиви холандске и луксембуршке академије да САНУ убудуће носи назив СЕЈДО БАЈРАМОВИЋ — САНУ. Из кругова блиских Академији сазнајемо да је протокол о промени вековног назива већ усаглашен.

Сејдо Бајрамовић спада у ред оних, који су за веома кратко време за Академију учинили више него генерације интелектуалца и мислећих људи пре, за време и после њега. Занимљиво је да је његов вртоглави академски успон почео у позној доби његовог живота, када је већ био светска личност и радо виђен гост у свим водећим политичким, интелектуалним и дипломатским центрима света. У року од само осамнаест дана биран је јед-

ногласно за почасног, па дописног, па ванредног, па редовног члана Академије и самог председника Академије, добивши за то време и једанаест почасних доктората. Од тог момента Академија постаје једна од најчувенијих у свету. Одмах су са зграде избрисани сви графити, замењени су полупани прозори, а већ у првој години мандата Академија је окречена до под кров. Одмах потом испред Академије постављени су паркинг сатови, а аутобуска станица померена је сто метара даље. И поред тога Сејдо је остао скроман, повучен и готово нечујан, говорећи само кад то високи државни, национални, политички или научни интерес налаже.

После свечане седнице за дипломатски кор и све чланове Академије биће приређен

коктел и церемонијално полусатно гледање у Сејдину слику.

ИСТИНА

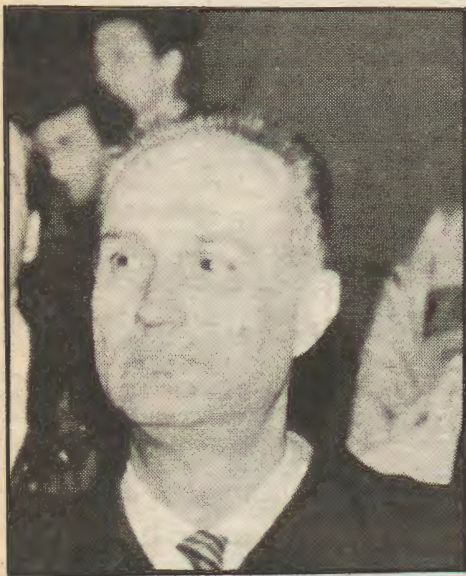
Иако је Зборник докумената под радним називом „Шта је истина о Фрањи Туђману?“ промовисан пре само два дана, већ данас се тим поводом саопштењем огласило Одељење за информисање Министарства унутрашњих послова Краљевине Србије. У Саопштењу се, између осталог каже:

„...Ово Министарство нити може нити хоће да било коме па ни историчарима са озбиљним истраживачким претензијама ускраћује право на субјективну интерпретацију и нелогичност оцена о улози и последицама коју Архив Мин. поседује и која је заведена под бројем СХР/8795/УСЛ. ПОВ., те је као таква била доступна истраживачу, јасно је да је: 1) Ф. Туђман у периоду 1986—1989. био на платном списку правног претходника овог Мин. у својству службеника на раду у Хрватској, цивилни сектор бр.8, 2) Да је са тог списка по сопственој професионалној и политичкој процени скинут на дан победе ХДЗ на изборима, како себе и Службу не би излагао додатном ризику, 3) Да је директно и професионално учествовао у припреми, плановима и стратегији српско—хрватског рата 1991—1995, о чему је могуће обавестити се из његових извештаја тадашњих српским министарствима одбране и полиције, до којих је истраживач такође могао да дође, и 4) да је умро природном смрћу у Националној клиници у Београду, о чему постоји документација, а не насилном смрћу са непознатим почиоцима, како тврди аутор Зборника... Ове чињенице предочавамо аутору и јавности како се не би бацала љага на човека који је више од десет година, као српски обавештајни официр, био у служби српских националних интереса у најкритичнијим тренуцима српске историје. Својим пожртвованим деловањем у многоме је одредио ток српске историје...“

Аутор Зборника одмах је најавио конференцију за штампу на којој ће објаснити своје ставове поводом Саопштења МУП—а.

ПОСЕТА

Данас се из посете Краљевини Санцаку, где је била на позив престолонаследника Зухдије II Угљанина, вратила делегација владе Краљевине Србије. Српска делегација интересовала се код престолонаследника за могућности премештања амбасаде Краљевине Србије у Краљевини Санцак из Скопља у Титоград и успостављања генералног козулата у Скопљу. Такав распоред дипломатских представништава, по мишљењу чланова српске владе, био би за Краљевину Србију „технички“ погоднији. Српска страна информисала је санцачку о припремама за премештање знатног дела државних институција из главног града Хага у централни град Београд и о практичним последицама овог акта по санцачке дипломатске и привредне институције у Хагу и Београду. О свему овоме потписан је и заједнички коминике.

БАКОЧЕВИЋ КОМБИНУЈЕ МИСТЕРИОЗНО

Какве се све кадровске чорбе кувају у Председништву Скупштине може нам показати пример са избором новог члана Одбора за просвету. Реч је о првом председнику Народне скупштине и досадашњем ректору Београдског универзитета, професору **Слободану Унковићу**.

Његов рејтинг је на кадровској листи социјалиста толико опао да он по мерилима социјалистичких кадровика не може више да буде нити члан Одбора. Наиме, најпре је посланичка група СПС послала Предлог, по хитном поступку, да се разреши дужности члана Одбора за просвету, физичку културу и спорт **Данило Ж. Марковић**, због избора за члана Владе, и да се на његово место именује **Слободан Унковић**. После пар дана стигао је нови предлог посланичке групе СПС. Овог пута се „на место Данила Ж. Марковића, предлаже Радиша Јовановић“. Овај, други, предлог је разматран (и усвојен) на седници Скупштине а онај први по коме је предложен **Слободан Унковић** није уопште стављен на дневни ред, иако није повучен из процедуре. Нема сумње да је право посланичког клуба да предлаже свог представника у радно тело Скупштине, али је недопустиво да Председништво Скупштине дозвољава себи овакво кршење процедуре и самовољно скидање с дневног реда Предлога одлука Скупштине. Можда Александар Бакочевевић тиме жели да успостави „равнотежу“ и да покаже како се према свим посланицима у скупштини подједнако силеџијски понаша. Ако смемо да приметимо: разлика је једино у томе што овакво понашање владајућој странци причињава задовољство, док је за опозицију такав „начин рада“ — малтретирање. Можда је такво поступање дозвољено евнусима у оријенталним харемима, али не и председнику парламента који хоће да буде демократски.

Д. Г.

ШТА САЊАМО И ШТА НАМ СЕ ДОГАЂА

ТАЈНИ ЗАКОНИ — ТАЈНА РЕАЛИЗАЦИЈА

Да је тајна срж тоталитарне власти могли смо се уверити до сада много пута. Расправљајући о Предлогу закона о заштити грађана у погледу располагања девизним и динарским средствима која се налазе у виду штедних улога код пословних банака на територији Србије који је предложио **Зоран Хорван** (СПО) чули смо од **Влајка Јовића** (СПС) да би било добро да „у виду радног закључка поводом ове иницијативе господина Зорана Хорвана — обавежмо Владу да у овај закон угради могућност извесне заштите грађана у погледу девизне штедње“.

Закон на који се позива Јовић је усвојен као „строго поверљив“ и биће објављен у „тајном службеном листу“. По овом тајном (!) закону даје се могућност и овлашћење СДК Србије, Народној Банци Србије и Влади да уређују економске односе онако како је то најбоље за Републику Србију, и према предлогу Јовића „само треба додати и за грађане Србије“.

Сваком је јасно да се ни о каквој ефикасној „заштити грађана Србије“ не може ради-ти, јер нико не може да се позове, у циљу своје заштите, на Закон који не познаје. Валь-

да је логично да у држави која води рат који није објављен постоје и закони који су тајни. У таквој држави се подразумева и то да оне законе које објављује — власт не поштује.

Пример за то је Закон о унутрашњим пословима. Кад је Влада јуна месеца предложила доношење овог закона тада је у Петом одељку закона написала: „У целини посматрано за обављање унутрашњих послова извршавањем овог закона, неће у нашој Републици бити потребно да се ангажује већи обим средстава него до сада. Наиме, предвиђена рационализација унутрашњих послова захтеваће само промену у начину финансирања, тако што ће се убудуће средства обезбеђивати у буџету, а не и повећање укупног износа средстава које је потребно обезбедити за обављање унутрашњих послова“.

„Обећање лудом радовање“ — каже народ. И заиста, недавно је та иста Влада по хитном поступку протурела, без расправе, Закон о изменама и допунама Закона о административним таксама, којим је заведено повећање републичких такси у просеку за више од десет пута. Тако ће укупно, на основу овог закона, од грађана бити убран харач у износу од 406 милиона динара. Подносиоци предлог Влада је навела као разлог за доношење овог закона то „што је доношењем закона о унутрашњим пословима створила себи обавезе да издржава подручне и организационе полицијске јединице, које су до сада обављали општински секретаријати унутрашњих послова“.

Тиме је Влада порекла октобра оно што је казала јуна. Но, ако то није ништа ново, крајње зачуђујуће је да је Закон једногласно усвојен. Ако се још и може разумети да посланици владине странке дају свој глас за овај закон, не може бити јасно зашто су посланици опозиције листом гласали за овакав закон и пристали да и они учествују у обмани грађана — који ће морати да плаћају ову „рационализацију“ властодржаца.

СКУПШТИНСКЕ ПОСКОЧИЦЕ

КАД СЕ МОРА

Зоран Хорван (СПО): Замоллио бих Владу да ми одговори шта ћемо учинити ако пред-референдум не успе. Ради се о огромном издатку (око седам милиона марака).

Министар Тодоровић: Ако референдум не успе Скупштина ће припремити нове предлоге које ће вероватно народ да потврди. Нема нам друге.

ОСЕЋАЈ

Батрић Јовановић (СПС) Чињеница је да уопште нисмо препознали „Марш на Дрину“ оног дана када је овде интонирана та песма.

Молим Вас, тај текст је једна тотална бесмислица. То су ти новокомпоновани стихови.

Батрић Јовановић (СПС): Нисам кока да бих сneo јаје него сам мужјак, осећам кад слушам „Марш на Дрину“ да постајем храбрији и патриотскији. Такав имам осећај.

НОРМАЛА

Лазаревић (СПС): Колеге, мени се чини да много тога што је нормално није нормално.

СРПСКИ ПРОСТОР

Милан Парошки (НС): Немогуће је у среду доносити одлуку о петку.

Милан Парошки (НС): Суштина је у томе господе. Треба тражити од ЈНА да освоји, то јест задржи ријечки нафтовод и Ријеку у српском националном простору, толико господе.

Одавно, од чувених партијских седница и пленума, један „по рангу“ нижи састанак није на Косову и Метохији толико узбукао јавност и открио драматичне и трагичне димензије стања у покрајини, њеној (српској) власти, поделама међу властодршцима и стању у информисању као што је то учинила заједничка седница Одбора за Косово и Метохију и Одбора за безбедност Скупштине Републике Србије од 8. октобра у Приштини. На седници се расправљало о политичко—безбедносној ситуацији, стању у привреди и образовању, функционисању правне државе и реализацији Програма о Косову и Метохији.

Из колотечине самозадовољства освојеном влашћу и моћима и „типичног“ констатовања стања као „тешког и сложеног“, без суштинског одговора на питање како и шта данас и сутра (?) искочио је једино Томислав Секулић, покрајински секретар за развој. Очигледно, он је желео да одговорне људе на одговорном месту суочи са чињеницама и перспективама које одређују стварност државе Србије у њеној јужној покрајини, указујући на појаве, процесе, злоупотребе, време у којем је она без програма и стратегије, без увида на то шта раде Албанци и на њене људе (државе Србије) који злоупотребљавају власт.

Шта је, по магнетофонском снимку посланицима и представницима државе, мирно, у очи и брк казао Секулић? Ово:

ПАТРИОТСКИ СТАНОВИ

Сматрам врло важним да се, на оваквом скупу, изнесу и покрену нека суштинска питања:

Једно од централних питања је следеће: „Зашто се после рушења стубова државности на Космету и преузимања свих функција, у свим областима, не остварују основни циљеви из Програма Републике Србије о Космету?“

Знамо да је основни циљ тог Програма и нашег укупног ангажовања био да се промени етничка структура становништва, као оптимална опција за санирање стања на Косову и Метохији. У чему смо грешили, да нисмо могли више да урадимо од овога што смо, за ову годину и више дана, урадили?

Познато је да смо се, у старту, сукобили са чињеницом да Албанци на Космету нису прихватили Устав Републике Србије и све што је са те стране долазило и покушавали су свим силама, а и данас покушавају, да целокупни живот организују на посебном колосеку.

После тога, другу платформу, сем оне коју смо имали у Уставу, нисмо понудили и живот се практично, одвија на два колосека.

Могу да се поставе и питања:

— Зашто материјална основа која је обезбеђена у Републици за реализацију Програма о Космету није била довољно у тој функцији?

Зашто се закон о Фонду није у пракси реализовао, или се отворено кршио?

На пример, по закону је требало у року од месец дана да се формира Савет Фонда,

КОСОВО: ТОМИСЛАВ СЕКУЛИЋ, ТАЈНИ СЛУЧАЈ СА ЈАВНИМ КОМЕНТАРОМ

ПРАВЕ СРПСКЕ
МАЈКЕ ИЗ БОРОВА СЕЈА:
СРПСКЕ НАМ СЕ СТЕЈИО,
ЏУША ДА ИСКОЧИ

ХТЕЈИ СМО ДА
СВИСНЕМО

КАК СУ НАМ
САОПШТИЛИ
КОЕФИЦИЈЕНТ!

КАКО ЛИ СЕ ЈОКАНОВИЋИ СНАЛАЗЕ У СТАМБЕНОМ ЛАВИРИНТУ

Или како су високи српски функционери одиграли једну шармантну комедију у својој јужној покрајини очекујући да резултат буде још веће јединство и још веће благостање. Не на Косову, него у њиховим станчугама, наравно.

а он се формира после десет месеци и у том времену средства иду на другу страну и, углавном, се троше ненаменски.

На жалост, и после формирања Савета средства се усмеравају ненаменски. У међувремену се укида Дирекција за унапређење привредног и друштвеног развоја Косова и Метохије, али се не дају јасна објашњења зашто се то чини, која је судбина Фондова, која је судбина Програма Републике о Космету? Закон о Фонду којим је Дирекција формирана се не ставља ван снаге, а другим законом она се укида.

Моје је дубоко уверење, и ми смо то више пута истицали овде, а вреди да се још једном то понови, пред посланицима, да се Влада не бави темељито овим суштинским и стратешким питањима, да се врло површно бави, јер није обезбедила адекватну координацију свих субјеката на остваривању ових циљева и постизању бољих резултата. О томе може да се изнесе низ чињеница.

Оно што, нарочито, забрињава је то да ми процес иселавања нисмо зауставили, и даље се иселава око 2.000 лица годишње. Резултати досељавања и повраћаја су скромни и због тога нисмо успели да било

шта изменимо у етничкој структури становништва.

Присутно је схватање привременог живљења на Космету. Ево, видите, у овим привременим органима од око 1.300 људи, колико је ангажовано, у скоро 300 предузећа, свега је тридесетак дошло из крајева ван Космета и нисам чуо да је од њих неко доселио породицу. Нисмо успели да створимо такву атмосферу и климу и материјалне и друге услове да тај процес окренемо, а без тога нема резултата.

Могу слободно да кажем, и то на основу аргумената, да и људи који се налазе у првој линији борбе и који су се прихватили да то буду, као, на пример, народни посланици и други функционери, и то један већи број њих, данас је преокупиран другим проблемима — личне природе. То се односи, пре свега, на материјализацију функција положаја. Они нису преокупирани тиме да личним примером делују на остваривању стратешких циљева из Програма Републике о Космету. На жалост, делују као лоши примери. (Упадица: „Кажи конкретно“)

Па, ако инсистирате могу и да кажем: — Председник општине у Приштини и народни посланик, (Живојин Митровић)

прихватио се да буде у тој првој линији, а сада он уплаћује стан у Београду, и то са великом сумом новца. Како он може да друге убеђује да се не селе, а и оне који треба да досељавају?

У великој материјализацији своје функције и негативног личног примера, свакако, предњачи потпредседник Скупштине, посланик Вукашин Јокановић: Једна кућа у Грмову, друга у Врњачкој бањи, један стан у „Карингтонки“ у Приштини, други службени у Београду, захтев за породичним у Београду, локали за синове у централном делу центра Приштине, и тако даље, и тако даље. Ово су чињенице, то нису измишљене ствари.

Још има сличних примера. То смета, јер се сматра народ, деморалише људе и ствара безнађе, јер се наши основни циљеви не остварују.

Видите, таква понашања су и питање морала. Шта то значи за овај народ? Ако смо, до јуче, нападали и причали да Мехмут Бакали држи, односно стоји иза једне пластичаре у централном шопингу, а сада у том истом делу стоји други. („Сјахао мурта, узјахао курта“). Што се овог народа тиче то је ама баш исто. У нашој координацији, у нашем јединственом деловању има много тога што није у реду: Ко се бави овим проблемима, како се бави и ко је све укључен у овај фронт и како ко ради и доприноси да се наши циљеви остварују. Има тенденција да се слабији намећу бољима и то је у пракси присутно. Имамо негативну селекцију у кадровској политици и због тога не можемо очекивати боље резултате.

Ја схватам ову ситуацију и сваки од нас мора да схвати да је Србија преокупирана крупним проблемима на западу и тешким питањима, али је, ипак, несхватљиво да се Космет и ови проблеми овде толико гурају на маргине. А то се у пракси чини.

На реду су крупна питања, као што су статутарна одлука, питање округа и друга. Тешка су та питања и није лако да се пресеку и реше. Да су лака сигурно би се до сада и разрешила. Међутим, одуговлачење решавања свих ових питања усложњава и отежава ситуацију.

Ми не пратимо, довољно, процесе код Албанаца на Космету — шта се све дешава — и плашим се да са неким стварима не закасиимо. Време пролази, а присутно је једно одуговлачење и ишчекивање: шта ће бити и како ће бити? То се све одражава на привреду, на формирање власти, односно функционисање правне државе.

Ја бих вас замолио да се ова питања, суштинска питања Космета, отворе у Парламенту и да се инсистира на подношење извештаја о стварном стању и предлагању мера како би се неки процеси ефикасније покренули и преусмерили“.

ПУСТИ ТЕМУ, БРАНИ КУЋЕ!

Дакле, то је то. Одмах се огласио Живојин Митровић тврдњом да је састанак намештен (циљао је на кума Момчила Трајковића, председника Одбора за Косово и Метохију) и не оповргавајући основну тврдњу да купује стан у Београду, нити се дотичући суш-

тинских Секулићевих примедби, оптужио га за „издајство, осветништво и настојање да (по)дели народ. За ту деобу, без аргумената, окривио је чак и новинаре“!?

Ево магнетофонског садржаја Секулићевог одговора Митровићу:

Данас је код нас на Космету присутна опасност да, ако човек каже истину, због тога га одмах прогласе да је против политике Србије, да ствара поделе и разбија српске кадрове.

Ништа друго нисам хтео да кажем сем то да људи из прве линије борбе, на спровођењу Програма Републике Србије, за повратак и насељавање, својим понашањима делују као лош пример. Сматрам да они не могу да раде оно што могу обични грађани, јер су се добровољно прихватили те улоге и функције.

Не прихватам никаква подметања у вези подела, као и инсинуације, јер то нема везе са оним на шта сам указао у дискусији. У недостатку правих контра-аргумената, да се демантују примедбе, потежу се обичне подвале. То су препознатљиве методе.

„Варница“ је била велика и опасна судар чеон. Под изговором да неће свађе и деобе, чији су сведоци били и бројни новинари, многи посланици су стали, на челу са потпредседником скупштине Павићем Обрадовићем, на Митровићеву страну, без обзира што само слеп или влашћу заслепљен не види истину и добронамерност Секулићеве критике и указивања на стање и проблеме.

Новинари су о томе известили како су известили, а сазнајемо да се са „највишег места“ тражило да се види шта је Секулић рекао, па се за извештаје заинтересовао и Радомир Вици, министар за информисање Србије.

Најдаље је, свакако, отишла Радио-Приштина, која се на овај „немио догађај“ осврнула редакцијским коментаром, три дана касније. У њему, дословце, од најаве до поненте — поруке, стоји: „Одавно нека седница на Космету није оставила толико горчине и на присутне и на оне који су је пратили лутем средстава Јавног информисања, као прекучерашња седница Одбора за Косово и Метохију. Зашто?“

Таман што смо помислили да су превазиђени покушаји подстицања подела у српско-црногорском народу на Космету, а дељење по било ком основу и свађе и деобе поново су испољене, пре два дана, на седници Одбора Скупштине Србије за Косово и Метохију и Одбора за безбедност.

После обухватних уводних излагања о основној теми, када се очекивала о томе и аналитичнија расправа, поједини учесници састанка, који је окупио озбиљне људе и кадрове, скренули су ток расправе на непотребан колосек. Јер, да ли се опасност по нарушавање политичко-безбедносне ситуације на Космету може мерити кроз то што неко има очевину, викендицу или средства да купи стан? По том резону, онај ко је на истуреној функцији, морао би бити чист пролетер, а ако то није, ваљда би могао да се одрекне сваког наслеђа, па и онога што је стекао дугогодишњим радом. Још се сматра да би примером очеве морала да пођу и њихова деца. Не крију ли се у тим размишљањима непотребне дисквалифика-

ције кадрова, или су то, можда, размишљања на стари начин? Разумљивије би било да су отворена и права питања попут оног што многи осведочени шиптарски непријатељи, и поред огромних кућа и имања, и даље задржавају друштвене станове и што су попували највећи део пословног простора. А кад неко од познатијих Срба, који ни изблиза немају капитала кво Шиптари, и закупи неки објекат, ето разлога за узбуну. Ако се уз то, од тих појединаца истовремено оптужује и влада и руководство Србије, за наводно запостављање кадрова са Космета, онда се не може овај приступ сматрати добронамерним. Јер, чињеница је да је влада на Космету тек започела озбиљније да делује. Али, сумњичењима овог типа готово је извесно, не може се ићи брже у сусрет новим крупним пословима.

А обнављање размирица на овај начин, препознатљиво је и из неких претходних периода — што је посебно непотребно чинити уочи предстојећих локалних избора.“

НЕМА КОМЕНТАРА

Коментарисање овог коментара је непотребно. Његова суштина је у томе да је маргинализовао односно прећутао капитална питања које покреће и пред српску државу поставља Томислав Секулић и задржао се на, у том контексту, секундарном питању: **може ли или не може функционер (СПС-а) да купи стан ван покрајине!** Друга и примарна порука је — стављање на страну прозваних, од којих Вукашин Јокановић треба да дође на чело Одбора Радио-телевизије Србије, дакле, да њомае убудуће „жари и пали“.

Оваква пристрасност, сазнајемо, узбудила је духове и у самом Радију. Но, и без тога, ова два примера јасно показују куда плочи српска власт и брод њене јужне покрајине. Свака критичка мисао на рачун власти се анатемиса, интереси појединаца и властодржаца су испред интереса и будућности српског народа. Све се то постиже блокадом у средствима информисања која је на Косову и Метохији, можда, и најјача, па се логичном посматрачу намеће закључак да су привремене мере у овдашњим гласилима одавно постале инструмент за остваривање циљева српске власти (СПС-а) над Србијом.

То су маказе у којима живи Косово и Метохија данас. Под фирмом „јединствене Србије“ ради се против Србије, српског народа, његовог повратка у „српску кољавку“ и духовно-моралног оздрављења и отрежњења, а све у циљу одбране појединих интереса и кадрова са Косова и Метохије и свега онога што се не може (од)бранили. Срећна је околност што аутор ових редова не живи у Приштини, не припада ни „староседелачкој“, ни „црногорскохерцеговачкој“ линији (а то су критеријуми поделе у покрајини), па му се не може присписивати сврставање уз једне или друге, будући да се из текста то може „извући“, Антисрпство пак и издајство му — не гину.

Тачно је то када је крив онај што на кривца указује само зато што то чини, а не онај ко зло и кривицу чини. То је усуд од којег Срби не могу утећи. Нека нам је Бог на помоћи.

3. ПУТНИК

Да ли је председник Милошевић затражио мишљење и изјашњавање Српске скупштине приликом доношења одлука којима се у Хагу одређује српска судбина? Српска скупштина се овим питањем уопште није бавила. Зачуђујуће да се председник Републике није ни појављивао у Скупштини. Када се решавају толико значајна питања за Србију онда морамо да саберемо све наше снаге и чујемо једни друге. Ми нисмо консултовани и не знам колико то игнорисање Скупштине од стране председника може да води ка неком добром решењу и за будуће проблеме којих ће засигурно бити имајући у виду да је Србија увелико у рату и у великим међународним неприликама. Опозиција је у једном тренутку успела да натера председника да дође у Скупштину, међутим он је изволео да прочита свој реферат и оде. Члан Председништва из Србије Борисав Јовић сноси велику одговорност због лошег положаја Србије у европској и светској констелацији и он је сасвим сигурно одговоран што благовремено у Председништву није покренуо важна питања којима би данас спасао образ Србији, али ни њега нема у Скупштини Србије да да одговоре зашто се проблеми који су се срушили на Србију данас нису на другачији начин решавали јуче.

Ако је Србија у рату, Скупштина Србије морала би стално да заседа, па макар и тајно, међутим она се бави неким тривијалним питањима и доноси законе који се могу доносити у мирнија времена а о судбоносним проблемима се уопште не расправља. Српски грађанин мора да „прогута“ то да се председник државе крије у овом тренутку када би требао да му се обрати, нема га у Српској скупштини и он не зна шта председник заступа и шта ће га чекати у будућности, у којој га несумњиво очекују још много горе ствари.

ХРВАТ У РУСИЈИ

Чему служе затворена заседања Скупштине у тренутку када је Србија у рату? За понедељак је опет заказано једно од чувених фантомских заседања, када ће бити разматран предлог најновије верзије хашког документа.

Јавни преноси из Скупштинске сале су најзначајнија ствар за коју се опозиција изборила, иако је у Србији мало ко задовољан радом Скупштине, јер је она у многоме изгубила дигнитет и практично демотификована уласком камера у салу. Затворене седнице остављају више психолошки ефекат на народ да се на таквим седницама заиста решавају кључна, егзистенцијална питања која све нас боле. Међутим, ја сам се силно разочарао када смо добили први нацрт хашког документа и 15 минута да га погледамо и изјаснимо се, у сали је остало тридесетак посланика, јер чим су чули да је седница затворена за јавност, отишли су. Таква затворена заседања су благо и необавезно испипавање пулса пред одлазак званичних представника која никога ни на шта не обавезују. Могу да кажем да је на једној од тих седница министар Јовановић готово исхвалио први документ у Хагу после чега је дошао оштар напад посланика. Два дана касније у штампи је уследило његово

ВАШ ПОСЛАНИК У СКУПШТИНИ: ДР ЉУБИША ПОПОВИЋ, ПЕДИЈАТАР У ИНСТИТУТУ ЗА ЗДРАВСТВЕНУ ЗАШТИТУ МАЈКЕ И ДЕТЕТА НА НОВОМ БЕОГРАДУ

И ИМЕ БИ ДА НАМ ПРОМЕНЕ

Ако је Србија у рату Скупштина би морала стално да заседа, макар и тајно, али она се бави тривијалним питањима погоднијим за нека мирнија времена.

велико хвала председнику за председничково велико „не“ у Хагу.

Да ли је Српска Скупштина мало закаснила са формирањем одбора за наплату ратне штете који је формиран пре петнаестак дана?

Одбор за наплату ратне штете од стране Хрватске, Немачке, Мађарске и Италије и за враћање Цркви одузетог блага и црквених реликвија од стране усташа је прилично закаснио са својим радом али претходни сазиви Скупштине овом проблему нису посвећивали никакву пажњу, премда је у Другом светском рату Србија опустошена и похарана од стране усташа који су огромне количине вредних црквених реликвија, икона и другог црквеног блага разнели и уништили. Ја ћу се као члан тог одбора залагати да се као прозвани изведу и комунисти, који ништа мање нису пљачкали и уништавали црквене драгоцености и то питање мора целовито да се решава. Садашња разарања наших светиња у Хрватској актуелизује стару тежњу усташа да затру духовне трагове Срба у Хрватској и најновија разарања Епархијског храма у Пакрацу и малтретирања епископа Лукијана оправдавају постојање оваквог тела које ће се бавити и веома важним питањима као што су преношење српских фабрика после рата у Словенију и Хрватску без икакве накнаде. Претпостављам да ће бити веома тешко да се сада изведу прецизне рачунице јер се Југославија распала и српско благо је остало расуто у многим бившим „братским“ републикама.

Не треба бити одвише оптимистичан када су у питању могућности наше дипломатије да у будућим споровима Србија буде адекватно представљена јер када сам недавно поставио посланичко питање ко су наши дипломати, односно које личности су ангажоване у нашој дипломатији, сматрајући да она није обавила свој посао, добио сам одговор који ме је изненадио, а то је да Србија има само осам званичних амбасадора. Још интересантније је да Срба нема као дипломата у неким значајним земљама које су традиционални пријатељи Србије и историјски савезници. Непојмљиво је да је амбасадор у Русији био Хрват.

Може ли наше здравство да одговори проблемима које собом доноси рат и да ли је земља која је ушла у рат била спремна на консеквенце које је очекују?

Званична политика тврди да Србија није у рату, али велики број људи је на фронту и један велики број инвалида ће доћи са тог

ратишта, што се може очекивати а и догађа се. Ја се плашим „вијетнамског синдрома“ додатног оптерећења, које наша осиромашена земља неће моћи достојанствено да носи. Америка је могла да обезбеди економску заштиту својим инвалидима, а да ли ће Србија моћи хранити породица и чланове њихових породица са захвалношћу да збрине? То је оно што је опасно-како тим људима тада помоћи? Најављен је закон који ће решавати то питање, али остаје озбиљна дилема може ли сиромашна земља то и да спроведе? Коликом броју људи ће до краја овог сада већ извесно врло тешког и крвавог рата таква помоћ бити потребна? Велики број лекара је и по распореду а и самоиницијативно одлазио на ратишта и суочно се са проблемима које овај рат доноси. Сигурно је да ни ми овде у Србији немамо довољно лекова и санитетског материјала а камо ли на ратиштима, тако да су све врсте помоћи добродошле. Постоји спремност на жртву и самопрегор код нашег медицинског особља који је и сам у неколико случајева имао жртве на ратишту, да обавља свој хумани позив, али питање је како ће то даље ићи с обзиром да нема довољно лекова и санитетског материјала, а кад тога нема онда не вреди никаква жртва лекара. Сведочења људи који су се суочили са ратиштем су страшна и треба да будемо веома забринуте за наше људе у Хрватској. Еминентни лекари Земунске болнице су на ратишту у Славонији и збрињавају рањене, али оно што је централно је следеће — колики је број пострадалих и рањених до сада? Ми то још увек не знамо а имамо право да знамо и то би одмах морало да се обелодани — колико је инвалида, колико је жртава односно овај прљави рат и како ће се мајка Србија побринути за њих!

Хрват у гарди

Група лекара, чланова Српског културног клуба се упутила самоиницијативно са лековима и опремом да помогне становништву на угроженом подручју, али су их лица у униформама МУП-а Србије вратила са образложењем да „нису обавештени о доласку никаквих лекара“ и „да се на територију западног Срема може прећи само уз дозволу одређених лица из Србије.“ Да ли Ви као лекар сматрате да је оправдана оваква селекција родољуба?

Мислим да одлазак на ратиште треба да буде ствар и личне иницијативе, јер људи који су спремни да оду морају по природи ствари бити пожељни. Међутим, познати су случајеви да су извесни лекари који су чланови СПО били малтретирани у Славонији баш због своје страначке опредељености. Међу добровољцима српске гарде био је и један лекар странке који је бринуо о њима и сада се у свакој јединици гарде која крене на ратиште налази лекар са адекватном опремом.

Ко је био Степа Шаманић?

Један од тридесетак гардиста који су из Земуна кренули на ратиште и једини који се са фронта није вратио жив је Степа Шаманић, Хрват који је као гардиста Српске гарде добровољно кренуо у одбрану српског живота у хрватским крајевима. Био је председник

једног месног одбора, има двогодишњу девојчицу и спремао се да се крсти у православије, али га је смрт претекла. Био је 15 дана у Кореници и погинуо је у боју од усташке руке у Дреновом Кланцу крај Коренице.

Ових дана се говори о новој реконструкцији владе што је само још један доказ да је та влада требало да падне још у јулу месецу, када је опозиција затражила од председника Републике формирање владе националног спаса. Да ли сте Ви задовољни радом те владе у Парламенту?

Опозиција је тражила смену владе врло аргументовано јер је то влада некомпетентних и некавалитетних који су били изабрани — што је заиста запањујуће — без програма. Од председника Републике затражена је тада влада парламентарног јединства, али је он то одбио и опозиција се повукла из Парламента. Ово време показује колико је опозиција била у праву, јер је извршена и друга позамашна реконструкција владе ових дана. На те реконструкције иде се зато да се не би стекао утисак да је опозиција оборила владу. Чувене су речи председника Републике — зашто влада националног спаса кад Србија није у рату, а после само десет дана од када се опозиција повукла из Скупштине, објављена су имена нових десетак министара. Кошутић, који је рекламиран као нестраначки кандидат, практично је преузео кормило и он је незванични председник, јер се Зеленовић, као и председник Републике, повукао и не појављује се, а као председник владе би морао да буде чешће у Скупштини. Свима је јасно да ти људи у министарствима ништа не раде јер Кошутић у свакој ситуацији изражава велику спремност да нападе опозицију за странчарење, потпредседник владе Станић рекао је да је опозиција крива што влада нема резултата и сл. Ако се направе две позамашне реконструкције и опет нема резултата, ова влада треба коначно да падне а нову је требало направити још у јулу. Зачуђујуће је да на седницама седи врло мали број представника владе, да влада не одговара на питања посланика у роковима одређеним пословником о раду Скупштине итд. Ово што се дешава у Скупштини не може никога да задовољи. Ова криптокомунистичка власт се толико труди да по нечему уђе у историју да је спремна на све — да нам промени грб, химну, заставу, а можда и име овом нападеном народу.

Шта се дешава са великим јавним предузећима? На директорска места постављају се социјалисти из владе, што значи да се целокупни капитал тих гломазних предузећа даје у неколико руку и то социјалиста. Да би сачували власт потребна им је и лажна опозиција коју у Парламенту представља Шешел и брутални напади на опозицију се код њега наручују. Слушајући га како лако решава проблеме („Шиптаре ћемо иселити...“, „Границу ћемо повући до Вировитице, Карлобага...“) српски грађани знају да то није игра у коју се улази тек тако, да такви потези имају своју цену о којој он не говори, а коју преко 100.000 људи можда неће да плаћа својим животима. Патријарх Павле каже да чак и један живот ако треба да се да за тако нешто, једна невинна жртва, онда свако треба да се добро замисли шта чини.

Као један од предлога који сте кроз посланичко питање изнели пред Скупштину био је и да се укине Државна безбедност?

Пре десетак дана у Русији је распуштен КГБ и практично СДБ остаје да траје још једино у Србији као државна безбедност. Од министарства правде и унутрашњих послова добио сам негативан одговор, речено ми је да ће се о томе разматрати када буде доношен закон о унутрашњим пословима. Међутим када се он доноси, то није ушло. Право је чудо да таква политичка полиција која је шпијунирала по људским интимима толике године и прогонила савршено исправне људе због личних убеђења, траје и данас. Државну безбедност треба расформирати, нама треба јавна безбедност која би бринула о конкретним стварима, јер ја не знам којим се стварима СДБ сада бави? То ми никако није јасно. Неким законом мора да се одреди које су ингеренције СДБ и чиме се она бави.

НЕ ЗНА СЕ ШТА РАДЕ

Скупштина је на брзу руку затражила измену закона о примањима посланика чији би рад у Скупштини сада вредео 40.000 динара. Шта Ви мислите?

У случају да неко из опозиције стави замерку или примедбу да су примања посланика висока, то се одмах пребацује као демагогија и најбоље је да опозиција у томе не учествује. То решавају посланици СПС-а односно посланичка већина. Синдикат Србије тражи да се смање примања народних посланика, али сумњам да ће та препорука икога од већине интересовати. Ви се вероватно сећате да су захтеви опозиције са митинга у јуну били да посланици Скупштине и представници владе буду на минималцу док не реше нека основна питања грађана, што је већина окарактерисала као неозбиљан испад опозиције. Тај захтев је озбиљан. Да ли посланици овакве Скупштине заслужују толика примања? Не верујем, да наши резултати завређују толике хонораре.

Ви сте као студент теологије у Скупштини покренили многа важна питања за Цркву?

У Скупштини се нико није бавио проблемима Цркве, сем када је био приморан. Кад год смо излазили пред Скупштину са неким предлогом везаним за Цркву, српска Скупштина је практично стављана на испит који по правилу није полагала. Никада није била спремна да јој изађе у сусрет, премда је Црква најзначајнија национална институција. Медији су предуго били затворени за Цркву и у овом преломном тренутку за наш народ Цркви треба дати њено место које јој припада а у вези са тим дао сам предлог о додељивању редовног термина СПЦ на ТВ бар једном недељно. Добио сам, наравно, негативно мишљење владе. На питање хоће ли веронаука као предмет бити узета у обзир приликом израде новог нацрта закона о основном образовању, такође нисам добио одговор. Затражио сам да се Богословском факултету врати његово место у матици Београдског универзитета, али ни ту наравно нема одговора. И мноштво других питања.

Разговор водила: Славница ЛАЗИЋ

Ујеку дивљања шиптарских сепаратиста, 1983. године, Зоран Милосављевић је напустио Вучитрн, где је радио у скупштини општине, и настанио се у Мионици. Економиста по струци, запослио се у радној организацији „Прецизни лив“ (у саставу ваљевског „Крушика“).

У то се време прилично лагодно привређивало, јер је „Крушик“ добар део своје производње базирао на војним потребама, па се преко ССНО обезбеђивао увоз репроматеријала без царине. У „Прецизном ливу“ је почетком осамдесетих уведена најсавременија америчка технологија, капацитета 400 тона годишње производње одливака, са приходом од 20 милиона долара, по тадашњим светским вредностима. Међутим, и поред производње и до 360 тона приход ове фабрике није премашивао 3 милиона долара. Из једноставног разлога што су цене биле готово тросуко ниже од светских а организација производње поражавајућа.

СУМЊИВА РАЗЛИКА

Зоран Милосављевић све то посматра и 1985. године иступа из СК (не треба губити из вида накупљену горчину косовског искуства) и у образложењу ову организацију осуђује због „издаје српског народа, територије и историје“. После неуспелог убеђивања да повуче своју одлику, ствар се некако заташкава, али је Милосављевић неповратно идентификован као „субверзивни елемент“.

Да му то нису опростили, дојучерашњи другови показују 1988. године, на конкурс за новог директора, јер је стари, када се испоставило да није дорастао борби са већ разуларином инфлацијом, поднео оставку. Милосављевићеву пријаву конкурсна комисија одбацује, са констатацијом да је дотични „неажуран и без иницијативе“. Посебно му је замерено (наравно, крајње незавично) што инсистира да се о пријављеним кандидатима непосредно изјасне сами радници.

„Путујући“ институционалним путем, Милосављевић стиже у Суд удруженог рада у Шапцу, а затим и у републички, где му после распитивања типа „ко стоји иза њих“, правобранилац самоуправљања добронамерно саветује да „промени радну средину“?!

Ипак, на Збору радници врше притисак и Милосављевића постављају за В. Д. директора предузећа (вреди напоменути да су два дотле списана конкурса пропала, јер нико од фаворизованих кандидата није желео понуђено место пошто би му саопштили да је претходник успео да фирму завије у црно, „минусом“ од неким 300.000 долара).

Прво што је Милосављевић урадио било је то да је изједначио цене на домаћем тржишту са извозним ценама. Интерна банка „Крушика“ покушава да га онемогући обустављањем кредита, али он ипак успева да заврши 1989. годину са оствареном добити од близу 5 милиона долара (од чега су два отишла на подмиривање камата из ранијих финансијских аранжмана).

Уз пут, Милосављевић почиње да схвата ко су његови најближи сарадници и чиме се они баве. Готово случајно, у руке му долази поруџбина репроматеријала за који у разго-

КАКО УНИШТИТИ ПРИВРЕДУ

„ЗАЈЕБАВАЊЕ ОКО КАЛКУЛАЦИЈЕ“

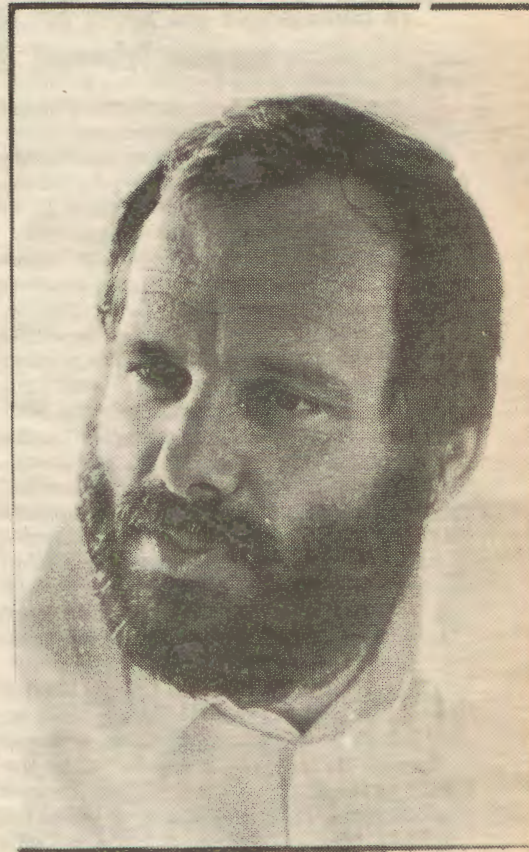
Док је Зоран Милосављевић, благајник МО СПО Мионица, ловио лопове по „Крушику“, лопови су ловили вештице. Вештице су и даље у опасности.

вору са технологом утврђује да уопште и није неопходан. Пристигли репроматеријал, испоставља се још, лошег је квалитета, а упоредивши са претходним испорукама, Милосављевић закључује да је цена сваки пут другачија, тј. виша. (Није реч о „пливајућем“ курсу динара, него о калкулацији у шилинзима, јер је добављач Аустријанац.)

Проблематични репроматеријал повећава шкарт у производњи, са уобичајених 10% на 17% и све то наводи Милосављевића да аустријском партнеру умањи уплату за 275.000 аустријских шилинга. Дотични брже-боље стиже у Мионицу и моли да се рекламирана сума подели на три дела и за толико умањи цена у наредне три испоруке репроматеријала.

ЛИКОВАЊЕ НЕКАЖЊЕНИХ

Али, мутне игре настављају се већ после месец дана, и Милосављевић више није у дилеми да ли његови сарадници, у дослуху са Аустријанцем, немилосрдно пљачкају „ничију“ друштвену имовину. Покушава да прво унутар „Крушика“ рашчисти, али му помоћник генералног директора за комерцијалне послове уз смех поручује: „Не зајебави, повећај калкулацију“. Читаву ствар, уз приложене материјалне доказе, Милосављевић пријављује СУП-у у Мионици. Ништа се, међутим, не догађа, па одлази у Републички СУП. После неколико упорних покушаја примају га на разговор „министар за народ“ Михаљ Кертеc и шеф кабинета Јурија Бајецa, члана тада постојећег председништва Србије, задуженог за економска питања. Сви обећавају подршку и — на томе се завршава.

Немоћан да се избори са локалном мафијом Зоран Милосављевић подноси оставку Радничком савету. Распоређују га на старо радно место. Почињу провокације са повременим смањивањем плате. Исти они за које је Милосављевић утврдио да припадају лоповској дружини, несметано и даље кроје кадровску политику. Из Београда доводе на чело фирме Александра Крауса, некадашњег директора „Металсервиса“. Он ће то умети да цени.

Почиње јасније да се оцртава и интерес да „Прецизни лив“ послује са губицима, када је донета одлука о промени Статута предузећа и трансформацији у деоничарско друштво. (Нижа цена за будуће главне деоничаре фирме коју су претходно добрано „олакшали“.)

Зоран Милосављевић се тренутно налази на боловању. Двогодишња узалудна битка озбиљно му је нарушила здравље. Када пре-здрави отићи ће, каже, из „Крушика“. Ликовање откривених, а некажњених криминалаца врло брзо би постало неподношљиво.

А. Ц.

ТУЋМАН ПРАВДА ХИТЛЕРА

(А Милошевић већ други пут
спашава Туђмана)

Фамозни Лорд Карингтон успео је оно што досад нико није: посвађао је „два ока у глави“ — Милошевића и Булатовића, односно Србију и Црну Гору! Да ли је Србија тиме постала најусамљенија, најизолованija земља на свету? Судећи по насловима у светској штампи тако нешто је већ на прагу, ако не и усред куће.

Истичући да би „већ убрзана изолација Србије“ могла довести до „економског и дипломатског бојкота, а у крајњем случају и војних санкција“ и то „са последицама које би се осећале не годинама, већ деценијама“, француски радио каже:

„Садашњи „пуна душа и празан стомак“ могу се претворити у „празну душу и празан стомак“, уз историјски веома познато питање — а зашто смо толико веровали својој вољи? Када освајају, вођама се прашта све, када губе — ништа. Као да Слободан Милошевић живи за вечност која ће трајати сасвим кратко“.

Ако је нашкодио себи и Србији, коме је онда Милошевић помогао? Према оцени истог радија, то је главом и брадом — Фрањо Туђман! Да Милошевић није одбио да потпише хашки споразум, каже, „Туђман сигурно не би ни сам могао пристати на тај модел без великих стрепњи од нових оптужби код куће да ускрсава Југославију“.

— Туђман, дакле, добија неопходан пред-ах код куће, баш као што је добио и после ракетирања Банских двора. Испада да је Милошевић два пута спасао Туђмана, који сада мирно бере плодове хашког састанка... Милошевић ће тешко објаснити ову грешку у ко-

рацима. Завадио се са целим светом, а спасао највећег противника! Ако се то прочује, могао би код куће имати више проблема него икада“ — истиче француски радио.

ПУТ БЕЗ ПОВРАТКА

То ћемо тек видети. А зашто све то, чији је ово рат? Високотиражни грчки лист „Елефтеротипија“ само понавља оно што су многи већ одавно прозрели: реч је о „очувању и проширењу власти данашњих руководства у Србији, али и у Хрватској“, заправо о „рату за границе једног режима који само тим ратом може продужити опстанак. То је рат Милошевића и групе на власти која га окружује“.

Лист ставља Милошевићу на терет одговорност за „стратегију заостравања“, национализам и рат који је, како се истиче, последица „неуспеха Милошевића да се наметне на челу СКЈ“. Али, „велике су и одговорности“ Фрање Туђмана, јер „није имао никакве везе са демократијом и што је пласирао хрватски национализам, чиме је помогао стратегији српског режима“.

Тако, дакле, једном Туђман помаже Милошевићу, други пут Милошевић Туђману, а рат траје ли, траје. Стога грчки лист закључује да је на територији „бивше Југославије“ могућ савез суверених држава, под условом „да падну руководства која се одржавају на власти само захваљујући рату“. Свету је то овдје јасно, али — кад ћемо се и ми уразумити и схватити шта нам је чинити?

Свет, међутим, тек сада почиње да схвата још једну карактеристичну црту Фрање Туђмана — антисемитизам, а код Милошевића проналази — антисламизам. Тако угледни лондонски „Гардијан“ пише: „Захваљујући свом антиисламском ставу, Милошевић је нашао пријатеља у Израелу (значи, ипак има бар једног пријатеља! — примедба аутора). У Европи и САД има знакова да Јевреји почињу да се буде због злокобног антисемитског тона у Туђмановим говорима и књигама. Ово је давно познато у његовој родној Хрватској, где је Туђман још пре избора прошле године изјавио да је срећан што његова супруга није ни Српкиња, ни Јеврејка“.

Ја теби, ти мени...

Цитирајући Туђманову књигу „Беспућа повјесне зблиности“, лист каже да она даје „објашњење, тако рећи оправдање, за политику према Јеврејима и у независној држави Хрватској за време Другог светског рата и самог Хитлера. Председник Туђман расправља о „коначном решењу“ јеврејског питања „тако што би они били дефинитивно искључени из немачке и европске историје“.

Истичући да Туђман прећуткује улогу Курта Валдхајма, који је „служио у окупираној Југославији, помажући марионетској НДХ“, као и минимизирајући жртве у Јасеновцу, који се могао „упоредити са Аушвицом, с тим што је једина разлика била у томе што је покољ вршен уз физичко дивљање, а не научним методама“, лист закључује:

„Размишљања председника Туђмана о Јеврејима можда ће му донети подршку огорчених Палестинаца, као и бројних обожаваца у Аустрији и Немачкој. Због њих, ми

остали треба да будемо опрезни кад је реч о признавању његове нове независне државе Хрватске“...

Ако ми, изблиза, не видимо у чему је ствар, можда ће нам отворити очи далеки, бразилски, „Кларин“: „Хрвати верују да ће стећи ауторитет уступајући Немачкој излазак на Јадранско море, за које нису успеле да се изборе оклопне дивизије Адолфа Хитлера.“

Словенци говоре о преуређењу територије старог хабсбуршког царства, а на југу Албанци сматрају да могу превазићи своје сиromаштво некаквим будућим сусретом са Албанијом... У Босни и Херцеговини се буди муслимански сан наслеђен из дугих векова под отоманском империјом...“

И, као што смо почели, да завршимо француским радијем: „Овако како сада ствари стоје, од овог рата, осим злочина и разарања и стогодишњег уназађења бар неких југословенских народа, остаће једна понижавајућа конфузија. Једног дана нико неће хтећи да призна да је био одговоран, па чак и умешан у овај рат, чак ни српски националисти, а не само збуњени и учочени српски народ... Да ли је Милошевић, неприхватањем споразума у Хагу, коначно закорачио на пут без повратка?“

(Н. Б.)

Бог и Словенци

Циришки „Велтаохе“ подсећа на стару сатиричну анегдоту коју је забележио Иван Цанкар:

„Пре много, много времена драги Бог је сишао на земљу да би учинио добра дела. На путу је срео сељака који је горко плакао. Бог је хтео да помогне том једном човеку и упитао га је зашто је тако несрећан.“

— Ја сам Словенац! — прокриљаво је сељак.

На то је Бог такође почео да плаче и — крануо својим путем“.

Бензин и лекови

Зашто код нас влада велика nesta-шица лекова и бензина?

„Како се сазнаје из обавештајних извора, армија скупља огромне резерве горива. Почетком ове године армија је купила огромне количине лекова, довољне чак за 250.000 повора. Сада у београдским апотекама нема ни најобичнијих лекова, ни антибиотика“ — пише лондонски „Дејли телеграф“.

Сад нам је све јасно...

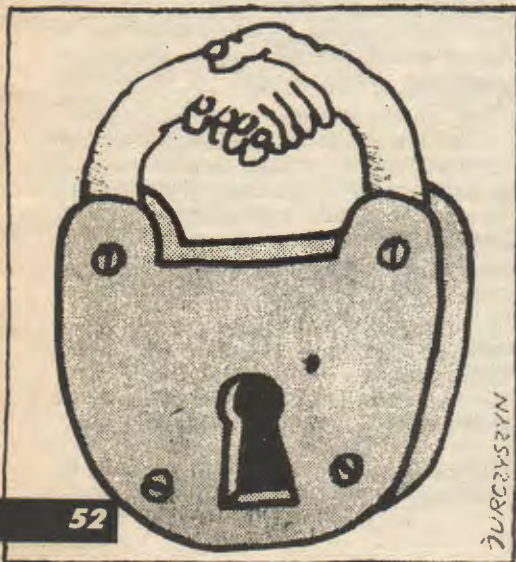
Каква фотографија!

Специјални извештач турског дневника „Хуријет“ са гнушањем и зграњивањем наводи речи једног хрватског бојовника:

„Треба ми сте доћи раније нада смо спаљивали 200 српских пешева. Била би то изврсна фотографија!“

Лист наводи и изјаву представника хрватског МУП-а, који је показивао огромно складиште оружја добијеног из Немачке:

„Хвала Богу да Немци постоје!“

Можете ли да опишете понашање муслимана за којег се може рећи да је „добар муслиман“?

За мене је добар муслиман и добар хришћанин онај који је спреман да своју верску припадност пре свега доживи као своју приватну ствар. То је човек који нема илузију или намеру да сопствену верску припадност намеће другоме и да живот другог организује према принципима своје вере, без обзира на то да ли је то или не његова идеална схваћена мисија НА СВЕТУ.

Друго је питање како која верска заједница и како која линија тумачења мисије поједине вере гледа на то ко је добар верник. Ту имамо много екстремних тумачења, па су добри верници за неке управо они који у најмилитантнијем смислу желе да наметну свој поглед на свет другима, чак и по цену физичког уништења других, ако нема алтернативног начина. Дакле, то је врло релативно.

Сулејман Угљанин на пример, за себе сматра да је добар муслиман?!

Ја не сумњам да је он убеђен у то!

Својевремено сте о Алији Изетбеговићу писали врло афирмативно, као о „човеку визије и човеку мисије“. Ако је такав, зашто није потписао „историјски“ споразум између српског и муслиманског народа, односно каква то визију и мисију он има?

Моја процена се састојала у томе што сам рекао да је г. Алија Изетбеговић у сваком случају искрен верник, муслиман, са одређеном исламистичком визијом идеалне пројекције света и односа у њему, пре свега исламског дела света, а онда и света у целини. То је утопија у коју он верује и у складу са којом усмерава своје укупно људско деловање. Мислим да то треба поштовати и да је то ствар интегритета личности. Изетбеговић спада међу људе који су много пропатили због исказивања својих верских и политичких убеђења, и што је карактеристично, он из тих искушења није изашао као оштећена личност на начин који би подразумевао било какав непосредни реваншизам или горчину, који би га онемогућавали у конструктивном политичком деловању данас. У склопу те опште визије г. Изетбеговић је спреман да на терену дневне политике без изразитог екстремизма покуша да реализује оно што је у датом тренутку могуће реализовати, а што не излази из оквира његове глобалне слике света, односно те идеолошке утопије. Мислим да с тим не треба повезивати непристајање г. Изетбеговића на споразум српског и муслиманског народа у Босни. Г. Изетбеговић, вероватно, не одступа од генералне идеје споразумевања у Босни, али је политичку конјунтуру споразума у датом тренутку проценио нешто другачијом од оних који су га, такође политички рационално и поштено понудили.

И зашто је по Вама овај споразум пропаво?

Не био рекао да је пропаво. Он је дао подстицај за један нови начин мишљења и рационализовао нешто што је у БиХ апсолутна чињеница, а то је да је немогуће замислити хармоничне односе у БиХ без добрих односа Срба и Муслимана.

Постоји схватање да у странци СДА, на чијем се челу налази г. Изетбеговић, делује једно милитантно, изразито антисрпско крило, које је поред тога и верски фанатизовано, да то крило врши притисак на г. Изетбеговића и да га у сваком тренутку, када би он учинио изванредан искорак ка српској страни, односно када би желео да успостави еквиливанс према српској и хрватској страни, ово крило притиска и тера на узмицање. Чак се и његова инволуција од спремности да се прихвати разумна федерација, до данашњег залагања за самосталну и суверену БиХ (евентуално у Југославији) тумачи управо тим континуираним притиском ове милитантне групе. Да таква група постоји у врху СДА постоји и

да тај део руководства систематски развија антисрпску кампању и хистерију — то је сигурно тачно. Међутим, постоје критичари који тврде да је све што сам до сада рекао тачно, али да је тачно и то да г. Алија Изетбеговић такође припада овој групацији, само што му одговара да буде приказан као представник једног либералнијег гледања, али да, ето, као такав, мора чинити извесне уступке овом крилу... Да ли је тачно једно или друго веома је тешко проценити, а ту процену ћемо моћи начинити тек на основу наредних корака и г. Изетбеговића и СДА.

Сасвим је сигурно да он као одговоран политичар мора озбиљно повести рачуна управо о оваквим проценама делатности своје странке и самој својој позицији унутар странке. Уколико му је (а ја верујем да јесте) очување БиХ као јединствене републике одиста важан циљ, мораће да схвати да је то без продуктивног дијалога са српском страном,

**ДР ДАРКО
ТАНАСКОВИЋ,
ИСЛАМИСТА**

ДА ЛИ ЈЕ СУЛЕЈМАН УГЉАНИН

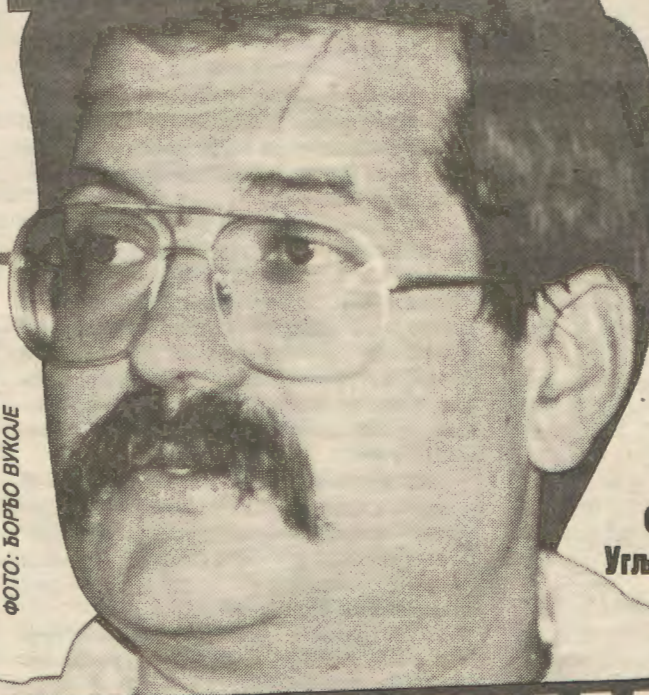

ФОТО: БОРБО ВИКОЈЕ

Наш саговорник је професор на Катедри за оријенталистику Филолошког факултета у Београду. Један је од најбољих познавалаца исламске доктрине и муслиманске етничке посебности у свету и Југославији. Разговарамо о муслиманима и муслиманству, Санџаку, Изетбеговићу, Угљанину у још понечем.

ДОБАР МУСЛИМАН?

без обзира на то ко је представља у Босни, немогуће постићи. Наравно, то ће се ускоро и видети, а надам се да ће се показати и то да г. Изетбеговић није никакав екстремиста, ни исламски ревивалистички фундаменталиста (у ужом смислу те речи), већ да је само искрени верник и толерантни исламист у политици. Ја бих волео да то тако буде...

МУСЛИМАНСКА ИЛИ ИСЛАМСКА БИХ

Г. Алија Изетбеговић је у предизборном такмичењу обећао формирање суверене (пожељно-исламске!) Републике БиХ — и победио! Колико је то обећање било реално, тј. предстоји ли Босни у ближој перспективи „шерџијатизација“?

Ја се не сећам да је он то икада обећао и да је то баш тако формулисао, али њему се од стране критичара и политичких неистомишљеника замера то што је, наводно, читава његова активност срачуната на то да се створе услови да БиХ постане исламска Република. За то се подлога налази у ставовима из „Исламске декларације“ г. Изетбеговића (од које он, као општег програмског става, никад није одступио).

Треба разликовати муслиманску државу од исламске државе. У зависности од тога какав ће бити расплет југословенске кризе и какава ће бити нова државна конфигурација на овом простору, БиХ је могуће замислити као републику која би имала већину муслиманског становништва, али не и исламску државу у смислу државе засноване у целини на исламским прописима.

Није зато нимало случајно што Срби у Босни (а и Хрвати би имали ваљаног разлога да то чине) одбијају саму помисао на БиХ као самосталну и суверену државу, поготову ако би она као таква имала шансу да буде међународно признати државни субјекат. У таквој Републици БиХ би, међународно-правно гледано, Срби и Хрвати *ipso Facto* постали националне мањине, будући да имају своје националне државе, а тако нешто не може одговарати интересима ни српског ни хрватског народа.

Можете ли да направите паралелу између начина употребе ислама у политичке сврхе од стране г. Алије Изетбеговића с једне и г. Адиле Зулфикарпашића с друге стране?

Када је дошло до раскола у СДА, када се г. Зулфикарпашић, заједно са г. Мухамедом Филиповићем, издвојио из СДА, постављало се питање да ли је реч о једном тактичком разлазу који је био срачунат на то да и једна и друга странка на изборима привуку што већи број бирача (да би после тога обезбедиле неку врсту нове коалиције) или је реч о дубљем разлазу.

Основно подручје разликовања политичких концепата СДА и МБО је настао на терену неслагања о томе у којој мери делатност националне и грађанске странке може бити и треба да буде натопљена религијском симболиком и у којој мери може афирмисати верски моменат у политици. Г. Зулфикарпашић и Филиповић своје иступање из СДА образложили су и поред осталог, и тиме што је једно крило странке наметало изразити верски ек-

стремизам, за њих неприхватљив.

МБО, као странка која жели да буде грађанска и либерална, систематски избегава помињање религије као неког фактора политичког деловања, уз подразумевање права људи да се верски опредељују и да су већина чланова и симпатизера странке муслимани. Та странка себе види као националну, грађанску, либералну, странку са ослонцем на концепт бошњачке нације, уз свест да већина Бошњака јесу муслимани, али да не би морали бити само муслимани. МБО није „религиоцентрична“ странка, за разлику од СДА, за коју је тешко рећи да ли је у правом смислу национална странка, или је странка са (пан)исламистичким склоностима и амбицијом да буде свемуслиманска странка у Југославији. Удео верског момента у овим странкама је, дакле, несамерљив!

— Где бисте Ви сврстали СДА: у националну, наднационалну или у милитантну организацију?

Оно што је сигурно јесте то да су компоненте њеног програма и национално и верско одређење, при чему ја мислим да она срачунато делује на оба колосека (и верском и националном). Користећи се покретачком снагом и једног и другог позива на хомогенизацију муслиманских редова пред наводном опасношћу која им прети било као нацији било као верској групацији. То је наставак политике која је веома вешто вођена и у претходном периоду, кад је није водио г. Алија Изетбеговић, већ они који су судили г. Алији Изетбеговићу...

У сваком случају, без давања коначног суда, за који ја немам довољно података, мислим да се о СДА као превасходно националној странци не може говорити!

ОПАСНЕ ИГРЕ

Како објашњавате геноцидно понашање Муслимана према православним Србима у II св. рату, односно да ли би се злочин поновио у некој (не дај Боже!) новој несрећи која би захватила БиХ?

Током II св. рата (чију репризу, ја се надавам, нећемо видети на овом простору, без обзира на наговештаје) дошло је до геноцидног понашања многих, то морамо рећи отворено. Дошло је до једног систематичног политички програмираног геноцида у оквиру НДХ који је, заправо, једини прави програмирани геноцид, а који је био укључен у средства намењена за постизање одређеног великодржавног политичког циља.

Део муслимана који је био укључен у тај геноцидни пројекат НДХ у односу на православно становништво учинио је одређене ствари које се могу сматрати геноцидним, али и са друге, српске, стране дошло је до покоља муслиманског становништва...

Г. Таисковићу, није ли то помало неумесно поређење злочина и одмазде за злочин?

Не, ја не бих улазио у то да ли је реч о одмазди! Чим помињемо одмазду, ми тиме злочин донекле оправдавамо. За мене ту истријских оправдања не може бити, иако људски могу схватити реванш и одмазду.

Гледано трансисторијски, постоји једна

хипотека којом је узајамно оптерећена колективна свест и једног и другог народа, не улазећи у то ко је први почео и ко је за све крив. Уосталом, све то историчари тек треба да размрсе, јер после рата није ништа код нас адекватно објашњено, него су непријатне ствари извесним симетријама прикривене и, потискиване, каткада и из искрене жеље да будућност на то не мисли. Ја мислим да код Муслимана никад није било геноцидности која подразумева један одређени политички програм, какав је био усташки програм НДХ. Међутим, то не искључује могућност да у свеопштом лудилу и поремећеним односима који постоје на овом терену и делови муслиманског становништва, као и делови других етничких групација у Југославији, поново не крену једни против других, иако би морали знати да сви egzистенцијални разлози иду на супрот таквом обрачуна. Не бих за Муслимане везиво било какву геноцидност у односу на Србе, или у односу на било кога другог — што не значи да делови укључени у реализацију неке политичке идеологије не би могли постати и злочинци и жртве у таквој ситуацији.

Да ли су поделе које тренутно постоје у Босни резултат верских или политикантских манипулисаних разлика међу Србима, Хрватима и Муслиманима?

Дубоко сам убеђен да су оваквом распламсавању и метастазирању међународних сукоба и мржње у нашој земљи одлучујући допринос дали политички фактори који су се свесно служили националним осећањима и то нарочито у смеру буђења неповерења према другим нацијама и манипулисали оним што у колективном памћењу наших народа постоји као сећање на тешку историјску прошлост међусобног сукобљавања. Не би се могло у једној земљи без такве прошлости и где тако тешких успомена нема лако и до ове границе изманипулисати делови становништва да поново крену у међусобни обрачун. Али, то уопште не ослобађа кривице оне који су неодговорно, свесно ишли на буђење управо таквих ресантимана, не схватајући или не желећи да схвате да је реч о опасној политичкој игри којом они после извесног времена на сами себе моћи да владају.

ЈУГОСЛАВИЈА ЈЕДАН ОД ЦЕНТРА

Имају ли Муслимани у Санџаку и Шиптари на Косову права на своју аутономију (и какву) у границама Србије?

Албанци на Косову имају права на аутономију коју данас и имају и то уопште није спорно. Питање је само да ли су Албанци у Југославији, конкретно у Србији, спремни да прихвате чињеницу да као национална мањина живе у Србији и да у складу са положајем националне мањине њима буду обезбеђена одређена национална права. То, дакле, уопште није спорно. Споран је политички сукоб албанске националне мањине са властима Републике Србије, а донекле и Републике Македоније (иако Македонци настоје да тај проблем некако ублаже и прикрију). Политичка амбиција руководства албанске националне мањине у Југославији, с обзиром на њихову бројност, састоји се у томе да обезбеди промену статуса албанске националне мањине у Србији, односно Југославији. Полазећи од

преседана промене границе између Источне и Западне Немачке (што је прва споразумна промена граница у Европи после другог светског рата), Албанци захтевају статус „подељеног народа“, како је то изјавио Адем Демаћи у својој првој изјави после изласка из затвора (иначе, неоспорно најутицајнији и најпромишљенији лидер албанске алтернативе). Дакле, циљ им је да као народ добију право на самоопредељење, то самоопредељење реализују кроз самосталну републику а онда у случају да се Југославија распадне, вероватно уједине са Албанијом.

Опасно је, међутим то што ствари које би међународно-правно морале бити јасне уопште нису јасне као што су биле, па се чињеница велике бројности Албанаца у Југославији у међународним круговима стидљиво почиње помињати као фактор на основу кога би се позиција ове националне мањине могла релативизирати.

Оно што је битно јесте то да се уопште не сме дозволити разговор о томе да се бројношћу једне националне мањине може мењати њен статус. Све док нека етничка група има своју националну државу у којој је она носилац националног суверенитета, о формирању нове државе на територији неке друге не може бити речи. То је само по себи кристално јасно, али видимо да се у међународним односима примењују различити аршини и да је ту врло тешко говорити о принципијелности. Реч је о озбиљном изазову са којим се мора рачунати и дипломатски му на време одговорати у међународној заједници.

С друге стране, питање Муслимана у Санаџу је исто тако јасно. Као што је то истакао и један од првака МБО, Муслимани не би требало да се залажу за то да имају било какву аутономију у Србији, с обзиром да су народ као и сви други народи у Југославији, на самим тим и равноправни.

Уколико би дошло до несрећеног распада у Југославији, која је, по мени, оптимални облик државне организације за све наше народе, онда би се ово питање поставило, заједно са безброј сличних питања у Југославији, и тако би дошло до експлозије која би показала да се ова земља на такав начин не може распастити, односно да се не може операциоанализовати толико различитих аутономија.

Муслимани као грађани Србије имају сва права народа, уз сво уважавање одређених културних специфичности њихове традиције, и то је нешто што не би могло да буде спорно, а било је јасно још и Илији Гарашанину!

Што се политичке аутономије тиче, о њој се може говорити једино уз сценарио једног тоталног разбијања читаве Југославије, где би се поставило много нерешивих и спорних питања. А како то изгледа — видимо ових дана у Хрватској.

— **Исламска заједница је у последњих годину-две појачала своје дејство...**

Кад је реч о деловању Исламске заједнице, она има легитимне и велике амбиције да понесе укупну организацију исламског живота муслимана у југоисточној Европи, тако да је активност ИЗ у Југославији само део шире активности.

У Сарајеву је недавно одржана конференција муслимана из југоисточне Европе. Млади

источноевропски муслимани већ се школују у нашим медресама, пружа се и кадровска и организациона помоћ исламу који се брзо обнавља у Албанији, тако да се може рећи да ће ИЗ у Југославији постати средиште активности муслимана у југоисточној Европи.

МУСЛИМАНИМА ДАТИ ЦАМИЈУ

Чиме објашњавате инсистирање у БиХ на тзв. босанском језику?

Они који се залажу за тзв. босански језик добро знају да је то у ствари језик који се научно зове спрскохрватски, и да је то заједнички језик Срба, Хрвата, Муслимана и Црногораца у Југославији, као и то да он варијантно у муслиманском случају није тако обележен да би стандардно-језички могао представљати посебан језик.

Са становишта супстанце — то је исти језик, питање номенклатура је нешто сасвим друго.

Кад су Хрвати наш заједнички језик званично назвали хрватским, а Срби — српским, кренуло се ка националним називима једнога истога језика којим говоримо. Консеквенца такве национализације назива језика јесте и „босански језик“.

Ви, дакле, не оспоравате постојање муслимана као нације?

Не, апсолутно! Сматрам да је то и политичка и људска чињеница коју је данас сасвим непродуктивно и бесмислено доводити у питање.

Да ли Вам је позанто колико је у самом Београду муслимана и да ли је Београду потребна (тако много тражена) цамија?

Колико у сваком конкретном тренутку београдски џемат сачињава стварних верника којима је потребно богослужење у цамији, то је тешко рећи. Оно што је сигурно то је да потребе тог џемата садашња Бајракли-цамија (која је иначе историјски споменик) не задовољава и да је сасвим сигурно да је муслиманима у Београду потребна пространија богомоља. Знај да ће у односу на постојеће расположење Београђана и уопште јавно мењење у Србији, звучати јеретички то што мислим, али уколико Србија себе сматра демократском државом — требало би озбиљно размотрити захтев муслимана за проширење постојеће цамије или за доделу локације за изградњу нове цамије, уз утврђивање сасвим јасних и прецизних модалитета и свих пројектних и употребних особина објекта, јер заиста је тешко објаснити чиме би једна цамија у Београду могла до те мере да угрози статус Београда као отвореног града, као престонице Србије и као неисламског мегалополиса.

Мислим да се никоме не може ускраћивати право да за своје верске потребе има и свој одговарајући објекат у складу са прописима своје вере. Усуђујем се да претпоставим да би такав потез, таква одлука могла допринети побољшавању односа између Муслимана и Срба, иако ту стоји примедба да би муслимани без обзира на то да ли би ове њихове потребе биле задовољене остали и даље антиспрски расположени.

**РАЗГОВАРАЛА: БЛАГИЦА
СТОЈАНОВИЋ**

ПОСЛАНИК СЛОБОДАН РАКИТИЋ У СКУПШТИНИ СРБИЈЕ

НОВИ ПАЗАР ЈЕ ПАРИЗ

**ИЗ РЕАГОВАЊА НА СКУПШТИНСКУ
РАСПРАВУ О РЕФЕРЕНДУМУ У
САЏАКУ**

Етничко стање у Рашкој области није резултат природних демографских кретања, и зато се српско државно право не може доводити у питање на тим просторима.

Држава Србија није учинила никакву промену у односу на статус муслиманског народа који би могао да оправда захтеве за било каквом аутономијом те области. Не постоји ни најмања сличност између положаја српског народа у Хрватској и положаја муслиманског народа у Рашкој области.

Српски народ у Хрватској се 1918. године, заједно са хрватским и словеначким народом, ујединио са Краљевином Србијом и Краљевином Црном Гором, па зато сада на својим историјским територијама има подједнака државотворна права ако и словеначки и хрватски народ и остали.

Грађани муслиманске вероисповести добили су статус народа (уколико се тачно сећајам) 1964. године и зато не могу учествовати у деоби државног права народа Југославије. Они који нису стварали Југославију или нису чак ни постојали у време стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, нити у стварању послератне комунистичке Југославије, не могу сада делити Југославију.

Без икакве зле намере, статус народа који су муслимани добили у комунистичкој Југославији важи само док траје та Југославија, јер они нигде у свету на основу своје вероисповести немају статус народа, и то је свима познато. Чак и на територији Југославије муслимани немају исти статус као на пример у Македонији где су муслимани Македонци, а у Словенији и Хрватској да и не говоримо.

Познато је да су у Рашкој области према Србима примењиване сличне методе које су имале за циљ њихово исељавање као и на Косову и Метохији. Док се не утврде околности које су довеле до нагле и неприродне појаве етничког састава на штету српског присуства у Рашкој области, не може се признати прво националне мајоризације.

Муслиманско живље је у само три општине у Рашкој области у већини: у Новом Пазару, Сјеници и Тутину. У свим другим општинама Срби су већински народ.

Скупштини Србије је већ предложено да испита правну ваљаност судских одлука донетих на штету Срба у општинама са муслиманском већином, затим кадровску политику и утицај ових дискриминација према Србима на њихово нагло исељавање и смањење природног прираштаја у односу на енормно повећање наталитета муслиманског живља.

Господо посланици, сваки проблем који се помиње у вези са Рашком облашћу присутан је и у другим крајевима и може се решавати само у склопу решавања проблема на глобалном плану, дакле у целој Србији.

Овде смо чули неколико тврдњи које заиста морају да изазову чуђење. Поменут је овде „културни геноцид“ у Рашкој области, а заобилази се чињеница да је баш у Рашкој области, колеџци српске државе, било забрањено све што је српско. Било је забрањено српско име. Једна једина манифестација, чији је рад био веома познат, то је Сопоћанско виђење, које је прошле године требало да прослави своју 10-годишњицу, забрањено је прошле године. То је једина манифестација где су долазили људи који су се бавили средњим веком и односима средњовековне уметности и савремености. А и када се ова манифестација одвијала у Новом Пазару, она се одвијала некако као кришом, тајно, да се не сазна за њу, и пред што мањим бројем људи.

Каже се да је у Санџаку присутна информативна блокада. Па ваљда та информативна блокада погађа исто и муслимане и православни свет. Посланик Мемич каже да и Срби желе референдум у Рашкој области. Баш бих волео да видим те Србе који желе тај референдум, и који су то разлози који их нагоне да то желе.

Говори се о наметању српских националних симбола и српског језика... Ја не знам који то другим језиком говоре муслимани у Рашкој области, а не српским језиком? Четири године учио сам гимназију у Новом Пазару, и Муслимани и Срби говорили смо истим — српским језиком.

И још нешто: очигледно да у овој Скупштини свако види само свој проблем као један једини проблем, а није тако, или најчешће није тако. Најзаосталија села у Рашкој области јесу баш села са српским живљем. Најлошији путеви, они према Голији, углавном су путеви који иду до српских села. Упоредимо Нови Пазар, колико је изграђен за последњих 15-20 година, са другим градовима у Србији, па ћете видети колика је велика разлика...

РАДЕНКО ЈОКОВИЋ, ПРЕДСЕДНИК ОО СПО ЗА РАШКУ ОБЛАСТ

МУСЛИМАНИ ЋЕ ДОЋИ СЕБИ

Протекли „референдум“ у Санџаку изазвао је код немуслиманског живља у Србији реакције исте врсте: никад, нипошто и никоме. Тако и треба.

Д а ли Вам је познат разлог због кога је Муслиманско национално веће расписало недавно одржани „референдум“?

Ти разлози ме не интересују. Ја сам се овде јављао као гласач, а не као стварањем било какве аутономије

Рашке земље, тзв. Санџака бесмислена је и непотребна ствар. То је само начин да се већ сада дубоки јаз између српског и муслиманског народа још више продуби, да се мржња укореани, народ раздели и да нас све „шејтан узме под своје“.

Санџак је нестало 1912. године заједно са Турцима и свим другим санџацима, и на Рашкој земљи Санџака више не може бити. Заговорници овог турцизма и некакве „аутономије“ имају једини циљ да провоцирају Србе у колеџци српске државе, у земљи немањићкој, у колеџци српске духовности. На овим просторима рођени су Свети Сава и сви Немањићи, одржани први Српски (Дежевски) сабори, овде је постала прва Српска држава и јасно је да Рашка област не може бити ни-

где другде већ у Србији. Сви они који желе нешто друго и другачије планове имају лудо се варају ако мисле да Срби не знају да организују референдум и да не знају оловком да се боре... Срби сигурно неће седети скрштених руку!

ЗА СВЕ КРИВО ЋУТАЊЕ

Како коментаришете резултате?

Резултати „референдума“ су били унапред припремљени и да сте ме пре његовог одржавања питали за њих, ја бих вам саопштио „тачне резултате“ о томе како је гласало „ЗА“ нешто око 96,5% становника, од 99,5 колико се одазвало... Једино је остало нејасно где су нестали они Срби који су гласали, А СИГУРНО НИСУ, и како ће уклопити рачун када и њих буду узели у обзир.

На гласачком листићу постављено је питање: „Да ли сте за потпуну политичку и територијалну аутономију Санџака, с правом прикључења једној од суверених република“. Отцепили би се од своје „маћехе“ Србије и коме би се, по Вама, прикључили?

Не би изненадило ни када би тражили припајање са Црном Гором. Напротив, то ми у овом тренутку изгледа као највероватније решење МНВС-а.

Имате ли тачан податак о структури становништва Рашке области?

Тачан податак немам, али сам сигуран да је Срба више за неколико процената, нарочито када су у питању гласачи. Муслимани имају велики наталитет и зато је много малолетних грађана који још увек немају право гласа... Док су муслимани водили бригу о наталитету, ми Срби смо гледали своја радна места и своје поседе. Многи су се одселили. Само из Новог Пазара се за последњих 20 година одселило више од 10 хиљада Срба, а српске власти нису ништа предузеле. Напротив, својим ћутањем благосиљали су продор исламског фундаментализма, пљачку државне имовине (и сами су у њој учествовали), шверцерске послове и сличне махинације.

Овде једноставно не функционише држава и зато је Програм мера за заустављање неповољних миграција немогуће спровести.

Може ли се о било чему разговарати са челницима СДА?

Са челницима СДА због оваквог понашања и захтева не може се ни о чему разговарати. Програм СДА је демократски, али на жалост, наступи нису. Они су се до сада показали као вођство верске секте, а не као руководство једне озбиљне политичке странке.

Да ли је расположење муслиманског народа у Санџаку слика онога што челници СДА проповедају?

Расположење муслиманског народа који живи у Рашкој области далеко је од проповеди Сулејмана Угљанина и осталих челника СДА.

Имам доста пријатеља и познаника Муслимана који мисле сасвим супротно од онога што причају и мисле челници СДА и МНВС, и њима није ни на крај памети да гину за некакову исламску џамахирију. Напротив, желе миран и заједнички живот са Србима. Рашка земља довољно је пространа за све народе и крајње је време да се челници СДА и МНВС отрезне од својих снови-

ђења, и да приступе договорима о заједничком, срећнијем и бољем животу. Још једном понављам: овде има места за све!

ПАРАГА НА ЛИЦУ МЕСТА

Можда им треба дати културну аутономију?

Муслиманима није потребна никаква аутономија и нетачне су и неаргументоване све тезе о тобожњој угрожености муслимана у Земљи Рашкој. У Тутину је 3%, у Сјеници 20% и Новом Пазару 20% Срба, и просто је невероватно да њихово присуство у тим градовима може угрожавати муслимане који су у великој већини у тим местима. То су лажи које саме себи противурече. Муслиманима ништа није ускраћено, и ја бих волео да ми заговорници аутономије покажу која то већа права имам ја као Србин од билд ког муслимана. На жалост свих Срба, и Српске државе која је то дозволила, овде су Срби угрожени, а доказ томе је интензивно исељавање Срба, чак интензивније него исељавање Срба са Косова и Метохије. Подразумева се да је „рецепт“ елиминације српског живља из Рашке и са Косова и Метохије потпуно аналоган и са истим циљем.

Какви су изгледи да Санџак „експлодира“?

За сада нема изгледа да Рашка „експлодира“ или „плане“. То се може десити ако, не дај Боже, „експлодира и Босна или Косово и

Метохија. Међутим, прича се да је у Рашку област стигла и неколицина припадника Хрватске странке права, које је лично послао Парага да нешто испровоцирају, тако да није искључено да се фронт отвори прво овде... Ако до тога дође, ако сукоб узме маха, један народ ће морати да оде из Рашке области, а тачно се зна и који. Треба гледати да до тога не дође, јер то би била велика несрећа за оба народа.

Шта СПО Рашке области предузима у целој овој ситуацији и да ли успевате да пратите догађаје?

ЈОКОВИЋ: Рашки Окружни одбор СПО иде укорак са свим што се дешава, и увек се на време оглашавамо. СПО за Рашку област неће признати никакову аутономију Муслимана, јер верујемо у заједнички миран живот са њима, у истој држави. Уколико би републике Србија и Црна Гора дозволиле да се створи аутономија коју Муслимани траже, онда бисмо се залагали да и српски народ организује свој референдум за издвајање Срба насељених на територији те џамахирије, и за њихово припајање Републици Србији. СПО се у свему овоме доста добро сналази, и ми чинимо све како би се српски народ што боље организовао. Можда је добро да ти букачи знају да ће Срби сигурно победити уколико до сукоба дође. Зато је боље да се мало смире и рационално почну размишљати.

НАЦИОНАЛНИ САСТАВ СТАНОВНИШТВА САНЏАКА ПРЕМА ПРВИМ РЕЗУЛТАТИМА ПОПИСА 1991. ГОДИНЕ (У %)

ДА ЛИ ЈЕ САНЏАК САМО МУСЛИМАНСКИ?

	ЦРНОГОРЦИ	МУСЛИМАНИ	СРБИ	ЈУГОСЛОВЕНИ	ОСТАЛИ	МУСЛИМАНИ	УКУПНО
НОВА ВАРОШ	0,8	8,5	88,4	1,6	0,7	91,5	8,5
ПРИБОЈ	2,1	30,2	64,8	1,5	1,4	69,8	30,2
ПРИЈЕПОЉЕ	1,6	42,9	52,8	0,9	1,8	57,1	42,9
НОВИ ПАЗАР	0,2	75,9	22,4	—	1,5	24,1	75,9
СЈЕНИЦА	0,2	76,3	22,7	—	0,8	23,7	76,3
ТУТИН	0,1	94,6	4,6	—	0,7	5,4	94,6
БИЈЕЛО ПОЉЕ	49,2	41,7	7,6	0,5	1,0	58,3	41,7
ИВАНГРАД	62,7	25,8	8,2	1,7	1,6	74,2	25,8
ПЉЕВЉА	55,2	17,7	24,3	2,0	0,8	82,3	17,7
РОЖАЈЕ	6,2	87,6	0,7	0,4	5,1	12,4	87,6
УКУПНО	19,2	51,7	26,9	0,8	1,4	48,3	51,7

* Из прегледа је јасно следеће: да су се сви Муслимани изјаснили за аутономију, као што вероватно нису, и да су се сви „остали“ изјаснили против аутономије, као што вероватно јесу, опет би било неумесно очекивати да се половина живља повинује хировима друге аутономашке половине. С друге стране, више је санџачких градова у којима Муслимани представљају мањину, али је у њима апсолутни број становника мањи. У сваком случају, за теоретичаре референдумска ситуација би већ на старту морала бити знатно јаснија и безнадежнија.

БАУК СРПСКОГ НЕОКОМУНИЗМА КРУЖИ СВЕТОМ

ПИШЕ: ЉУБА РАНКОВИЋ, ПРОТОЂАКОН

Уместо мира добили смо рат, уместо свадбених — погребне поворке, уместо учioniца — касарне и то је резултат оних који су нас уверавали да нам нуде Европу и просперитет.

Чемери ратовања у овом веку платили смо са три милиона глава. А да не спомињемо оно што је било раније, на Косову, Марици, Сливници ... За то време један део Срба се потурчио, други покатоличио, трећи обезбожио. Историчари веле да је Срба у раном средњем веку било отприлике колико и Енглеза. А сада?! Не рађа, нажалост, више српска мајка најмање, бар три сина: за Бога, за владара, за кућевног домаћина, већ најчешће једнога понекад богме и ниједног. На коме и са киме ће остати и опстати Србија, без обзира у којим ће границама бити створена. Хоћемо ли у скорој будућности у сопственој земљи постати мађина, јер одавно се зна: чији је народ тога је и земља. Може ли и хоће ли, коначно, неко зауставити ово лудило које нас окружује?!

БЕЗНАЂЕ И БЕЗИЗЛАЗ

Дуго су велике наде полагане у српску интелигенцију, у најмање главе овог народа. Међутим, са дубоким разочарањем морамо утврдити, да је она већ одавно више заводила него што је водила и правилно усмеравала свој народ. Предратни наши школарци, на пример, из Европе су више доносили у Србију револуционарне и безбожничке идеје него новости из науке и струке, уз дужно поштовање часним изузецима. Познато је како је предратни Беорадски универзитет припремио повољан терен комунистичком поретку. А баш тај систем је уништио истинску и праву интелигенцију. Угасио се тако у потпуности њен стваралачки дух и потенцијал. Уз „радни народ“ слободно је деловала једино „поштенa интелигенција“ сачињена махом од полуписмених, додворничких и плашљивих медиокритета. Они који нису пристајали да савију врат и да служе режиму буквално су сатирали. Ни после слома комунизма у свету, није могла нагло, из пепела, васкрснути потпуно ослобођена мисао ограничавана и потискивана деценијама. Замрли дух српске памети оптерећен прошлошћу, ни у измењеним околностима, није могао постати предводник народа ни у духовности, нити у науци, култури

или политици. Сва преурањена надања, остала су само пуне жеље и неостварени снови.

Сада је јасно, добар део наше интелигенције, под упливом режима, још више на помахниталом таласу соц-национализма, необољшевизма и популизма. Други, опет, међу њима заговарају и даље неко имагинарно, водњикаво југословенство. И једни и други, свесно или несвесно служе нечему против чега су се до јуче борили. И тако воде необавештени и заведени народ у безнађе и безизлаз. Најгоре је у свејем томе што су такви убеђени да чине некакову историјску услугу народу, по оној библијској, и када лоше раде мисле „да Богу службу чине“.

Мало је одиста оних који знају шта треба чинити и опомињу, да дојучерашњи рушитељи Српства и Православља не могу бити његови обновитељи и да без слободе, мира и демократије нема будућности овом народу. Сирови национализам и шовинизам, без стварне истинске љубави према Богу и свом роду нема никакву перспективу и никада није био својствен бићу православног хришћанина и нашег човека. Поготово ако се под његовим окриљем чува и одржава један тоталитарни режим. Црква га је као таквог чак осудила на једном сабору као јерес и грех етнофилетизма.

РАТ, ХАОС, БЕЗУМЉЕ И НЕИЗВЕСНОСТ

Непуну годину дана, после првих парламентарних избора већ јасно препознајемо све закулисне игре владајуће, победничке странке, која је српску државу и српски народ довела на ивицу понора. На власти су практично остали они исти људи који су нас довели овде где јесмо. Није важно уопште то што су они променили име и обавили српску тробојку око петокраке. Њихови циљеви су остали непромењени, само су методи рада и стратегија нови и другачији. Ко једно прича — друго ради не заслужује ничије поверење. Или, кад уместо мира добијемо рат, уместо свадбених — погребне поворке, уместо учioniца — касарне, онда нам је разумљиво зашто „рђаво дрво рађа само рђаве плодове“.

Данас нашим просторијама бесни рат, ха-

ос, безумље и неизвесност. Народу је обећаван мир и просперитет. Сада је овде незапосленост, пад производње и глад. А обећавали су привредни препород и „нове инвестиционе циклусе“. Хтели смо у Европу, а Европа је дошла код нас да нам пресуђује ко је у праву — ко није.

А сутра? После новембра? Никома добронaмерном и поштеном не би пало на памет да се игра судбином народа, да у јаду и чемеру искушава његово родољубље, да организује некакве изборе и референдуме и тако лови у мутном. Ако се то ипак догоди, ми ћемо уместо садашње таме потонути у мркли мрак. И то најцрњи у својој историји.

ТИЋИ ЗАОГРНИТИ НАЦИОНАЛНИМ ПЛАШТОМ

Српска држава и поред велике ларме и галаме скоро ништа озбиљно не чини за српски народ изван садашњих њених граница. Око двеста хиљада избеглица преплавило је осиромашену и осиротелу Србију. Њиховом муком и несрећом тргују, нажалост, садашње српске власти. Народ одваја последњи залог, да као и увек до сада помогне својој унесрећеној и избеглој браћи. Не изостаје ни Српска црква овде и у расејању и упућује значајну помоћ у свим видовима и облицима угроженим српским земљама. Све то данас на перфидан и манипулативни начин приписују себи и присвајају српски властодршци.

Најтеже је, наравно, онима који су остали на својим огњиштима и који се храбро боре са повампиреном усташком немани и Туђмановим добровољцима. Нажалост, њима су се за вође већ наметнули разни титићи, досадашње крвопије и српски изроди који су се сада заогрнули националним плаштом.

Због необољшевичког предзнака, Срби су данас остављени од многобројних давнашњих пријатеља. Нема усамљенијег народа на кугли Земљиној. Попљувани од света, препуштени себи, без заштите и помоћи традиционалних савезника овај народ је данас разапет на крсту срама, због своје лаковерности и због својих национал-бољшевичких предводника. Баук српског неокомунизма кружи данас светом, у ударним вестима, на свим језицима. Хоћемо ли и можемо ли се икада од таквог информативног и пропагандног удара опоравити? Оно што је најопасније у свему овоме и што нас посебно брине је чињеница

да светско јавно мњење све више и све чешће поистовећује политичко понашање комунистичких вођа са политичком вољом и хтењем целокупног српског нација и што ће коначно све рђаве последице, које ће доћи са стране, сносити народ а не вође који су стварни прави кривци.

Најважније српске светиње и вредности безочно се девалвирају, вулгаризују и инструментализују. Национална слога, коју многи изненада и напречац заговарају, није могућа без претходног националног помирења. Наравно да се подразумева, и то је једино, да се прво морају помирити завађени градови. Не може и не сме се педесет година водити непрекинати рат између некадашњих четника и партизана. Морају се мртви помирити да би живи нашли свој мир. Властодршци у Србији, нису никада, најалост, узимали озбиљно ову идеју у разматрање. Они позивају на национално јединство и још славе и обележавају 7. јули, дан српске срамоте и братоубиства. Они сад хоће промену граница, али се не одричу ни АВНОЈ-а, ни 29. новембра, ни њихових ствараоца. Они кажу да нису комунисти, а међу првима су подржали покушани комунистички преварат у Русији и његову рестаурацију. Чак су једну добронамерну идеју Српског Патријарха о националном измирењу свих политичких странака деградирани и извргли руглу. Неокомунисти и њихови трабанти су омаловажили и профанисали светињу заклетве, која је некоме пала на ум, а да претходно није добро промишљено у шта се све то може изродити.

ОСВЕТА СРПСКОЈ ОМЛАДИНИ

Династија Карађорђевића, и поред све наопаке полувековне пропаганде коју су водили против ње српски бољшевици, ужива и данас у српском народу огроман углед, јер иза ње стоји значајан морални ауторитет. Када су се стекли сви битни предуслови за повратак краљевске куће у земљу, и када се Њ. К. Височанство принц Александар II, законити наследник престола, одлучио за долазак у Отаџбину, у петак 5. октобра ове године, да у Светосавском храму, у Београду, и у задужбини својих предака на Опленцу, присуствује парастосу својој деди Александру I, настала је паника код српских властодржаца. Не само код оних у Србији, већ још више код оних у Босни, у српским крајинама, у Црној Гори. Знају они добро како су дошли до власти и што би значило присуство чувара круне у земљи. Зато су заиграли на најјачу карту. Панично су покушали свакојаким измишљеним разлозима да онемогуће овај значајан догађај. Зато им више нико ништа не би требало да верује. Невоља је у томе, што појединци у црквеним круговима подлежу утицају, подвалама и жељама којекаквих новокомпонованих „Срба“ и „православаца“. А на томе, зна се, не може се изградити ни срећа ни будућност српског народа. Мислимо наравно на некакво бољшевичко монолитно јединство по сваку цену, које заговарају људи произашли колико јуче их Брозовог шињела. Они могу имати чак и друго и различито име и презиме, али један им је заједнички духовни отац — Непоменик. Очигледно је да они не желе да

деле власт ни са киме, неће ни владу народног спаса, јер им није прави циљ спасење народа, него спас своје личне власти. Како другачије објаснити погубљено везивање за једну преживелу идеју, за један сатанолики, петокраки знак, под чијим знамењем гину данас српска деца над новом Сремском фронту. Да ли је то можда освета српској омладини, која је последњих година устала и продубила наду у демократску будућност нове Србије и на изборима гласала против њих.

Данашња југословенска армије је посебна прича у нашим трагичним југословенским збивањима. Њоме још командују Титови генерали, последњи чувари комунизма у свету, још брижнији чувари својих вила, плата, пензија и привилегија, људи идеолошки искључиви и оптерећени чудноватим неостваривим амбицијама.

ПРИВАТНИ РАТ ТУЊИМ ЖИВОТИМА

У тој и таквој армији, богослови и студенти Српске цркве имали су „посебан третман“. Ваљало би некада објавити податке о томе колико је ових младића суђено и осуђено на војним судовима током комунистичке владавине. Војницима — верницима забрањивана је свака религиозна активност. Чак су им одузимали и унишавали Свето Писмо, крстиће, религиозне литературе и сл. Забрањиван је одлазак војницима у цркву. И данас се на часовима политичке наставе велича Титово време и дело СК ПЈ и сатанизује свако другачије мишљење. Говори се да је вера крива за све, а да нас је вера поделила и завадила, без икаквих ограда. У војним просторијама су и даље Титове слике, на објектима, на капијама, на капама, на свим документима су обавезне петокраке звезде.

Овај народ, од своје муке, беде и немаштине издваја огромна финансијска средства за војску кроз савезни буџет. Он то чини са уверењем да ће га та армија штитити од непријатеља, а пре само шест месеци членици те војске извели су тенкове на улице српске престонице, спремни да пуцају и да побију цвет српске младости и долазеће српске памети.

Ми бисмо радо хтели да имамо добро увежбану и обучену своју војску, да омладина не иде на фронт као на кланицу. Још раније би хтели да она буде неидеолошка, изван дневне политике, да заиста буде одбрамбена војска и да зна циљеве за које ће се борити. Тако замишљамо будућу српску армију.

У несрећном рату који се данас води на нашим просторима, гине и страда првенствено млади нараштај и сиротиња са обе стране. У њему, видимо, нема деце политичара. Па и генерали ратују из својих удобних канцеларија.

Ако треба данас дефинитивно омеђити границе српске државе, (а треба) ваља то чинити разумно, стрпљењем и преговорима уз што мање жртава и градова. Нико не може и не сме водити своје приватне ратове туђим животима. Тога ће, надамо се, бити свесна, колико сутра, реформисана српска војска.

Чак и некаква највећа Србија, од Беча до Цариграда, није нам потребна, ако не би била слободна и демократска, ако у њој једни бу-

ду господари, а други робље. А тога се данас опасно прибојавамо. И то с разлогом, јер још многе установе, институције, улице, тргови, градови носе имена револуционара. Ни бројни спортски клубови нису променили социјалистичка имена (Пролетер, Партизан, Црвена звезда и др.).

НЕКА НАС КОМУНИСТИ ОСТАВЕ НА МИРУ

По српским крајевима, којекакви дојучерашњи комунистички полицајци оснивају Шесту личку, Седму банијску, Дванаесту славонску, Пету црногорску... бригаду. Сачувај нас Боже, ако они почну да нас ослобађају и да стварају велику Србију. А чујемо већ како ките улице широм крајине комунистичким заставама, како певају партизанске песме. Још је опасније ако такви опет преваре несрећни српски народ својим јавним представама на трговима и са милионима запаљених свећа. Они који најподлије тргују српством и православљем, они су колико јуче називали многе од нас шовинистима, клеронационалистима и великосрбима, да би нас данас поделили на издајнике и патриоте, јер једноставно нећемо да учествујемо у лудилу које они организују. То су махом они који педесет година нису привирили у цркви нити су хтели да чују за своју веру и нацију. Стално и упорно су истицали своје југословенство и интернационализам. Има међу њима и оних, који су после рата, по Срему, Лици, Банији, Кордуну, Црној Гори, рушили преостале остатке својих цркава у радним акцијама, који су своје свештенике плували и истеривали са сахрана, своје владике каменовали, прогонили, затварали и убијали. Има и оних који су (у Црној Гори) Богу држали опело или они (у Лици и Кордуну) који се и данас хвале да свештеника нису звали у кућу за славу већ да им копају кукурузе. У преименованим и прекрштеним српским градовима, у Подгорици и Дрвару, на пример, само је можда по око стотинак породица славило крсну славу и примало у кућу свештеника. А хиљаде других се смејало њиховом „сујеверју“. Чак су и бабе од сто година сахрањиване под петокраком. Колико ли их само има данас што србују и држе ватрене говоре о Православљу, а да још нису ни крштени у вери својих отаца? Колико тек има оних који никада до сада нису говорили ни да су Срби, ни да су Православци, јер би им то могло угрозити каријеру и напредак на друштвеној лествици. И тако редом и томе слично.

Догађа се данас и то да неки гинеколог, социјалистички посланик, молује своју светачку фреску, у цркви, у селу Клокоту код Косовске Витине и то без одобрења црквених власти. Они знају, да су увек могли све и сваком времену да се прилагоде пре подне са безбожницима на састанку и са петокраком у мозгу, а поподне са свецима у цркви и молитвом на уснама.

Најмање што тражимо од таквих људи данас је; да нас бар оставе на миру. Да нам овде у суженој Србији, коју су оваком скројили заједно са својим „Врховним Командантом“, не деле савете, да нас не уче ни светосављу ни патриотизму.

СРПСКЕ ЗАДУЖБИНЕ: ЈОВАН-СТЕВАН ЈЕВТОВИЋ

КАКО ЈЕ БЕОГРАД ПРЕМЕШТЕН У РАШКУ

Тешко би се за неког добротвора могло рећи да је претерао са својим добротинствима. Ипак, то се може рећи за Јована Стевана Јевтовића, који је иза себе оставио четири задужбине, шеснаест фондова, четири цркве, две школе и преко двадесет легата. То је представљало преседан чак и за земљу тако богату задужбинама, каква је била Србија почетком овог века.

Мегаломанија која се у овом великом задужбинару развијала у другој половини његовог живота можда је сасвим разумљива ако се узму у обзир тешке околности његовог живота. Јован-Стеван Јевтовић је почео од сиромаштва и само својим трудом стигао до дворског јувелира. Богатство које је стицао одвајао је на страну са само једном жељом, да својим синовима омогући скупо образовање које сам није имао. У

тренутку када је за своју породицу стекао скупу улазницу у свет буржуја сва три сина су му умрли. Остао је сам са супругом Љубицом и огромним богатством са којим није знао шта да ради.

Двадесетих година овог века у њему се јавила нејасна жеља да све што поседује остави Србији, али никако није могао да се одлучи у ком облику и са којом наменом. Жеље је да његова заоставштина чува успомену на његову породицу и чинило му се да је ос-

нивање само једне задужбине премало за тако нешто.

После неколико корекција 1922. коначно је донео одлуку да оснује задужбину под именом „Задужбина Јована-Стевана Јевтовића јувелира из Београда, његове жене Љубице и деце Михаила, Стеве и Рада. „На рачун задужбине је издвојио суму од 265.000 д. и ставио је на располагање Министарству просвете. Била би то задужбина као и многе друге основане у то време да у оквиру себе није садржала чак девет фондова. Сви су били основани са просветном наменом и разликовали су се само у томе што су стипендисте бирали из различитих школа.

НЕОБИЧНИ ЗАХТЕВИ

Услови за стицање стипендије једног од ових фондова су били веома тешки. Изузев уобичајених квалитета као што су добро уче-

ње и примерно владање, сваки стипендиста је морао да буде Србин рођен у Србији пре промене граница 1914, да буде источно-православне вере и да има крсну славу. Осим ових општих услова сваки фонд је имао и своје специјалне услове, тако да су стипендисти из области занатства морали да се жене пре двадесет пете године и то Српкињом православне вере, а студенти медицине су могли да буду само они који су се родили у Ужичком округу јула 1914.

Сви необични захтеви су у себи имали прикривену идеју да чувају успомену на једног од његових синова. То се јасно види из услова Хуманитарно-просветног фонда чији је циљ био набавка одеће за сиромашне ученике, зимска одела су додељивана на дан Св. Архангела Михаила када је његов најстарији син крштен, а летња одећа је дељена 25. априла на дан када је Михаило умро.

У СПОМЕН ДЕЦИ

Овај импозантан број фондова није задовољио Јована-Стевана Јевтовића тако да је већ следеће године основао Фонд за помоћ сиромашним ученицима, који су похађали школу код Саборне цркве, а 1924. још један под називом „Фонд за децу изгинулих свештеника и учитеља“. За разлику од претходних њега није предао Министарству просвете већ друштву „Књегиња Љубица“.

Исте године основана је још једна задужбина под називом „Задужбина Љубице и Јована на хуманитарно-просветне и витешке циљеве“, са четири фонда и урађен је нацрт за оснивање највеће задужбине Јевтовића „Задужбине Михаила Јевтовића за просветно-хумани фонд“.

Ова последња која је добила име по најстаријем и евидентно најдражем сину брачног пара Јевтовић свој живот је могла да отпочне тек после смрти супружника. На рачуну је остављена не само велика новчана свота већ и скоро сва непокретна имања која су Јевтовићи поседовали у Београду, а која су се састојала од плаца у центру града са зградама у улици Змаја од Ноћаја 5 и Цара Уроша 14, 16 и 18.

Задужбина је дата на управљање Удружењу инжењера и архитеката, Секција Београд, уз напомену да ће се из бруто прихода издвајати средства за одржавање зграда и породичне гробнице, а да ће се нето приход делити на два равноправна дела од којих ће један ићи Удружењу, а други на издржавање сиромашних сирочића православне вере. И у овом случају основни услов је био да сви корисници Задужбине буду Срби са територије пре промене граница.

У писму које је Јован-Стеван Јевтовић упутио Министарству просвете поводом жеље да се Задужбина оснује између осталог каже: „Сва ова имања не смеју се никада продати нити на који други начин отуђити да би се сачувао трајни спомен наше покојне деце и нас тужних родитеља“.

Указом краља Александра I одобрено је оснивање свих задужбина, али тиме се апетити г. Јевтовића нису задовољили. Одлучио је да подигне гробну цркву у Општини Каленићкој и да оснује још једну задужбину, из чијег фонда би се подизале цркве и школе у пра-

вилним интервалима чим би се главница довољно оплодила.

Као зна колико би још задужбина остало иза породице Јевтовић да остарели јувелир није умро 1925, а његова супруга само две године касније. Сахрањени су у породичној гробници на Новом Гробљу, а брзо иза тога њихова највећа Задужбина је отпочела са радом.

Три године по њиховој смрти завршена је црква у Каленићкој општини. удружење архитеката и инжењера је преузело на себе да организује освећење цркве и пренос посмртних остатака-брачног пара Јевтовић и њиховог најстаријег сина што је била једна од одредби тестамена. Био је то један од најзначајнијих догађаја тог времена, свечана поворка је пошла из Београда, а у Пожеги ју је дочекало 30 коњаника и неколико хиљада људи који су направили шпалир кроз који су посмртни остаци пренесени до цркве. Читаве ноћи су људи са свећама стајали крај сандука обасутих цвећем и тек су их следећег дана спустили у гробницу.

Задужбине су имале још 10 сјајних година и искористиле су их до краја. Не само да су испуњаване све одредбе из тестамена већ је подигнута још једна црква у Дрлуцима заједно са школом. Пред рат су подигнуте цркве у Сопоту и Рогачеву, а онда је све стало.

СВЕ ОДЕ У КОМУНАЛИЈЕ

Задужбинске зграде су страдале у бомбардовању 1941, али су обновљене до краја године. Ипак, оне нису више могле да доносе приход јер су до тада њих махом насељавали богати Јевреји, који су или стрељани или побегли. Нови станари су прво били окупатори, а после избеглице које су у великом броју населиле станове и које се нису трудиле да их одржавају. Нико није плаћао станарину, а станови су били све руиниранији. Пред ослобођење су доживели још једно бомбардовање, а тада више није било никог ко је могао да их обнови, јер је окупатор забранио рад Удружења инжењера и архитеката.

Ослобођење није донело ништа боље дане. Нове власти нису одобриле да Удружење инг. и арх. настави са радом тако да је Задужбина Михаила Јевтовића остала без управитеља, а остале задужбине које су се састојале само од новца и вредносних хартија су мађионичарским триком нестале. Онај ко је потрошио новац није оставио никакву признаницу за собом тако да је данас немогуће утврдити на који начин су задужбине угашене.

Министарство просвете је преузело Задужбину Михаила Јевтовића 1946. и затражило од Министарства комуналних послова дозвола да сруши зграду у Змаја од Ноћаја јер је толико стара да је опасна по станаре. Дозвола није добијена и Задужбински одсек се неколико наредних година упорно борио са одржавањем имања које у том стању више није доносило капитал.

У међувремену је основан Савез друштва инжењера и техничара, који је затражио да се Задужбина да њима на управљање јер је њихово удружење по намени било најближе оном што је г. Јевтовић желео. Очито нико није узео у обзир чињеницу да би такво уд-

ружење могло да побољша стање оштећених зграда и њихова понуда је глатко одбијена. Тиме је дефинитивно потписана смртна пресуда Задужбини.

Зграде су укључене у стамбenu заједницу 1956. и Задужбинском одсеку је одређена накнада од 2890 дин. месечно, уз обавезу да они плаћају све расходе око одржавања свих зграда. Како је то било могуће када се из података види да је само ставка за градску чистоћу износила 2150 дин. месечно или скоро 75% целокупног прихода!

Задужбина је наредних 3 године радила са губицима и у том стању је дочекала национализацију. Било би сасвим нормално да се Задужбински одсек мирно повиновао наређењу Комисије за национализацију, али Министарство просвете је била једина јавна установа која је тих година имала морал. Као и увек учињено је све да се Задужбина спаси од национализације, наравно неуспешно. За имање у центру града и седам зграда одређена је свота од 768.720 динара с тим да се само 45.681 д. исплати одмах, а остало у наредних 50 година.

ИЗГУБЉЕНО СЕЋАЊЕ

Новим властима чак ни то није било довољно. Задужбина Михаила Јевтовића је постојала само у симболичном облику, али је ипак постојала, а то је било недопустиво. На тај начин увек је постојала могућност да се неко упита ко су били ти Јевтовићи и шта је са свим оним црквама и свим оним школама које су они желели и могли Србији да дају. Зато је 1975. Задужбина дата на управљање основној школи „Андреја Ђуровић“ у Титовом Ужицу. Средства која су пренесена на школу су износила 6687,72 д. и оброк национализације. У документу преноса после образложења да је то у складу са жељом тастатора стоји и једна сасвим неразумљива реченица: „У том циљу се задужбина предаје на управљање о.ш. Иво Лола Рибар у Рашкој.“ Шта значи тај документ сасвим је нејасно јер не само да се помињу две различите школе већ таква одлука нема никакве везе са жељом Јована Јевтовића да Задужбину остави Удружењу инжењера и архитеката. Можда је то био само начин да се сасвим затре сваки траг о некада великој Задужбини.

На тај начин је уништена и последња могућност да „вечито тужни родитељи“ сачувају успомену на своју рано изгубљену децу. То што су расејали цркве по целој Србији и што су одшколовали многе генерације било је премало за алаву послератну српску власт. У праведном бесу због незадовољних апетита и у овом случају су из сећања избрисали још једну велику српску породицу, која је учинила све само да би је памтили.

Сандра ПЕТРУШИЋ

Пажљивији аналитичар прилика у којима данас живимо могао би једног дана бити веома изненађен чињеницом да је један аутор — Коста Чавошки — за девет месеци ове бурне 1991. године успео да објави две књиге и то о тако важним личностима као што су Јосип Броз и Слободан Милошевић. Књигу о Брозу¹⁾ Чавошки је завршио још далеке 1978—79. године, да би је објавио са две до три године закашњења у односу на мноштво најразноврснијих књига штампаних о њему након продора Милошевића у прве редове политичког живота Србије. Занимљива је судбина настанка ове две књиге, као и различитост друштвених прилика у којима су рађене. Књига о Титу је писана у великој тајновитости, готово илегално; по замисли Добрице Ћосића, њоме је требало да се подстакне „рушење титоизма“, те је сходно томе, када је дошло до прекуцавања рукописа, Ћосић аутору „позајмио своју писаћу машину чиме је потврдио своју спремност да са њиме подели одговорност“. Уз све ризике чувања и сакривања рукописа, Чавошки је морао чекати више од десет година да га објави.

А онда се показало да су се друштвене прилике, уместо на планиран и систематски, мењале на хаотичан начин. У бурним данима деветомартовских догађаја ове године, сећа се како је Чавошки био у великој журби да заврши већ поодмакли рукопис књиге о Слободану Милошевићу: као аутор, плашио се да ће овај бити натеран да оде са власти пре него што он заврши своју књигу!

ЧЕКАЊЕ БЕЗ НАДЕ

Већ се у околностима овакве врсте може наслутити сва пустош и мучнина који остају иза читања ових књига. Уз то, због изразите актуелности и непостојања неопходне временске удаљености према читавом низу драматичних догађаја, свако помно и усредсређено читање књиге о Милошевићу ствара додатни осећај горчине и беспомоћности.

У књизи о Милошевићу, основна намера Чавошког је да открије природу његове власти и тајну његове моћи. У том смислу, Чавошки издваја три кључна чиниоца Милошевићеве власти и моћи.

СВИ НАШИ ЦЕЗАРИ И ПОСЛЕ ТИТА — СЛОБА

(Коста Чавошки, „Слободан против слободе“, Досије, Београд 1991, 151. стр.)

Најпре, то је стално **подгрејавање наде и давање лаких обећања**. На то добро указује анализа тоталитарног језика којим се Милошевић служи у покушајима да демагошким говорништвом, заговарајући чврсту „мобилизацију и хомогенизацију“, протура идеје доктринарног комунизма у коме ће се вршити стална „конфронтација и диференцијација“. Упркос обиљу литературе адекватне приликама у којима живимо, одавно ме неки текст није тако онеспокојио као поглавље у овој књизи под насловом „Чекање без наде“ у коме се разматрају развој и последице онога што је Милошевић пре седам година понудио као своју „шифру за успешан и брзи излазак из кризе“. Приказ тог седогодишњег замајавања око наводног изласка из економске кризе који, наравно, увек само што није почео, у условима када је земља већ увелико доведена у ратно стање и када тзв. кризна времена од пре седам година данас изгледају као лепи — сан делује застрашујуће јер бедодано наговештава сву страхоту година које су пред нама.

Други важан чинилац у одржању Милошевићеве власти и моћи је **непрестана употреба и злоупотреба националних осећања и интереса**. Овде би се могло истаћи ауторово

указивање на погубан значај Милошевићевог тоталитарног језика и непримереног идеолошког означавања трагичних збивања на Косову и Метохији као — контрареволуције; иако се као комуниста Милошевић годинама морао налазити на тзв. задацима борбе против српског национализма, хегемонизма и унитаризма, општеприхваћеним ставом да је „вратио Србима достојанство“, постао је чак „парадигма свега што је српско“; у контекст овог чиниоца спадају, свакако, и противречности око проблема оснивања српске војске.

О ВЛАДАРУ

Најзад, највише простора посвећено је трећем чиниоцу Милошевићеве моћи који је означен као **цезаристички облик владавине**. На постојање таквог облика владавине, аутор указује анализом начина Милошевићеве борбе против супарника, која „не преза од претње оружјем и проливањем крви“, као и компромитовањем опозиције оптужбама за изазивање грађанског рата и националне издаје или простим проглашавањем политичких супарника — лудацима. Посебну пажњу Чавошки је посветио навођењу образаца гашења Титовог и рађања Милошевићевог култа личности, као и празновању и настојању за овековечењем властите славе и дела. Као добар примар плебисцитарног цезаризма, шире је разматран случај референдума из јула 1990. године, за чије се одржавање показало да је било сувишно, јер се на њему ни о чему битном није одлучивало. Да је реч о цезаристичком облику владавине, потврђује и доношење закона по којима се Председнику Републике и његовој влади пружају практично неограничене могућности за увођење ванредног стања када год им је то воља. Сви ови елементи цезаристичке власти — озакоњене погодности за увођење ванредног стања, мобилизације и извођења војске и тенкова на улице — за Чавошког су довољни да по узору на Макијавелија, закључи да се овде препознају насилни или тзв. зверски начини борбе за одржавање власти.

Сигурно је да ће ова књига послужити многим аналитичарима у спознаји једне стране: владаоца. Оно што стоји с друге стране — народ — остаје, међутим, и даље као важан истраживачки задатак, пре свега, социолошког начина посматрања. Ако се од самог почетка појаве Слободана Милошевића на политичкој сцени Србије говорило о популизму као основној покретачкој снази његове политике, било би крајње време да добијемо и студије о томе какав је то, заправо, народ којим Милошевић влада, какав је његов друштвено-економски и политички положај и какав је узајамни однос који постоји међу њима у процесима доношења важних политичких одлука. Вероватно да би се тим правцем анализе избегло оно што смета у студији Чавошког: велика мрзовоља и заједљивост која понекад иде до ситничарења; превелика доза негативних личних емоција није умањила општи ниво објективности у анализи, али ни оправдала аутора.

Милена ДАВИДОВИЋ

¹⁾ К. Чавошки, Тито. Технологија власти, Досије, Београд 1991, 303 стр.

ВЛАДИМИР ЉОТИЋ, ПРЕДСЕДНИК „ЗБОРА“

У ОКУПИРАНОЈ ЗЕМЉИ СУ СВИ „КОЛАБОРАЦИОНИСТИ“

У последњем наставку интервјуа са сином Димитрија Љотића, говоримо о узроцима крагујевачке трагедије, преговорима Недић-Михајловић, бањичком логору и Заводу за превакпитавање у Смедеревској Паланци, као и о заблудама и грешкама српских националних снага које су Србију након рата предале у руке комунистима.

Каква је улога добровољаца у крагујевачкој трагедији? Наиме, та се трагедија често ставља на душу добровољцима.

— Нико ко хоће да буде објективан, кога интересују чињенице и истина; ко признаје закон каузалности, тј. везу између узрока и последица, не може — ако је поштен — да крагујевачку трагедију стави на душу добровољцима.

То може и то чини само „црна пропаганда“, првенствено комунистичка. Али, на жалост, не само она, јер комунисти нису били ни остали једини који се због својих циљева или одбране својих нечистих савести, свесно баве „убијањем (људских) карактера“ других.

Генерал Милан Ђ. Недић
Председник Српске владе народног спаса

Шта је нашло ове „крне пропагандисте“, на једној и другој страни, на заједничком прљавом послу? Здружила их је управо заједничка кривица за крагујевачку трагедију, њихове нечисте и немирне савести, јер негде на том дну постоји сазнање, да су баш они стварни кривци и узрочници крагујевачке трагедије.

Узрок крагујевачке трагедије је добро познат и документован. Један немачки батаљон је 17. октобра 1941. године на путу Горњи Милановац — Крагујевац, код села Љуљака, сачекан од заједничке партизанско-четничке заседе (тада су четници Д. М. и партизани још сарађивали). Немци су том приликом имали 10 мртвих и 26 рањених. „Ослободиоци“ су уз то немачке лешеве дивљачки унаказили. Озлојеђена и бесна, немачка виша команда одмах је наредила одмазду по унапред утврђеном и објављеном „кључу“: 100 Срба за једног убијеног Немца и 50 Срба за једног рањеног Немца. Дакле, тачно 2.300 Срба, колико је по званичним немачким документима за одмазду, као последица заседе и немачке погубије код Љуљака, стрељано у Крагујевцу, 21. октобра 1941. године.

Веза између узрока, масакра Немаца код села Љуљака од стране четника-партизана, и крагујевачке трагедије, односно стрељања 2.300 недужних Срба, као последице, не може да буде јаснија и виднија. Присуство V добровољачког одреда, који се тих дана, сасвим случајно гонећи партизана, нашао у Крагујевцу, сасвим је ирелевантно за онај централан и битан однос: стврног узрока и крагујевачке трагедије, као последице. То је лако утврдити одговором на сасвим просто питање: да ли би се крагујевачка трагедија догодила, да добровољаца није било у Крагујевцу? Поштен одговор може да буде само: Да, догодила би се! (Као, на пример, у Краљеву, где је стрељано 4.000 људи, међу њима и неких педесетак припадника ЈНП Збора — а ту није било добровољаца!).

Друго је питање, без везе са оним главним о узроку и последици, у којој мери је случајно присуство добровољаца, ублажило крагујевачку трагедију? Добровољци тврде — и ми мислимо с правом — да јесте. Данас неки оспоравају да су добровољци било кога спасли, јер су Немци стрељали 2.300, онолико колико су наумили. Ово само привидно може да изгледа тачно. И данас постоје живи сведоци који тачно знају ко их је спасао. Постоје сведочанства и о томе да су добровољци отимали и из група које су већ биле одбројане, дакле оних који су већ урачунати у оних 2.300. Дедијер у првом издању партизанског „Дневника“ сам каже да су добровољци спасли неких 600. Сасвим је сигурно да су добровољци спасли велики број ђака и млађег света, па и ако су их Немци заменили старијима, нема сумње да је то биолошки добитак за нацију. Такође је добро познато да је у Топовским шупама било затворено много више таоца од 2.300 стрељаних. Сви су они тиме, што су добровољци гарантовали за њих својим животима, пуштени истог дана или већ сутрадан кућама. Питање је, да ли озлојеђени Немци, а посебно окрутни мајор Кениг, не би стрељали и већи број од 2.300, да није било добровољачког преклињања, молби, отимања, употребе разних трикова, гаранција, итд. О свему овоме данас постоји литература. Да поменемо само две последње добро документоване књиге — „Милутина Пропадовича и Боривоја Карапанчића.

У РУКАМА САВЕЗНИКА

Добровољци су се сасвим случајно, без своје воље, одсечени од осталог света, као и све друго у Крагујевцу тога дана, нашли усред крагујевачког пакла, који су други узрочили. Морало се радити брзо и они су по најбољој својој савести и љубави за свој страдални народ, учинили све што је било у њиховој моћи, да трагедију коју нису изазвали и коју нису могли спречити, што је више могуће ублаже. Покушали су и верују да су доста у томе успели. Стварни узрочници и виновници крагујевачке трагедије, они што су побили и масакрирали Немце код Љуљака, нису учинили ама баш ништа, изузев што и дан данас нечасно покушавају да свој грех подметну другима!

Наведите генезу преговора са Дражом

Михаиловићем, успехе и неуспехе?

— Српска политика Недић-Љотић и њен однос са Дражом Михаиловићем може се разматрати са неколико аспеката.

У односу на основни став Недићеве српске егзистенцијалне политике, заштиту српског народа од биолошког уништења и чувања српских живота, нема сумње да је Дража после почетних лутања и авантура, у потпуности прихватио аргументе Недића и Љотића и дошао на Недићеву линију. После Мачве и Јадра; Шапца, Крагујевца и Краљева, где Дражини команданти, са или без његовог знања, учествују барабар са партизанима у операцијама против окупатора и тако дају замајач комунистичкој револуцији и олакшавају јој да се пред народом преруши у „народно-ослободилачку“, што је скупо плаћено хиљадама невиних српских живота, згариштима и разарањима, Дража негде у децембру 1941. године дефинитивно окреће леђа Титу и у односу на комунисте стаје одлучно уз српски национални фронт. Од тада па све до Недићевог напуштања Србије, октобра 1945. године, Дража углавном одустаје, и поред сталног притиска и приговора савезничких команди, од већих операција и саботажа против окупатора, свестан да све то није вредно несразмерно великих жртава које би српски народ морао да плати. Дакле, што се тиче овог основног и изворно Недићевог става — српске егзистенцијалне политике — нема сумње да је она код Драже доживела потпун успех; да је Дража (макар и прећутно) прихватио њене аргументе и доследно усвојио Недићеву политику.

У односу на настојање Недића и Љотића, да са Дражом створе једну доследну и вишестрану српску политику за период окупације, која би се састојала у подели улога, тако што би Недић чврсто држао Србију, углавном већ очишћену од комуниста, а Дража прешао у Босну и тамо, уз свестрану помоћ Недићеве Србије, пренео тежиште својих операција, како у односу на Тита који се тамо снажио, тако и у односу на заштиту и регрутовање српског живља које су усташе таманили, неког стварног успеха није било. Питање престоја и првенства није се постављало. Недић и Љотић су у својим порукама краљу јасно подвукли да њихова улога престаје са крајем окупације; власт ће тада аутоматски прећи на краља и његову легитимну владу. Треба, с једне стране, избећи двовлашће у Србији, која слави Недића пред народом и окупатором, а с друге стране, треба тући Тита на терену где се јача и истовремено што ефикасније заштити српски народ од даљег геноцида. О разлозима Дражином неприхватања овог става може се нагађати. Они су вероватно вишеструки. Најбезбедније и најлакше му је било да се одржи и организује у Србији и ту чека свој тренутак; с обзиром на стратешки значај Србије и њен значај за читаву Југославију, савезници су се вероватно бојали слабљења свог утицаја на тако важном терену, чак и онда кад су сами увелико напуштали Дражу, итд.

Што се тиче настојања да са Дражом дође до начелног споразума о заједничкој борби против комуниста и евентуалном обједињавању свих националних снага, у чему је нарочито Љотић био неуморан, односи су осци-

лирали. Чињеница је да се негде од децембра 1941. године четници Д. М. и комунисти у грађанском рату више нису нашли на истој зараћеној страни. Дакле, на терену, широко узевши, постојао је заједнички национални фронт у односу на комунисте. Дража је међутим очигледно избегавао да тај однос формализује и конкретизује, мада је изгледа, кад је нужда на терену то захтевала, и то допуштао појединим својим командантима. На пример, у зиму 1941/42. године, кад су неки Дражини одреди легализовани као формално Недићеви. Тај Дражин став се међутим лагано мењао, отприлике оним темпом којим је сазнавао да га савезници напуштају и да се окрећу Титу. Утицај на овакав Дражин став је вероватно имало и његово уверење, упркос одлукама у Техерану и Јалти, да ће се савезници ипак искрцати негде на Балкану. У тренуцима кад се осећао сасвим напуштен од савезника и кад му се чинило да до савезничког искрцавања у Југославији неће доћи, Дража је изгледа и био више склон да споразум са осталим националним снагама формализује. Кратко време пре пада Србије у комунистичке руке, почетком септембра 1944. године, један такав начелан споразум о обједињавању свих националних снага (Српске државне страже, четника Д. М. и Српских добровољаца) под Дражином командом је био склопљен. О томе је у „Искри“ пре две године писао капетан Радослав Протић који је тим поводом, као опуномоћеник СДК, био у Дражином штабу.

СПОРАЗУМ НЕИЗВЕСНОСТИ

Сам Љотић је непрестано покушавао да се састане са Дражом. Негде у лето, 1943. године, такав састанак је био уговорен. Љотић се инкогнито нашао у Ужицу, где је требало да га прихвати Дражина веза. Међутим, један од самовољних Дражиних команданата, Радослав Протић — „Кондор“, спремао се да га убије, па је Љотић од стране других Дражиних људи обавештен шта му се спрема и замољен да се врати у Београд.

Споразум и обједињавање су најзад формализовани, после посете Бошка Костића, Љотићевог секретара, Дражином штабу у Босни, марта 1945. године, када је Дража прихватио и Љотићев политички план о проглашавању слободне Словеније и Краљевом позивању на слободну територију, те обједињавању свих националних снага под Дражином командом за заједнички фронт против надирућих Титових снага. Дража је тада послао свога заменика, генерала Миодрага Дамњановића, који је 27. марта 1945. године, преузео команду уједињених националних снага у Истри (Ђуђевићевих и Јевђевићевих четника, Српских добровољаца, Словеначких дооборанаца и словеначких) и формирао штаб истакнутог дела Врховне команде Југословенске војске у отаџбини. По свему судећи, до те одлуке је дошло касно. План о слободној Словенији није потпуно реализован; националне снаге на лицу места су се показале недовољне и још недовољно координиране, да се успешно супротставе од савезника одлично наоружаним и јаким Титовим снагама које су надирали са свих страна. Колико је неуспеху овог плана допринела и Љотићева смрт у аутомобилској несрећи (23. априла 1945.), може са-

мо да се нагађа.

И после склапања овог споразума, Дража изгледа није био начисто шта да ради и куда да крене. Одуговлачио је са одлуком да ли да допусти црногорским четницима Павла Ђуришића да се прикључе снагама у Истри, па ни данас није сасвим јасно, да ли је Павле својевољно — али закаснило — на тај пут, који се трагично завршио, кренуо. На молбе да са свим својим снагама дође у Словенију, Дража је наговештавао да ће он вероватно пут Србије. Да ли га је у Босни задржавало веровање, да ће се савезници ипак искрцати на Јадрану; или је поверовао (сиренским) гласовима како га Србија „жељно очекује“, чиме га је — ако је веровати неким режимским фељтонима — мамила Озна која се докопала његове шифре? Било како било, знамо трагичну судбину Дражиних преосталих снага и збога у Босни.

У РУКАМА НЕМАЦА

Какав је био однос добровољаца и српских власти према таоцима и заробљеницима на Бањици и у другим логорима?

Што се тиче добровољаца, знам да нису имали никакве везе са логором на Бањици. Не знам да су постојали и други логори, изузев једно време логор у Нишу. И опет добровољци са тим логором нису имали никакве везе. Ако се овде мисли и на Васпитни завод у Смедеревској Паланци, ту су углавном добровољци, односно „збораша“, били васпитачи, али се он по својој намени и функцији никако не може изједначити са логорима на Бањици и у Нишу.

О односу српских власти са ова два логора, не бих могао да дам аутентичан одговор, могу да изразим само своје мишљење, према неким чињеницама које су ми познате.

Мислим да је логор на Бањици био стварно у немачкој власти и под њиховом пуном контролом, а претпостављам да је то био случај и са оним у Нишу, мада знам да је на Бањици било и извесног српског полицијског особља. Зна се да је командант логора увек био Немац и стварна управа и одлуке увек немачке. Немци су се према српским властима уопште, да тако кажем, односили слојевито. У неким функцијама српских власти је било више слободе, а у неким мање. Председници општина, срески и окружни начелници, на пример, нарочито тамо где није било немачких гарнизона или већих посада, вршили су своје функције врло слободно и неометано. Најстрожје је била контролисана полиција у Београду, нарочито Управа града. Мислим, на пример, да је на рад Управе града, односно њеног шефа, Драгог Јовановића, више уплива имала немачка власт него председник владе, Недић, или српско министарство унутрашњих послова. Из тога закључујем да кад је реч о Бањици, поред Немаца који су били стварна власт и управа, неки је утицај евентуално могла имати Управа града, готово никакав Недић и српска влада. Мислим да је на Бањицу највише слао људе Гестапо, а ту српске власти нису могле ништа. Могле су само да моле и богорадају. Не једном је сам Недић био потпуно изненађен немачким хапшењима. Такав је случај био и са хапшењем београдских масона, кад су и Недић и Љотић

запели да их ишчупају са Бањице, што им је углавном и успело.

О помоћи нашим ратним заробљеницима, којих је било око четврт милиона, могу да кажем углавном оно што је опште познато. Недићева влада је ту чинила велике напоре. По свим местима образовани су одбори за помоћ заробљеницима и њиховим породицама. Организовано је масовно слање пакета у заробљеничке логоре. Имућније општине су из свога буџета слале пакете својим грађанима у заробљеништву. Мислим да је издата и посебна серија марака чији је приход ишао за помоћ заробљеницима и њиховим породицама; организоване су културне и забавне приредбе са истим циљем. Немачке власти су обећале Недићу приликом формирања његове владе, да ће из заробљеништва пустити озбиљно болесне, као и оно особље које према мишљењу владе буде неопходно за обављање владиних послова. Немци се нису много држали овог обећања. Али било је и неких случајева пуштања. Тако је на Недићев тражење из заробљеништва пуштен и генерал Миодраг Дамњановић, који је после убиства генерала Милоша Масаловића, постао Недићев шеф кабинета, да се после Недићевог напуштања Србије придружи генералу Михаиловићу.

НЕОБИЧНА ИНСТИТУЦИЈА

Како је дошло до стварања Васпитног завода у Смедеревској Паланци?

Завод за принудно васпитање омладине у Смедеревској Паланци основан је одлуком српске владе генерала Недића, септембра 1942. године, и бо је у надлежности министарства просвете. Завод је конкретан пример егзистенцијалне српске политике Недићеве владе, тј. чувања српских живота, у овом случају омладине. Проваљени скојевци и заробљени млади партизани били су несумњиво у великој опасности, јер су такви углавном завршавали на Бањици. Мисија завода је била да ову омладину, обмануто комунистичком пропагандом и манипулирану од стране КПЈ, кроз слободну дискусију и упознавањем широког дијапазона националних и политичких идеја, врати на стваралачки национални пут и истовремено заштити њихове младе животе.

За око две године постојања кроз завод је прошло око хиљаду омладинаца и омладинки. Само њих 11 су због припреме пуча у заводу и планиране ликвидације управе (које су сами омладинци „провалили“) и због тога дошли у надлежност Специјалне полиције, враћени на Бањицу. Велика већина је нормално отпуштена. Око стотину је добровољно ступило у разне националне јединице, Српске добровољце, Српску државну стражу и четнике. Неки су у тим јединицама, борећи се против комуниста, и погинули, а више њих су као добровољци ликвидирани у Кочевју. Неки су се наравно поново придружили партизанима. Неке је, као Слободанку Стефановић и Радована Ломића, одмах по доласку на власт, ликвидирала сама КПЈ „због издаје“. Огромна већина је ипак преживела рат и данас имају и своје удружење, што сигурно не би био случај да није било завода.

„Збораши“ су углавном били васпитачи у заводу, а сам Димитрије Љотић, тесно је по-

везан са идејом оснивања завода и све време његовог постојања показује жив интерес за његову мисију и рад, што се може видети и из преписки Милована Поповића, управника завода, са Љотићем, коју екстензивно цитира у својој књизи „Непокорена младост“, Милош Крстић, режимски хроничар Завода.

Живот у Заводу се састојао из нормалног школског учења за гимназијалце и стручних курсева за остале. Свако је морао нешто да учи. Део времена посвећен је и физичком раду у пољопривреди у чему је учествовала и управа. И питомци и управа носили су исте униформе, хранили се са истог казана и становали у истим заводским баракама. Политички семинари су се састојали из упознавања широког круга политичких и културних идеја, међу којима и класика марксизма, и слободне дискусије. Свако је слободно и некажњено могао да износи своја гледишта, па и да чита изворног Маркса, Лењина и Стаљина. А циљ ових семинара је управо и био да питомци отворено износе своје (марксистичке) погледе, или оно што су они сматрали комунистичким програмом и циљевима, да би могло да им се укаже где су њихове заблуде. Поред васпитача и већ поменутог Љотића, Завод су посећивали други културни и политички радници и питомцима држали предавања и са њима разговарали, као др Јован Рапајић, инж. Милосав Васиљевић, др Милица Богдановић, итд. Питомци су сами издавали Зидне новине, а једно време је излазио и „Заводски лист“ који је обустављен због сукоба са немачком цензуром; постојале су редовне културне и забавне приредбе. Питомци су могли да примају посете и слободно иду у цркву, ако желе. Творци Завода, верујемо с правом мисле, да је то била јединствена и необична институција за комунистичку омладину у тадашњој поробљеној Европи.

САВЕЗНИЦИ НИСУ ДОШЛИ

Како је дошло до повлачења из Србије у Словенију? Да ли сте се повлачили заједно са Немцима?

Српски добровољачки корпус, добровољци, повукли су се из Србије у Словенију углавном из два разлога. Први разлог је био што је Тито, за освајање Србије, позвао у помоћ совјетске трупе. Ми јесмо били идеолошки противници комунизма, али Совјетски Савез је био званично савезник Југословенске државе, Краљевине Југославије, коју су представљали краљ и влада у Лондону. Недић и Љотић су о овоме непрестано водили рачуна, па је то и један од разлога што је српска влада одбила да макар и симболично пошаље један одред на Источни фронт. Добровољци нису хтели да се нађу у ситуацији да се боре против совјетских група, наших званичних савезника, што би неминувано био случај да су остали у Србији, где су Совјети дошли да помогну партизанима. Уз то, добровољци наоружани углавном лаким пешачким оружјем, не би ни могли успешно да се боре против модерно наоружане совјетске армије.

Избору добровољаца да се повуку у Словенију (други разлог), претходила је велика дискусија међу националистима. Ратко Парезанин у својој књизи помиње једну такву

дискусију коју је Љотић водио са црногорском делегацијом која га је посетила са циљем да се и добровољци приволе да пођу у Црну Гору и да тамо сачекају, заједно са осталим националним снагама, искрцавање савезника. Љотићев аргумент је био, да после свих донесених савезничких одлука, и после потпуног савезничког окретања Титу, савезници се неће искрцати нигде на нашој обали, јер ће против тога бити и Тито и Совјети. Према томе, поћи у пасивну Црну Гору у илузорном ишчекивању савезника, значи само довести себе у безизлаз.

Љотић је, напротив, изнео тезу да ће природан развој рата у Италији савезнике најпре довести у близину наше територије на западним границама Словеније, односно стратегијски важном љубљанском коридору. Љотић је зато препоручивао свим националним снагама, концентрацију, консолидацију и чекање краја рата у том простору, на нашој националној територији, где су се већ налазиле знатне снаге словеначких домобранаца и нешто Јевђевићевих и словеначких четника. На жалост, и сам Дража је изгледа још веровао у савезничко искрцавање на Јадрану, па је његова препорука била концентрација у Босни. Сви су углавном послушали Дражу, па се тако тамо нашла не само главнина четничких снага из Србије, већ је тамо кренула и Српска државна стража (сада прозвана СУК), али се после почетних босанских перипетија, њена главнина ипак убрзо нашла у Бечу и околини. Дакле, та Љотићева процена да се савезници неће искрцати на Јадрану и да ће их развој рата најпре приближити улазу у љубљански коридор, одлучили су повлачење добровољаца у Словенију.

Добровољачки пукови су биле самосталне јединице, па су се са својих операционих положаја у Србији, самостално и повлачили и то углавном у два правца. Главнина је прешла земунски мост и пешке се повлачила кроз Срем. Мој други пук се пребацио из околине Обреновца скелом у Срем и опет пешке до близу Осиека, где смо се укрцали на воз и преко Мађарске и делом Аустрије доспели у Словенију. Главнина се укрцала на воз у Рум, и углавном истим путем преко Мађарске и Аустрије стигла у Словенију.

Ако питање, да ли сте се повлачили са Немцима, треба да значи: да ли сте се повлачили барабари измешани са немачким јединицама, одговор је: нисмо, јер смо били велике самосталне јединице. Немци су ишли у састав својих јединица и својим путем, а ми у чисто свом (српском) саставу, под посебном добровољачком командом, као организоване јединице, својим правцем и своје циљу. Ако то питање треба да значи да ли сте користили транспорт (воз) који су Немци контролисали, одговор је, природно, јесмо. Ако пак то треба да буде и неки посебан нагласак на факат „колаборације“, онда треба подсетити да у једној окупираној земљи, простом природом ствари, сваки живи грађанин на неки начин „колаборира“.

— КРАЈ —

ЕНЕРГИЈА ЗА ПЛЕМЕНИТОСТ

Ових дана навршило се 57 година од смрти Васиља Грбића, оснивача и првог уредника „Српске ријечи“, дневника опозиције аустријској власти у Босни и Херцеговини, покренутог у Сарајеву на Нову годину 1905. Судбина му је доделила да буде рођен у Гацку у години „Невесинске пушке“ (1875), а да умре од жалости за краљем Александром I, 26. октобра 1934. у Београду

првооптуженом и челном од 16 на смрт осуђених. „Просвјета“ је тада проглашена огњиштем велеиздаје. На самом процесу, попут Старца-Вујадина зрачио је непопустљивошћу, непомирљивошћу, решеношћу да истраје, храбрећи своје оптужене и осуђене другове. Смрт цара Фрање Јосифа омогућила је да судија нестане пре осуђеника, па престолонаследник њему и друговима даде помиловање, те му смртна казна би замењена у вечиту робију, но исход рата му омогући да буде пуштен на слободу. Током робије у зеничкој казниони сачувао је свој светли образ и наглашени понос, као човек велике снаге, несаломиве вере, нечувене енергије и животне воље, дајући себе целог за ослобођење поробљеног српског народа, што је могао да издржи само човек невиђене преданости и истрајности. Како пре Светског рата, тако и након њега, све до своје смрти, свим својим бићем уградио се у „Просвјету“, и био је њено оличење.

Каква су му опредељења била показују његове речи: „Ми треба да будемо запажени међу нацијама света не само прегалаштвом и јунаштвом, него и својом културом. Нека се наше енергије троше у племенитој утакмици, ко ће више допринети свога оригиналног нашој епштој култури“. Савременици су Васиља Грбића прихватили са општим уважавањем и срдечношћу. Силној Аустроугарској царевини сам је био довољан противник и победник, (у стилу речи Светог Александра Невског: „Бог није у сили већ у истини“), бранећи идеју слободе као израз правичности и племенитости, и на најбољи начин обарајући макијавелистичке идеје следбеника Нечајева, као и антипатриотизма Печерина.

Ипак, један потрес у животу Васиљ Грбић-Бјелокошић није издржао, чак га није могао ни преживети. Вест о атентату на краља Александра I оборила га је у постељу из

Васиљ Грбић је рођен 13. октобра 1875, од оца Риста и мајке Ане (рођене Перић), на некадашњем „поседу“ Светог Саве у Гацку, где је завршио школу. Ако се зна да је Гацко родно место личности као што су Сава Владисавић, Тешан Подруговић, Војвода Богдан Зимоњић, Харамбаша Стојан Ковачевић, слободар Алекса Јакшић, да је у Гацку сахрањен српски Краљ Урош (1278), да је гатачки Кључ био престоница Сандаља Хранића, онда је разумљиво у каквој је духовној клими растао Васиљ Грбић. Завршио је гимназију у Сарајеву 1898. године, започео техничке студије у Бечу а потом наставио студиј на филозофији 1899. године и завршио 1903. године. Калајевом смрћу 1904. године омогућено је успостављање црквено-школске аутономије у Босни и Херцеговини 1905. године. Пошто је аутономија изневерила очекивања српског народа, кормило слободарског покрета преузела је „Просвјета“ (основана 22. јуна 1902) као културно-просветно друштво Срба Босне и Херцеговине.

НЕЧУВЕНА ЕНЕРГИЈА

У таквим условима живота српског народа у Босни и Херцеговини Васиљ је био аутор уводника у првом броју „Српске ријечи“, окрбрујући српски народ да може не само

српски осећати и мислити него и говорити и писати, захтевајући да сваки народ треба својом судбином управљати и одбацујући сваку силу која не почива на моралу.

Васиљ Грбић изабран је 1907. за генералног секретара Главног одбора „Просвјете“, дајући томе друштву до краја живота свој изразити печат. Народни посланик у Сабору Босне и Херцеговине постао је 1910. а исте године покрене лист „Преглед“ уређујући истовремено часопис „Просвјета“ и Гласник друштва „Просвјета“. Уочи рата, 25. јула 1914 године затворен је као талац, потом оптужен за велеиздају (у време гимназијских дана у Сарајеву био је оснивач и председник друштва „Српска свијест“ и уредник истоименог листа, а у време студија у Бечу организатор је демонстрација и аутор Меморандума против Аустро-угарске управе у Босни и Херцеговини), знајући да је био покретач свих напредних српских националних тенденција и вођа српске омладине, као и освештељ и организатор најширих српских народних маса.

Васиљ Грбић је био главни идеолог у српском народном организовању, напајајући га надом и духом за слободу и уједињење са свим Србима на Балкану. Посланичку дужност вршио је предано и свесрдно, бранећи речју и пером свој народ и јачајући његову националну свест. На велеиздајничком процесу у Бања Луци 1915-16. суђено му је као

које се више никад није дигао, преминувши као председник „Просвјете“, 26. октобра 1934. Заупокојену службу Васиљу Грђићу вршио је у цркви Светог Саве у Београду епископ охридско-битолски Николај Велимировић и на спроводу одржао му говор, а на опелу је чинодејствовао патријарх српски Господин Варнава. На парастосу у саборној цркви у Сарајеву чинодејствовао је митрополит дабро-босански Петар Зимоњић. Речи епископа Николаја Велимировића посвећене сенима Васиља Грђића оцртавају њега и његов народ: „Херцеговина, ни сиромашније земље ни већег богатства у карактерима. Ни мање земље ни већег броја правих људи“.

БЕЗ ПОДАТАКА

Последње речи Васиља Грђића на дан смрти 26. октобра 1934. гласиле су: „Живот се гаси а моја мисија није завршена... борити се за истину, правду и слободу... најбржим, најкраћим и најфикаснијим мјерама“. Ако је неко уопште успео да за живота оствари идеал, онда је то успео Васиљ Грђић. Његов народ је дозволио да Васиљево дело и лик падну у заборав. Берђајев је заиста у праву да је историја трајање парадокса и Васиљев случај то најбоље потврђује. Комунистичка власт у Југославији омогућила је да ни творци најстрашнијег геноцида над српским народом у Другом светском рату (Павелић, Артуковић, Степинац итд.) не доспеју на светску листу ратних злочинаца а да жртве геноцида буду изједначене са целатима. Онда није ни чудо да су и највећи српски генији: Дучић, Н. Велимировић, С. Јовановић, Д. Васић, П. Слијепчевић, М. Црњански, Јустин Поповић, итд., били заборављени од стране власти или чак проглашени народним издајницима. Књига др Драгослава Љубибратића **Буђење Херцеговине**, издата од СУБНОР Мостар 1966. иако обрађује национално питање у Херцеговини у XIX и XX веку, не садржи никакав податак о Васиљу Грђићу, најколосалнијој личности Херцеговине у последња два века. Комунисти су доследно спроводили мисао Фридриха Енгелса, који је написао да је боље жртвовати српски и херцеговачки народ него ризиковати веће заплете у вези са тим питањем. Карл Маркс је 1876. након прве битке у спрско-турском рату, који су Срби изгубили, послао честитку турском војсковођи за велику победу. Очито је да је социјалистички покрет у другој половини XIX века, са својим вођама, свесно пренебрегавао нерешено српско национално питање и свесно трговао на штету Срба, као што то и данас чини католичка интернационала у спрези са исламским фундаменталистичким покретом. Растакање српског националног бића од стране Јосипа Броза представља једну од кључних поставки његовог болшевичког система, а непрекидно до сада траје и у разградњи Југославије доживљава своју кулминацију.

Несумњиво је да је степен подношења патњи у српском народу стигао до апсурдног, па мисао Г. Сантајане да они који се не могу сетити прошлости, осуђени су да је понове обавезује српски народ да уважава и поштује своју славну прошлост, како би могла да раз- реши своју трагичну садашњост.

др Слободан ЗЕЛЕНОВИЋ

РАТКО ПАРЕЖАНИН: „МОЈА МИСИЈА У ЦРНОЈ ГОРИ“ (5)

Ратко Парезанин.
новинар и публициста.
Шеф Васпитног одсека
Српског добровољачког корпуса

НЕМАЧКА ВОЈСКА МЕЊА ПУТ

Повлачење четничких јединица ипак је кренуло преко Колашина. Пут је био закрчен од немачких колона, аутомобила, камиона, коњских кола и војника. По свом старом обичају, војвода Павле Ђуришић кренуо је „пречицама“...

Крајем новембра, уочи коначног повлачења главнине немачке војске из Подгорице долетео је из Берлина авионом један „врло важан“ немачки армијски генерал. Доцније смо сазнали да је то био **Лер**. Павле и ја одмах смо пошли у штаб немачке команде. Ову прилику требало је искористити и лично том највишем функционеру говорити о потреби промене пута. Он ће бити меродаван да реши ово питање, а ако пак не може лично да га реши, може ауторитативно да предложи да му предлог од највише инстанце буде усвојен. Тај највиши немачки војни фактор на овом подручју налазио се у бункеру, у камиону немачког дивизијског генерала, иза старог подгоричког града. Било је вече. Успут ми је Павле рекао да сад ни за длаку не попуштамо, да енергично одбијемо и обеснажимо све немачке разлоге за повлачење преко Никшића и да немачку војску скренемо према Колашину.

Чим смо отпочели разговор, приметили смо да је главни генерал био упознат са це-

лом ствари која нас је интересовала. „Ја знам за план господина Ђуришића, али на жалост тим је путем немогуће“ рече нам. Па настави авионом један „врло важан“ немачки армијски генерал. Доцније смо сазнали да је то био **Лер**. Павле и ја одмах смо пошли у штаб немачке команде. Ову прилику требало је искористити и лично том највишем функционеру говорити о потреби промене пута. Он ће бити меродаван да реши ово питање, а ако пак не може лично да га реши, може ауторитативно да предложи да му предлог од највише инстанце буде усвојен. Тај највиши немачки војни фактор на овом подручју налазио се у бункеру, у камиону немачког дивизијског генерала, иза старог подгоричког града. Било је вече. Успут ми је Павле рекао да сад ни за длаку не попуштамо, да енергично одбијемо и обеснажимо све немачке разлоге за повлачење преко Никшића и да немачку војску скренемо према Колашину.

Генерал је нато одговорио да је њему реферисано да је немогуће мост подићи и обррати се мајору, шефу пионира при овом штабу. На питање шта може бити од моста код Биоча, немачки мајор стручњак одговори да је немогуће сада тај мост поставити. Настала је дискусија. Павле је остао упоран при свом првом гледишту. Немци нису попуштали, од

свог првог гледишта. Најзад Павле рече да кажем генералу да ће он лично показати како треба подићи два моста и да он гарантује да ће мостови бити готови и перфектни за прелаз. Генерал је прихватио предлог, па ако се покаже да се мост може подићи, одмах се окреће немачка војска према Колашину.

Сутрадан је Павле пошао са немачким стручњацима у Биоче код порушеног моста. Желео сам и ја да пођем, али ми је он рекао да никако није потребно. Кад се увече вратио, саопштио ми је сав радостан да је имао право. После три дана немачка тешка возила тутњала су преко једног, а лакша возила и пешадија преко другог моста. На путу ка Лијевој Ријеци срео сам се са немачким шефом пионира. Уз осмејак рекао ми је: „У војводи Ђуришићу српски народ је изгубио генијалног пионира, инжењера“

БОРБА ЗА ТЕШКЕ РАЊЕНИКЕ

У исто време ваљало је да се реши још један задатак: питање транспортовања Павлових тешких рањеника. Било их је око педесет. Павле ми је говорио да је ово питање сада његова највећа мука, брига и невоља. Ни један од тих рањеника није у стању да се сам креће, а пут је напоран и много далек. Не могу поједини рањеници да буду преношени на коњима а возила одговарајућих за њих нема. Па кад би ових и било, ко ће те несрећнике пустити да иду цестом. Удариће у њих авион, а они нису у стању да искачу из кола у случају потребе. Сви ће ми изгинути путем! — запомагао је војвода. Осим за ове рањенике, треба употребити неколико стотина младих и здравих људи, значи неколико стотина пушача издвојити из строја.

Одмах сам потражио пуковника Мовеса и све му ово рекао. Павле ме је научио да за сваког треба по 16 људи, значи за 50 треба 800. „Замислите господине пуковничке шта ће то значити за четнике и за све нас ако нам буде недостајало тих 800 младих људи,“ објашњавао сам Мовесу, „вичних герилском ратовању, одлучних и храбрих да се свуда супроставе партизанима“. Пуковник Мовес ми рече да ових дана долазе велики немачки транспортни авиони који треба да превезу тешке немачке рањенике. Било их је око 400. Треба покушати да се створи место у тим авионима за Павлове рањенике. О томе сам сместа разговарао са **Др Крамарцом** саопштивши му шта сам чуо од Мовеса. Одмах треба да пођем до немачке главне команде у Подгорицу, рекао ми је Крамарц, а он ће у међувремену такође исто говорити надлежним. О оба разговора одмах сам известио војводу. „Хајде сад, кумим те Богом, баци се на тај посао и то сврши. Употриби сву своју вештину,“ рекао ми је војвода Павле. Сместа сам кренуо за Подгорицу. Тамо сам брзо нашао главнокомандујућег и њему изложио проблем нешто опширније. Он је био већ обавештен од др Крамарца. Речено ми је да ће Павлови тешки рањеници бити премештени и то међу првима. Авиони су летели ноћу при ведром времену. Са тим авионима пренети су Павлови тешки рањеници, али на жалост не сви, као ни немачки, услед времена

које је изненада наступило. Они преостали транспортовани су болничким колима.

ПОКРЕТ НА БЕСПУЉУ

Увече, пред сам полазак из нашег села покрај Подгорице — пошли смо зором 1. децембра 1944, где смо провели цело ово време, дошао је у посету код моје дружине Војвода са више својих штаблја и других старешина. Моја група спремила је за ту прилику једну малу приредбу, па је било и песме и шале. Млади добровољци много су волели и поштовали Павла Ђуришића и били су врло срећни и поносни да их је он посетио уочи напуштања Подгорице.

Међутим, ја нисам био ни срећан ни задовољан. Бринуло ме је што главни задатак нисмо извршили.

Приликом поласка из Београда мени је Д. Љотић рекао: „Твој је задатак да наше гледиште изнесеш војводи, да му кажеш и објасниш па да настојиш да се повлаче његови што пре у Словенију, како би се сачували за боља времена...“ Ја сам то Павлу у много прилика говорио и сваком згодом на то се враћао, а исто сам говорио и објашњавао другим, у првом реду утицајним првацима из групе Павлових интелектуалаца.

Са Немцима ствар је била уређена што се повлачења у Словенију тиче. О томе је био направљен споразум између Љотића, Недића и немачког посланика у Београду **др Нојбахера**. Пре него сам пошао за Црну Гору из Београда ја сам, по упутству Љотића, посетио лично др Нојбахера у његовом стану. Он ми је дао отворено писмо за све немачке војне и политичке власти до Црне Горе и за Црну Гору. У том писму било је кратко изложено зашто путем војводи Павлу Ђуришићу. Поред тога др Нојбахер је на други начин обавестио др Крамарца на Цетињу.

Уочи самог повлачења видео сам да је цео мој рад на главном задатку био узалудан. Осећао сам да ми није пошло за руком да Павле и његови донесу чврсту одлуку и пођу пут Словеније. И лично Павле и многи други често су ми одобравали да је то заиста једини спасоносан пут, али каква вајда кад су се стално колебали и најзад одлуку донели да неће у Словенију, већ у Босну.

Истина је, Љотић ми је рекао и ово: „Друго, твој ће задатак бити да се и иначе нађеш на руци и у сваком погледу војводи Павлу и његовима. Штогод узмогнеш ради да им помогнеш“. Од свег срца радили смо, не само ја него и добровољци из моје групе. Радили смо с великом љубављу и вером да добро чинимо за нашу народну ствар. Поједине „интервенције“ и „дипломатске“ акције које смо ми обављали могли су да сврше и Павлове штаблје и његови интелектуалци. За то није било потребно ни неког великог знања ни нарочите умешности. Међутим, видели смо ми да је и код Павлових интелектуалаца било оне исте тежње као и код многих интелектуалаца и политичких људи у Србији, да се сачува „чисто перје“ — бар пред јавношћу. Било је овде нешто од оног у Србији. Други јавно треба и могу да газе и у блаво до гуше да би нама било боље и сигурније, али ми да се у те ствари не мешамо. Лично Павле није био од те врсте људи. Своју Колаборацију, уствари

ту пред смртним опасностима **нужду народну** он је свесно, јуначки и јавно вршио. У подне и у поноћ сретао се он без зазора са Немцима, примао их у штаб код себе и у њихове штабове одлазио, с њима разговарао и с њима се носио увек кад је то потреба изискивала. Од четничке масе — оне под оружјем — и оне без оружја — од стране народа, нико му то није замерао. Знао је тај народ да његов храбри војвода не воли окупатора, да му добра никаквог не жели, да се с њим не меша из беса, а најмање зато да би му служио, већ да све то чини од невоље љуте, пред опасношћу од зла још горега. Сам код Немаца Павле није ишао, стога што није добро познавао њихов језик и што се бојао да га Немци не преваре и надмудре.

Последњег дана нашег боравка у Подгорици долазило је до нас више виђених људи из Павлове околине, долазило их је неколико и из групе Павлових интелектуалаца. Знали су они да ће Павле бити вечерас код нас. Сви су нас молили да Павла убедимо, да га молимо да је једини спас — пут у Словенију. Ја бих и без тражења ових људи Павлу о том говорио. Сваку сам прилику користио да му о том говорим. Обећао сам да ћу му и вечерас говорити, али сам им дискретно, но ипак сасвим разговетно, да они за исто Павлу не говоре одлучно, смело, сасвим одлучно. У том би случају мој положај „Љотићевског емисара“ био кудикамо јачи пред војводом Павлом и моје би разлоге тада он лакше прихватио. Питао сам их све од реда шта мисли народ, шта мисли четничко људство, кад је у питању куда да се иде. Сваки ми је без размисљања одговорио, да су сви четници, да је сав народ за то да се иде пут Словеније. Па зашто онда не навалите на војводу кад је сав народ за то? Нисам био задовољан одговорима ових мојих посетилаца, ваљаних и честитих људи, изванредних патриота, али политичких слабића, које је давила англо-комунистичка пропаганда, који су се чак бојали да се не замере „југословенској“ влади у егзилу и — Енглезима. а да није тако било, можда се Павле не би двоумио, већ би ми одмах рекао, „Јави твојима у Словенију да нас дочекају“.

ОПРОШТАЈ СА ДОМАЋИНИМА — МЕШТАНИМА

На поласку из Подгорице, из села у коме је моја група биваковала, био је много дирљив опроштај са домаћинима — мештанима. И сељаци из суседних кућа у које су биле смештене мање групе добровољаца једнако су се опходили према њима. Најпре кад смо код њих дошли били су врло застрашени. Код њих су нас довели Павлови четници. Домаћини у првом тренутку нису знали ни ко смо ни шта смо ни зашто сад долазимо и смештамо се код њих. Ко зна шта су све они у тим тренуцима о нама мислили? Са многима су догле, како су нам касније у поверењу причали, имали врло рђава искуства. Било је ту и терорисања и пљачке, и застрашивања. Знајући све то, осетивши њихов страх и неповерење у првом моменту кад су нас угледали, ми смо били двоструко пажљивији према њима, у сваком погледу. Нико без питање није смео да такне кашику да се њоме послужи, воде

није смео да узме да се напије, а да не пита. Било је девојака код укућана, младих, лепих и здравих. Нашим младићима стално смо одржавали придики и саветовали их како се морају да држе према овдашњем женском свату, да се не осрамоте, да не окаљају образ Србије, Недића, Љотића и свих добровољаца. Држали су се врло добро, примерно мора се признати, а највеће је признање оно које је народ овог краја чинио и како их је задржао у успомени.

При расстанку ми смо мештанима оставили од ствари што нисмо могли да носимо собом, као и нешто од резерве хране. Док смо били код њих давали смо им соли, духана, сахарина, као и од јела што смо за нашу исхрану на њиховом огњишту приређивали. Они се никад нису држали просјачки, никад нам нешто нису затражили, мада су били пука сиротиња. Ми смо им заиста све од срца чинили и држали их у нашој заштити колико год смо могли док смо код њих боравили. кад смо се поздрављали, то је било грљење и љубљење као да смо род најрођенији и сви су нам толико пута захелели срећан пут, молећи Бога да нам на помоћи буде и да се живи и здрави своје дому вратимо... „Такве војске код нас није било“ понављали су увек...

ОД БИОЧА ДО ЛИЈЕВЕ РИЈЕКЕ

У Златици смо остали кратко време, али ипак већ су нас ту посетили „пикавци“ из ваздуха.

Војвода Павле наиђе иза подне и ручасмо заједно у Златици. Павле је посвршавао полове, издао наређења којим ће се редом његови пребацивати преко моста на Морачи и ићи даље. Кренули смо пред вече према Биочу. Ударила је велика киша, било је благо, пут претежак, а тек је то био почетак. Али морало се напред.

На Биочу смо заноћили око ватри које смо целу ноћ ложили и сутра дан пред зору, кренули даље и пређосмо мост и ударисмо цестом. Ова је била већ сва закрчена од немачких колона, аутомобила, камиона, коњских кола и војника. Немци су, свакако, већ ноћу прелазили преко мостова. Осврћући се на ову недогледну колону мислили смо: буде ли ведар дан биће бомбардовања и уништавања на велико. Морамо се од њих склањати. Нисмо дуго ишли цестом. По свом старом обичају војвода Павле удари „пречицама“. Не знам чега сам се више плашио: отворена друма или тих „пречица“. На друму сваки час могу да затутње авиони, а „пречицом“ душа на нос да испадне. Војвода је био лак, скакао је с камена на камен као зец, уз брдо је, чини ми се лакше ишао но по равнини. Његови су га добро следили, али би се међу њима понеки нашао који би малаксао па мени друштво правио. Моји млади људи отимали су се да се не би „осрамотили“!

Павле би одмакао испред свих нас по тридесетину метара узбрдо, онда би стао или мало сео, гледао ме одозго и смешкао се. Није то био злбан смех мојој муци, већ невин, дечији смех као да се игра са мном и са другима из његове пратње који не могу да држе корак с њиме.

Пут преко Вјетрника ка Лијевој Ријеци от-

ворио нам је храбри **Бећир Томовић** са његовим јунацима. Бећир је био пре рата члан Комунистичке партије, разочарао се у њу и када су отпочела комунистичка зверства у Црној Гори у време рата, он се определио за национални табор, ступио у Ђуришићеве четничке обрете где је брзо постао један од најбољих његових команданата. Са Бећиром Томовићем сам се упознао и спријатељио још у Милешеву, у Санџуку.

Сад, при повлачењу, први напад на Вјетрник извршили су Немци. Ту им је настрадао један батаљон који је нападао од Вилце, крајње чуке до Мале Ријеке. Комунисти су Немцима испресецали телефонске жице, па нису могли да јаве својим батеријама да туку комунистичке положаје. Онда је Бећир увече затражио од Немаца да му допусте да заузме Вјетрник, односно положаје десно од села Ораха, па да одатле помоћу ракета да Немцима знаке шта да батерије туку. Бећир је узео собом само једну чету бораца из Колашинске бригаде. Он се полако привукао уз кршеве и у осврт зоре гурнуо је на партизанае и они су побегли према Лијевој Ријеци. Имали су доста губитака. Кад смо стигли у Лијеву Ријеку причали су нам да су чак и жене биле мобилисане за ношење рањеника.

Трећег децембра било је бомбардовање уз Братоножиће. Четничка војска тога дана била је у Подкршу, селу ниже Клопота. Тада се пошло напред Клопот — Пелев Бријег — Орах — Вјетрник — Јаблан — Ножице (одакле почињу Васојевићи — „од Ножице до Полице“) па Лијева Ријека.

НА ЛОПАТАМА

Пут од Подгорице до Пријепоља у мојој белажници овако сам одмерио. Подгорица — Биоче 12 километара, а колико од Биоче до Лијева Ријеке, нисам обележио. Од Лијева Ријеке до Матешева 15 километара, од Матешева до Колашина 11, од Колашина до Мојковца 25, од Мојковца до Бијелог Поља 10, од Бијелог Поља до Пријепоља 50.

У Лопатама је била Војводина „влада“, комитет: **Саво Вулетих**, **Лазар Дамјановић**, **др Никола Јерговић**, **владика Јоаникије**. Ту је био и **Љубо Вуксановић** са својом народном управом. У њој су били **др Илија Вујовић** и **Саво Радоњић**. При свој муци и невољи, Црногорци су говорили да иду „са две владе у изгнанство“. Хумор их није напуштио. Чула се и ова горка шала: имамо сад пет владе и то: Лондонску, Недићеву, Титову, Павлову, и Вуксановићеву.

До Колашина — „пасје гробље“ и други „катини“ у Црној Гори.

Између Лопата и Матешева задржали смо се једну ноћ у једној од пилана низ Тару, у пилани **СТИЈОВИЋА** па смо наставили пут и стигли у Матешево. Ту смо у једном селу на брегу, поврх Матешева законачили, а сутрадан пошли смо за Колашин. Ишло се полако. Било је хладно, киша није падала, наилазили су авиони и морало се више пута склањати. Ја сам ишао скоро целим путем са инжењером **Љубом Лазаревићем**. Мислим да је он између интелектуалаца имао приличан утицај на Војводу. Љубо Лазаревић је из села Липова, удаљеног од Колашина отприлике два сата

хода. Отац **Љубов**, **Сава Џајов Лазаревић**, од Арнаута прозван „Сава Батара“ био је шеф жандармерије у Метохији после њеног заузећа 1912. године. Опеван је у Арнаутским народним песмама. Године 1941. кад су комунисти узели власт у Црној Гори, са изузетком код неколико вароши, Сава је успео да се одржи у својој кули у Липову са неколико рођака. У Липову је становао **Дража** од половине 1942. године па још неколико месеци 1943. године. Са Дражом је ту био и **Драгиша Васић**. Комунисти су и после одласка Дражиног нападали на Липово и на кулу Саве Батаре. Са братом и неколико рођака, он се јуначки бранио и задавао је губитке комунистима који су га, најзад, савладали бацачима. Тада је он у старости од преко 90 година погинуо са својим братом. О свему ми је тада причао инжењер Лазаревић са којим сам брзо постао добар пријатељ. Кад смо били пред Колашином замолио сам га да ми на сваки начин покаже „пасје гробље“.

Пре него што сам својим очима видео „пасје гробље“, ја сам о том комунистичком злочину доста слушао од обавештених и сведока, па сам и записао извесне податке које овде износим.

„Пасје гробље“, налази се ниже вароши Калوشина. То је, уствари, једна бара поред Таре, која се преко зиме не смрзава и где снег не може да се одржи. Како је зими 1941. и 1942. био велики снег, комунисти су поубијане сахрањивали у тој бари. Људе су убијали највише маљем у потиљак, па су их онда затварали у бару, понекад и полумртве. Предхосно су жртве мучили. **Мају Милошевићу** нађено је срце у руци. Највеће убијање је било на Бањи дан и Божић. Рачуна се да су тада побили двеста педесет до триста особа. На смрт осуђене претходно су свлачили и изували, па их голе и босе, по највећем мразу, спроводили ноћу кроз улице. Народ је из кућа слушао јауке и запомагање. При убијању нису имали неки одређени критеријум. На смрт су осуђени људи и жене разних доба и разних стајежа: чиновници, занатлије, сељаци, радници. Ту су побијени не само становници из Колашина и из непосредне околине, довођени су и са стране. Сазнао сам за имена низа убијених, па их овде наводим: **Светозар Лазаревић**, начелник министарства правде, **Мујо Грубач**, месарски радник, **Мићо Грубач**, пензионер, **Свето Лисичић** пекар, **Вукосав Шћешановић** столар, **Јован Влаховић** земљорадник, **Савета Томовић** домаћица, **Голуб Лаловић** с Јаблана, из Брстука (срез Подгорички) довели су судског мајора **Петра Чађеновића** и поручника **Јанковића** са још дванаесторицом и све су их побили.

Убили су и ове: **Арса Минића** учитеља у пензији, **Крста Меденицу** економа болнице, **Лазара Шћепановића** млинара, **Михаила Мандића** из Горње Мораче са три сина, **Зорку Жутих** домаћицу... лешеви су били страшно унакажени са извађеним очима са пребијеним рукама и ногама. На појединим местима налазили су се комади људског тела. Изнад баре, где су их убијали, истакли су крст и на њему обесили мртвог пса...

— **наставиће се** —

ГЛАС ЦРКВЕ

Вук Драшковић

**САБРАНА ДЕЛА У СЕДАМ КЊИГА ПРВИ
ПУТ ЋИРИЛИЦОМ**

ЗА САМО 700 ДИНАРА БРОШИРАНО ИЗДАЊЕ

1. СУДИЈА
2. НОЖ
3. МОЛИТВА I
4. МОЛИТВА II
5. РУСКИ КОНЗУЛ
6. ОДГОВОРИ
7. КОЕКУДЕ СРБИЈО

Литература која је послужила као основ обнове српске духовности. На 1650 страница пред вама су дела која објашњавају зашто је Драшковић постао идол српске омладине.

Књиге су штампане на 80-грамском папиру, формата 13 пута 20 цм. Преплатна цена: 700 динара. Могу се наручити и појединачно по цени: 1. Судија 150, 2. Нож 230, 3. Молитва I 210, 4. Молитва II 200, 5. Руски конзул 210, 6. Одговори 100, 7. Којекуде Србија 100 динара.

Поруџбине на телефон (014)35-115 на адресу: ГЛАС ЦРКВЕ, Војводе Мишића 28, 14000 Ваљево.

Шаљемо искључиво поузећем, поштарина купца.

НАРУЏБЕНИЦА

Овим неопозиво наручујем књиге комплет _____

(навести који повез)

(адреса)

(место)

ПАРТИЗАНСКИ ЗЛОЧИНИ НА ЦРНОГОРСКОМ ПРИМОРЈУ

СВОЈ НА СВОЈЕГА

Како су само два дана након ослобођења Будве и Бара, у ноћи између 24. и 25. новембра 1944. године, партизани побили око 80 људи.

Преко 1.000 људи из Будве, Котора, Бара и околних села питомог Приморја, окупило се у суботу 26. октобра пред саборном црквом Свете Петке у Маинама у Будви, да присуствује парастосу и дочеку посмртних остатака 79 Грбљана, Маина и Будвана, које су партизани, на превару и мучки побили 25. новембра 1944. године у Старом Бару. Скоро пола вијека њихове кости су почивале у заједничкој јами затрпаној камењем, старих турских казамата у зидинама Старог Бара.

О овом трагичном догађају, који је на сам крај рата на овим просторима завио у црно стотине домова питомих села црногорског приморја, готово да нема никаквих писаних трагова, о њему се чак није ни говорило јавно, једино у осами, полугласно, у тужним унесрећеним породицама. Па чак и данас, када се многе грешке и злодјела морају признати и предати суду јавности и историје, послје 47 година, учесници ових догађаја, и они који то нису, дакле борци, покушали су забранити, онемогућити пренос костију њихових. Ни достојан гроб, ни мрамор не би им дали.

Шта се заправо збивало тих новембарских дана 1944. год, када се дио њемачких окупаторских снага повлачио са ових простора према Скадру и Грчкој, када су партизани наступали, а четници и националисти вршили припреме за одступање.

О тим бурним и драматичним данима причаће нам један од многих преживјелих, господин **Стево Борета** из Будве, који је тада имао 20 година.

СА СВОЈИМ ОРУЖЈЕМ

Молимо Вас да нам најприје кажете ко су били националисти, да ли су се људи који су из Грбља и Маина одступали борили против партизана?

— Прије свега, то су били истински патриоти. Патриотски васпитавани кољенима Срби, одани краљу и отаџбини, припадници националног покрета за краља и отаџбину, а да за кога другог? За партизана и комунисте нису сигурно. Ко је знао у Маине тада шта је комунизам? Никад ту за вријеме старе Југославије није било никаквих комуниста. Националисти су углавном оvdје држали страже и чували своје куће. Били су то углавном домаћини, добростојећи незамјерени људи, јер никаквих сукоба ту није било. А што се тиче оружја које смо имали, нико није имао окупаторску пушку како лажу по тим њиховим књигама. Сваки је, ако је био војник бивше југос-

ловенске војске, имао своју. Нико од Маина није имао окупаторску. Ми смо кући имали три, а ја сам своју купио, као и многи други отуда, од југословенске војске која се враћала из Скадра за мале паре кад сам имао 16 година.

Како је почело одступање?

— Крајем новембра, мислим да је то било 17. или 18. послје завршетка припрема, окупили смо се пред хотелом „Авала“, на главна врата од Будве, гдје нам је наш командант, **Миливоје Митровић**, одржао говор и рекао како памтим: „Драга браћо, договорено је да одступимо ка Грчкој, али вас ја молим да размислите. Од вас нико не мора да одступа. Сви ви можете кући да останете. Ви никоме никакво зло нијесте учинили. Вашим главама не може ништа бити. Ја морам ићи јер сам заклето официр краљу и отаџбини, па макар ишао и сам“. (Страдање у Бару, капетан Митровић је преживео, али су га усташе убиле у Јасеновцу). Одлучили смо се на одлазак, Грбљане је предводио Ђуро Иветић, капетан прве класе. Била је то велика група људи, било је и неколико Паштровића и Будвана. Многи очеви водили су и синове, па је било оних са 15 или 16 година, а било је и жена.

Први дан путовали смо до Бара. Преноћили у Монаполу, у Пристан барски и сјутра наставили пут за Скадар. Тамо смо стигли сјутрадан увече. Смјестили су нас у неку кино салу, у центру Скадра. Пресјели смо ту ноћ, јер није било простора, а било нас је око 700-800, не знам тачно.

Ујутро, око 7—8 сати, видим ја, кад сам изашао, на једном тргу једну групичку људи и приђем. Био је ту капетан **Митровић**, и капетан **Иветић** и командант града Скадра. Договорали су се о преласку преко Албаније. Тај човјек носио је италијанску униформу и говорио је наш језик. Рекао је да су Њемци још у Грчкој и да ће тамо бити још 10-15 дана, да причекамо, а да ће нам својом војском гарантовати пролаз кроз Албанију.

ПОСЛЕДЊИ ПОЗДРАВ

Значи, Ви нисте одступали заједно са Њемцима?

— Боже сачувај, каквим Њемцима, то су лажни! Али сјутрадан стигло је ново наређење. Ја не знам тачно, али говорило се да су Митровић и Иветић у међувремену ишли у Подгорицу на договоре и пренијели наређење Павла Ђуришића да се иде назад за Подгорицу. Ту је зло пукло међу нама. Неки су да се иде, неки не. Како смо ту другу вече били распоређени по кућама наших који су живје-

ли у Скадру, тако се по групама и договарало.

Ми смо одлучили да се вратимо кућама, у Будву. Била је то група Маина и Грбљана. Кренули смо из Скадра око 7-8 сати ујутро. Пратили су нас неки и поздравили смо се на мосту у Скадру. Ми смо прије Грбљана кренули за Сутоморе. Ту смо срели двојицу партизана и одлучили да не идемо више путем него брдима. Затим су наишла двојица на мотору и од страха се првнуше пошто су нас угледали. Али након питања и сазнања да смо националисти, повикаше; браћо, ми смо браћа, не морате се крити, идемо заједно, и све тако...

Јесу ли вас звали четницима?

— Јесу, било је и једних и других. Они што су носили браде и кокарде били су четници. Остали, националисти. У Буљарици смо се срели са њиховима. То је био 2. батаљон Прве бокељске бригаде. Ту сам видео **Ника Станишића**, њеног политкомесара. Ту смо се испоздрављали, изљубили, јер је било рођака, кумова, пријатеља. Око сат два смо се расправљали око оружја, односно око његовог одлагања, не одузимања. Одложили смо га добровољно у кући једног Арменка. Ту бијаше и Марко Ивановић разоружан, који је са још двојицом стигао прије нас.

Преноћили смо у другој кући, а већ ујутро су нас постројили два по два, да идемо за Бар са војском гдје ће нас распоредити у јединице. Али тражили су нам сво злато. Одузеше прстење, и ко је што имао, а и сав доњи веш из ранаца. Дадосе нам пушке, али без затварача. То су заједно са нашом муницијом завиле у шаторска крила и дали неким Талијанима које су заробили, да носе. Било их је 12.

Јесте ли мислили да ће вас преварити?

— Не, нисмо мислили ни о каквој погибљи. Нема зашто. Ето мислили смо идемо са војском, па шта буде. Кад смо дошли у Сутоморе, смјестише нас у једну троспратницу. Ту су стријељали оне Талијане. Послје смо ми носили она шаторска крила, а неке дјевојке су нам пјевале „Ој, четници црни врани, црни су вам дошли дани“. То су биле неке профуге, избјеглице дошле за вријеме окупације са Косова. А на род им је помогао.

Кад стигосмо у барски Пристан у први сумрак, видео сам у једном ресторану за њих бијаше постављено, а нас спроведоше према Старом Бару.

СТРЕЉАЊЕ ДО ЗОРЕ

Гдје су за то вријеме били Грбљани?

— Е, њих смо нашли у згради Гимназије. Ту су и нас довели. Оне пушке су нам одузели. Била је то група сада неђе око 200, али не знам тачно, без да лажем.

Послје неког времена дошли су са штерикама, јер свијетла није било, двојица, тројица и од једног од другог записивали име,

презиме и годину рођења.

Неки су се спасили јер име нијесу казали.

— Могуће, јер мрак је био. Ми смо још мислили да су то спискови за распоред по јединицама, да идемо у борбе са војском. Негдје око један сат по поноћи дошли су поново и почели прозивку. Име и презиме. Прва група је била 12-15 људи. И даље смо мислили да та група иде у јединицу. Онда је, мало иза тога, почела прозивка друге групе. И тада смо чули митраљез! Боже, тада је настала узбуна. Страшно је било. Виђели смо превару, ненаоружани. Друга група бијаше 20-25 особа. Али, ко је више што знао. Док су једну групу стријељали, другу су прозивали. Четири групе су то вече повели на стријељање. Паника је била међу нама. Кад прозваше **Станка Ручовића** из Будве, у другу групу, он се уби из пиштоља, ту међу нама. Својом крвљу син је попрскао. Син ми је имао 16 година.

Из те исте групе, један Кнежевић из Грбља, пошто је низ степенице када је прозван, видио да их везују један за другога, да им скидају горњу робу, вратио се и поред нас кроз прозор скочио и утекао. Нијесу га успјели убити. Везивали су их жицом и конопом и у доњем вешу стријељали. Ко је имао добру обућу и то су му узимали.

Четврта група када је стријељана, већ је почела зора. Тада је обустављено стријељање.

Због чега?

— Јер су они ноћу све радили. Но, када је у трећој групи прозван **Душан Ивановић**, подофицир бивше југословенске војске, видио сам како је ставио у рукав енглеске блузе мали пиштољ. Носио је енглеску униформу, био је интерниран негдје у Италији и 44-е дошао кући. Његов рођак, **Миро Ивановић**

му рече: „Пази, Душане шта радиш“.

„Не брини стричане, рече он и оде.“

Послије чусмо, убио два стражара, једног Пламенца и једног Блачића, чини ми се.

Тужно је било и убиство малог **Аца Новковића**. Имао је само 16 година. Одступао је сам. Оца су му убили још 43. у Будви.

Кажу да је молио да му поштеде живот и да је плакао.

Враћао се и бјежао горе у учионицу, покрили смо га ћебетом, као да га сакријемо, али су га одвели и убили.

ПОСЛЕДЊА ДВАНАЕСТОРИЦА

Неки су и побјегли са тог стратишта?

— Побјегло је њих око десетак, скачући низ барске зидине. Спасили су се. Код зидина су иначе стријељали.

Пошто је свануло, већ око 8-9 сати дошли су **Нико Станишић**, комесар 2. батаљона, **Велиша Лековић** и **Ство Јовановић**, комесар 4. батаљона. Ту нам Јовановић одржа говор, називајући нас свакаким именима. Оно што су нам рекли, ни пас не би полокао. „Издајници, багро. Ми смо побили издајнике и убице, а ви остали треба да идете у јединице да ваш укаљани и осрамоћени образ освијетлате, да се борите против окупатора. Тада је рекао да треба одвојити још 12 старијих људи који треба да иду кућама, да помогну својим фамилијама. Ја се чак залетим и тражим да мене пусте, имам старог дједа и бабу кући, но он ме оћера најгорим ријечима. Ето, тражио сам да будем убијен. Јер тих 12, наравно, нијесу ни мислили да пусте кући, него су их побили на најстрашнији начин. На њих пушка није пуцала. Побили су их лопатама и чиме су стигли. У тој јами, поште су их посебно бацили, ниђе здраве лобање нијесмо нашли.“

Биле су, знате, двије јаме. У ону већу бачени су они што су преко ноћи стријељани. Преко њих је набацано велико камење, тако да од толиког броја побијених људи није нађено више од дванаестак лобања здравих. То је страхан злочин био. Највеће звјерство које је ико направио, они су направили. То је срамно дјело. Једино што су криви ти људи, је што за комунисте нијесу били. Све честити и поштени људи.

Зашто су убили тих 12 накнадно?

— Ко ће им га знати. Неки су мислили за освету оних убијених стражара, а неки, опет, да су им требали да ископају јаме и побацију оне прве. Отуда ваљда и двије. Једна велика и друга мања.

Ко је и на основу чега доносио одлуке кога ће стријељати?

— Они сами. Без суђења, ако су што криви били, без ичега. Страдало је 46 Грбљана, 3 Будванина и 30 Маина. Мислим да су већ раније имали спискове кога треба ликвидирати. Има једна прича у вези тих спискова. Причао ми је један њихов борац, покојни **Митар Дулетић**, ријетко честит и поштен човјек. Причао ми је много касније, да када је у Залазе формирана бригада, дошао је **Перо Станишић**, звани **Пећанац**, родом из Будве, али колониста из Пећи, са некаквим списком Маина које треба одмах стријељати као издајнике. То је био зачетак неких њихових спискова.

Ту су Маине убили Маине, а Грбљани Грбљане. Сваки свога. Сваки за себе спискове правио. А и шире су се договарали. Заједно су их само стријељали. Тако је то било. Свој свога и брат брата. А онај Пећанац што је спискове много раније имао, завршио је полије рата као лопов, у затвору.

— Наставиће се —

Припремила: Бранка ПЛАМЕНАЦ

СРПСКА РЕЧ

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

ПОЗИВАМО СВОЈЕ ЧИТАОЦЕ ДА ИЗВРШЕ ПРЕТПЛАТУ НА „СРПСКУ РЕЧ“ И ТИМЕ ПОМОГНУ ДАЉЕ ИЗЛАЖЕЊЕ ЛИСТА. ТРЖИШТЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ НЕ ФУНКЦИОНИШЕ, „СРПСКА РЕЧ“ НЕ ДОЛАЗИ У МНОГЕ КРАЈЕВЕ ЗЕМЉЕ И ПОРЕД ЖЕЉЕ НАШИХ ЧИТАЛАЦА КОЈИ НАМ СЕ ЈАВЉАЈУ И ПРОТЕСТУЈУ.

ЈЕДИНИ СИГУРАН НАЧИН ДА ДОБИЈЕТЕ „СРПСКУ РЕЧ“, ПРАВУ ОПОЗИЦИОНУ НОВИНУ, ЈЕСТЕ ПРЕТПЛАТА. ПОРЕД ТОГА, ПРЕТПЛАТОМ БИ ПОМОГЛИ И САМУ „СРПСКУ РЕЧ“ КОЈА ВРЛО ТЕШКО НАПЛАЋУЈЕ СВОЈА ПОТРАЖИВАЊА ОД ПРОДАТЕ ШТАМПА, А ТАКОЋЕ ЈЕ ЖРТВА ОГРОМНОГ БОЈКОТА У САМОЈ ПРОДАЈИ.

РАЗЛОЗИ ЗА ПРЕТПЛАТУ ПОСТОЈЕ — ПРЕТПЛАТИТЕ СЕ.

ПРЕТПЛАТОМ И ШТЕДИТЕ, ЈЕР ЋЕ СЕ ЦЕНА „СРПСКЕ РЕЧИ“ У МЕЂУВРЕМЕНУ ПОВЕЋАВАТИ, А ВАМА ЋЕ ВАЖИТИ ИСТА ЦЕНА ДО ИСТЕКА ПРЕТПЛАТЕ.

УПЛАТЕ ИЗВРШЕНЕ У ЗЕМЉИ

	3. месеца	6. месеци	12. месеци
	3. броја	12. бројева	24. броје
ЈУГОСЛАВИЈА	300,00	600,00	1.200,00
ЕВРОПСКЕ ЗЕМЉЕ	400,00	750,00	1.500,00
ВАНЕВРОПСКЕ ЗЕМЉЕ	500,00	950,00	1.900,00

Уплате извршити у корист:
„СРПСКА РЕЧ“ БЕОГРАД
Ж. Р. 60801-603-27562

УПЛАТЕ ИЗВРШЕНЕ У ИНОСТРАНСТВУ

ЕВРОПСКЕ ЗЕМЉЕ								
3. месеца	DM	30	CHF	25	ATS	400	USD	40
6. месеци	DM	55	CHF	45	ATS	385	USD	35
12. месеци	DM	110	CHF	90	ATS	770	USD	70

ВАНЕВРОПСКЕ ЗЕМЉЕ

(аудионом)	3. месеца	6. месеци	12. месеци
	USD 25	USD 42,5	USD 85

или одговарајући износ у конвертибилној валути

УПЛАТЕ У ИНОСТРАНСТВУ НА
GORAX GES MBH
BLUMAUGASSB 7 1020 WIEN
ACCOUNT NR 10134122 GORAX
SOGENAL BANK

На овај рачун могу уплатити своју помоћ Српском покрету обнове или „Српској речи“ и сви чланови и симпатизери Српског покрета обнове изван Србије,

НАСТАВАК СА СТР. 6

ског, Трифуновића... настоје да сакрију све своје слабости и незнања при том незнајући да многи млади, стручно образовани, амбициозни српски официри немају поверења у њих и њихова „ратна достигнућа“, те да је најчасније да поднесу оставке на своје функције после свих издаја, предаја комплетних гарнизона у руке непријатељу као и бројних жртава палих у рату за који они не знају циљ. Овим чином омогућите Србији формирање јаке професионалне српске војске, спремне да у сваком тренутку брани слободу и интересе свих Срба у Србији и ван ње, зашта се у дужем временском периоду патриотски оријентисана српска опозиција залаже. Одолевајући свим „ратним“ искушењима једино сте господо генерали били на „висини задатка“ 9. марта када сте улицама Београда извели тенковски маневар против побуњене Србије, српске младости, српске будућности и српске интелигенције, при чему је вероватан утицај на успех тог задатка имао и пензионисани генерал пуковник Стеван Мирковић велики комуниста, човек који „лично познаје“ највеће злочинце II светског рата како то скоро рече: Хитлера, Павелића, Дражу Михаиловића ја очекивах да настави... Јосипа Броза мог и његовог бившег врховног команданта, човека чијим одлукама и великом стратегијом Србија је доведена на ова ратишта. Што се тиче часног српског генерала Драже Михаиловића надам се да ће генерал-комуниста ускоро сазнати ко је био, где се школовао и какав је патриота и частан војник био борећи се у тим тешким временима за интересе српског народа.

Што се мене тиче надам се да ћу ускоро од генерала Мирковића сазнати какав и колики је његов стручни удео у неорганизованости, необучености и неспособности ЈА тим пре што је доскора био њен најодговорнији „стручњак“ — КОМАНДАНТ.

Путујте одмах мирно у пензију (незаслужену) господо генерали и не покушавајте да сопствену неспособност пребацујете на друге — недужне, ослободите вашу монополисану места младим, школованим, стручно-образованим за даља образовања, спремним изнад свега патриотски оријентисаним за формирање српске војске официрима.

Што се вас тиче убеђен сам да ће у комунистичко-большевичком строју којим тако успешно командује ваш бивши „прослављени“ командант бити места, за некога на челу за понеке на зачелу — сваком према заслугама.

И не заборавите да тај строј представља „младост“, „памет“, „будућност“ и „перспективу Србије“ уступите саве своје унуцима којима сте тако успешно причали бајке које деца дуго памте а ваша „јуначка дела“ сигурно никада вам неће опростити нити ће их заборавити.

**РАДОЈИЦА ТОМИЋ
ЧАЧАК**

КО ЖЕЛИ РАТ?

Слушајући емисију „Интервју дана“ радија Б-92, 23.09.1991. год. у којој је била гост госпођа Соња Лихт, била сам поражена

реакцијом троје слушалаца. Прво да кажем да је госпођа Лихт дошла у ову емисију да каже нешто о Каравану мира.

После излагања госпође Лихт јавило се троје слушалаца и оштро напало њу и госпођина Верана Матића као највеће непријатеље и издајнике Србије. Наравно ови слушаоци су били за рат, јер доста је Србија била угњетавана за време Броза, па је ово коначно дошло време да се „наплате стари рачуни“. Трагично је што ове ратне поруке шаљу људи који су живели за време тог истог Броза (једна слушатељка је рекла да има децу од двадесет и више година). Вероватно им се тада ни глас није чуо. Још трагичније је то што су ово људи који удобно седе код својих кућа, у папучама слушају радио и гледају телевизију и причају како је издаја бити против огромних људских жртава зарад неких недефинисаних циљева. И наравно, да не заборавим, говоре о томе како је Анте Марковић крив за све (нека се сете како су живели прошле године, какав им је стандард био када се Марковићев програм реформи колико толико поштовао).

Оваквим људима треба поновити да је ЕЕЗ донела чврст став да насилно промењене границе неће бити признате и подсетити их на вишегодишњи рат Ирака и Ирана. Садам Хусеин је желео проширење територије Ирака, напао Иран, а затим се као што је познато видео вишегодишњи крвави рат у коме је изгубило своје животе стотине хиљада људи. ЕПИЛОГ: по завршетку рата Ирак није добио ни педља нових територија, све жртве су биле узалудне, земља економски упропаћена; једини излаз: **НОВИ РАТ!**

Да ли поборници рата овако нешто и нама желе? Да ли Србија или Хрватска, свеједно; треба да изгубе многе синове, очеве, браћу, да бисмо се након тога вратили на почетак?

И на крају, изгледа да су многи Срби заборавили стару српску пословицу: **КО ЖЕЛИ РАТ, НА ГЛАВИ МУ БИО!**

**Катерина Ђорђевић,
Београд**

РЕАГОВАЊА

**БИЦА НИЈЕ ИМАО
ПОШТОВАЊА НИ ЗА
ЉУДЕ НИ ЗА ЗАКОН**

Са закашњењем сам прочитао Ваш чланак „Папкари у паничном бегу“ у Вашем листу „Српска реч“. Пошто сам ја бивши ђак пољопривредне школе у Свилајнцу лично сам доживео многе непријатности у тој школи и понео врло лоше искуство. То је школа у којој су ученици максимално експлоатисани. Они су радна снага на којој почива материјална моћ школе, а то значи и директора Добривоје Будимировића. Уместо стручног усавшавања радили смо тешке физичке послове као што су: копање канала, вађење пањева, чишћење свињаца и стаја, а дуготрајно брање кукуруза, дувана итд. је одузимало много времена од чега је школа имала огромне материјалне користи, а ученици веома мало

времена за право стручно усавшавање. Поред честих изјава директора Будимировића да ученици добивају бесплатне уџбенике и смештај тврдим да то није истина.

У пољопривредној школи у Свилајнцу доживео сам своја прва велика разочарења у људе и школу, односно своје професоре. Моје невоље су почеле када сам покушао са својим друговима да браним професорку Миљу Петковић која је те 1989. суспендована с посла. Пошто је реч о изузетно коректном, савезном и изнад свега објективном професору осећали смо потребу да дигнемо свој глас против њеног искључења. Желели смо заштитити професора којег смо поштовали и уважавали. Тада је настао прави ужас. Директор Добривоје Будимировић је кренуо у прогон нас ученика да одустанемо од одбране претећи нам и упућујући највулгарније псовке. Неки моји другови те претње и увреде нису издржали и повукли су се, постиђени и уплашени. Ја нисам, али сам зато доживљавао сакодневна малтретирања, претње и присиљавање да лажем. На то нисам пристао и директор Добривоје Будимировић је мене, одличног ђака, који никад није ни опоменуо а камоли кажњен три дана пред крај школске године искључио из школе, тако да сам мутурирао у пољопривредној школи у Тополи. Обратио сам се тада за помоћ и просветном инспектору Зорки Ракић, међутим директор Будимировић је и њој забранио да дође у школу и утврди истину. Обратио сам се писмом и тадашњем председнику Општинског Комитета СК за заштиту и помоћ али све је било узалуд. Терор који је Добривоје Будимировић спроводио над ученицима и професорима је нечувен, а ја сам за испит зрелости уместо похвале за одличан рад и владање добио искључење из школе. И сада се стидим због својих професора који нису имали храбрости ни прстом мрднути да заштите своју колегиницу професорку Миљу Петковић ни мене, и ако су знали да нам се наноси велика неправда. Надам се да је дошло време демократских слобода па вам се јављам и молим да обелоданите још једну истину о Добри воју Будимировићу-Бици, који је остао у моме сећању и сећању мојих другова као човек који нема поштовања ни за људе ни за Закон.

Пошто га често слушам и гледам у Скупштини Србије, ужаснут сам да човек таквих моралних квалитета и толике нехуманости кроји Законе.

Молим Вас да ово моје писмо објавите, надајући се да тако допринесим борби за истину.

Срдечно Вас поздрављам и желим успеха у раду.

**Јевремовић Зоран
Ђурђево
код Раче Краг.**

**ЕНГЛЕСКИ
ПРОПАГАНДНИ РАТ
ПРОТИВ СРБИЈЕ**

Србија, Срби у очима Енглеза делују као убице и банда. Велика антисрпска пропаганда и дезинформације о српском наро-

ду и ЈНА. У каквој се „Мировној“ мисији налази Лорд Карингтон? Југословенска амбасада у Лондону — без заставе, амбасадору Г-дину Светозару Рикановићу „везане руке“. Док се у Југославији све више разбукутава грађански рат у коме гине недужан народ а политичари на власти, проводе своје уске и безумне циљеве у дело, у Лондону се води безобзирни и непрофесионални пропагандни рат против Србије. Енглеска ТВ станица, ВВС 1, ВВС2, ITV, i Channel 4 у вестима приказују своје снимке или снимке ХТВ-а са ратишта, у којима дефинишу Србе као банду, нападаче, разбојнике а ЈНА као српску националистичку војску. Такође, на њиховом филмском материјалу налазе се само снимци хрватских рањеника и лешева увијених у најлон кесе (из којих, ради већег утиска, вире руке и ноге погинулих па за које кажу (по непровереним информацијама) да су мучени, пребијени и убијени зверски од стране српских терориста. По новинама као што су „THE TIMES“, „Evening Standard“ шире се једностранни, пристрасни текстови и фотографије деце. („наоружане“ дрвеним пушкама п.п) испод којих следи коментари: „Српска деца играју се своје верзије, Југословенских невоља“. Последњи извештај о ЕЕЦ конвоју који се с лековима и храном упутио ка Вуковару гласи: „Конвој је заустављен у Винковцима, око 12 миља од Вуковара, од стране локалних српских снага, ЈНА а затим, бесправно отворена и претресана свака пошиљка, чак и конзерве хране а све под изговором да је то провера да не уносимо муницију и оружје. Међутим, то није пољуљало самопоуздање чланова конвоја који ће поново покушати да продру до Вуковара“.

У потрази за објашњењем поводом ових тенденциозних и евидентно пристрасних информација британске штампе и ТВ-а, обратили смо се југословенском амбасадору у Лондону, Г-дину Светозару Рикановићу, (амбасадору земље која на својој згради — на званично свом тлу нема истакнуту заставу. Зашто? Да ли на тај начин влада и официјелно признаје да Југославија као заједница више не постоји п.п.) који нам је рекао: „Наша амбасада је улагала жалбе и примедбе британској ТВ и штампи, али без успеха јер смо и ми ван места догађаја. Хрватска антипропагандна мрежа функционише без грешке, док Београдски прес центар нити снабдева стране новинаре својим снимцима и информацијама, нити демантује оно што страни извештачи добијају од ХТВ-а. Нама су овде „везане руке“. Знате, шовинизам за резултат има нове гробове незнатних јунака. Гине најчешће обичан свет, док су неки људи по занимању националисти“. Амбасадор Рикановић додаје: „Тешко ће Југославија остати као Југославија. Ове границе су више као врста флерта. Али, ови народи имају потребу да остану заједно, јер би у противном нестали“.

И тако, док српска влада и Београд ништа не демантују, ХТВ успешно води најгору врсту хладног рата — пропагандни рат а Срби постају најомрженији народ. Остало је непознато само, какву то „мировну“ мисију води Лорд Карингтон, кад његова земља оптуђује и вређа Србе и кад је иста та земља доволно „забиберила“ Србији за време II свет-

ског рата својим Черчиллом — сви знамо како!

Сандра Скоке

ВУЧЕ, ХВАЛА ТИ

Пишем Вам ово писмо са молбом да у наредном броју „Српске речи“ објавите ове редове захвалности које упућујем нашем Вучу, као и свим онима који су на било који начин помогли и организовали дочек нашега Краља.

Оно што сам доживео 5. и 6. октобра памтићу целог живота. Доживела сам истинску срећу, видела озарене људе свих доба, распевана срца људи који су плакали, подигнуте руке и валјај за помоћ — једном речју све оне хиљаде и хиљаде људи имали су само једну жељу:

Хоћемо краља и остани, остани.

Драги Вуче, молим Вас немојте нас оставити сада, немојте устукнути. Још само мало и морају отићи разни Јовићи, Милошевићи, Бакочевећи, Костићи и остали камелеони — они који су презрени од српског народа.

Помозите нам Вуче да на трону Србије видимо нашега краља Александра, то жели српски народ, то жели Србија и она је то и показала када га је онако дочекала. То знају и комунисти, али они би пре умрли него што би то признали.

Помозите нам Вуче да се то догоди — српски народ Вам то никада неће заборавити.

А мени је само остало да се надам, и ма колико још морала живети у овом одвратном, хладном комунистичком свиљу — мене ће увек грејати сунце оне топле октобарске недеље, оно ће ми још мало дати снаге да се надам, надам...

Све Вас поздрављам и желим све најбоље. Нека вас Бог чува.

Б. Н.
Нови Београд

МЛАДИМА СУ ОБЕЗБЕДИЛИ БЕЗПЕРСПЕКТИВНОСТ

Драги пријатељи, желим свој бол да поделим са Вама. Од самог настанка Српског покрета обнове постала сам његов део занемарујући и отклањајући све проблеме који су се због моје наклоности СПО-у за кратко време намножили. Многи „пријатељи“ су преко ноћи „схватили“ да нисам као они јер „прижељкујем рат, ширим мржњу и негативно утичем на њих“. Али се наравно нису усудили да ми то отворено кажу, него су иза леђа упирали прстом у мене и ширили „Бежи од ње, она је Вукова, а знаш какви су они“. Додуше, никад нисам жалила што су ме ти „пријатељи“ напустили, напротив, драго ми је што смо се „споразумно растали“. Проблема у школи и

несугласице са редарственицима МУП-а Хрватске (то им беше званично име) никада нисам ни схватила озбиљно, јер сам сматрала да је полемисање са њима и објашњавање, за њихов мозак, необјашњавих ствари само губљење времена. На жалост, као и многи млади људи, нисам имала потпуну подршку родитеља. Наиме, они никада нису били типичне комуњаре које као зауларени коњи гледају само у једном правцу, нити пуки материјалисти, слепи и глуви за околину. С обзиром на то да су ме од малих ногу учили да се за све морам изборити сама, да ми нико ништа неће поклонити и да увек (без обзира на то што други мисле) верујем себи, мислим да су били (а и сада су) веома поносни што нисам пала под чији утицај при избору, „праве странке“ иако самним избором нису били задовољни. Па ипак, једно време су односи у кући, били поприлично затегнути, а кулминацију су достигли (наравно) 9. марта. На обострано задовољство та затегнутост је нестала већ 15. марта и од тада је све О.К. (15. марта сам на мојој матуралној забави пред око 360 људи као „нови Моцарт за песништво“ (оцена мојих другова) изрецитовала своју химну Вучу. Општи закључак је био да је песма писана некоме до кога ми је много стало и ко је несхваћен од околине. Мајка мог друга је рекла да је „у песми толико бола да свака реч плаче и толико љубави да пред њом свака мржња мора устукнути. Жао ми је што сад нисам у могућности да Вам је пошаљем, али ћу то првом приликом учинити“.

Оно што је постало свакодневница од појаве вишестранаца у Србији јесте трајна борба са мржњом. Неко рече да је мржња слепа и да је као таква лош водич кроз живот, па сам се стога трудила да јој не дозволим да ми помрачи ум. Иако сам женско, тешко ми је натерати сузе на очи. Нисам плакала онда када су то многи чинили — 9. децембра. Онима који су желели видети сузе на мом лицу то задовољство нисам приуштила, јер га ничим нису заслужили. Плакала сам 14 дана касније, радујући се уласку наших посланика у Скупштину Србије. Тек тада сам схватила колико су ситне ствари које нас „Вукову омладину“ чине сретнима. Плакала сам и 9. марта али крвавим сузама. А какве би могле бити сузе кад је дан крвав. Мислим да сам тада добила једну од највећих борби, ратујући свим чулима и снагама против мржње. Данима после тога нисам плакала. Гранате су пршале на све стране, људи су преко ноћи нестали, претње су се гомилале, било је све више крви и мириса паљевине. Али не и мојих суза... Онда је дошао 2. август и скела, позната релација Борово Село — Вајска „Вукова девојка“ је постала избеглица. Вајска — Бач — Б. Паланка — Нови Сад — Београд — Крагујевац. Из дана у дан ми је све више жао што сам отишла. Осећам огромну кривицу. Људи из Србије напуштају своје породице и домове и одлазе да бране оно што сам ја оставила. Они гину, а ја? Живим од „Дневника“ до „Вести“ (Крагујевац нема Терације) и чекам да се деси оно што се, искрено говорећи, неће скоро десити. Моје жеље, да упишем књижевност или новинарство, да коначно поставим активан члан СПО-а и да, онолико колико могу, помогнем овом напаћеном народу, да изађе из мрака бивају потиснуте питањем „ка-

ко да изађем из сопственог мрака", одговора, бар за сада, нема, јер се испоставља да после 18 година живота морам почети живот од почетка. Сурова реалност је да немам ништа и да никоме нисам потребна. Дешава ми се оно чега сам се увек плашила (ако имам право на страх) — самоћа и одбаченост. Потпуна бескорисност.

Зна се да једно зло никада не долази само. Од мог доласка у Србију (по административним границама) много лошег се десило, убиство добротвора српске гарде, погибија команданта Божовића, бројне мобилизације и погребни, конференцијски и конференције којима су врховници (вождови) „лијепе њихове" и „драге наше", наставили преговоре којима се крај не назире... „Народна скупштина" је почела своје 2. редовно заседање, а неке социјалистичке бабароге објасниле су нам да су они носиоци демократије у Србију, јер су њиховом добром вољом опозиционе снаге ушле у Скупштину.

Спрдачину око химне не би требало спомињати јер је то срамота за цео српски народ. Лепих је догађаја било неупоредиво мање. Треба истакнути само повратак Карађорђевића у отаџбину. Колико су задовољни оним што су видели знају само они, али је сигурно и поред добродошлице неколико десетина хиљада људи (ако бројимо само оне који су били на лицу места), поред многобројних захтева за остатак у Србији, поред одушевљења и среће која се огромном брзином ширила, поред свега онога што су престолонаследници заслужили својим повратком у отаџбину (па макар он био и краткотрајан) у њиховим душама је остао мучан утисак због начина на који је владајућа партија (зна се шта ту спада) „дочекала, угостила и испратила" Карађорђевиће. Престолонаследник Александар је сувише осетљив човек, па је сигурно осетио бол српске омладине и лично се уверио да су млади људи Србије спутани и дубоко несрећни због свега што нам се против наше воље догађа (кажем „нама" јер моји суграђани никада нису сматрали да је Вуковар део Хрватске). Остаје нам само да се надамо да нам будућност доноси више радости и да је баш долазак Карађорђевића први корак ка коначној победи.

У нади да Вас све претходно написано није замарало захваљујем Вам на свему што сте учинили да Србија коначно крене правим путем. Можда ће се и мени указати прилика да у Вашим редовима уз максималан труд и са великим задовољством допринесем победи правде и истине. И да се још једном вратим мржњи. Данас има много њих који су својим поступцима заслужили мржњу (или метак). Божја казна их неизбежно чека. Небеска пресуда ће бити поштена. Има ли наде да им неко овде суди? Поштено и непристрасно. У њиховим срцима је превисше мржње и ми се не смејемо спустити на њихов ниво. Остаћемо храбри, одлучни, чистог ума. Ми Вукован непоколебљиви и праведни. Сретни што смо такви, али тужни и бесни што су нас годинама лагали, уфуткивали и омаловажавали, а то и данас чине. Срећом, као Божји поклон добили смо СПО, учитеља и предводника у лику Вука Драшковића. Искрено жалим што до сада нисам имала прилике да

прочитам његова дела (они који јесу кажу да из њих проговара божји син).

Поздравља вас

Драгана Корпош
Вуковар

КО ЈЕ ОСУДИО ПУЧИСТЕ

Након гледања дневника на овој режимској ТВ 16.10.1991. год. нисам могао да одолим а да вам не напишем ово писмо пошто исто ниједан режимски лист не би објавио. Гледајући овог „српског војда", не могу да кажем да је мој јер мој никада неће бити. Слага човек и не трепнувши на оној конференцији за штампу у Русији. Рече да је наша влада одмах осудила пучисте у Русији, а сви добро знамо ко их је први осудио и то изразито јавно пред совјетском амбасадом.

Док „вожд" дивани, наш специјални извештач звани „Чуле — нови инвестициони циклус" смишља шта ће у дневниковом додатку да слаже или увелича о успешности председничке посете Русији, а за то време на ратиштима се борбе, по правили, увек после сваког миротворног усташког преговарања разбукте.

Молио бих „Српског војда" да он више не преговара јер ако настави још мало са преговарачима ући ћемо у тотални рат.

С поштовањем

Спасоје Секулић
Чачак

ЊЕГА, ЈЕДНОСТАВНО, ТРЕБА ИГНОРИСАТИ

Многи Срби који живе у Паризу и околини изненађени су Вашим честим писањем о Војиславу Шешелу кога пореде (само по галами коју диже, а никако по питању принципијелности) с Французом Л Пеном. И овај сматра да аргументи постају јачи ако се изнесе јаким гласом, због чега га, као и Шешела, често видимо потпуно запенушао од беса и неспособности да се контролише.

Међутим, између њих двојице постоји огромна разлика у квалитету карактера који је код Л Пена по општој оцени веома рђав, док се код Шешела о карактеру не може говорити из простог разлога што га овај никад није ни поседовао.

Дакле, највећа казна за њега била би кад га ни један опозициони лист никад не би цитирао (без обзира на врсту изјаве) нити би пак доносио одговоре других страначких лидера на подле нападе и јефтина клеветања која су поменутом Шешелу душевна храна. Треба га оставити да се све дубље углиби у блато у коме се налази још од периода кад је свим силама настојао да добије катедру на сарајевском Универзитету, убеђен да му иста неопозиво и припада.

Ниједан частан човек не би смео да се осећа увереним од стране Војислава Ше-

шелја, баш зато што се од типова његовог кова ништа боље НЕ СМЕ НИ ОЧЕКИВАТИ. Треба га пустити да „усрећи" своје данашње газде које се у насталом бродолому „и за сламке хватају", а читаоце Вашег листа поштедети чланцима о нетолерантним простацима лишеним, сваког осећања мере, личног поштења или било каквог патриотизма. Треба да Вам буде јасно да се такви као Шешел у борби служе више противничким слабостима и почињеним грешкама него неком својом (непостојећом) снагом, где баш и рачунају да ће им се на њихове подле нападе одговорати. Нека се усрећи у друштву оних који су за 47 година владавине скоро потпуно уништили српску породицу, морал, пријатељство, побожност и наравно српски патриотизам, развијајући користољубље, сумњичавост, потказивање, нетрпељивост, завист, злобу, лаж, обмане, непоштење, превртљивост, нетрпељивост, крајњи егоизам и одвратну мрзовољу код великог броја Срба који се данас налазе на рубу материјалне и духовне пропасти.

Дужност Вашег листа је дакле да Србима указује на путеве којима би изашли из брлога у који су их комунисти бацили пре 47 година, а не да им сервирају идиотизме разних болесних мозгова и љигаваца који су одавно изгубили основне појмове части и људског достојанства.

Уз много срдачних поздрава

Будимировић Војислав
Париз

ПОСТОЈИ ЛИ ЗАКОН И ЗАКОНУ

Да сам од Туђманових бојовника у овом сад лудом времену доживео малтретирање, понижење и био испребијан, можда би то све и лакше поднео и преболоо, али од наше милиције па то ни у сну не би поверовао. Ипак се то догодило што тешко могу заборавити и преболети до краја живота.

Липовица, мало место удаљено 15-так километара од Лесковца. Живим и радим у кући са оцем и братом лимарски посао, и од наших мукотрпних зарада исхрањујемо једнаесторо чланова породице. До сада се нико није пожалио и немамо лоших суседа.

Крајем септембра, задњег четвртка испред продавнице преко пута наше куће зауставила су се милицијска кола са два чувара реда. Распитивали су се за мене да ли поседујем кола и која све возила имам. Касније су се упутили према нама и рекли да им треба Драгољуб Савић. Наредили су ми да пођем са њима, без икаквог објашњења или налога за привођење. Знао да ни мртва нисам погазио. Био сам испитиван у свему тако да сам без размишљања пошао. Још успут су почели да прете и замахвају рукама да морам да признам да сам украо касетофон из кола, (која су била негде паркирана) и да морам да га вратим. Стигавши у Печењевце 4 километра од Липовице, увели су ме у милицијску станицу и ту почињу моје муке.

„Признај да си украо касетофон" виче на

мене, ваљда, командир непознајем га, хватајући ме за косу и свалајући палицу на мој леђа. Ја онако нарушеног здравља и физички доста слаб једва све издржавам. Колико сам само удараца добио. Починем да му се кунем у Бога да ја до сада немам и нисам имао никаквог касетофона. „А ти верујеш још и у Бога“ па још жешће по мени. Види па он и браду почео пуштати — па распале, песницом по мом лицу. Узалуд се кунем у троје малолетне деце јер су ми она дража и милија од свега, не помаже ништа милиционеру као доказ, већ узвикујући. „Кад год закунеш и прекрстиш добићеш своје“. Више часова понављао је да морам донети што сам украо у противном зна се шта следи. А онда да понижење буде што веће довео ме до капије и са лисицама на рукама привезао за њу, као какво псето или најокорелијег криминалца. Можете замислити како сам се осећао тада кад сунце пржи јер је температура преко 30 степени. Стид ме је погледати пролазнике јер ме доста и познају а ја онако привезан стојим скоро један час. Каквог ли понижења. Како ли могу све то издржати. Немам ни 50 кг, а ипак се задњих атома одупирем да се не срушим сваког тренутка.

Наилази други милиционер и са консултацијом командира одвезује ме и пушта. Командир ми запретивши каже „немој ником причати што смо све овде радили, јер боље да то нико не зна“.

Вучем се једва до поште, пре бих волео да препузим тих стотинак метара. Телефонирам брату да дође и превезе ме колима до куће.

Има ли и закону закон, запитах се. Или имају слободу да се иживљавају над недужним народом, код којих се сада увукао нови страх. Можда је и то наша демократија, не знам. Ово није Кроација, ово је Србија, мислим

Савић Драгољуб
Липовица

ПИСМО СЛОБОДАМУ МИЛОШЕВИЋУ

Ваша политичка активност у неколико прошлих година давала нам је расположење и наду за Југославију чвршћу и стабилнију.

Данас, како ми запослени у Michelin-у тако широм Француске наш народ доживљава једну врсту срамоте, неугодно нам се изјашњавати било као Југословени било као Срби.

Зашто?

Зато што из дана у дан Ваша политичка активност у очима француског радника је виђеана као агресорско-освајачка, нељудска и недемократска.

Ми не можемо више доказивати пријатељима Французима да ваша политика води демократији и добрим људским односима у Југославији јер у очима француске јавности Југословенска армија и тенкови су нападачи и освајачи у Словенији, Хрватској, Босни и Херцеговини, Косову. Нас једноставно називају „поддржавачима нападача, освајача, диктатора и слично“.

Ово је за нас болно и осећамо се издвојенима. Ми нисмо дорасли да вама дајемо савете, али толико смо велики да вам пренесемо нашу угроженост и верујемо како овде тако је и свима Србима широм западне Европе.

Мислимо да армија треба да заустави рат, да Србија уз дипломатске разговоре покуша обезбедити нашем народу у Хрватској, Босни и Херцеговини и другим местима аутономију јер ако се рат настави ми ћемо остати усмљени и постаћемо црне вране Европе и света. Ми не желимо да се Србија упоређује са Ираком.

РАДНИЦИ ФАБРИКЕ „MICHELIN“

МЛАДОСТ ГРМЕЧА И КОЗАРЕ ЈЕ НА ВУКОВОМ ПУТУ

Иако „СРПСКУ РЕЧ“ читамо од четвртог броја, ово је прво моје писмо упућено вама. У овим тешким временима за српски народ, нека вам буде подршка сазнање да и на овим просторима, испод Грмеча и Козаре, има оних који верују у Бога, краља и Вука. Не треба да вас чуди ћутање Срба у овим крајевима у односу на СПО. Послије грађанског рата, послушници комуњара су добили „борачке“ пензије, а они који су се противили, сада почивају. Ко се данас јавно декларираше као присталица СРПСКОГ ПОКРЕТА ОБНОВЕ, закачи епитет издајце српског народа. Овадашњи православни свештеник се отворено ставља на страну бивших комуњара, а сада моћника у СДС-у (филијали СПС-а). Уместо да се прихвати СВЕТЕ ДУЖНОСТИ, враћању српског народа светосавској цркви. Упркос томе, најбољи дио младости овога краја је на путу Вука Драшковића, који је својим књигама више учинио за Србе него сва братија која се налази на челу Србије.

СА ВЈЕРОМ У БОГА, ЗА КРАЉА И ОТАЏИНИ

Рајлић Горан
Босански Нови

ОНИ НИСУ У СТАЊУ НИ ДА СЕ ЗАСТИДЕ

Тонући све више у блато и маглу која се шири око нас не можемо да не размишљамо и тражимо узроке и кривце нашој несрећи. Најлакше је онима који ни у шта не сумњају и који своје мишљење сазнају на телевизији или од за то одређених милих нам властодржаца. Ми остали грешници, нисмо те среће, па понекад начинимо неопростив грех посумњаваши у званично мишљење и казивање. Поготову је тешко онима који још имају сећање и не могу тако лако да забораве нечије исказане речи и дела. У народу се каже да се волови вежу за рогове а човек за реч. Где би нам био крај да је заиста тако. Како би се лепше живело и осећало да наше поглавице не мењају мишљење и не објасне сваки

свој преокрет на тако леп начин да нама остаје само да аминujemo и аплаудирамо. Уколико се нађе неко храбар да приупита одакле тај преокрет за то су увек спремни поглавицини чауши, добошари, чувари шатора, печата и части вољених нам поглавица да му на сваки начин огаде даља питања. Увек је фасцинантно како тај увежбани хор подрепаша може да пева на сваке ноте и како је увек музикалан без обзира на наглу промену нота.

Највећи противници вере и религије, који су добијали нападе на сам помен божјег имена сад одједном постадоше највећи богољупци и њима је свако јавно појављивање прилика да помену бога и припадност одређеној вери. Они који очевима забранише традицију и стидеше се својих остарелих и заосталих рођака одједном постадоше највећи браниоци вере. Важно је било не заостати и испати из хора о чему се кличе никад им није било важно. Највећи борци против национализма и шовиниста хапсише и затвараше људе зато што не хтедоше да забораве своје корене и неговаше традицију. Направише силне спискове и црне листе националистичких песама, забранише песме, забранише музику, забранише приредбе, фестивале. Хапсише и осуђиваше за сваку реч и за сваки такт. Промени се време и не стидећи признаваше и хвалише се да су и они тајно и у одабраном друштву певали те исте песме због којих су други били на мукама и затворима. И не застидеше се.

Највећи браниоци комунизма и социјализма уведоше нам самоуправљање скоро свуда а управљаше сами и свако другчије мишљење кажњаваше. Седеше годинама и сатима причаше о програмима своје једине и најбоље партије. Бијаху чланови, кандидати, функционери разних форума, комитета, одбора, удараше у главу сваког ко би се дрзнуо да посумња у њихове програме и декларације. Доносише све нове и нове програме а не отворише их да прочитају шта у њима пише и да нешто од тих обећања омогуће и народу. Када народ то затражи подизаше милицију, претише војском, осуђиваше, пребијаше тај наивни народ. Промени се време. Прогласише свој рад, свој социјализам највећом несрећом свог народа и не застидеше се. Остадоше и даље да седе на власти и усрећују народ. Пуних уста нам објаснише нашу несрећу коју они и не осетише. Не сетише се црвених картона којима на задњем несвршеном комунистичком конгресу гласаше и махаше. Чак ни сада да поцрвене од стида. Доносише и доносе законе које они први не поштују чим им то одговара или их погађа. Мењаше и мењају законе само да њима буде боље и лепше. Усрећиваше нас разноразним уставима и законима и одмах их они кршише и мењаше. И ником за то не одговараше. Оне који их позваше да поштују макар и сопствене законе исмејаше, пребише и затворише. А не отворише своје законе да прочитају и да се уплаше казни које их чекају уколико би одговарали по њима.

Бијаху највећи интернационалисти. Делише нашу мучу и труд белосветским царевима и краљевима, генерал-наредницима, лажним пријатељима и осталом олошу. Ко се усуди да их упита шта то раде лоше се проведе. Њихов интернационализам им не сметаше да кад дотераше цара до дуvara не оптуже сво-

је дојучерашње пријатеље за сва зла и да се затворе у своје феуде и ћепенке и да зарате са својим саборцима. Своје дојучерашње истомишљенике и саборце за бољи им живот нагрдише и прогласише за најгоре. И опет се не застидеше.

Правише војску од одабраних. Направише једну од највећих и по њима најопремљенијих. Сви плаћасмо огромну и по њима најбоље опремљену војску и генерале. Имадоше више генерала са свим њиховим привилегијама него много јаче и веће државе. Имадоше више официра и више их плаћаше него у свету највеће мозгове. Ко помену генералске и остале привилегије гонише га и цивилни и остали судови. Зарати им та восјка и поче да ниже пораз за поразом. Не нађе се ни један једини генерал да као то што чине у осталом свету макар скине еполете а камоли сам себи пресуди. Поразе прогласише за победе и разрушише народу тешко стечену имовину. Кад видеше да има много оних који мисле почеше хајку на њих. У свом камелеонству почеше рат под једним знаком а у току рата га заменише. Објаснише ојађеном народу то његовом вољом и позваше га у још веће и крвавије победе.

Поведоше нашу децу, суседе, браћу, очеве, да гину за њихове циљеве и идеале који ни они не знаше и које до сада много пута издадоше.

Не знам шта ће следеће поглавице и њихови увежбани хорони измислити али ја им не верујем. Највише се боје истине и она их плаши и ужасави. Зато је време да се окренемо и угледамо на свет и не будемо више изузетни и одабрани а они онда нека виде шта ће.

Богдановић Зоран
Трстеник

ОТВОРЕНО ПИСМО ГРАЂАНИМА ЛАЗАРЕВЦА (А И ШИРЕ)

„Као говна кроз канализацију, пролазе комунисти кроз приватизацију“

Рамбо — Амадеус

Пролазници Улицом XIII пролетерске бригаде у Лазаревцу запазиће да је срушена гвоздена ограда испред зграде бившег Комитета СКЈ, зеленило и цвеће згажено, дрвеће исечено, а сам део зграде порушен! Ова невероватна слика није била последица неке подметнуте бомбе већ одлука СПС да зграду, чији она није законити власник, претвори у пословни простор и тако дође до високе закупнине. Свакако су помислили да је ово време српског крвављења и раздирања прави тренутак да СПС у Лазаревцу неопажено и испод жита дође до лепих прихода без рада.

Генерације грађана Лазаревца који нису припадали никаквим партијама и чланови бивших друштвено-политичких организација (ССРН, СК, омладина, борци) улагали су го-

динама своја средства да се сагради лепа зграда друштвених организација у центру Лазареваца. Природно је било да ове просторије користе сви грађани општине Лазаревац за своје потребе и активности. Али тако није мислила СПС. Чим се родила прошле године, још нејако чедо на грудима мајке ССРН и под брижним погледом оца — СК, зграбило је целу једну зграду и као и свако размажено и себично јединче, задржало је само за себе.

Са само годину дана старости СПС је зажелела да се баци у бурне воде бизниса. Без одговарајуће дозволе, она адаптира једну салу за конференције у банку, кафић, пекару, пицерију, клинику или шта већ буде курентно за будуће приватнике — сараднике.

Очигледно, владајући бизнисмени и пословне кртице у Лазаревцу немају препреке: ако их отераше са пијаце, њихове продорне њушкице изриће школско двориште. Ако поштени и честити људи одбране школско двориште, они ће пробушити зграду Комитета и разбашкарити се у сали за конференције.

Сада су опет на потезу грађани Лазареваца. Само је питање шта ће се догодити ако „јавно мњење“ сачува своју зграду од глодарских бизнисмена. Погађамо да ће кидисати на зграду општине, Дом културе, па и на цркву.

Нека нам Бог помогне!

БРКИЋ БУРАЋ

СВЕМОГУЋИ ПРЕДСЕДНИК СПС У ПРОКУПЉУ

Ратко Зечевић је председник СПС партије у Прокупљу. Но, на сталном је раду као судија у Општинском суду у Прокупљу, где прима позамашан лични доходак.

Но он у суду не ради, али ником ништа, важно је да прима плату. Он и не треба да ради, па забога, он је председник СПС у Прокупљу, а која је партија на власти зна се свакако.

Ништа зато што сада и не може да буде судија по члану 5. и 46. Закона о судовима који је закон донела та иста партија, он и даље овако ради, односно прима плату, а ништа не ради.

За последња 3 месеца има 11 решења урађених, а норматив му је 75 решења, па видите другови како вас ваш председник партије рекламира и како агитије за посланике и одборнике СПС.

Замислите има у раду 400 предмета што је свакако рекорд, али ништа зато, па он је председник СПС и може му се да овако ради, односно не ради, али ме чуди да председник истог суда не предузме ништа. Но и то сам одгонетнуо. Па и он је члан исте партије, а уз то на прагу су нови избори председника судова, па му је овај председник партије потребан да га прогура да буде и даље председник. Значи нашли су се на истој таласној дужини.

Обраћао сам се надлежним у Београду, али ништа нико не предузима, а то је доказ да

је ово још и даље и сада партијска држава а не приватна, како би требало да буде.

Друг прима плату у суду, у суду не ради, ради у својој вољеној партији, која је донела народу „благостање“, рат, јад и чемер па сви који другачије мисле и имају друге предлоге су одмах непријатељи земље и слично.

Савић В. Љубисав

ВУЧЕ, УЧИНИ СВЕ ДА ДОЂУ КАРАЂОРЂЕВИЋИ

Не постоје речи којима бих Вам се могла захвалити за Ваш допринос доласку принца Александра. Заједно са супругом била сам на дочеку и у Топли и у Београду. То је за нас био један изузетно леп догађај кога ћемо вечно да памтимо. Жао ми је што нисмо повели и своју децу да и они доживе ту лепоту, да виде ту најлепшу краљевску породицу на свету. Мали краљевић Петар мислим да је рођен за краља. Његово поносно држање и његов мио глас одушевљује је целу Србију. Плакали смо сви због тих дивних људи, који због тог проклетог комунизма нису могли толико дуго да виде своју отаџбину, да виде гробове својих предака.

Драги Вуче, молимо те сви ми, моли те сва омладина Србије, учини све од себе да нам дођу Карађорђевићи. Бићемо сви уз вас, јер једино ти и принц Александар можете још помоћи овој гладној и напавеној Србији.

И пази се Вуче! Комунисти и сви они што им се улизују раде ти о глави. Ако тебе нестане како ћемо ми даље? Како да скинемо комунисте који чувају своје фотеле, троше силне паре по путовањима, а омладина нам гине, где и зашто? Зашто гину ти невини људи, гладни и неодевени. Ускоро ће и зима почети, а двома „вождовима“ се не жури. Они се возакају посебним авионима до Русије, да би тамо ручали за истим столом, а потом заказивали разговоре за месец дана. А за то време ће на ратиштима гинути омладина Србије.

Зато Вуче, учини све од себе, поручи принцу Александру да га жељно очекујемо, њега и његову цењену породицу. Нека дођу што пре и заувек остану у Србији. Једино тако Србија може живети.

Рада из Крушевца

КАПИТУЛАЦИЈА ЗЛА!

Комунизам — необољшевизам титоистичког типа — уништио је у народу — ЕТИКУ, традицију, праве естетске вредности и све што је хумано и цивилизацијско.

Прочитали смо вас као злу књигу и зато огорчено поручујем: Туђману, Милошевићу, Петерлеу, Јанши, Александру Бакочевићу

(Молотову и Суслову титоизма!), Кучану, „цврцакадемику-пучисти“ — М. Марковићу, Мири Марковић-Милошевић, Шешељу (авангардисти СПС-а) и Д. Параги (ова двојица су апотеоза зла!!!) — ПОДНЕСИТЕ КАПИТУЛАЦИЈУ ЗЛА!

Поменути „господо“, подсетићу само на неке чланове Статута — Међународног ВОЈНОГ СУДА. У члану 6. — између осталог стоји: „...Вође, организатори, подстрекачи или саучесници који су учествовали у састављању или извршењу неког заједничког плана или завере ради извршење БИЛО КОЈЕГА од споменутих злочина (злочин против МИРА, ратни злочин и злочин против хуманости — Л. М. Л.) — одговорни су за СВА дела у извршавању и извођењу таквог плана ма од које особе.“ Члан 7. такође је врло недвосмислен и савршено јасан: „Службени положај оптужених, било као ШЕФОВА ДРЖАВЕ или као одговорних службеника у државним надлештвима, НЕЋЕ се сматрати као разлог за ослобађање од одговорности или за ублажавања казне.“

Ко са ђаволом тикве сади — обију му се о главу! То је константни историјски — „деја ви“. Крвници су своју крваву петокраку титоизма — кога су довели до посттитоистичке кулминације зла — скинули прилично КАСНО. Врло провидно... СПО је скидање црвене петокраке — тражио (узалуд!) много раније! Тим чином, посттитоисти нису успели да „сперу“ своје многобројне злочине. Бог нам помогао.

проф. Латинка Мишић-Леви

ПРЕКОМАНДУЈТЕ ИХ НА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Пре свега желео бих да нагласим да сам редовно читалац „Српске речи“ и симпатизер СПО-а. У жељи да помогнем у решавању бројних проблема у новонасталој ситуацији пишем вам ово писмо. Дана 23.10.1991. слушао сам на радију у емисији „Нико као ја“ прилог репортера Б-92 о насељавању Београда војним лицима која су прекомандована из Словеније и Хрватске. Како се наводи у том прилогу војна лица обилазе Београд тј. војна насеља и траже међу друштвеним просторијама оне које би њима одговарале да се у њих уселе. Веома је важно истаћи да су многе од тих друштвених просторија уствари пословне просторије бројних приватних фирми, које запошљавају немали број људи. Кад је реч о радним местима у приватним фирмама мислим да свако радно место више, значи једну шансу више у изласку из ове ситуације. Међутим војна лица долазе у представништва тих фирми разгледају распоред просторија и квадратуру и од војних органа за пар сати добијају решење о праву на уселење у те просторије без обзира шта је у њима и која се делатност ту обавља.

Моја жеља да овим писмом подстакнем неког од ваших новинара да напише истинито и аргументовано као и увек до сада. Што се

мене тиче не бих био задовољан само овим чланком већ сматрам за потребно да СПО објави проглас у вези са овим проблемом и упозна јавност, а затим да предложи прекоманду војних лица на Косово и Метохију и друге запуштене крајеве Србије.

Са поштовањем, син војног службеника II класе, студент машинства, симпатизер СПО-а,

Ваш М.Ц из Ниша

РАДНА ИЛИ РАТНА ОБАВЕЗА

Поводом Белешке са састанка руководиоца правне функције у Басену „Колубара“ бр. 12605 од 26. 09. 1991. године и закључака који, изгледа, имају већу снагу од закона и свих нормативних аката Предузећа, дајем следеће објашњење:

Дана 16. 09. 1991. године, око 20.00 часова, по позиву, јавио сам се у секретаријат за народну одбрану, Одељењу у Лазаревцу. Примила су ме два мушкарца и једна жена, радници Одељења, узели позив и потписану доставницу, и упутили ме да се јавим у своју ратну јединицу 2028/63 у Ваљево. Одмах сам аутобусом отишао у касарну у Ваљево и јавио се у своју ратну јединицу. Примио ме је дежурни официр и, са још 20 резервиста, упутио аутобусом у Шабац. У Шапцу, у касарни на Сави, ушао сам у састав инжењеријског батаљона, који је командант резервни капетан I класе Савковић из Ваљева, и командир моје чете поручник Вучковић, зване „Вучко“. Дана 18. 09. 1991. године пребачени смо у село Адашевац код Шида, а сутрадан смо прешли у Шиду. У Шиду смо боравили 4 дана без задатка, без вежбе и обуке и без икакве друге активности. Јединицу сам напустио 22. 09. 1991. године и истог дана дошао кући.

Јединицу у којој сам боравио 4 дана самовољно сам напустио зато што Србија, чији сам ја држављанин, није у рату, а статус добровољца нисам желео јер сам увек спреман да браним Републику Србију у њеним званичним границама које су Уставом СФРЈ и Уставом Републике Србије дефинисане и утврђене. Такође нисам желео да без објаве рата пређем на територију Хрватске и ризикујем да по међународном праву будем третиран као припадник бандитске и терористичке организације. У таквом случају остао бих без заштите и примене међународних конвенција за учеснике у објављеном и „легаллизованом“ рату.

Сам позив за мобилизацију који сам добио, и мобилизацију у целини нису легални, јер ни један од услова за мобилизацију из члана 316. Устава СФРЈ није испуњен. Наиме, члан 316. Устава СФРЈ даје двоструки услов за мобилизацију: први, Председништво СФРЈ утврђује постојање непосредне ратне опасности; други, ово исто тело наређује општу и делимичну мобилизацију. Пошто ови услови нису испуњени, јер Председништво СФРЈ, нити Скупштина СФРЈ, није прогласило ратно стање, нити је најавило мобилизацију.

Очигледно, моје даље остајање у ратној јединици косило би се са законским прописи-

ма и сводило би мој статус на невојничко и самовољно понашање.

Поред овога, ЈНА која је регруте дискриминисала по националној основи и напустила део државне границе не може никоганазвати дезертером. Наредба од 6. августа 1991. године, којом су Словенци ослобођени службења војног рока или одласка у резерву пореметила је правни поредак у Југославији и њом је учињено кривично дело дискриминације на националној основи. Тако више нико ко се не одазове позиву у резерву не може да буде дезертер, јер се над њим тим позивањем спроводи дискриминација на националној основи.

За време боравка у ратној јединици у Шиду био сам потпуно збуњен и депримиран јер нисам знао, нити ми је ико од старешина знао да објасни, ратне циљеве Србије „која није у рату“, границе које треба да бранимо, да ли се брани Србија или Југославија и која Југославија. Мислим да у насталој грађанском рату могу учествовати само добровољци.

Закон о одбрани Републике Србије, у члану 2., утврђује да се припреме за одбрану у Републици организују, планирају и спроводе ради одбране суверености, независности и територијалне целокупности Србије. Ако се брани независност Србије мора се одмах задрати са ЈНА која брани суверенитет Југославије, јер су те две ствари у потпуној колизији. Још мање треба ићи у редове ЈНА који из наведених разлога могу доћи у сукоб са Србијом и њеном војском.

ЈП „Електропривреда“ Београд, Басен „Колубара“, мора имати у виду све ове чињенице, које се могу утврдити путем саслушања сведока — старешина ратне јединице 2028/63 и прибављања доказа службеним путем, кад олако тврди у закључку (т. б.) да је неоправдано одсуствовање са посла време проведено у ратној јединици на фронту у Шиду. Друга је ствар „зачкољица“ да се из ратне јединице коју сам ја напустио, прибави потврда „о вршењу војне обавезе“. Поручник на фронту само чека да издаје потврду. Потврду од СНО — Одељење у Лазаревцу о одсуству са посла прилажем.

Мој однос према војној обавези и ЈНА нема ништа заједничко са обавезама из радног односа. Пашкила „руководилаца правне функције“ Басена „Колубара“ провидна је манипулација владајуће партије и њених послушника да заплаше оне људе који размишљају и не следе слепо интерес појединаца, група или режима, или онога чији је интерес рат.

Ни један пропис није утврдио да је избегавање рата, који није ни објављен, разлог за престанак радног односа. То није повреда радне дужности нити било које одредбе Закона о радним односима.

На основу свега изнетог, предлажем да моје наводе утврдите службеним путем, да обуставите сваки даљи поступак против мене и допустите да даље обављам своје радне задатке без узнемиравања. Своју војну обавезу према Србији и ЈНА ја ћу регулисати по својој савести, а утврђивање моје евентуалне одговорности обавиће надлежни органи, те никако није потребно „натезати и потезати параграфе“ из радног односа.

Б. Ђ. ЛАЗАРЕВАЦ

ДОБРИ И ЛОШИ СРБИ ИЛИ „ЈЕВАНЂЕЉЕ“ ПО БРАНИ

Чинило се да „телевизијски кум“ јесте она крајња граница до које се могло срзати наше пропагандно лудило. После неколико недеља „кумово“ намигивање постало је сасвим јасно: нашем „успону“ нема краја. Приказана нам је мартовска седница председништва другог октобра. Монтажа те „историјске“ седнице трајала је „само“ пола године. Још једном смо се уверили колико је „карактерни“ Јовић „храбар“, „луцидан“, „самоницијативан“ и „правовремен“ у бризи за „свој“ народ. Да ли су нам потребне нове монтаже или нам је и ова препунила кофер?

У недељу, 13. октобра, „кумовски“ термин је уступљен највећем професионалном Србину, Брани Црнчевићу. Том згодом наш разбуршени, мрзовољни и забринуту синовац обелодањује „свом“ народу: „Ја мислим да је Слободан Милошевић добар Србин“. Сада видимо и чујемо да Црнчевић поред велике „забринутости“ ипак стиже и да мисли. Своју „мисао“ је тако лако лансирао као да о њој није ни размишљао. Заборавио је синовац да каже који су то аршини којима се одређује ко је добар самим тим и ко је лош Србин. Шта да чине Срби који нису „дорасли“ до суда наше највеће синовац? Очекујем да се у следећем појављувању Црнчевић одобривољи и „саопшти“ своје непогрешиве аршине о добрим и лошим Србима.

Све до деветог марта ове године били смо подобни и неподобни: тада је „добри“ Слоба послао тенкове на лоше Србе. Нову „историјску“ поделу прихватио је синовац. Показало се да је „размишљао“ о својој најчувенијој реченици: „Ја мислим да је Слободан Милошевић добар Србин“. Где би нам био крај када би сви били овако одани војду. Дирљива блискост. Осветлио се Црнчевић са свих страна, спојио је неспојиво: истовремено служи болшевичком режиму и народу. Као да смо мали да схватимо ово „колосално“ достигнуће. Трасира ли нам то синовац „нове“ путеве нашег свеколиког свејединства? Све је могуће код свемогућег Црнчевића!

Познато је, како је и колико је Брана Црнчевић сатанизовао Броза, посебно после његове смрти. Како је непогрешив, било би веома занимљиво да објасни „свом“ народу: **КАКО ЈЕ ИЗ БРОЗОВЕ САТАНСКЕ КЛИЦЕ ПОНИКАО ДОБРИ СРБИН СЛОБА?**

„Добри“ Црнчевићу заборавио си да су Срби за време кнеза Мутимира, још у деветом веку примили ХРИШЋАНСТВО. Јеванђеље у овом народу живи хиљаду и сто година. Матеј јасно пише (прочитај неће болети): „Не може дрво добро плодове зле рађати, ни дрво зло плодове добре рађати.“

Само синовац и њему слични могу занемаривати клицу из које је поникао „добри Србин Слоба“.

РАТКО ЈОКАНОВИЋ

Београд

НИКО НИЈЕ ОВЛАШЋЕН ДА ОДРЕЂУЈЕ ГРАНИЦЕ СЛОБОДЕ

Немам намеру да на било који начин опоравим личност нашег уваженог академика, писца и посланика у Скупштини Србије, јер једноставно — из његове прошлости нити шта знам, нити ме било шта интересује, а одувек сам сматрао да човек мора сам себи да буде судија — суровији, неблагонаклонии и непристраснији од других. Свако од нас свакодневно суди себи или би бар тако требало да буде. Искрено кајање добар је лек за тешке душевне море тек тада када постане јавно, јер свако друго само је пуко утуктивање савести и великодушно опраштање самоме себи.

Међутим, иако ми није намера да злонамерно „чепркам“ по било чијој прошлости, оно мало људског што још осећам у себи приморава ме да јавности и академику лично скренем пажњу на његову недавно дату изјаву у Скупштини Србије у једној од инцидентних ситуација.

Инцидентне ситуације често су прилика да човек каже и оно „што не мисли“ али исто тако и оно „што мисли“ али што његова свест селекционише у редовним приликама. Афекат је стање које доводи до сужавања свести и то је моменат када из нас могу да похрле „истински наша схватања“ и то она која у редовним приликама чувамо за себе.

За време док је академик био за говорницом скупштине, неко од посланика опозиције се насмејао. Не знам да ли је то био „смех“ или „подсмех“ нити лично одобравам било који од ова два варијетета, али никако ни реакцију нашег академика, која се састојала у томе да је посланику који се смејао рекао како би он морао да ћути, јер и за његово присуство у Скупштини зна се коме би требало да буде захвалан.

Ма колико овај догађај може да изгледа неважан и баналан, лично сматрам да се у њему уочава суштина односа нашег академика, не само према опозицији, већ и према људским правима и слободама уопште. Узимајући у обзир овакав иступ, сасвим логично се намеће читав низ озбиљнијих и мање озбиљнијих питања, која се односе на дилему коме дугује захвалност посланик Скупштине Србије и грађанин Србије за своје рођење, овакав или онакав живот, бедну плату за коју ради страхоте рата који се води али не звањно итд.

Принуђен сам да скренем пажњу и академику и јавности да се човек рађа као слободно биће (или би бар тако требало да буде) и да никаквом тиранину не може дуговати захвалност за своју слободу.

Ако нам је неко одузео нешто што нам је рођењем припадало, зар треба да му будемо захвални што нам је сада делић тога вратио или нас можда увео у заблуду да нам је вратио?!

Наш академик је несумњиво, како се то у

обичном народу каже, паметан човек, али је јасно да у базалним слојевима његовог интелекта постоји једна, у основи погрешна усмереност, а судећи према изјави датој у Скупштини, јер свакоме је јасно да је давно превазиђено време када су се људи рађали, живели и умирали као робови и да, у сваком случају, то не може бити идеал коме треба стремити, а најмање идеал образованих људи. Велико је питање да ли је то идеал сваке власти који она остварује на овај или онај начин и колико часног у свему томе има.

На крају, био бих срећан да и јавности и наши уважени академик ово моје запажање и писање схвате као помоћ свима онима на које се то односи да из свог бића покушају да избаци једну, по мени, наопаку усмереност, једно схватање да постоји неко ко је надлежан и овлашћен да нам слободу да или одузме. Верујем да ће и ослобађање од оваквих схватања бити на срећу и корист ове наше напаћене Србије.

Др Милош Никовић, лекар спец. Смедерево

ЛИСТ МЛАДИХ ИЛИ ПОЛИТИЧКО ГЛАСИЛО?

Теме за свакодневне нам дилеме

У фази свеопште политизације, неког пропагандног или пропагандистичког рата један од основних концепцијских пропусти гласила младих јесте кокетерија са политичким спрегама које су на сцени или тек наступају. Простор намењен младима, њиховим проблемима и стваралачким набојима, уступљен онима који су годинама доминирали информативним сферама у чисто каријеристичке или индоктринарне сврхе по систему бомбичавих и сензационалистичких изјава као својеврстан вид терапије политикантске фрустрираности и несносног идолопоклонства представља својеврсно скрнављење свега оног што младост својим полетом и младалачким надахнућем може да понуди. Фраза о политичкој инфизираности овог друштва не значи и да је истинита. Њена дугогодишња доминација у свим порам друштвеног живота и рада била је само повез на очима и својеврстан вид колективног слевила коме су многе значајне истине пролазиле мимо носа. Оно што је најтрагичније јесте чињеница да су нам осим чула вида пропустили и остали рецептори, тако да смо изгледа остали и без њуха бар кад су праве вредности у питању. Са слухом је очигледно другачије. Чује се или само оно што одговара или што се нареди. За све остало важило је правило дисхармоније примерено антислухистима. Уз већ поменути недостатке колективног карактера ту су и они чисто субјективни. Код УРЕЂИВАЧКЕ ПОЛИТИКЕ која у суштини има диван назив отвара се питање њеног правог значења — обзиром да реч ПОЛИТИКА има и другачију конотацију од устаљене. Контекст УРЕЂИВАЧКА итекако је значајан нарочито ако се његова самобитност поштује али не и злоупотребава. Лишена глупости и прагматичности она је у сваком случају на најбољем пу-

ту да буде и осмишљена па самим тим и актуелна. А што се тиче младости она воли и једно и друго. Уосталом младост је одувек била актуелна па чак и кад је потиснута, а да о њеној нетрпелјивости према догматичима и деструктивцима и не говоримо. Уосталом дете се доји у раној младости тако да накнадна дојења овим или оним не воде ничему — поготово не политиком. Ако је у сфери доминације политиканата и осталих идеолога на власти била на маргинама — већег задовољства за „маргиналце“ у сваком случају не постоји ако им политика као извор власти полако губи легитимитет. Ново гурање у њу било би не само нељудски већ и погубно ако су јој и онако скучени простори са којима је располагала остали и даље отвореним ако не и проширеним. Тек на њима осећа се онаквом каквом јесте заводљивом и поносном; слободном и разиграном — једном речју МПЛАДОМ.

РТАКРАГУЉАЦ ПЕРО
НИШ

ПОГЛЕД ИСКОСА

Пре извесног времена пролазили смо пред новинске куће „Политика“ у моменту када је улазио „војвода Шешел“. Застали смо пратећи га погледом. Пошто су улазна врата била отворена, закорачили смо. Кретао се и улазио бахато, осилјено. Нешто је гунђао, причао, добацивао. Ваљда скретао пажњу на себе. У холу је дрско одбио једног млађег човека, који му је са смешком прилазио. Видело се да улази у СВОЈУ ПРЋИЈУ.

Задесио се ту Радован Бранков, или је можда био у одбору за дочек — дотичног. Још са даљине од 4-5 метара држао је пружену руку идућу му у сусрет, уз срдачан осмех добродошлице.

Да ли је тај „војвода“ свестан свог огромног недостатка културе понашања, а о политичкој култури и да не говоримо!

Био је и остао комуниста, са том разликом што је сада САМО ЊИХОВА КРПА. Он је само једна од сламчица за коју се ова владајућа гарнитура хвата.

М. И. Београд

Отворено писмо Вуку Драшковићу

Поштовани господине,

Када сте путем средстава јавног информисања објавили да Српски покрет обнове уводи мораторијум на страначко деловање, поздравио сам тај чин, сматрајући Вас увек промишљеним политичарем, спремним да у тешким ситуацијама вуче потезе на добробит нашег народа. Међутим, чини ми се да је тај поступак оберучке прихватила владајућа странка, те на тај начин створила себи и сличнима још више простора на политичкој сцени за прибирање политичких поена, немилосрдно и подмукло користећи невољу нашег народа на југословенским просторима. Они као да су то и прижељкивали! Мишљења сам

да овакав мораторијум има смисла само под условом да је прихваћен консензусом свих политичких партија у Србији, у противном је народ осуђен да буде вођен једном „идејом водилом“ црвене клике, да му се сервира и силом трпа у главу историјски прегажена политика. А Ви добро знате шта значи када пропаганда буде лишена другачијег мишљења и другачијег погледа на свет. Осетили сте на својој кожи стање пре 9. марта, предизборну кампању. Бићу кратак: У интересу парламентарне демократије, за добробит народа Србије, тренутно препуштеног комунистичкој идеологији и сателитима, предлажем Вам да укинете наведени мораторијум, или бар утицете на чланство и руководство Српског покрета обнове, да се на хитно заказаној седници Централне Управе разматра ово питање. Схватите ово као добронамерни савет, као иницијативу, јер сам искрен присталица Ваше политике. Узмите у обзир и чињеницу да не изражавам само моје мишљење већ сам до напред наведеног става дошао посматрајући расположење у народу, а то је, признаћете, добар барометар.

Са искреним жељама да наставите прекинуту активност,

адвокат Ланчушки Ђорђе, Сивац

БОЖЕ, КАКАВ СМО ТО НАРОД

Када прочита, или чује, или види (а можда и све то заједно) шта се све ово збива, како да се снађе припадник плебса у оваквим мутним, ратним временима, са све мање новца, доведен чак до ивице бедне? Шта да чини појединац да би преживео, и поживео? Како да се понаша ако добије позив за рат, у коме — иначе — његова држава не учествује?

И на сву трагичност ситуације, па — ако хоћете — и апсурдност (јер, уместо да при крају овог столећа, у Европи, после толико деценија „просперитета“, живимо у љубави и свакојакој сигурности, закорачили смо у понор који слободно можемо назвати безнађем!), они које смо демократски изабрали да нас воде, очито је, немају никаква решења за наше место под сунцем.

Опкољени са свих страна непријатељима (бар тако тврде сви јавни медији а и многи (не)знани појединци), без, како се чини, и једног пријатеља, остаје нам, изгледа, само оно „у се и у своје кљусе“. Но, може ли то „кљусе“? Није ли сувише растрзано на богзна колико страна?

Ето, зар и наши дични посланици (такође демократски изабрани) као да немају преца посла него да се прегањају око, наизглед, сасвим непроблематичних питања — химна и грб. Били смо држава и раније и дабоме да смо имали и химну и грб. Па ипак, не мисле сви тако. И док се неки (закаснело) бусају у прса и диче јавно (ипак само у кафани!) исказаном храброшћу у слушању патриотских песама, други, прецизношћу најревноснијег књиговође, малтене у дан израчунавају колико дуго је „Боже, правде“ била химна. Па, зар је то најважније! Могли смо, такође, да

чујемо ког посланика која песма (родољубива, наравно) највише узбуђује... И тако даље... И сви представници народа, који су били против предлога да се прогласи нова стара химна Србије, нимало нису водили рачуна о мишљењу стручне владине комисије, као ни о бројним компетентним сугестијама људи чија је професија музика.

Да није све тако озбиљно, човек (и то онај најобичнији) да се искрива од смеха. Влада, пак, мудро ћути. Оформила је комисију а и подкомисије, за сваки случај ваљда (?), и — што би се рекло — бацила коску, па сад, народе, то јест, посланици — изволите.

А за додатна узбуђења побринула се позиција (ако не сва, а оно бар оне партије чији је значај свакако највећи), па је позвала и организовала долазак принца Александра Карађорђевића. Догађај за историју! А тек за јавна гласила свих (технолошких) врста! Истовремено, допутовао је и брат последњег краља принц Томислав, коме је штампа наклонена режиму, и дабоме, ТВБ дају неуобичајено велики публицитет! А народ и једног и другог, све остале чланове те (не) — срећне породице, прима широко отвореног срца. И треба! Били смо држава, и имали династије када су други о томе могли само да сањају. И о држави, и о династији!

И док је принц Александар са очитим узбуђењем и нескривеним поносом прислањао лице на оно симболично парче (хтели то неки да признају или не) и његове отаџбине већ се јављају они који желе и тај чин да омаловаже. Четнички војвода и посланик то пореди са пацењем траве (!!!), а господину, који је, очито веома добро информисан, па нас засипа својим медитацијама о свему и свачему, онај буцен траве сасвим наликује „јавним нужницима за псе и мачке, какве имају европске метрополе“. Необично „културна“ и „цивилизованна“ размишљања дотичне господе!

А народ ко народ, гледа, слуша и, вероватно, покушава да та силна догађања сведе на основна питања — шта ће из свега тога изаћи. И, наставља да животари, можда и не сањајући како управо на себе испробава ону староримску о хлебу и играма. Хлеба, за сада, има довољно. А и игара. Само што су веома опасне: од њих се и гине. Баш као и у Старом Риму.

Ђорђе Срећковић, дипл. инж.
Београд
Булевар револуције 130

ХИМНА ЈЕ СРПСКА А НЕ СТРАНАЧКА

Молим „Српску реч“ да ми дозволи само мало простора, јер знам да на другом месту нећу моћи да се обратим господину Прљи и г. Батрићу, а како сам ја отприлике њихова генерација само са неколико питања:

Мислим да су они поданици ове Србије, мислим да су ушли у гимназију отприлике кад и ја, па питам да ли су бар они чули негде за химну Боже правде ако већ знају за Светосавску јер су оне упоредо певане у исто време у исте године. Како могу овако да излазе за говорницу?

Мени ови „млађи“ не сметају они су тако васпитавани по школама касније, вероватно су знали само за „Хеј Словени“, они су имали и родитеље, и деде и бабе, вероватно су од њих чули и за другу, од које сада беже.

Па зар ово није Српска химна а не страначка. Зашто се бар за говорницима не уздрже страначки, али мука је то, знам ја шта је, што је њу предложила „опозиција“ па онда размишљај, ко је то страначки обојен. Хајде да спроведемо анкету по селима и градовима, да скупимо писмице па да се види која је Српска химна. Можда ће људи са села то боље знати него ми по градовима, па нека они пресуде, а не ви г. Прља и г. Батрићу.

Такву борбу против опозиције да не кажем рат, верујте нисам чула да постоји ни у једној земљи, бар кад је химна у питању. Зато вас молим немојте бар у име наших генерација без обзира на страначку обојеност у име српства ово више да радите. Јер, знате, бумеранг је бумеранг. Ако нисте хтели да је заштитите, немојте је ни нападати. Мислим да вам ово пишем у име нас старијих који ће брзо отићи а ваши и моји млади ће остати. Страначки нисам опредељена јер сматрам да моје године нису више за то. Али јесам кад овако ради моја генерација, која је ту химну слушала и певала.

Борите се ви за ваше позиције, политичке али за химну то је нешто друго.

Д. Д. Лазаревац

БЕЗНАЂЕ И НАДА

Можда је непотребно писати о онима који су нас увек убијали, који нас убијају, сматрајући да чине „највериднија дела њихове историје“, како је писао Маркс за Мађаре и њихове злочине над Србима. Хрвати доследно спроводе ову Маркову мисао, чинећи зверства над Србима као „највериднија дела лијепе њине“. ЧЕТВРТИ РАЈХ је изненађен, српски „одметници“ бране кућни праг, то најсветије место људског бића, ту најважнију коту без које живот губи сваки смисао. Заборављају ФИРЕРОВИ следбеници да су као окупатори у Србији за једног немачког војника убијали стотину Срба. Знамо добро ко су они, ко су њихове слуге и шта им је циљ: уништење Србије.

Много је важније писати о нама: знамо кроз историју да нам други никада нису доносили добра, а када су нам други помагали, чинили су то јер је и њима користило колико и нама али смо ми неупоредиво више страдали: сачувај нас Господе од такве помоћи. Данас смо нашу судбину препустили ХАГУ.

Ако други решавају нашу судбину, шта је са очувањем слободе нашег духа? Како решавати проблеме живота ако то други раде за нас (ко слуша туђа уста његова су пуста)? Рат у којем се налазимо не рађа дух мира већ дух несигурности и немира. Политика је освојила целокупни простор и постала сила која влада. Тада морални човек уступа место политичком човеку и постаје биће ограниченог циља, човеков свет престаје бити морални свет, стварност није хармонија, материјално је унизило морално у нашем бићу. Човек је по својим думетима савршено биће а не

моћно биће, како га данас представљају наши неумољиви властодршци. Многи наивно, узалудно и без покрића очекују да се преобразе они који су задвојени клицом о насилном усређитељству: то личи као када би тражили да се клата преобрази у стабло које ће донети плодове.

Конечно се мора схватити да је човек своје најплеменитије особине, изгубио у политици која му је наметнута. Као таква, силом наметнута, уништава нам снагу и веже у гордијев чвор нашу праву природу. Најбољи доказ реалности те политике је њена језива и крвава реализација. То је политика која не ствара већ разара: циљ јој је зарада а не раст, врховни принцип је корисност а резултат је ропство укуса и одсуство слободе воље.

Данашња властодржачка политика је без моралних закона, занемарује вечне мудрости: да човек откривајући себе у другима најлакше долази до истине. Гаји циновску саможивост, штете које чини другима проглашава добротинствима.

Како објаснити тим бахатим, усијаним главама да се човекова суштина не може пресађивати, да је она веома танана, разграната, изаткана од нити најдивније пређе и да одмах умире чим се из корена ишчупа. Тотално музички неук и хоће баш да уче свирку на најтананијем и најсуптилнијем бићу. Зар код толико труба у својим редовима они баш изабрали нас. Спаси нас Боже.

Моћ која даје власт рђава је моћ, а људи који поседују такву моћ нису ни на видуку прве степенице моралне зрелости. Личе на геометријску линију која има само једну димензију: зато и нису у стању да моралну и духовну слободу признају за свој циљ већ такву могућност ускраћују и другима. О истини и не размишљају, неспособни да схвате да је људска истина морална истина и да се дешава само у духу. Они цене само идеал моћи. Идеал савршенства је непознат.

Све дотле док код било кога од нас постоји и најмања симпатија и најмања доза разумевања за прерушене большевике нема нам спаса: потребно је њихово потпуно ишчењавање из свих поре нашег живота. Њихова прљава уста од большевичке приче не могу говорити о бољитку. Добре идеје других људи преузимају, стављају их у свој идеолошки шнит и тада нису ни налик свом изворнику. Они се сами не могу одржати, одржавају их наше слабости: академици који постадоше апологете властодржачке клике, историчари што открише наличје Броза, данас ћуте пред вођом коме је Броз узор а крајњи циљ да постане председник било које и било какве Југославије. Ту су опозиционари који се боре за правоверност крепале идеје, данашњи ћутолози што писаху оде Брозу, књижевници који данас седе у истој партији са својим прогонителјима: као да се не зна ко коју игру игра, бојим се да ни најумнији међу њима не знају у којем се колу врте. Многима од њих још теку сузе због неуспелог пуча и могуће „братске“ помоћи из центра „светске револуције“. Дали је чувени „дивљи мачак“ из партије „гробље слонова“ сањао најчувеније бркове Кремља? Ако их није сањао сигурно их је себи лепо.

Уверен сам да будућност припада онима који су богати моралним идеалима, спремни

да делују за плодове које не могу одмах окусити, који се не саглашавају са глупошћу свога времена, спремни да себе уграде у бесконачну будућност, која је ризница наших највећих идеала. Свесни да свако сиромаштво крије извесно богатство, да пораз може водити победи. Тада се отвара есхатолошка перспектива, свакодневни живот постаје стваралаштво, материјални и духовни раст заједно корачају. БЕЗНАЂЕ остаје као црна мрља сатанске политике једнодимензионалних бића.

РАТКО ЈОКАНОВИЋ
Тихомира Вишњевца 9
Београд

ОЗАКОЊЕНА ОТИМАЧИНА

Власничко преструктурирање друштвене својине у Србији

На велика звона рекламиран, и у Скупштини Србије, усвојен Закон о власничком реструктурирању друштвене својине, а од стране владајуће партије и њених „трабаната“ извикиван као тржишно усмерен и „европски обликован“ (По француским узорима, ваљда?) је ништа друго до обична отимачина имовине која је и по важећим законима до скоро, ако није и сада, била партијска!

Новац од продаје по важећем Савезном закону остаје у целини предузећу а по овом „европском“ републичком предузеће може, у најбољем случају, да од масе пристиглог свежег новца рачуна на само — седамнаест процената! (Остатак новца од продаје деоница усмерава се, по слову овог закона, државним или парадржавним фондovima).

И тако, по слову овог закона, купујете предузеће а новац дајете неком ко и није власник. (То вам је као кад од домаћина ратара купите свињу а новац уплаћујете подручној — месној заједници). Сваком па и „неверним Томама“, је јасно да се ова имовина, као уосталом и свиње, мора да плати још једном...

То је, по овом закону, власничко реструктурирање!

Државни социјализам је, по овом закону, пут развоја Србије...

Данас је сваком добронамерном грађанину Србије јасно да актуелна власт Србије, правдајући то ратним условима живота, жели да у економији изгради — државни социјализам! Држава се стога, делом новца од продаје деоница (Према слову овог Закона директор и његов руководећи тим мора да улише деонице у висини своје двогодишње плате. Ако директор то одбије да учини процес трансформације зауставља се на самом почетку.

Истину за вољу са становишта економије то значи потпуно катастрофу. Јер, највећи део прикупљеног новца одлази у државну касу. Држава у Србији овом „егзибицијом“ постаје највећи власник у Републици а то се у свим, па и школским уџбеницима, означава са речју — државни социјализам.

Посредне привилегије — сеју смутњу за

власничко реструктурирање

Отпори чак и овако сроченој власничкој трансформацији су многобројни. (Изгласани Закон у само два члана, истина на доста неодређен начин, разматра и питање такозваног — радничког деоничарства). Суочавамо се са све масовнијим покретом радника, осиромашених и без икакве заштите, да се задржи садашње стање. Једноставно, радници за својинску трансформацију у форми „радничког деоничарства“ немају пара, а разрађени систем привилегија, посебно оних прикривених, код већине радника ствара „илузију“ о „успешном“ превазилажењу садашњих тешкоћа „употребом начина борбе из времена зуровског бунта“. (То су смене радничких савета, директора и пословодних органа). Ради се, уствари, о радничкој процени да је, између власничког реструктурирања и самоуправног социјализма, „вредније“ опредељење за ово — друго!?

Нашли смо се тако у заиста апсурдној ситуацији. Људи који са амблема скидају ознаке социјализма желе садашњим покретом да задрже и „највреднију“ творевину тог социјализма — самоуправљање!

Пат позиција супростављених страна

Овако срочени Закон је и највећа шанса владајуће партије да, бар у Србији, још дуго задржи власт. Опозиција игнорише, или потцењује, ову чињеницу. Она је, ваљда и због ратних прилика, без ваљаних програма власничке трансформације па владајућа партија у друштвеним предузећима задржава „тренд угледа и, наравно, монопола“. Информативна средства у служби владајуће партије подржавају садашњи „покрет радника“ и стварају услове за изградњу — државног социјализма...

Одређене смутње у ову проблематику „уносе“ и „национални“ лидери, попут др Војислава Шешеља и Мирка Јовића, казивањем да је „привреда Србије моћна и јака да издржи све притиске и економске блокаде“ али и континуиран рад српских социјалиста да „уношењем смутње међу раднике“ задрже, или сасвим успоре, започети тренд власничке трансформације и на тлу Србије а тако задрже и власт за дуже време...

Јован ДЕБЕЉАЧКИ

СЛУЧАЈ ДРАГИША ВАСИЋ

У последње време читао сам у „Дуги“ и другим листовима а и у емигрантској штампи о случају Драгише Васића.

Са покојним Драгишом Васићем био сам у војсци Драже Михаиловића и преко Босне, једно време, под командом војводе Павла Ђуришића, а да нисам знао да је тако позната и важна личност међу нама, т.ј. да је ту са нама и члан Врховног штаба Драже Михаиловића, Драгиша Васић.

Тек у Старој Градишци, када је командант тога злогласног логора, усташки пуковник Фрањо Судар, дао знак једном усташу да чита имена за издвајање виших официра, видео сам проседог човека осредњег раста, кога је усташа прозвао из списка именом: Драгиша Васић.

И раније у току рата, чуо сам да је у Врховном штабу на Равној Гори, на важној позицији познати писац и национални радник Драгиша Васић, те кад је био прозван добро сам га загледао. Као и остали прозвани официри био је свестан свога трагичног краја.

То што је претходило овој сцени прозивања и издвајања виших официра и водећих старешина нећу описивати, јер нема везе са циљем: да се види и докаже да је ту био по којни Драгиша Васић.

Нас око 800 стајали смо у гомили без неког поретка када је у овај део логора, на западној страни, дошао усташки пуковник Фрањо Судар. Средњег је раста и у униформи каки боје, док су усташе били у црним униформама.

Судар је дао знак једном усташу да чита имена, и он је почео:

Павле Ђуришић, и на то је Судар показао руком место и рекао „овдје“.

Петар Баћовић, „позади“ рекао је Судар, т.ј. да стане позади Павла.

Затим је прозив ишао овим редом: Захарије Остојић, стао десно од Павла, Павле Новаковић, стао иза Остојића; Мирко Лалатовић, стао десно од Остојића, а потом је прозван Драгиша Васић и стао позади Лалатовића, дакле шести по реду. Тако је формиран основни развијени фронт од 32 виша официра. Последњи је прозван мајор Данило Салатић.

После овог издвајања виших официра прозвани су сви официри и подофицири да се построје у основни развијени фронт, на приказаном месту, нашто се издвојило њих око 100.

Вишим официрима командовано је: „на лево“ и одведени су поред главне зграде затвора и уведени у једну омању зграду, која би се могла назвати затвор у затвору, а која се налазила у југозападном углу западног дијела логора. На њој су били мањи прозори са јаким решеткама, који су гледали на круг где је ово разврставање учињено. Да ли је та зграда имала врата на запад према Јасеновцу или је била неко мучилиште и касапница? После ратне власти знале су сигурно шта је било са овима непријатељима и једних и других, т.ј. комуниста и усташа. Углавном више официре више нисам видео.

Строј са официрима и подофицирима уведен је у једну просторију у згради поред које су стајали, а која се пружа од капије кроз коју се долази у овај западни део логора, т.ј. затвора. Ни њих више нијесам видео.

Касније су кружиле вијести у емиграцији да су живи спаљени, што и ја верујем, држећи да су те вести касније „процуриле“ са стране усташа или Зеленаша.

Стајао сам недалеко од места где је Судар стајао, и сам очекујући да ћу бити прозван. Зато се могу заклети да се ово све овако развијало.

Кад су горе речене групе ушле у затвор, нас преостале увели су у највећу зграду затвора, а која се налази на јужној страни овога дела логора. У току следеће ноћи извођени смо пред комисију, састављену од усташа и

представника Секуле Дрљевића. Пред том комисијом мене нису хтели одати Благота Бошковић и по једнима Милан Бандовић а по другима Душан Павловић.

На ово овде речено и написано кунем се са свим најмилијим на овом свету да је тако било.

Октобра 1991. године

Милош Куреж
За време рата једини командант Билећке четничке бригаде.

IN MEMORIAM

САХРАЊЕН РАДОМИР РАДОСАВЉЕВИЋ

У Бајиној Башти је сахрањен Радомир Радосављевић потпредседник општинског одбора Српског покрета обнове, који је трагично изгубио живот 24. октобра ове године. Сахрани је присуствовао велики број грађана из Бајине Баште и суседне републике Босне.

Радомир Радосављевић је био један од оснивача и покровитеља СПО у Бајиној Башти. Његовом смрћу Српски покрет обнове изгубио је једног од ретких прегалаца који није штедео себе у напорима да СПО буде најмасовнија и најауторитативнија опозициона странка у овом делу Србије.

„СРПСКА РЕЧ“ ЕКСКЛУЗИВНО

ВИДЕО КАСЕТА: КРАЉ АЛЕКСАНДАР II КАРАЂОРЂЕВИЋ У СРБИЈИ

1. Цена касете у трајању од 120 минута је 500,00 динара.
2. Видео касета СПО у Грчкој и Великој Британији — 500,00 дин.
3. Аудио касета са песмама Српског покрета обнове по цени од 150,00 дин.

На касети су песме:

Страна „А“

- ХИМНА СПО
- ПЕСМА ВУКУ
- ВЕЛИКА СРБИЈА
- ПЕСМА КОСОВСКИХ ЈУНАКА

Страна „Б“

- БОЖЕ ПРАВДЕ
- ОЈ, СРБИЈО МИЛА МАТИ
- ЗОВИ САМО ЗОВИ
- ТРГ СЛОБОДЕ

Касете можете поручити на телефоне: 620-891, 628-242, уплатом на жиро рачун: 60801-603-27562, динарски са трошковима поштарине, и на девизни рачун за уплате из иностранства:

60811-620-128-25731-74956-33, или наруџбеницом на адресу „СРПСКА РЕЧ“ БЕОГРАД, Брајкова 13-15 I улаз VI спрат.

НАРУЏБЕНИЦА

НАРУЧУЈЕМ:

1. ВИДЕО КАСЕТУ
КРАЉ АЛЕКСАНДАР II КАРАЂОРЂЕВИЋ У СРБИЈИ ком. _____
2. ВИДЕО КАСЕТУ СПО У ГРЧКОЈ И ВЕЛИКОЈ БРИТАНИЈИ ком. _____
3. АУДИО КАСЕТУ СА ПЕСМАМА СРПСКОГ ПОКРЕТА ОБНОВЕ ком. _____

(име и презиме)

дреса и поштански број)

ПРЕТПЛАТА НА „СРПСКУ РЕЧ“

Овим се претплаћујем на „Српску реч“, чија полугодишња претплата износи 450 динара, а годишња 900 динара (урачунат је попуст од 10%). Годишња претплата за иностранство је 150 ДЕМ, 90 УСД, или одговарајућа противвредност у другим конвертибилним валутама.

Уплате вршити на динарски жиро рачун 60801—603—27562 СДК Београд или девизни 60811—620—128—25731—7495633 Кредитна банка Београд, с назнаком за „Српску реч“. Уплате из иностранства могу се вршити и чековима и међународним уплатницама. По један примерак уплатнице, или других доказа о уплати, заједно са овом наруџбеницом послати на адресу СРПСКА РЕЧ“ Бранкова 13-15, V и VI спрат 11000 БЕОГРАД, тел. 620-891, 628-242.

/име и презиме/

/улица и број/

/место и поштански број/

ОБАВЕШТЕЊЕ

Због великог интересовања редакција „Српске речи“ обавештава читаоце комплетом бројева.

Комплети или појединачни бројеви могу се наручити уплатом на жиро рачун број 60801-603-27562 СДК Београд или девизни 60811-620-128-25731-7495633 Кредитна банка Београд

ПОРУЏБЕНИ КУПОН

Наручујем „Српску реч“ од бр. 1. до бр. 26
Напишите који број наручујете.

(име и презиме)

(улица и број)

(место и поштански број)

нови производ
Врање

Имајте при руци формулу

Да се лакше прикључите онима који имају свој стил — понудите им своју цигарету ... **FORMULA**

Биће задовољни, јер **FORMULA** поседује све квалитете отмене цигарете.

КАПИТАЛ
НЕ ПРИЗНАЈЕ ГРАНИЦЕ

СПО КОМЕРЦ- -Агенција за маркетинг,

Објављује снижење цена својих производа и то:

1. Мајице са знаком СПО цена **100 дин.**
2. Мајице са ликом Драже Михаиловића-Чиче: цена **100 дин.**
3. Мајице са ликом Вука Драшковића: цена **120 дин.**
4. Постери — са ликом Вука Драшковића: цена **80 дин.**
— са ликом Драже Михаиловића-Чиче: цена **80 дин.**
5. Налепнице: цена **40 дин.**
6. Заставице са српском тробојком (за кола): цена **50 дин.**
7. Оловке: цена **40 дин.**
8. Упаљачи: цена **40 дин.**
9. СРПСКЕ ЗАСТАВЕ — Димензија 50x35: цена **300 дин.**
— Димензија 80x50: цена **500 дин.**
— Димензија 200x100: цена **1100 дин.**
10. ЗАСТАВЕ СПО — Димензије 50x35: цена **250 дин.**
— Димензије 80x50: цена **450 дин.**
— Димензије 140x80: Цена **750 дин.**
11. КОКАРДЕ — велике **100 дин.**
— мале **70 дин.**
12. ПОЗЛАЋЕНЕ КОКАРДЕ — велике **200 дин.**
— мале **120 дин.**

СПО КОМЕРЦ-ЕКСКЛУЗИВНО!

ВИЈЕНАЦ СРПСТВА — први пут аутентични текстови наших песама на аудио касети по **цени од 170 дин.**

- Насред горе Романије четнички се барјак вије
- На Авали покрај Београда, окупља се Краља Петра гарда
- Песма краљу Петру Другом
- Олтар Равне Горе
- Велика Србија
- Иде војска од Никшића
- Равном Гором цветало цвијеће
- Песма светој Србији
- Песма Книнској крајини

ИСТИНА О МОМЕ ЖИВОТУ — Аутобиографија Ђорђа Карађорђевића, старијег сина краља Петра Првог. На 500 страница Ђорђе Карађорђевић пише о свом детињству на двору црногорског краља Николе, о животу на двору свога оца краља Петра Првог, о разлозима своје абдикације, као и о животу у затвореништву.

Књига је штампана у тврдом повезу, златотиском и са грбом Карађорђевића на насловној страни.

Цена: **400 дин.**

СРБЉАК — Песме Србима Светитељима, на аудио касети, у извођењу Павла Аксентијевића, по **цени од 200 дин.**

Цене свих производа за веће количине су и до 50% ниже, а за општинске одборе СПО-а и до 70%.

Предмети се могу поручити наруџбеницом на адресу: СПО Комерц, П.Ф.132, 11030 БЕОГРАД или на телефон 559-588, non-stop. ПОРУЏБЕНИЦА

Неопозиво наручујем ком. _____

предмета под називом _____

Наручене предмете и трошкове поштарине, платићу поштару ПОУЗЕЋЕМ,

име и презиме _____

адреса _____

НАГРАДНА ИГРА

**ДАЈ ДА
РАЗМИСЛИМО:
СРБА 12
МИЛИОНА...**

Доста је било игранија и питања на која и мала деца знају одговор. Након хумора, голбона, Скупштине и осталих забавних области, ево коначно и наградног питања за које се може рећи да је чисто политичко. Па ко воли нек' изволи! Дакле, треба да погодите како се зову ова двојица великих љубитеља српског народа, српских територија, српске историје и српских метака. Да вам олакшамо ствар, понудићемо вам неколико могућности од којих је права само једна:

- 1) Владимир Шекс и његов Рекс
- 2) Сулејман Угљанин и Мохамед Али
- 3) Хелмут Кол и Ханс Дитрих Геншер
- 4) Јанез Јанша и Дитка Хаберл
- 5) Антон Тус и Мартин Шпегел
- 6) Радоман Божовић и Аите Марковић

**А НЕМЦИ И
УСТАШЕ...**

**ПОМЕНУТИ ПОЧИНИОЦИ
СУ ПОД
РЕДНИМ БРОЈЕМ**

САМИ!

Оне који купон са тачним одговором пошаљу на адресу „Српска реч“, Бранкова 13-15, 11000 Београд (за наградну игру) најкасније до 14. новембра куришу за једну од три вредне награде: 10.000 динара, шестомесечну претплату за „Српску реч“ и монографију „9. март“.

НАГРАДЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

У прошлом броју „Српске речи“ тражили смо да нађе-те решење укрштенице и кажете нам шта је рекао генерал Благоје Аџић. Сви сте знали да је рекао „Воле!“. Добитници награда су:

- 1) 10.000 динара је добио **СИНИША РОСИЋ**, Зрењанински пут 197, 11000 Београд,
  - 2) Шестомесечну претплату за „Српску реч“ добио је **БРАНИМИР РАДОВИЋ**, Ул. Самоборска 126/1, 73300 ФОЧА
  - 3) Монографију „9. март“ добио је **МИЛЕНКО ТУЖВИЦА**, Ул. И.Л.Рибара 44, 21203 ВЕТЕРНИК
- ЧЕСТИТАМО ДОБИТНИЦИМА!**